

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/
Letnik 28, februar 2020
shtevilka 149 – 150

Izdajatelj revije	Revija SRP, Ljubljana e.m. urednistvo@revijasrp.si i.a. http://www.revijasrp.si
Naslovnica	Maksim Sedej, <i>Shtiri zbene</i> , 1936
Izbor likovnih del	Damir Globochnik
Postavitve za tisk	Revija SRP, Ljubljana
Uredništvo	Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana
Uredniški odbor	Peter Amalietti Ivo Antich Lev Detela Damir Globochnik Jolka Milich Rajko Shushtarshich
Narochila, prodaja	Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana
Izposoja na dom	Slovanska knjizhnica, Einspielerjeva 1 p.p. 2670, 1001 Ljubljana
Izdajo omogočajo	sodelavci v reviji
ISSN	1855-8267

Vsebina

<i>France Zbavnik</i>	Moj ponos	4
<i>Matjazb Jarc</i>	Shahovska zgodba	13
<i>Andrej Lutman</i>	Mesim misli (pesmi)	18
<i>Tom Veber</i>	Gledam poslednje sonce	21
<i>Ivo Antich</i>	Nihanje	28
<i>Ivo Antich</i>	Ciklongonja (epigramizmi)	33
<i>Jožbep Praprotnik</i>	Tri prosto po Francetu (satira)	36
<i>Milojka Krez</i>	Gaja na obisku	39
<i>Lev Detela</i>	Mater et magistra	44
<i>Peter Amalietti</i>	Umiranje ali umiritev	50
<i>Marinka Marija Miklich</i>	Ko se sanje uresnichijo	55
<i>Ivo Antich</i>	Nebesa, vrvi (2x horror dvogovor)	58
Prevajalnica		
<i>Ali Podrimja</i> <i>prev.: Ivo Antich</i>	Kacha, lepota (pesmi)	60
<i>Luigi Nacci</i> <i>prev.: Jolka Milich</i>	Poslji svoje vzdihne onstran gora	65
<i>Zecharia Sitchin</i> <i>prev.: Peter Amalietti</i>	Enkijeva izgubljena knjiga (Spomini in prerokbe nezemeljskega boga)	76
Likovna priloga		
<i>Damir Globochnik</i>	Idilichna sanjavost Maksima Sedeja	83
<i>Maksim Sedej</i>	Likovna dela /reprodukcije/	90
<i>Damir Globochnik</i>	Dostojen spomin prvemu slovenskemu humoristu	99

Esejnica

<i>Peter Hvastija</i>	Besedotvorje	113
<i>Peter Amalietti</i>	Evtanazija	130

Za zgodovinski spomin

<i>Milan Sbrtruc</i>	Plechnikovi skrivni simboli v cerkvi Sv. Mihaela na Barju	132
<i>Nadja Jarc</i>	Jakob Savinshek – kipar in pesnik	137
<i>Kocho Racin</i>	Kmechko gibanje bogomilov v srednjem veku	149

Iz zgodovinskega spomina

<i>Damir Globochnik</i>	Franchishek Lampe in fotografija	152
<i>Milan Sbrtruc</i>	Srečno novo leto 3242 po emonsko	156
<i>Milan Sbrtruc</i>	Delo narave ali velichastni projekt davne civilizacije	159

Vprashalnica

<i>Jozhef Praprotnik</i>	Rok trajanja?	189
<i>Janez Shvajncer</i>	Vprashanje vojashkega spomina v Celju (Polemichna intervencija ob vabilu: <i>Odkritje spominske plosbche 87. pebotnemu polku</i>)	195
<i>Peter Amalietti</i>	Od Schönlebna do Presherna	197
<i>Ivo Antich</i>	Makedonsko vprashanje (med Bogomilom in Bogomilo – tudi Preshernovo)	200
<i>Jolka Milich</i>	Errata corrige /Narobe. Napachno. Popravi./	202

Dokumenti

<i>Rajko Shushtarshich</i> Dokument 1	Dobri sosed (Komentar k primeru oblastnishke arogance)	209
--	---	-----

MOJ PONOS

SERGEJ FEDOROV: KRI

Na zapadu zarja zhari,
zarja zhari, zarja rudi
kakor kri ...

Na mojem oknu nagelj cveti,
nagelj cveti, nagelj rudi
kakor kri ...

Na poljani junak lezhi,
iz prs prestreljenih mu teche kri,
rudecha kri ...

In vsa zemlja bobni
in vsa zemlja jechi:
Kri, kri!

In dezh svinchen
in shum jeklen
ponavlja en sam refren:
Krvi, she vech krvi!

(Dom in svet, 1922 / 3)

PRIJATELJU

Takó je shel:
v njegovih očeh so kresale se strele,
na licih ognjenih so rozhe zharele.
Njegovo srce: milijon svetlih zvezd,
njegovo srce: en sam svetel dan!
Takó je shel
preko belih cest,
preko bujnih, mladostnih poljan.

Naenkrat trda pest –
zhivljenje je udarilo vanj,
vzdramilo iz kratkih ga sanj.
Prepregle so gube mladostni obraz,
zastremele v daljavo so kalne oči ...

Poglej ga:
Kaj nisem, moj dragi, to jaz?
Kaj nisi, prijatelj, to ti?

(Dom in svet, 1919 / 3-6)

KAJ RES LE PRAZNE ...
(V spominsko knjigo gdch. S. K.)

Kaj res le prazne neuteshene sanje
in neizpolnjeno le hrepenenje
in konec koncev zhalostno kesanje –
kaj drugega nichesar ni življenje?

Kaj res nashemljeni smo harlekini,
ki si v obraz med sabo pljujemo,
in Pierroti, ki po Kolombini
ob mesečnih nočeh vzdihujemo?

O ne! Mi vsi življenje gledamo
kot morje, – le na njega površini,
le pene – a se ne zavedamo,
da tisoč biserov spi v globochini!

Sovrazhi svet in nad njim triumfiraj,
toda življenje iz vse dushe ljubi;
s ponosnim chelom tujo moč preziraj
in vere vase nikdar ne izgubi!

MOJ PONOS

Moj mladi ponos – ti orel mogochni – razgrni peroti,
poleti iz krajev obupnih, bolest sanjajochih,
do sinjih vishav, navdushene himne pojochih,
poleti, poleti po svetlo zachrtani poti,
poleti, poleti svobodnemu solncu naproti.

Zapusti mi cesto samotno, ki gre skozi noch,
ves silen ko blisk, ki prerezhe obzorje,
ves silen ko ladja, ki morje preorje:
raztrgaj jeklenih verig plamenechi obroch,
zazheni se k solncu v pozdrav vriskajoch!

Kot vihra naj gre tvojih peroti udar,
ko se dvigal po potih bosh drznih in smelih,
da solnce ponudi ti z zharki napolnjeni kelih,
da privije na prsi mogochne te silni ta car,
da poklonish mu sebe kot zhrtev na zlati oltar.

Ne strashi se vran, ti mogochni titan,
che bodo krichaje ti polet ovirale,
s perotmi ti chrnimi solnce zastirale:
zazheni se drzno – mladostnega ognja pijan –,
zazheni se v solnchne svetlobe bleshchech in penech ocean!

MOJEMU HREPENENJU

Naprej, naprej ti moje mlado hrepenenje,
naj ne pozna polet tvoj silno-drzni mej,
zazheni prav do dna v shumeche se zhivljenje,
nestalni, vечно ti blodechi Odisej!

Okoplji se v valovih svetlih in srebrnih,
v pozhirkih dolgih, strastnih pij samozavest:
otresi se za vedno senc in misli chrnih,
mogochno dvigni svojo silno mlado pest
in sklati najsvetlejšo izmed zlatih zvezd!

KOT GAD STRUPEN ...

Kot gad strupen se mi vsesal je v dušo greh,
z oblastmi težkimi je legel nad me mrak
in z grozo sem zachul za sabo Panov smeh
in kakor Kajnu mi je vztrepetal korak.

In ko sem mimo krizha na samoti shel,
mi je bilo, da bi skesan pred njega pal,
da bi z drhtechimi rokami ga objel
in med solzami mlade blodnje mu priznal.

In vem, da dvignil bi se bil iz blata zmot,
in da bi novih nasesal se bil mochi,
vem, da ugledal bi pred sabo jasno pot –
a kaj, che v srcu varanem vech vere ni!

CIGANOVA PESEM

V shumici senchnati, v shumi zeleni
javorchek raste mi, javorchek bel;
jaz pa si gosli bom z njega napravil,
preko njih bodem tri strune napel.

Struna mi prva bo nebo visoko,
pela bo pesem najdivnejshih zvezd,
struna mi druga bo plamen peklenski,
pela bo samo strast, samo bolest.

Sredi med njima bo lastno srce mi,
ki med peklom in med nebom visi,
oj to srce, ki v bridkosti se nemi
vchasi s peklom, vchasi z nebom bori!

OB BOLESTNI URI

Prizhgi svetiljko in zazri se mi v oči,
okrog vratu ljubeche roke mi polozhi,
poslushaj, kaj ti moja dusha govori,
ko zaupljivo svojo skrito bol ti tozhi.

Kaj ti je znana neizrazhena boleost,
 ko mladi sanji v duši se perut razgane,
 ko se zazhene za sijajem zlatih zvezd
 in sredi jasne poti ranjena obstane?

En sam pogled, devojka moja, en pogled
 in videla bosh vso praznoto v moji duši,
 en sam pogled – pa bosh spoznala brez besed,
 kako svetishchu drobce se za drobcem krushi!

Prizhgi svetiljko in zazri se mi v oči,
 naj ob besedah tvojih utihnejo viharji –
 in vedi: ko bo jutro vstalo iz noči,
 tedaj bom shel in se okopal v mladi zarji!

VOJNA

Rdecha zarja, rdecha dalja,
 rdech oblak,
 rdeche solnce, rdecha lica,
 tezhke zrak.

Dalja poje, dalja vriska
 in gori –
 tam ochistimo si, bratje,
 mlade dni.

KITAJSKI MOTIV

Moja misel – kakor cvet oranzhne veje,
 moj pogled prek neba zlate zvezde shteje:
 v tihi dalji hrepenechi zvoki lutnje,
 v mojem srcu trepetanje sladke slutnje ...

Bel labud vzprhutnil plaho je iz mraka –
 tam na bregu jezera nekdo me chaka,
 tam na bregu jezera nekdo se smeje:
 »Tvoja misel – kakor cvet oranzhne veje!«

GRBEC

Pomladen vecher je bil, ves z zvezdami posejan, ko je umiral grbec. Polumračno je bilo v sobi, zrak zaduhel in težek kakor mora. V kotu pred podobo Madone je brlela luchica, prasketala, utripala ... Ali nisi bil ti, o grbec, kakor ta luchica, slabotno brlecha, vsak hip utripajoča?

Lep vecher je bil zunaj, z zvezdami posejan in radosti poln, a v sobi se je razprostiral mrtvashki duh, kakor duh po svechah in kadilu ...

*

Ne vem, che sem vreden pisati to zgodbo; zakaj zgodba trpečega in nedolžnega je to, a na moji dushi lezhi greh, težek in ostuden, ki sem ga zagreshil na tebi, sirotnik. Odpustilo mi je sicer tvoje dobro srce, a spomin bo ostal večno in večno bo grizel chrv in chrni madezh ne bo izginil iz moje dushe.

Lazar med bogatini, to si bil ti, o Peterca. Imeli smo bogato oblozhene mize, a nismo te povabili k njim: she drobtinic ti nismo privoshchili.

Bled in majhen kakor dete je bil Peterca. Kodrasti laski so krasili drobno glavico, nekako sentimentalno so se ozirale njegove oči, na ustnicah se mu je skoro vedno zibal lahen smehljaj, a to ni bil smeh veselja in kipeche mladosti, to je bila bridka ironija. »Grbec« smo ga klicali, ker je imel levo ramo nekoliko vishjo od desne; ni se spodtikal nad to besedo, a vedeli smo, da njegovo srce krvavi vsled nje in zato smo ga drazhili she bolj. – Mati njegova je bila perica v predmestju: majhna, drobna zhenica kakor Peterca sam. Ocheta ni poznal nikdar; pet let mu je bilo, ko je prishlo chрно obrobļjeno pismo iz daljne Amerike. Mati je bila tedaj zbolela na smrt in le neizmerna ljubezen do Peterca jo je ohranila pri zhivljenju.

Ko sem slonel ob njegovi smrtni postelji, sem spoznal njegovo dusho, chisto kakor biser in takrat sem tudi spoznal svojo pregreho, tezhko in ostudno. O spoznanje, vseh spoznanj najbridkejshe!

Velik kos bele pogache mi je bila dala mati s seboj v sholo za malico. Milo in pozheljivo je pogledoval na njo Peterca. A nisem se brigal za njegove globoko vdrte, milo proseche oči in nisem dejal: »Obilen kos pogache mi je dala mati; za dva jo je dosti; tu imash polovico, prijatelj, ki si lachen!«

Nisem dejal tako in nisem storil tako: she v mislih mi ni bilo kaj takega.

Tedaj pa je zamahnil dolgi Jamnik in bela pogacha mi je odletela iz roke. Planil sem urno za njim na hodnik, a pogacho sem pustil lezhati na tleh.

Ko sem se vrnil v razred, sem zaslishal za seboj droben glasek: »Tovarish, bela pogacha ti je padla iz rok. Tu je.« Bil je Peterca.

Tedaj pa je pristopil izkushnjavec k meni:

»Ne vgrizni kruha iz njegovih rok, zakaj to so roke bolnika-jetichnika!«

Tako je shepetal izkushnjavec, a jaz sem ga poslušal in zhe je bil storjen greh.

Udaril sem po drobni rochici Peterce in bela pogacha je zletela v kot.

»Iz rok bolnika ne bom jedel kruha!«

Tovarishi so se krohotali, Peterca pa je drgetal po vsem telesu in tedaj sem zapazil solzo v njegovem ochesu, svetlo solzo kakor biser.

Tedaj se je pa oglasil Jamnik, ki je bil tudi opazil tisto svetlo solzo:

»Che je ne marash pojesti ti, pa naj jo on. Chemu bi konec jemala v kotu! Peterca, le poberi in pojej belo pogacho!«

Peterca je najprej pogledal mene, milo in proseche, potem pa se je pripognil in strahoma pobral belo pogacho; drzhal jo je v roki, a vgriznil ni.

»Zakaj ne jesh?«

»Mamici jo ponese; saj jaz nisem lachen.«

»Nisem lachen,« je dejal in vendar je gledal glad iz njegovih oči. O Peterca, kakor si bil majhen, junak si bil: srce bi si bil iztrgal iz prsi in ga zhrtvoval za mamico, pa ne bil občutil bolechine!

A tedaj nisem videl pred seboj junaka Peterce, videl sem le Peterco – grbca, majhnega, bledega, plashnega. Nisem se brugal za njegove proseche oči, ampak poslušal sem glas izkushnjavca, ki je she vedno stal za mojim hrbtom in shepetal.

»Ne, ti ne bosh jedel moje pogache in ne mati tvoja!«

In zhe je zletela bela pogacha skozi okno na ulico. Peterca pa je naenkrat izginil iz sobe in ko se je vrnil, je imel objokane oči ...

Chrn je ta greh, ki sem ga zakrivil nad teboj, o sirotnik, chrn in v nebo vpijoch. Noch in dan grize chrv in nikdar se ne bo vtudil, ampak razjedal bo dusho vechno, vechno ...

*

»Peterca zheli govoriti z vami; na smrt bolan je.«

Tako mi je bil dejal razrednik in chudovito so uchinkovale na me njegove besede.

Peterca – na smrt bolan!

Kakor sem ga sovrazil in chrtil poprej, vendar ta misel me je globoko pretresla. Nisem pomishljjal, ampak she tisto popoldne sem se napotil v predmestje, kjer je stanoval Peterca in bele pogache sem vzel s seboj in potice, sladke rozinove.

Lep dan je bil zunaj, s pomladnim solncem oblit, a v sobi je bilo soparno in zaduhlo. Mati je slonela ob postelji in pritajeno ihtela. Peterca mi je iztegnil desnico v pozdrav, pochasi, trudoma.

»Ali si vendar prishel?«

Podal sem mu roko in vztrepetal: zakaj voshcheno bled je bil njegov obraz in roka mrzla kakor led, a glas tih in slaboten, glas umirajočega.

»Prishel sem, Peterca.«

In nato molk, dolg in muchen ...

»Glej, Peterca, bele pogache sem ti prinesel in sladke potice.«

»Hvala ti, prijatelj!«

Nasmehnil se je, a ta smehljaj je bil zhalosti poln. Zdelo se mi je kakor bi hotel rechi: »Vchasi si mislil drugache, prijatelj! Prepozno si prishel s pogacho in potico.«

O Peterca, imel sem belo pogacho, pa ti je nisem ponudil: shel sem in jo vrgel na cesto, ti pa si bil lachen in siroten!

Tisto uro pa sem spoznal svoj greh, chrn in ostuden kakor je bil. In ob tem zhalostnem spoznanju sem zaihtel in zaplakal kakor dete nebogljeno, kakor more plakati le chlovek, ki ima na svoji dushi pregreho, tezhko in v nebo vpijocho.

»Odpusti, Peterca!«

Tedaj se mu je zjasnilo oblichje in izpregovoril je trudoma, besedo za besedo:

»Da si le prishel! Ne bi bil rad umrl v sovrashtvu s teboj.«

*

She isti vecher je umrl. Ob postelji je ihtela uboga mati, ihtel sem jaz, bridko in pretresljivo. In solze, grenke solze kesanja, so padale na oblichje umirajochega ...

Zunaj pa je bil lep vecher, vecher pomladen, ves z zvezdami posejan in radosti poln. Za hisho nekje v grmovju se je bil zachel oglashati slavec ...

Tedaj sem zatisnil Peterci ochi.

(prva objava: *Domachi prijatelj*, 1. avg. 1914; literarno-reklamni mesechnik je 1904-1915 izdajala Vydrova tovarna zhitne kave in hranil v Pragi, urednica za literaturo je bila ves chas Zofka Kveder, tedaj zhivecha v Zagrebu; v reviji so objavljali tudi ugledni slov. literati, npr. Cankar, Ashkerc, Kristan itd. Chrtica tedaj 16-letnega dijaka Zbashnika je bila na uvodnem mestu v zadevni shtevilki. – Op. I. A.)

FRANCE ZBASHNIK (1897, Dolenja vas pri Ribnici – 1918, tirolska fronta), pesnik. Boemski ded, popotni muzikant, je izgubil dom, oče Janez, sprva kmečki najemnik, je kot rudar v Ameriki v desetih letih zaslužil za lastno hisho v domachi vasi. France je zhivel z materjo in babico, v vasi konchal tri razrede osn. shole, chetrttega v Ljubljani (pomoch strica, pravnika in pisatelja dr. Frana Zbashnika); 1909 vpis na I. drzhavni gimn. (klasichna) prav tam. V 6. razr. (1914/1915) je s sosholcem Pavlom Karlinom (1899-1965, jezikoslovec) izdajal rokopisni dijashki list *Mi gremo naprej!* – urejal, ilustriral in razmnozheval ga je France, najboljši uchenec s kaligrafsko pisavo. Zaradi preporodovske (mesechnik *Preporod* v zvezi z Mlado Bosno, za rushenje A-O) tendence lista in posebno zaradi Francetove pesmi *Kri* pod izzivalnim ruskim psevd. Sergej Fedorov sledi ovadba in preiskava (Velika noch 1915 – dva detektiva na domu). Zbashnik in Karlin izkljuchena iz gimn. (ukaz ministrstva za sholstvo na Dunaju – obtozhba veleizdaje); poleti istega leta je France vpoklican in kot civilist dodeljen v vojashko boln. za kuzhne bolezni (Lj. Poljane) kot popisovalec mrlichev (ves dan, vchasih vso noch); novembra mu je dovoljeno nadaljevati sholanje, febr. 1917 predchasnopravi maturo (z odliko), ker mora k vojakom (podobno Karlin). Po izpitu na chastnishki sholi (Mürzzuschlag, pri Gradcu) so ga dec. 1917 poslali na tirolsko fronto, kjer je zadet od drobcev ital. granate v glavo in prsi umrl zgodaj zjutraj 15. jun. 1918 pod Monte di val Bella, pokopan v soteski Frenzella, njegov dnevnik unichen. (Pri ovadbi ni verjetno, da bi nemshki policisti in vojaki prebirali listice slov. dijakov; verjetnejsha je pomoch domache budnosti in zavisti, saj je France izstopal po znanju vseh predmetov, po slovenski zavednosti in po tiho samozavestnem vedenju – nosil je vestern klobuk in chevlje, oboje mu je oče poslal iz Amerike.)

Njegove pesmi v treh rkp. zvezkih hrani NUK, sam je objavil le tri otroshke in chrtico *Grbec*, vodilne revije *Zvon*, *Slovan*, *DiS* so ga zavrnilo, morda pod namigom, da je sumljiv. Posmrtno, po vojni in v novi drzhavi, je stric oskrbel izdajo dveh zbirk: *Pesmi* (izbor iz treh zvezkov ur. Pavel Karlin), *Drobne pesmi* (otroshke, ur. stric), obe 1922. V antologijah ga ni, le *Iz roda v rod* (1969) uvrsti pesem *Mojemu brepenenju*, v njej se pesnik enachi z Odisejem, chigar »silna mlada pest« naj skladi najsvetlejšo zvezdo – »naivna« subverzija zoper razlichne A-O »svet/l/ost« (zhe A. Grün je primerjal Presherna z Odisejem). Kljub skromnosti opusa kak ducat pesmi pomeni izjemen dosezhak dijaka v pesniskem razvoju nekje med Murnom in Zhupanchichem, zato mu gre mesto v cheti slovenskih chudezhnih dvajsetletnikov. Pesnil je od 3. razr. gimn. do odhoda k vojakom, zmeraj v lepem jeziku in v zanesljivi obliki. Sprva preprosto opeva dolenjsko idilo (sonce, shkrjanci nad pshenico in ajdo), chrni vran je redek, zachetek vojne pa prinese jate zloveshchih slutenj in vse bolj dramatischno avtorefleksijo, v kateri se zdi najbolj avtentichen silovit razpon med kljubovalnim ponosom (tudi do dekleta: nikar naj ne misli, da ji bo trubaduril; *Confiteor*) in preroshko vizijo lastnega zloma. Tihi perfekcionista je v sebi nosil protislovne sledove boemskega deda (Deseti brat, Ciganova pesem) in garashko skrbnega ocheta; lahkotni ljubezni se pridruzijo mochnejshi erotichni toni s posluhom za Vzhod (Indijski sonet, Ukrajinski motiv, Kitajski motiv).

Tukaj izbrane pesmi so iz zbirke *Pesmi*, razen prvih dveh, ki ju ni v njej, a sta (avtobiografsko) kljuchni. Kot unikum je dodana chrtica (pesem v prozi) *Grbec*.

Izbor in zapis o avtorju Ivo Antich

SHAHOVSKA ZGODBA

Na Koroshkem je zhivela
deklica z imenom Tina
kadar ni bilo vech dela
je po klanchku, mimo mlina
stekla k staremu ochetu
ki je vchasih, mojster shaha
tekmoval po celem svetu
in shahiral brez predaha
shtiri leta so minila
kar ga je obiskovala
in od njega se uchila
dokler ga ni nadigrala
z matom v trinajsti potezi
da je brez besed pospravil
vse figure v sveti jezi
in jih nikdar vech postavil.

Tina je na srednji sholi
v krozhku shahovskem blestela
izgubila ni nikoli
konkurence ni imela
shola jo je napotila
na drzhavno tekmovanje
kjer je zlahka osvojila
prvo mesto in priznanje
drugo leto pa zhe v Rigo
na veliko simultanko
ki bi si jo v zlato knjigo
vpisal velemojster Zhdanko
(vse evropske bi prvake
zaporedoma matiral
zmagoval je brez napake
toda s Tino - remiziral).

Kmalu se je preselila
v Latvijo, dezhele shaha
z Zhdankom sta se porochila
s tem pa je postala snaha
stare latvijske grofice
iz livonske prarodbine
ki iz nashe Koroshice
she poslednji strah odrine
in jo vpelje med elito
v Moskvi, New Yorku, Berlinu
pot v kariero bliskovito
ji odpre in pishe sinu:
»Medve greva v Puerto Rico
(prideva ob novem letu)
s Tino bo igral Gromiko
najboljsi shahist na svetu
vem, da zdaj zhe dolgo traja
kar si v Rigi sam, brez zhene
a potrpi, saj osvaja
vse uspehe zazhelene
s tole zmago bo postala
prva zhenska v zgodovini
ki prvaka je ugnala
v kakor »moshki« disciplini
moje prednice chastite
ki zhe v grobnicah lezhijo
se, vse zhivchne, srborite
njene slave veselijo.«

A usoda svoje glava
pach obrne se drugache
kajti v San Juan pritava
v dolgi majici chez hlache
lepa, mlada domachinka
radozhiva, brez kompleksa
v nekem baru se nashminka
shtamperle tekile zeksa
gre v hotel, kjer spi Gromiko
vstopi v sobo, sezhe k njemu
in zbujeni stari chiko
znajde v njenem se prijemu
dama zlahka ga prepriča

da bo jutri z njo shahiral
chvrsto ga drzhi za ticha
ni mu, da bi se upiral
zhe chez nekaj dni igrata
igro shaha pred sodniki
in prizhene ga do mata.

V tej senzaciji veliki
ko je neprichakovano
kralj izgubil lovoriko
mediji so neprestano
fotkali »*hermoso chico*«
pljuvali so po Gromiku,
saj je z zhensko boj izgubil
in konchal je pri zdravniku
ker se je na smrt zaljubil.

Ko je latvijska grofica
zvedela za to nesrecho
si je mislila: »*Prasica!!*«
in upihnila je svecho
da bi *chico* umorila
izgovarjala uroke
komajda se je reshila
depresije pregloboke
znova sapo je zajela
in premislila zadevo
chici slavo je zapela
in izzvala »ubogo revo«
da naj s Tino se pomeri
in kraljevski tron ubrani
chesh da Tina v dobri veri
she adut v karieri hrani
da naziv bi *chici* vzela
jo poslala v zgodovino.

Chica je izziv sprejela
rada bi spoznala Tino
slishala je govornice
da na svetu ni shahistke
boljshe od te Koroshice
ljubijo jo feministke

socialistke, libertarke
 doktorice in frizerke
 vse od punchke pa do starke
 nune, gejshe, hazarderke ...

Kmalu datum se določi
 sprozhi javna se debata
 dnevi so postali vroči
 a v soboto zhe igrata
 tipata se brez dotikov
 mirno vlecheta poteze
 brez usodnejših premikov,
 tiho, brez odvečne jeze
 na shahovnici v končnici
 kralja sama sta ostala
 a na stolih dve kraljici
 Luna je zaznamovala
 in elektrika na dlani
 ko sta se zhe rokovali
 jima komajda ubrani
 da bi si poljubček dali.

V drugi igri pa je *chica*
 z boso nogo pod oblino
 skrito pred ochmi sodnika
 nežno ljubkovala Tino
 ta je igro izgubila
 saj srce ji je zdivjalo
 misel se ji je meglila
 kralj je glavo dal na tvalo
 a revansh jo je prebudil
 chici stokrat je vrnila
 nozhni palec se je trudil
 da bi *chica* ga chutila
 shah za shahom je dobila
 ko je Tina z drznim gibom
 kralja v matu ulovila
 v breznu pod poraslim hribom.

Zdaj je latvijsko grofico
 huda srchna kap zadela
 da je tik za to novico

v onostranstvo odletela
ponjo velemojster Zhdanko
(sin) prispel je v Puerto Rico
se zaljubil v neko Shpanko
brzh pozabil na oliko
in na truplo, na rodbino
ki po krsto je poslala
in na svojo zheno Tino
ta se *chici* ni predala
ampak stalno remizira
in spet drugih silno zmaga
ko se *chica* revanzhira
pa olajshana omaga.

Dokler tale dvoboj traja
sta na tronu dve kraljici
vsaj do petnajstega maja
kot so dolochili strici
saj dva moshka izzivalca
pridobila sta pravico
kar takole izpod palca
s trona zrushiti kraljico
vsak naj bi premagal eno
a nihche sploh pojma nima
kam zvrтели sta vreteno:
ju ta dvoboj sploh zanima?

Andrej Lutman

MESIM MISLI

Chas ne chaka

Chasovni zemljevidi,
jesenska vrata, vrata v poletje,
stebra, glavonositeljichine kleshche;
kavelj, kleshchi, strtje odprtega.
Skrivljen chas v vibih, v prezhi.

Misel

I.

Izgovor shtevila chara zapis.

II.

Izkushnje s sklepanjem povzroche
uchinek.

III.

Izrazhena misel: izgovor, shtevilo,
chara, zapis.

Nisem,

nisem mesni zavitek,
nisem mati, oche;
shtejem od shestega do
osemnajstega leta,
ko preneham shteti,
ko preneha maloletnost;
nisem ujec, nisem teta;
mesim misli: nisem vech.

Trpkost zamenja duhovnost

Ko le she truplo pricha o
lastni izvzetosti iz
postopka dokazovanja krivde,
tedaj napetost v predelu dimelj
nasilje stori in vzburi struno
na glasbilu.
Sozven zavlada prostoru in
površini na shtevilchnici
z merami za chas v zastoju.
Enostrunska lutnja z brenchanjem
ohlapne zhice pomirja odhajajoche
postave, prostor ostane sam
v sebi zadosten? se v hlinjen
navpik zasprashuje rokodelka
in doume, da je zhe spet chas
za vse kaj drugega.

Shirezsh

Zdravilec z vseh strani
ravna prstenost in telesni prav
v predelih, v katerih zhalobnost
odpoveduje na vse krajshe
roke.
Gibkost, edina omembe vredna
chustvena osnova za storitve,
presegaajoche sochasno odpovedovanje
nadaljevankam, gibkost dosega
svoj: nikoli vech.
Poteze na njegovi dlani imajo
znake plenilske prezhe, ko
dlanchi, ko rokohitrsko krajsha
chas k otrplosti.
Zabrishe prepoznavnost s postopkom
prevzemanja gibov ven iz zaslona.
Nasilno, napadalno, izzivaje se
spravi nad telesne prihranke v
obliki zavitkov s krvjo priborjenih.
Dokazi v obliki tresochih se

strojchkov ga ne odvrnejo,
ga ne prepričajo v vsaj delni
odpis nagona po she.

Tropotec

Na tripotju ena smer stoji,
par njih pa se razcepi.

Ustrahovanje s shkiljenjem

Vzpostavi povezavo z
združbo, službeho
obnovi urejenosti in
skrbnosti pa
hkratnemu osvobajanju od
tega,
določiti tudi prehod oziroma
most
med bregoma, na katerih sta
bivališchi.
Par, nahajajoch se na drugi strani
pretakajoche se vode, je
pravzaprav zrcalni vodni odsev
nasprotnega
para bivališch, in
most
ju povezuje zgolj prek
odseva, prek
slike, ki jo
vodni tok občasno ponese
s sabo, valujocho, dolochajocho
mejo paroma bivališch.
Valujočnost, lastnost vseh
slik hishnih prochelij, zavaja in
hkrati dolocha vsebino pogleda.

Tom Veber

GLEDAM POSLEDNJE SONCE

Pot domov
se zachne
v notranjosti
v majhni sobi
brez oken
kjer naletava sneg
tako močno
da se morash skriti
med shpranje parketa
med prah in mravlje
in chakash
da te nekdo izkoplje
ochisti vsega
neiskrenega
vsega nauchenega.

Zdi se
kot da sem
nasedel
samemu sebi
da sem zmozhen
zhiveti
brez bergel
v tujih mestih
brez dreves in sonca
brez parkov in klopi
nikakor ne ustrezam idealom
izpred desetih let
prerasto sem malega oportunist
ne ljubi sem mi vech
kimati in smejchati
neumnim kravatarjem
she zmeraj pa se tlachim
v te pretesne kalupe

ker to je pach the way to go
 v zacetku pach malo potrpih
 saj psihiatri morejo tudi od nechesa zhivet
 in se sprashujem
 che sem zares srechen
 che sem zares jaz
 med vsem tem
 zhivim betonom
 med 9 to 5 ljudmi
 in nekako vem
 da nikoli ne bom pripadal
 nikoli ne bom eden izmed njih
 naslednja postaja
 Kings Cross.

TO NI PESEM O NOVIH ZACHETKIH TO JE PESEM O
VZTRAJNOSTI

Zachnesh
 z odlochitvijo
 v ponedeljek
 zjutraj
 ko je zunaj she temno
 s kavo
 in s pogovorom
 s samim sabo
 vzamesh
 svojo moleskin belezhko
 prestopish
 prag hishnih vrat
 in zagledash
 MOZHNOSTI.

KVADRAT(ura) DIHA(nja)
 pizda ti materina
 chlovek
 ustavi se !!!
 ZADIHAJ
 zhivljenje
 ja ni chrno belo
 ljudje

nismo prazni prostori
nasha chustva
imajo pomen
pojdi kdaj zvezde shtet
pusti da te opeche sonce
sprehodi se
skozi vse
gozdove
trate
in mochvirja

USTAVI SE
zapri oči
in se chuti
vsepovsod
in brez sramu

edino kar morash
edino kar zares morash
v tem zhivljenju
je
da zamenjash
svoje telo
po izteku
roka trajanja
vse ostalo
je le opcija
mozhnost
beseda obveza
je 0-na
svet
je namizna igra
shah che hochesh
po mili volji
lahko preskakujesh mesta
zamenjash figurico
ali shahovnico
ljudje ali obveznosti
so kot ostale figure
lahko jih preskochish
prevrnesh
ali premaknesh

che zhelish
 lahko stojish
 na istem mestu
 celoten chas igre
 to je dovolj!!!
 vse kar naredish
 ali ne naredish
 je sprejemljivo
 vse je prav
TI SI PRAV
 ne obstaja
 izgubljen trenutek
 ali izgubljena prilozhnost
 obstajata le
 c h a s
 i n
 m o z h n o s t.

CHE BOM UMRL MLAD

Che bom umrl mlad
 bo zunaj
 she zmeraj
 pomlad
 sonce
 bo visoko
 metulji
 bodo poplesovali
 chez travnike
 vse bo
 she zmeraj
 mehko
 in svetlo.

Che bom umrl mlad
 bo svet
 dihal enako
 oblaki
 se bodo kotalili
 chez nebo
 v enakem ritmu

ribe
ne bodo pozabile
plavati.

Che bom umrl mlad
bo vse
shlo naprej
prihodnost
se bo rojevala
brez mojih
dotikov
sanj
in idej

vse dokler
bo pomlad
vsako leto
rodila
vijolice.

Poskushash
zhiveti
veliko ljubezni
in svetlobe
juter
polnih
miru
in nezhnosti
poskushash zhiveti
veliko
sebe
brez obsojanja
in zavrachanja
brez zadrzhkov
in dvomov
zhivish
in
si
tukaj
za zmeraj.

Gledam poslednje sonce
ki vzhaja
in se razteza
chez gorovje
v meni
je veter
iskrenje
bezeg
v taktu
oblakov.

Nehal sem
biti
dihati
se spogledovati
s prihodnostjo
prekinil sem
vse vezi
z ljudmi
s prostori
utopil sem se
v cigaretnem dimu
pogreznil sem se
v posteljo
med blazine
ki ne bolijo
pod odeje
ki ne sprashujejo
nehal sem
biti
poln
zdaj sem
samo she
napol.

Boleche
je prerasti
otroshke sanje
se na novo
sestaviti
v tujem mestu
med ljudmi
neznanih obrazov
kjer ceste
ne vodijo vech
domov

boleche
je prerasti
starshe
vse te prastare
hishe in ceste
spomine
prezhete
z otroshko
varnostjo

nekatero stvari
morajo boleti
nekateri zachetki
se lahko zgodijo
samo zunaj
ko vesh
da ne moresh
vech
domov.

Iz tvojih oči so se vsule iskre
iz tankih rok biseri novega zagona
iz dushe zhelje
zhelje po sebi
po tistem
saj vesh
kar se ne sme.

NIHANJE

JUTRO

(lat. mane/s/, manus)

Zjutraj
tvoja kretnja
na oknu:

mehko
nihanje
zaves

Nihche
ni zachutil
sape

nihche
ni opazil
tvoje roke

ko je daljnim
otokom
razprla

prosojno
gladino
luchi

(1973)

NIHANJE

(triptih)

NI

nihanje dihanje valovanje
 nehanje dviganje plapolanje
 bibavice nepremichno stanje
 padavice neresnichno spanje
 ochesa dna dvozenichne sanje
 oceana ognja vpisovanje
 jekla stekla vase vrezovanje
 sebe kaznovanje darovanje
 nicha zrcalno samospoznanje
 fekalen mulj idilichno klanje

HAN

polifem polifonije um pum
 v lastno zrklo zazrto tigrovo
 oko skoz zdriz britev jeklen jelen
 kot kuguar pitijska fuga dveh
 zenic z vali chrno-zholtih-belih
 lis v ochescih prezhechih zvezdnih gnezd
 pulz polipov kamnovrt poligraf
 algoritem alg algolagnija
 torafugu strup katatonija
 ribjih trum kanibalska gostija

YE

ni-hai blato-ocean (kitajsko)
 ni-han-ye pomenov med naglasi
 s polisemijo zvez zlogov pismenk
 enciklopedija shkoljk engramov
 rojev zvezd enodnevnih spev dvoustk
 poplave pisave s chrnilom sip
 ni (glen) han (krik / vsebina polnih ust)
 ye (list / stran) knjiga kot govno kasha
 glénavice ribji paraziti
 bisernice oceanski shchiti

(2018)

NI-HAN-JE
(lingvohajka na vse-nich)

*

Nihanje noch-dan,
valovanje med vse-nich,
med ni in je han.

*

Nihanje besed,
zacementiranih v zid,
v vsenich molka vpet.

*

Nihanje dih-snov,
med vse-nich prenochishche,
han(dzhar), most valov.

*

Nihanje osi
v gor-dol chrt presechishchu,
v vse-nich osishchu.

*

Nihanje abscis,
absces v osjem gostishchu,
v vse-nich ochishchu.

*

Nihanje zaves,
ordinat v prerochishchu,
vsenicha eksces.

*

Nihanje zarez
med koordinatami
z vse-nich jatami.

*

Nihanje peres,
ochishchenje ochishcha,
vsenich gorishcha.

*

Nihanje koles
skoz (s)lepoto ochishcha,
vsenich krizhishcha.

*

Nihanje oches
skoz (s)lepilo ochishcha,
vsenich strun blishcha.

*

Nihanje mase
skozi vse-nich stichishche,
vihanje vase.

*

Nihanje lege
skoz krozhishcha lezhishche,
ki vsenich ishche.

*

Nihanje vsega
kot nihanje nihila
in nich pobega.

*

Nihanje nicha
skoz raznihanost vsega
brez sil dosega.

*

Nihanje lova,
vsenich lovishch, pogorishch,
ognjishch obnova.

*

Nihanje nichle,
vsenichne, v sebi dvojne,
v snu (ne)razvojne.

*

Nihanje gnusa
kot oceana blata,
vsenichna vata.

*

Nihanje kresa,
vsenichni stud amplitud,
vali nechesa.

(2019)

(cikel *Ni-ban-je* iz rkp. zbirke haiku izrekov *Vsenichje* –
cf. *T/k/alec*, SRP 109-110 / 2012;
Kljuchi nakljuchij, SRP 145-146 / 2019;
Nekaj, SRP 147-148 / 2019;
op. avt.)

Op. avt. h kitajskim besedam (pinyin / pismenke), ki so »sestavni deli« slovenskih besed *nibaj*, *nihanje*:

ní 泥 (blato, glen)

hǎi 海 (morje, ocean)

hán 含 (vsebovati, grizhljaj)

hǎn 喊 (krik, klic)

yè 页 (stran knjige, list)

CIKLONGONJA

(epigramizmi)

W-E / N-S

Vseljevanje kot vsiljevanje
je ciklonsko napredovanje
(od migrantov do figurantov)
vechne biogeokampanje.

CIKLONGONJA

(chikungunya)

Migrantska febra
za februar je:
chistilna sredstva
kot za komarje.

»ARRIVEDERCI, ROMA«

(namig Bruslja)

Italija je nihala
med Salvinijem in evrom.
Milanca je odpihala
s parlamentarnim manevrom.

SVETA GRETA

Daljinsko vódeni
vremenski preroki
(vsi niso vodéni)
so zhe med otroki.

UREDITE FINO OZRACHJE!

Za podnebje UFO fani
niso prav dosti v skrbeh.
Pravijo, da Nezemljani
spremljajo Zemljanov greh.

GESLO ZA SMER

V svetlo prihodnost
naravnost naprej
skoz brezizhodnost
v krogu kot doslej!

DOLGA NADLOGA

(1. X. Int. day of older persons)

Z razvojem medicine
svet kot »dolgozhiva družba«
starost se skozenj rine
kot parazitska okuzhba.

POSTAVNO ENAKOPRAVNO

»Bi mi nekaj dolga odpisali?«
je vprashal beden penzionist.
Kadri pa so se mu smejali:
»Pazi! Obtozhen bosh kot terorist ...«

PRAVILA SHPILA

Kdor hoche prezhiveti
v mafijski sluzhbi,
mora igro sprejeti
pach v volchji družbi.

BRAT KAMERMAN

Zdaj »Enooki Jack«
nadzoruje zhe vsak drek.
Iz slepega ochesa
skrbi za nebesa.

VPRASHANJE CHASA

Pri srechanju dveh ljudi
se dramski trk zgodi,
ki biotrik mu sledi:
»Kdaj bo tekla she kri?«

BIOEKO

Resnica je sinonim
biologije;
ob tem vse drugo kot dim
chez gnoj se vije.

DOLZHNOT POGINA

Po svoje je spomin
sopomenka za zločin:
zadrževati skusha
vsemu sojen pogin.

VECHNI SPOMIN

Kdor premine, gre zhivet
med tuje spomine,
dokler she njegov spomin
v drugih ne premine.

(okt. 2019)

TRI PROSTO PO FRANCETU

Nash Borch

*She lani je nash Borch stresov otrobe,
 pobirov smeti, asfaltirov ceste ... od povneta skor do dveh,
 odet od proletarcev delovsko plavo kamuflazho.
 Po volitvah se je vshtulil not med snobe,
 obleku temn gvant, nadev resn nam nasmeh,
 pred bajto revezbov pa postavu chastno strazho.
 Folku njegovmu pa she vedno srecha lazhe,
 skubjo ga ldje njegove bazhe.
 Oprosti mi, France!*

Hrst ob kavici

(prevod Francetovga Presherna)

Slobo, sinek Shumadije, boj gobezdavi
 zhe dolgo bije za velikosrbsko vero,
 le she kak Slovenc se mu po robu postavi.

Konchano zhe marsiktero nochno je gobcanje,
 besed povodenj napolnila vse magnetne je trakove.
 Tud prisklednik Ante ni preprechu sranje
 zarad blokade, ki podira nam mostove.

Vech kot shtredeset let nas zhe mori besedna reka,
 Slovenc zhe nateguje Slovenca brata.
 Dolg trajala slepota je chloveka.

Kar kongres, okrogla miza ni al oglata,
 jih zmogla govoranca predolga, zhiva,
 preti odpreti zdaj prazne kase vrata.

Zdaj komunajzar Milan stanja slabga ne prikriiva,
 besede te postlancem u skupshni reche zbranim:
 »Ne flanc, izdala nas je srecha kriva!

Le mal rezerve v frazah nam she hranim.

Zdaj na vrsti je strankc alternativa.

Kdor pa hoche v penzijo, mu sploh ne branim.

TOZDi in SISI so pozebli, kot bi ne bli kopriava,
Kardelja vam citirat vech ne kanim,
pred nami so perspektive temne zore.

Zato apeliram na ljudstvo in strankc junake,
kdorkoli, ki nas iz dreka potegniti zmore,
frontalna nelikvidnost nas trese gor v oblake.

Menezherji lazni so vmigrirali se u pore,
iz fabrc mechejo vse po vrst, tud take
tik pred penzijo, zase pa ishejo delnic, tud kredit,

ostal bi radi vse do penzije zavn, pr korit.
Ak u bankah in na esdekaju ostanejo bogovi
in che neangazhirani ostanejo sindikalni nam sinovi.

Zdaj s seboj povabim vas v Evropo gor chez Karavanke,
koder nashi cekini so in niso prazne banke.

Ak pa skliznt nam ne naklonijo bogovi,

pisal spomine na revolucijo bomo mi v pokoju,
ko krvavi pot shvicali bojo prapravnukov jim sinovi,
she pozni rodovi preklinjajoch vrachali bojo pufo v znoju.

Neurshcheni vsi in pamzhi oktobrske slave!

Vsi, ki smo tko pametni, da slishmo rasti trave,
tja bomo najdli pot, kjer Karavanke so edini plot ...«

Al komaj vrata so za prst odprta, vname srdito se gobcanje,
tud Slobo se zanesel je na njih strankarsko krcanje,
kot hudournik s hriba nanje se usuje.

En kliche k orozhju, en drug v vseh jezikih psuje ...
Ne jenja pred, dokler zadnji očitki niso she prelitni,
dokler kdo sope she, da nismo she chist not v riti.

Nanje ki jim vera u svoj varzheta bila je chez vse draga,
tuljo drug chez druzga, dokler zadnji ne omaga,
vse do zore, ko od kofeta jih zapeche zgaga.

Lezhi komunajzarjov butalskih vech od polovice,
ki so padli za cekine svoje te malike.

Zastonj tam Slobo ishche sive glave blede lice,
njega, ki je zase hotu vech od shirane prasice.

(Ob mal chez 20-letnco zhe veste chesa: jozhe praprotnik)

Ta ni bosa

Nor je, kdor se u fabrk zafrkava,
birokrat se mu rezhi, osle kazhe,
delavcu she vedno srecha lazhe.
Kaj more, a standard mu crkava.

Che zachnemo u starih cajtih,
izkorishchvalc jih je imev na vajtih,
kr naprej so tekla leta
proletarcem trdo, brez obeta.
Mráz in glad, sopotnika raje,
zhene, mozhje, mladezh she smrkava,
polnile so jih fabrk saje.
Nor je, kdor se v frabrk zafrkava.

Minili so temachni cajti,
vojn se vihre so skadile,
krvi delavcev obilo so izpile,
al kaj ko v podrti bajti
nov rod lenuhov gor nam zrasede,
shkrebljachev, oderuhov take bazhe,
da spet spominja nas na stare chase,
birokrat se mu rezhi, osle kazhe.

Minili chasi prve so petletke,
ne polje, fabrka nam kruha daje!
Parole spremene se v prave cvetke.
Zachel gradit smo brez prave vaje,
vodjem vest al shola sta falila,
drugim u politk so zrasla krila.
Bajto fural so pobje take bazhe,
delavcu she vedno srecha lazhe.

Iz kanclije ene jih je ratalo deset,
nadstropja povna so jih, pa tudi klet.
Vechkrat menjal smo glave posadke,
a le drugi v zicah grejejo si zadke.
Papirjov kupe, vse do zadnjih vrat:
»Evo, tudi tebi svoj referat!«
Delavec pa je postal movzna krava.
Kaj more, a standard mu crkava.

Milojka Krez

GAJA NA OBISKU

Rekel je, da ga danes lahko spremlja.

Nikoli she ni rekel, da ga lahko spremlja.

Pomislila je, da se boji, da bi v stanovanju ostala sama.

»Kam bova shla?«

»Moram pogledati, kako je izvedel naročilo nek obrtnik, dolgo zhe sodelujem z njim. Gre za serijo podstavkov, pa saj bosh videla. Morda ti bo zanimivo.«

Oton se je preochitno znashel v veliki zadregi, kako naj sam zhivi z Gajo, ko vendar nikoli ni zhivel z Gajo. V sebi se je zholchno prepiral z novo zahtevo, pred katero se je nenadoma znashel, prav tako kot se je v sebi nenehno pridushal, kaj vse bo napel Pini, ko bo chas za to, ko bodo karte jasneje postavljene na mizo, kajti zdaj so mu uhajale izpod prstov, prekleto ga je presenetila, nora zhenska, nora hchi, pri tem, ko se komaj lovi s chasom, ko ga bashejo roki, ko se kar naprej vracha iz svojega studia, da bi preveril, kaj se dogaja tu, kjer se nikoli ne ve, kakshen demon bo spet zajahal to hcher, ki se tako trudi zadnje chase, trudi se, a ne govori, skoraj sploh ne govori. Gospodinji, nakupuje, pere in lika, nekaj malega celo skuha, chetudi je komaj uzhitno in chetudi se on trudi, da se prehranjuje v lokalu, kjer se je prej zaustavljajal le ob kavi in kozarchku. Toda Gaja se pridno uchi, sedi za rachunalnikom, sedi za svojimi knjigami, pridno hodi v sholo, se she naprej z nikomer ne družhi, zgodaj odhaja v sobo, pravi, da je utrujena, pa samo lezhi na postelji s slushalkami na ushesih, Oton ne ve, kdaj sploh spi.

Gre po aktovko, Gaja oblachi svojo zlizano bundo, nezaupljiva do povabila, pa ga vendarle sprejema, toda njeni pogledi izpod chela so sumnichavi.

»Peljala se bova kake pol ure, morda vech, che bo guzhva, konchno pa se nikoli nikamor ne peljesh, ti dekle.«

»Ne poznam vech notranjosti tvojega avtomobila ...«

Notranjosti? Le kaj misli s tem? Je ja ne bo kaj zagrabilo, ker che jo bo, je pripravljen prav takoj peljati jo v Cirje, prav takoj.

»Si pila zdravila?«

»Ja, podojena sem, ne skrbi.«

Oton jo pogleda z malo izbuljenimi ochmi.

»Podojena?« zategne.

»Podojena kot z materinim mlekom ...«

Za hip stojita drug pred drugim, zhe v vezhi, in Gaja vidi njegov prestrasheni obraz. Zave se tujosti tega obraza. Zave se strahu.

Ne pogovarja se z njim, ker je kar naprej ta strah v njegovem pogledu.

»Saj se samo tako reche,« se nasmehne.

»Morash kar naprej tehtati moje besede? Saj nisem potencialna morilka, no ...«

Zdaj je Oton chisto iz sebe.

»Pa kaj kar naprej nekaj izumljash ... Se ne moresh pogovarjati normalno?«

»Kaj pa je normalno? Jaz ne vem.«

Prepirala se bova, obupano pomisli Oton. Samo she tega mi je treba.

Ne vem, kako se je Pina pogovarjala z njo. Morda pa je zato takshna. Ker se je zmeraj pogovarjala samo s Pino, zdaj pa je jasno, kako je s Pino.

Mislil sem, da vsaj nekaj vem o svoji družhini, je razmishljaj, ko sta shla po stopnicah do parkirishcha, do belega audija z okroglinami najbolj sodobnih luchi, takshnih kot ogrlica. Zadnji model, vzbujal mu je občutek ugodja. Stvari so mu zmeraj zbujele občutek ugodja. Estet, kako ne bi bil estet?

Ampak kako se mu je posrechil tako neestetiski otrok? Pravzaprav si je zhelel sina. Ki bi nekoch nadaljeval njegov poklic. In che ga tudi ne bi – da bi bil vsaj normalen.

Chutila je ta njegov sprelet misli, cheprav je samo prizhigal avtomobil s topim pogledom v njegov volan. Opazovala ga je s kotichkom ochesa. Elegantna obleka in bela srajca, ki mu jo zlikala po svojih najboljših mocheh. Se sprashevala, che so moshki na svetu samo zato, da jim vsak dan zlikash novo srajco. In kako bi ob vseh teh srajcah mislil she na vse tisto, kar je mama gotovo hotela pocheti, nemoteno za svojo mizo ob slovarjih in listih, ishchoch po arzenalu spomina, ki bi zmogel zatipati v sredico tujega teksta, ga prirediti za vse tiste ljudi, ki ga bodo brali. Le kdaj je imela kaj chasa samo zase?

»Che ne bom izdelala letnika, bo to zato, ker sem morala zlikati toliko tvojih srajc.«

»Pa she to ... Sama si hotela, kadarkoli lahko dobiva pomochnico, rekel sem ti to ...«

»Ne, je zhe v redu. Saj se samo shalim.«

»Danes se tako chudno shalish ... Rekel sem – ni ti treba. In ne vem, kaj si dokazujesh ...«

»Hochem ti pokazati, da sem samo normalna zhenska. Vse normalne zhenske ochitajo svojim moshkim.«

Svojim moshkim? V kakshno zdruzhbo padava ...

»Samo zapushchena sva in to je hudich,« je rekel.

»Ampak prizanesi mi. Jaz se moram res ukvarjati s tem, kaj bom danes nashel pri tistem obrtniku. Moram se. In moram biti zbran. A sem vesel, da si tu z mano. Pravzaprav bi morala biti vechkrat. Pa nikoli ne vem, kaj bi ti rada.«

»In to je hudich,« je rekla.

Zdaj sta se vozila molche. In trajalo je manj kot pol ure, da sta prispela do neke na pol dokonchane, she ne ometane hishe v soseski drugih hish, ki so za razliko od te bile lepo urejene. Oton je zapeljal na gramozno dvorishche, ugasnil motor in z zadnjega sedezha potegnil tisto lepo zloshcheno aktovko, tudi sama je izstopila. Proti njima je prihajal she mlad moshki v modrem delovnem pajacu in zhe od dalech se je videlo, da ga je beli audi vznemiril, skoraj stekel je proti njima. Z Otonom sta si segla v roke in potem je bilo nekaj besed o hcheri, ki ga spremlja, in chlovek v modrem je tudi njej podal roko skoraj tako, kot bi bila kraljichna.

Bil je prav zacharan obrtnik. Ves zmeden ob zanj očitno zelo pomembnem obisku. Kako zelo je obisk pomemben, se je videlo zhe po tem, kako ju je nekam ves prestrashen popeljal po stopnicah do dnevne sobe, kjer je bilo takoj videti, da ni bila nich boljsha od zunanosti te hishe, Gaja je takoj vedela, kako zelo se chlovek muchi in kako slabo mu gre, denarno prav gotovo, in takoj je tudi vedela, da chlovek v pajacu najbrzh zhivi samo od takshnih narochil, kot je bilo tisto, skrito v chrni aktovki, doumela je siromashtvo. Tudi siromashtvo duha, ko se je chlovek v pajacu zachel opravichevati, da hisha she ni urejena, in naj oprostita, videla je njegove shkrbaste zobe in chisto preperere roke rochnega delavca, roke s slabimi nohti, roke, ki veliko delajo. Takoj se je od nekje vzela zhenska, predstavljena za njegovo zheno, in bila je vse tisto, kar so ponizhne zhene v spletu z nekom, ki se veliko muchi in malo dosezhe. Ponujala je kavo, sok ali morda kaj zhganega, Oton je samo zamahnil z roko in vprashal, che imata kaj otrok in oba dva sta pohitela s pojasnjevanjem, kako je treba she pred otrokom ustvariti to in ono, pa tudi zdravstvene tezhave ... Chesar nista slishala do konca, kajti glas se je zadrnil, kot bi se zhe spet sramoval, in videlo se je, da predvsem bliska po Otonovi aktovki, kot bi se v njej skrival zaklad. Zhenska se je umaknila s klofuto zavrnjenega gostoljubja, chrna aktovka se je odprla in Oton je zachel na majavo mizico zlagati nekaj papirjev, zdeli so se nachrti, vsekakor porisani, opremljeni s shtevili in grafikoni, oba dva sta se sklonila nadnje in kar nenadoma je zazvenel Otonov glas, tako daljen, tako vzvishen in poln prizanesljivosti, da je bilo jasno: z nechim ni bil zadovoljen in chlovek v pajacu je po vsem sodech takoj vedel, da ne bo zadovoljen.

»Ker namrech niste sledili nachrtu, pa sem vam razlozhil, mislim, da me niti niste poslushali, in kako naj bi potem razumeli ... Profili se ne skladajo ...«

»Kako da ne ... Sem poslushal in vsaj dva tedna sem vložil v to ...«

Gaja je videla tiste zdelane roke in ponizhno sklonjen tilnik, videla je tudi, da se roke tresejo, da je glas takshen kot pri otroku, ki ni opravil naloge.

Gaja je videla, kako je zhenska spet naslonjena na vrata, kot da prislushkuje, in se ji brada skoraj vidno sesipa na gornji del prsnega kosha.

Kajti Otonov glas je nenadoma tako burno vstajal nekam pod strop, se zadeval ob nerodno pohishtvo, povzrochal toliko nelagodja in srha, dokler ni preshel v jezljivo nepotrpezhljivost, moshki v pajacu je namrech samo she jecljal, nebogljeno

sprasheval, pa se takoj prestrashil in umolknil, si shel z dlanjo chez chelo in chelo je postajalo potno. Enkrat je s pogledom oshinil zhensko ob vratih, kot bi se sramoval, kot bi jo brez besed odganjal, kot bi bil globoko osramochen, saj ga je tudi pogledala tako, on pa ni razumel, ni razumel gosпода ...

Delodajalca. Gospodarja. Sodnika.

»V redu, saj lahko popraviva, sicer pa mi morate povedati ... Che je to prevech za vas ... Jaz sem verjel biroju, priporochili so vas, imamo tudi druge, vem, da prichakujete dobavnico, a ne bo nich, danes ne in potem se zhe mudi ... Razumete, meni se mudi ... In tudi material ni bil pravi ...«

»Pa saj sem pokazal, tudi z mano ste shli, rekli, da bo v redu ...«

»Mislim sem, da vi veste ... Sem zaupal ...«

»Zmeraj sem naredil, kar sem obljubil ... Ne vem. Res ne vem.«

»Pa vi morate vedeti, chlovek! Vi ste orodjar! Nisem jaz orodjar...«

Gaja je stopila do okna.

Pod oknom je bila samokolnica.

Na podboju vrat zhenska, ki nima nobenega Cirja.

Zagotovo ga nima.

Kot nima niti ometane hishe, spodobne dnevne sobe.

Kavo menda ima, pa je nekaj narobe tudi s kavo.

Oton ima sicer rad kavo ...

Nek otrok sede ob samokolnico.

Ni njun otrok.

Oton je zdaj uzhaljen, ker v tej hishi ne razumejo, kako tezhko je njegovo zhivljenje.

S koliko tepci se mora ukvarjati.

Vse je nenadoma kot preglasna glasba brez pravih tonov, rohnechi glas in opravichujochi se odmev nekoga, ki v tem glasu skusha najti nekaj praznega, milostnega premora. Da bi v njem dosegel odpustek, ker je neprimeren za merila sveta priznanega oblikovalca.

Gaja pomisli, kako zelo se je moral obrtnik razveseliti, ko je bil izbran za delchek naloge.

Zbode jo v sencih in zboji se, da bo rekla kaj neprimernega, tako psihotichna kot menda je.

Potem reche zhenski, da bi vseeno spila nekaj soka.

»Prosim ...« doda.

In Oton jo jezno pogleda. Potem naglo zapre aktovko in reche zhenski, da nimata chasa za sok. Shenska prikima in ochitajochi pogleda moshkega v pajacu, ki sedi na robu stola in ima poveshene roke, kot bi ga nekaj izpustilo.

»Oče je bedak,« napishe Gaja doma v svoj dnevnik.

»Ni niti neumen – ko bi le bil! Ni niti zares hudoben – ko bi le bil! Oče je samo bedak, ki misli, da je svet bojishche za vse tisto, kar je treba dosechi, nagrabit, osvojiti, da ne bi videl svoje nesreche. Ustvarja splošno nesrečo sveta, za katerega se ne zmeni, kot se ne zmeni za nikogar. Vidi cilj in ne vidi poti, obnjo pljuva v gnevu, ker ni polozhna, ves chas razmishlja samo, kako presekati ovinke, za katerimi bo zlata cesta brez ovir, brez presenechenj, kar tekla bo, v prestizh, v udejanjanje nechesa, kar je dalech od vsake chlovečnosti. In oče je nesrechen. Ker se najbolj boji mozhnosti, da bo vse odpadlo od njega, ne da bi ga prej ovilo v gloriolo tiste uspehnosti, ki si jo je nekoch zamislil v svoji glavi. Ne ve vech, kakshna naj bi bila, hoche pa uzhiti njene sadove, chetudi gnile, hoche jih pobrati prej, kot bi ga pri tem kdo lahko prehitel. She dolgo se samo podi, obenem pa nekaj v njem vse glasneje rohni z glasovi nekega pekla. Zakaj strechi temu svetu? Che ni mirnega vzglavja, na katerem bi potolazhil vsakdanjo gonjo in se zavedel nechesa, kar ni ne iz uspeha, ne iz prestizha. Je mir, ki se ne sprashuje po rezultatih. Boji se miru, tudi che bi ga mogel she kdaj sploh dosechi. Mir v njem bi bil glasen in obtozhujoch. Ker ni nikjer srca. Njegovo srce je motor, ki tiktaka, pa ne ve, zakaj. Nikogar nima rad. Do nikogar ne chuti sochutja. Lepoto vidi v stvareh. Vselej potrebuje novo stvar. Pozna pravila sveta, ki te delajo robota. Oče spi. In je udobno in dobro, ker tako spi vechina ljudi. Nekdo zbujen bi bil njegov najvechji sovrazhnik. Ker ga ne bi mogel osvojiti z nobenim projektom, z nobeno bleshchavo. Boji se zhivljenja in sovrazhi zhenske. In sovrazhi tudi sebe. Moj oče je nesrechen chlovek. Odkriti moram vero, da bom lahko molila zanj. Mati jo ishche v Cirju, kjer je bila she vsa svoja, preden je postala njegova. Ga napajala z drugachnostjo in izgubila sebe. Razumem jo. Najti moram vero, da bom lahko molila zanj.

Zdaj pa bom nehala pisati in bom shla pripraviti vecherjo.

Kako pa naj najdem kakshno vero, che tako pishem o nekom, ki mi je oče?

Ali pa prav zato ... Saj sicer bi se mu izognila v velikem loku, poskushala pozabiti, kako nesrechen je bil chlovek, ki sem ga videla danes. In hkrati je bil tako zelo chloveshki, da bi ga vzela za ocheta. Chutila sem njegovo srce.

Zaradi vseh teh chloveshkih src je zmedena moja dusha. Videla sem prevech materinega srca, skoz je bilo z mano. Vsaj to zdaj vem.

Mi bodo antidepressivi vzeli kaj od tega? Najti moram kakshno vero, da bom lahko molila, naj mi nichesar ne odvzamejo. Morda tudi norosti ne.«

(poglavje iz romana *Prinesi, odnesi*; pr. i. avt.: Milojka Zhizhmond Kofol – op. ur.)

Lev Detela

MATER ET MAGISTRA

V seminarju Zgodovinskega inštituta dunajske univerze je zelo zhivahno. Zaradi priprav za izdajo zajetne knjige *Novi pogledi na konec habsburške monarhije* potekajo v glavni predavalnici zhe nekaj dni zanimive razprave in posveti o prvi svetovni vojni in njenih posledicah, saj je propad nekdanjih velikih drzhav, Avstro-Ogrske in nemshkega, ruskega in osmanskega cesarstva, popolnoma spremenil nekdanji evropski pa tudi shirshi svetovni ustroj.

Asistentka Helena je nekoliko utrujena. Zhe davno ji je postalo jasno, da zgodovina ni ne bela in ne chrna. Zgodovina je namrech posebno trd oreh. Nekateri zgodovinarji so zato ugotovili, da ne obstaja le ena zgodovina, temvech kar vech zgodovin, ko na dogodke pogledamo iz razlicnih zornih kotov. To nas pouchi, da moramo preteklost razchlenjevati in ocenjevati na vechsmeren nachin. Zato bi bilo potrebno opustiti obichajno vrednotenje po vzorcu »storilec – zhrtev« oziroma »prijatelj – sovrazhnik«.

Vsekakor je velikokrat zelo tezhko ali celo nemogoche razvozlati ozadja določenih dejanj in dogodkov. Marsikaj ostane zakrito v temi. Obstaja mnozhica zanimivih analiz in zakljuchkov o tem ali onem pripetljaju, ki je omenjen v razlicnih dokumentih, vendar ob vseh teh ne vedno dobronamernih naporih Helena pogresha dokonchno zakljuchno obrazlozhitev, ki bi lahko obveljala.

Ko v seminarju po profesorjevem narochilu usmerja pogovore in razprave o koncu prve svetovne vojne, jo vedno znova pretresejo nekatera dejstva, ki izvirajo iz pomanjkljivosti in slabih lastnosti chloveshkega znachaja.

»Mi ljudje smo zelo nepremishljeni. Vse prevehkrat rushimo in zaviramo, namesto da bi gradili in se trudili za dobro in pravichno,« reche vchasih preveh razgretim, zaradi nepomembnih stvari prepirajochim se shtudentom.

»Na katerem dejstvu ali dogodku naj bo poudarek?« vprasha zbor nadobudnezhev v seminarju. »Iz katerega zornega kota naj zdaj, sto let po dogodkih, ki so popolnoma spremenili svet, pristopimo k problemom?«

Helena ve, da je zhrtev svoje lastne prizadevnosti. Delovne naloge so zanjo nekaj skrajno resnega. V inshtitutu je skoraj vedno zelo naporno. Poklicne dolzhnosti terjajo skrajno zbranost. Nekoliko se sprosti shele potem, ko je delovni dan zhe minil. Vendar jo tudi doma zhe prichakuje mala bela delovna miza. Fotokopije znanstvenih porochil, listichi z najrazlicnejshimi belezhkami in znanstvene knjige na levi pri rachunalniku ob pladnju z jabolkom in marelico ji ne dajo miru.

Ah, ta velika prva svetovna vojna in naporno delo v inshtitutu na Dunaju!

Mnogi v seminarju ne morejo razumeti, da je mogočnikom tedanjega časa uspelo poslati v ogenj in morebitno smrt kar sedemdeset milijonov vojakov. Nesrečni atentat v Sarajevu 28. junija 1914 z zacetnim velikanskim navdushenjem za veliko vojno, ki je v svet prinesla sto tisoče podob smrti, jih navdaja z največjim zachudenjem in odporom.

Helena naklonjeno prikimava z glavo, ko poslušha zagnane pripombe in ugovore nekaterih shtudentov. Ve, da najbolj nadarjene zgodovina zares zanima. Ne bodo se pustili zlorabiti in uporabiti za napachne namene, cheprav njihovo znanje she ni popolnoma utrjeno.

Eden od shtudentov je preprichan, da je avstro-ogrška monarhija po pravici propadla, ker se vechina njenih narodov ni vech strinjala s politiko njenega vodstva. Ni bilo volje v skupno prihodnost in ni bilo vech enotnega cilja.

Toda takoj se oglasijo ugovori. Che je bilo vse tako gnilo in preperelo, ni razumljiv zagnani vzpon kulture in znanosti na cesarskem Dunaju tik pred zacetkom vojne. Takratni gospodarski in družbeni razcvet namrech ni napovedoval propada velike mnogonarodne drzhave.

Dve shtudentki razburjeno dihata, vechina molchi. Nenadoma se oglasi mlad fant v zadnji vrsti.

»Ali res ne veste, kako je bilo takrat na Dunaju?« jezno reche. »To je bila monarhija borze, kapitala in grabezhljivih Rothschildov. Drzhava prepirajochih se narodov, obdana s shtevilnimi sovrazhniki ... Ni chudno, da je prishlo do vojne, ki je bila smrtna obsodba tedanje celotne kulture.«

Zaslshijo se jezni glasovi. Nekateri poveshajo glave, mnogi molchijo.

Helena skusha umiriti razburjene duhove in preusmeri razpravljanje na trideset tezhko dostopnih in zato skoraj neznanih pisem v Sarajevu umorjenega prestolonaslednika. Franc Ferdinand jih je naslovil na tedanjega avstro-ogrškega zunanjega ministra grofa Leopolda Berchtolda. V teh pismih je nakazal svoje vsekakor zanimive ideje o bodochi politiki Avstro-Ogrske, ki bi jim bilo vredno prisluhnuti. Kot izgleda, je hotel drzhavo preoblikovati in dati tudi njenim slovanskim narodom vechjo samostojnost in enakopravnost.

Dvajsetletni Peter Humbel v nadaljevanju diskusije pove, da se s prvo svetovno vojno ukvarja predvsem iz zasebnih razlogov. Rad bi spoznal razmere, v katerih so zhiveli njegovi predniki, preden je tudi sam zagledal luch sveta. Ogorчено izjavi, da nasprotuje trditvam o monarhiji kot temachni jechi narodov. Zanj je ideoloshko izkrivljanje dejstev in neumno posploshevanje nekaterih izjemnih primerov trditev, da so junaki njenih zasuzhnjenih narodov, ki so se borili za svobodo, gnili in umirali v vlazhnih jechah.

»Vchasih je bolje trikrat premisliti, preden izrechesh sodbo ali obsodbo,« odločno izjavi. »Na preteklost moramo gledati objektivno, istočasno pa moramo znati razlochevati med resnico in propagando ter lazšno legendo. Sarajevski atentat ni bil le zlochinsko dejanje, temvech tudi najvechja neumnost. Znano je, da je bil

umorjeni prestolonaslednik naklonjen nachrtom o samoupravi slovanskih narodov v monarhiji. Z zanimanjem je spremljal cheshki boj za vechje narodne pravice. Na gradu Konopishte, ki je bil njegov ljubi domachi dom na Cheshkem, je v zasebnem krogu tudi pod vplivom svoje cheshke soproge vechkrat izrazil zheljo, da bo moral, ko prevzame oblast, temeljito spremeniti razmere v celotni drzhavi. Zakaj nujno je, da dobijo Slovani iste pravice, kot jih zhe uzhivajo Nemci in Madzhari.«

Zdaj se z vseh strani kreshejo mnenja o vzrokih s shtevilnimi nesrečnimi dogodki, ki so končno pripeljali do izbruha prve svetovne vojne. Okosteneli drzhavni uradniki, skrajno zagledani le v preteklost, ozkogledi politichni svetovalci ostarelega cesarja Franca Jozhefa in slavohlepni sodelavci prestolonaslednika Franca Ferdinanda, ministri in ministrski predsedniki dunajskih vlad, visoki cesarski chastniki in osebni prijatelji presvetle cesarske hishe se nenadoma znajdejo pod povechevalnim steklom in so izpostavljeni ostrim ocenam. V okeh vechine teh mladih ljudi niso dobro opravili zrelostnega izpita in niso znali umiriti in utrditi stanja v drzhavi. Zanimari so veliko stvari in zamudili shtevilne prilozhnosti, ki bi omogochile boljshi razvoj. Nacionalizmi, ki jim je stari cesar stalno nasprotoval, so zrasi vsem chez glavo. Na koncu so pahnili veliko staro chastitljivo Avstrijo dokončno v propad. Napake in zlorabe niso bile usodne le za Nemce in Madzhare, temvech tudi za vech ali manj podrejene manjshe narode in narodne skupnosti monarhije. Narejene napake so bile vsem v pogubo, kot nas dobro pouchi zgodovina preteklega dvajsetega stoletja.

Helena k vsemu temu ne reche nich dolochnega, temvech samo mirno poslusha.

Mogoche je bilo tako. Mogoche pa je bilo tudi drugache. Morda ali pa tudi ne. Kdo ve. Morda vemo o vseh teh zhe oddaljenih dogodkih mnogo premalo. Toda kljub vsemu je potrebno gledati po katastrofi, ki je spremenila svet, predvsem naprej. Che je zgodovina res mati in uчителjica, potem je nasha dolzhnost, da odpravimo nekdanje napake in si s tem omogochimo boljsho prihodnost.

Pod vodstvom asistentke se hitro razvije zhivahna razprava o razmerah v aristokratski in meshchanski družbi tedanjega Dunaja. Helena poroča o duhovitih razgovorih v nekdanjih dunajskih salonih in kavarnah. Govori tudi o potratnih vojashkih paradah, velikih plesnih prireditvah, o imenitni glasbi in visoki literaturi in celo o napihnjeno bleshchechih pogrebih bogatashev in skromnih pokopih siromakov.

»Sredi imperialnega sijaja se zhe chuti zaton starega družbenega reda,« poudari in se samosvoje ozre v navzoche.

»V dunajskih predmestjih narashcha nezadovoljstvo sredi tezhkih družbenih pogojev. Razmeroma hitro nastane mochno delavsko gibanje, toda tudi v meshchanskih in aristokratskih vrstah se shiri nerazpolozhenje zaradi nastalih razmer. Mnogi se vedno odlochneje zavzemajo za uvedbo sploshnih enakopravnih volilnih pravic – in to tudi za zhenske – in za krajshi delovni chas, ki naj obsega

samo osem delovnih ur dnevno. Vendar sarajevski umor prestolonaslednika Franca Ferdinanda na mah prekrizha mnoge dobre nachrte.«

Mlada asistentka ve, da spletke mogochnezhev stalno pehajo svet v vedno nove katastrofe ... Velika politika je nesramna greshnica, ki odnasha milijone trupel v chrno knjigo zgodovine. Nemochni in shibki nato poplachajo krvave rachune s svojim lastnim zhivljenjem.

Kljub vsemu pa zheli biti pravichna do stare Evrope. Trudi se razumeti tudi vse tisto, kar sploh ni razumljivo. Vcherajshnjemu svetu hoche ponuditi možnost opravichenja ... Na zgodovino zre vedno bolj iz posebnega zornega kota.

Vseповsod vidi ostanke vozlov z zhalostnimi spomini na nekdanji chas, ki bi jih bilo potrebno razvozlati. Nepredelani spomini na tisti minuli chas, ki je bil v resnici tezhaven in za mnoge usoden, bolijo. Zaveda se, da se tudi po sto letih mnoge rane she niso zacelile.

Na trenutke kar telesno občuti nesrechni potek tedanjega dogajanja. Zachuti potres s tedaj she neslutnimi posledicami. Zachuti blizhajocho se katastrofo z nesrechnimi poskusi izmikov, zamikov in premikov. Zagleda skupinski polom z najrazlichnejshimi sodelujochimi figurami. Z dragonci in ulanci v prekrasnih vojashkih uniformah, s cesarsko zhandarmerijo, s samozavestnimi gospodarji in pridnimi hlapci, z marljivimi deklami in ubogljivimi sluzhkinjami, z blagorodno gospodo, z velechastitimi monsinjorji, s pikolovskimi birokrati in pokornimi slugami, omejenimi dvornimi uradniki in prebrisanimi cesarjevimi lakaji, s svetovnimi popotniki in nebodigatreba fichfirichi, z delavci in kmeti, z igralkami in igralci dunajskega dvornega gledalishcha in s shtevilnimi madames, madames, z vedno novimi madames v igralnicah in zabavishchih na videz bleshchechega cesarstva ... navzgor in navzdol chez vsa obzorja od jutranje zore do vecherne zarje in globoko v noch ... in to na levo in desno v zadnji nedogled. In na sredi tega velichastnega vrtinchastega sprenevedanja zazhari mogochna zvezda: Njegovo apostolsko velichanstvo Cesar po milosti bozhji.

Helena v seminarju naglasi, da po tedanji ustavi proti cesarju ne bi bil mogoch noben pravni postopek, kar pa zaradi dobesedne korektnosti in tudi priljubljenosti Franca Jozhefa v najshirshih krogih itak ne bi bilo in ni bilo potrebno. Cesar je namrech stal izven zakonov. Iz Chlena 1 Avstrijskega cesarskega zakonika iz leta 1867 prebere shtudentom lepi prvi stavek: »Cesar je posvechen, nedotakljiv in izven odgovornosti.«

Toda Helena ve, da se je cesar zavedal odgovornosti, ki jo je kot vladar prevzel in imel. Drzhavo je skushal upravljati po svojih najboljshih mocheh, cheprav so mnenja strokovnjakov o njegovi politiki zelo razlichna ...

Kljub prizadevanjem za izboljshanje polozhaja se je cesarstvo namrech v marsichem premikalo v napachno smer: na levem in na desnem vogalu so se pravkar pojavile razpoke in vdolbine. Raztrganost družhbenega ustroja je postala očitna.

Zhe se bije boj med visokim plemstvom in meshchanskimi zahtevami ... Zhe prihaja velika smrt, ki jo bo prinesla vojna in razplamтели nacionalizmi ... Helena zelo dobro občuti neprijazni veter, ki se stopnjuje in razrashcha v vihar ...

In tam, v ozadju in skoraj podtalno, zasliši glas delavstva v stiski, ki opozarja nase s sprva prepovedanimi prvomajskimi sprevodi z rdechimi nageljni v gumbnicah, ki napovedujejo neki novi chas ...

Kljub temu in vsemu v zapik pa poteka na vrhu she vse po obichajnih tirih in pravilih, kot da se ne bo nikoli nich zgodilo. She vedno cesarstvo slavi svoje praznike sebi primerno in na dostojanstven nachin. She vedno uzhiva visoko cesarstvo to lepo in enkratno veliko zhivljenje z ustaljenimi podedovanimi navadami ... Uzhiva in praznuje ga po staroavstrijsko, vchasih zhal samo z navidezno dobrohotnostjo in zmernostjo, a tudi z mimobezhnimi ljubimkanji in zaljubljenostmi brez prevelikih iztirjenj ...

A istochasno zhe razpada nekdam nepremagljiva moch, ki lahko strelom v Sarajevu odgovori le z vojno kot eksemplarichno kaznijo, kar naj bi bil opomin za neprerachunljivo Srbijo. To je zacetek konca za habsburshkega cesarja in za enainpetdeset blagorodnih knezhjih rodbin in za devetinsedemdeset grofovskih družhin in za desetine družhin avstro-ogrskih baronov in svobodnjakov – in seveda za vech kot petdeset milijonov cesarjevih podlozhnikov ...

Zdaj torej prihaja chas nerazsodnosti, nereda in nemira, ki se v dunajskem drzhavnem zboru oglasha v poslanskih vrstah z medsebojnimi napadi, z neposlušnostjo in s prepiri avstro-nemshtva in avstro-slovanstva in avstro-italijanstva proti vsemu in vsem. Krrk ... Krrk ... Na levo in na desno do zadnjega ... in glavo za glavo, zob za zob ...

Cesarstvo je zhe skoraj mrtvo, vendar tik pred smrtjo rodi napredno, svetovno pomembno kulturo novih miselnih nachinov, ki so lahko nastali le zaradi stalnih paradoksov in kriz.

Helena je zaradi vsega tega, o chemer temeljito razpravljajo v zgodovinskem seminarju, vznemirjena in istochasno nesrečna in srečna ... Ponoči velikokrat ne more spati. Na pol budna se premika po stanovanju, shteje ure, ki pochasi polzijo skozi noch. Tu in tam se ustavi ob knjizhnih policah in kljub pozni uri lista po kaki vazhni zgodovinski knjigi ...

Ah, ti stari chasi! Za vsami dolgimi stoletji, zgodovinskimi pretresi, zmagami in porazi stoji na odločilnem razpotju vedno vechna chloveshka usoda, uboga in gola, in vendar ves chas prepolna zhelja in dobrih upov.

Ah, ti grdi lepi stari chasi! So bili nashi predniki bolj ali manj srečni kot mi v danashnjem naglem chasu dobichkonosnih obresti in hitrih profitov, v družbi, kjer bi naj bilo vse optimalno in politichno korektno, brez ovir za osebe s posebnimi potrebami, spolno nevtralnno ali pa tudi ne, a je tem bolj uchinkovito predvsem za vrednostne papirje dveh odstotkov tistih na vrhu ...

Sredi nochi lista Helena po zajetni zgodovinski knjigi ...

Stari grdi slabi chasi. Stari svetli lepi chasi.

Je bil kmet, ki je od jutra do večera garal na polju in pri opravih z zhivino, manj srečen ali nesrečen, kot mi v tem novem stoletju po tolikih vojnah? Vsako nedeljo skozi dolga stoletja je shlo celotno cesarstvo k sveti masi v domacho cerkev na vasi ... Ves svet je bil takrat pravzaprav ena sama vas marljivih kmetov ... Razmishljanje o visokih stvareh je ljudstvo, zaposleno z domachimi stvarmi, raje prepushchalo peshchici visokih odlicnikov na vrhu ... Na poljih in po pashnikih pa so zato tem bolj presherno donele stare ljudske pesmi in vizhe in ob dolgih zimskih večerih so si shirom po svetu ob topli pechi pripovedovali podobne grozljive zgodbe in chudovite pripovedke ... V srajcah iz domachega platna so mladi in stari bos hodili chez travnike in loke ... Stari lepi hudi chasi ... Na veliko so takrat molili in peli in, ko je postalo zhivljenje prehudo, so nesrečno popivali, preklinjali in zhalovali ...

Nekje zelo dalech je bil veliki drugachni svet. Nekje zelo dalech je bila vojna ... Nekje zelo dalech so se hrabri vitezi borili za vero, dom in cesarja ... Zato pa so na vasi tem bolj slozhno donele domache stare lepe pesmi. Kljub nesrecham, divjim volkovom in medvedom, kugi, koleri in drugim boleznim so, zaupajoch v vero in Boga, stali trdno na tleh tega tezhkega zhivljenja ... Tako so minevala stoletja in vedno je bilo, kot je moralo biti, in vedno je bilo eno in isto, in vendar je bilo vedno drugache ...

Helena ne more spati. Dobro ve, da je v nepravih rokah zgodovina prehitro zlorabljena. Z zvijachami in po stranskih poteh najde lazhna zgodovina pot navzgor in se sonchi vsemu v posmeh.

Helena ponochi ne more spati. Lista po starih knjigah. Se nenadoma ustavi ob prvi ali drugi omari, otipa nekatere predmete, ki so ji posebno pri srcu, polzi z roko chez police in stole ... Nochna tishina je vsemogochna.

»Mogoche je bilo takrat vseeno popolnoma drugache,« skusha rechi in neodločno obstoji sredi sobe.

Izbrano poglavje iz nedavno dokonchane slovenske verzije romana o prvi svetovni vojni, ki je v nemshkem izvorniku izshel leta 2019 pri celovshki Mohorjevi zalozhbi pod naslovom *Die kahl geschlagene Welt* (Do golega posekani svet). Op. avt.

Peter Amalietti

UMIRANJE ALI UMIRITEV

Gospoda Arnolda Grachta, slovitega ihtiologa in nosilca stolice za morsko biologijo na univerzi v Cambridgeu, je zaslepila močna bela svetloba, da bi prav gotovo zamizhal, če bi to svetlobo uzrl z očmi. Tako je pa zhe mizhal, svetloba, ki je zachela kot potoček curljati z enega mesta, pa se je iz trenutka v trenutek shirila, dokler se temachni predor z oddaljeno luchjo dalech proch ni naposled spremenil v svetlobni stozhec, ki je zalil ves prostor – a spet ponavljamo, da se je to dogajalo zgolj v dushevnosti maloprej omenjenega uglednega ihtiologa, ki ni vech vedel, kako mu je ime, kot tudi nichesar iz svoje dolge osebne zgodovine, ki se je zdaj spreminjala v prazgodovino. Bela svetloba ga je oblila kot Pitijo strupene pare tise. Tedaj se je zavedel, da se je obenem z luchjo v temachnem predoru zasvetil tudi zharek, ki se je shiril skupaj s svetlobo, in da mu v dushi prepeva angelski zbor.

V nekem trenutku – medtem je minilo lahko pol sekunde ali pa milijon svetlobnih let – to je bil namrech trenutek vechnosti, se je zvok vztrajno stopnjeval, angelskemu petju se je z velichastno pastoralo pridruzil tudi simfonichni orkester – in svetloba je zalila vsak koshček njegovega bitja. Tudi sam se je pridruzil mogochnemu zboru v hvalospevu soncu. A vse to se je dogajalo zgolj v duhu g. Arnolda, ko se je she z zadnjimi mochmi sicer oklepal iztroshenega telesa, ki se mu je upiralo zhe dlje chasa, vendar ga je zaradi svojega znanstvenega dela vedno znova ignoriral, kot je to vselej svehano izjavljal vsakomur, ki mu je bil pripravljen prisluhniti, in takih poslushalcev mu sploh ni nikoli primanjkovalo. Profesor Arnold je namrech odkril skoraj ducat dotlej neznanih tropskih ribic in jih tudi poimenoval. She bolj je zaslovel, ko je njegova mladinska povest Moj morski psichek z gromozanskim uspehom izshla v vech deset jezikih. Kot pri vechini tedanjih znanstvenikov je imel na dnu svoje znanstvene malhe majhno luknjico, razparan shiv na prvi pogled, ki pa je bil v resnici chrna luknja, skozi katero je v profesorjevo znanstveno podstat vdiral bog – bil je zgledno krshchansko vzgojen ohranjevalec in zagovornik obstojechega in tudi nikoli ni prenehel obiskovati nedeljskih pridig, cheprav je zasebno zavrachal vechino biblijskih razodetij kot skrunitev chistega, abstraktnega boga, edinega, ki si ga je njegova znanstveno-kritichna zavest sploh mogla predstavljati. Zanical je tudi možnost obstoja pekla ali nebes, pozemsko zhivljenje pa si je v duhu predstavljaj kot nekakshen vesoljni akvarij, v katerem velike ribe zhro male ribe, prezhivele male ribe pa zrasejo v velike ribe.

Te preobrazbe v posmrtnem zhivljenju ga niso nikoli skrbele, ni se jih namrech niti zavedal, kot tudi televizor ne more vedeti, da je izkljuchen.

A ta bela svetloba ni imela prav nichesar skupnega z akvarijem, kot je tudi ta glasba imela le malo skupnega z zhivalskim oglashanjem. Zato pa se je profesorju Arnoldu, oziroma, bolje recheno, njegovi dushi zazdelo, da je potopljen v globinah etra, kot bi vihar razchesnil jadnico in jo pognal na peshcheno morsko dno, tam pa se je spremenila v veliko kolonijo morskih polzhev in rakovic, ki so si v pesku pod razbitinami ladijskega trupa izkopale izvrstne apartmaje z razgledom na morje.

V svojih dushevskih predsmrtnih blodnjah, ki so nastopile po nezdravljenem prehladu, ki se je nato razvil v pljuhnico, je bil profesor Arnold sam, a v tuzemski resnichnosti ni bil vse popoldne sam niti en sam hipec. Saj je tudi lezhal v ustanovi, na kateri so imeli z umiranjem svojih bolnikov velike izkushnje, namrech na gerontoloshki kliniki, kjer so znali Zemljana pospremiti na oni svet.

Vechina se jih rodi v bolnishnici in tam tudi umre. Zdravstvene ustanove so torej kot nekakshna letalishcha, kamor dushe najprej, torej na zacetku zhivljenja, pristanejo, ob koncu zhivljenja pa od tam odletijo. Destinacija individualnih aranzhmajev in vse drugo je skrojeno po meri posameznika. Profesor Arnold se je sicer jasno zavedal notranjega dushevnege filma, ni pa razumel smisla dogajanja v njem. Na neki nachin se je pochutil, kot che bi gledal starogrshko dramo v izvirniku, podnapisi pa bi bili v korejshchini. Skratka, med tem svojim opazovanjem notranjega dogajanja se ni vech zavedal niti svojega telesa niti svoje osebnosti, kaj shele, da bi vedel, da pravkar umira. To je sicer dobro vedel celih deset dni prej, ko je priseben lezhal v tej postelji ob oknu, ki je gledalo na bohotno majsko razcveteli bolnishki vrt. Niti pomislil ni, da je vse najboljshche zhivljenje prezhivel, da bi dochakal ta trenutek – to umiranje – ki se je razvleklo v vechnost. Zvok in svetloba sta ga pogoltnila, kot velika iguana z jezikom ulovi drobno mushico. Ko je izgubil zavest, se je vse dogajalo le she v njem. Njegovo telo je sicer povsem mirno lezhalo, njegov zdravnik dr. Goldfinger pa je tedaj sestram Jenny in Fridi razburjeno rekel: »Izgubljam ga!« Stroj, ki je doslej predvajal bolnikov utrip, je zdaj samo she brenchal in bolnik je dosegel točko klinichne smrti. Dr. Goldfinger je she malo pochakal, mudilo se mu je namrech na zmenek, ki ga je imel z novo sestro Klaro, nato pa ga je razglasil za mrtvega in podpisal njegov mrtvashki list. Za raztelesenje ni bilo nobene potrebe, pokojnik je shtel devetinsedemdeset let in njegova smrt je bila z zdravnishkega vidika nekaj povsem obichajnega in naravnega.

Zadnji teden svojega zhivljenja je profesor Arnold prezhivel v bolnishnici Sv. Antona v nekakshnem deliriju, le v chasu obedov si je vselej malce opomogel, pa ne zaradi hrane, ki je res ni kaj dosti zauzhil, temvech zaradi razburjenja, ki zavlada v bolnishki sobi ob chasu obeda. Tedaj se je sam pri sebi tudi sprijaznil s tem, da se mu zhivljenje izteka, enako kot se je v mladosti – ko je zaradi zavrnitve nekega dekleta enkrat samkrat premishljeval o samomoru – zhe enkrat sprijaznil z dejstvom, da zhivi in da bo zhivel, dokler mu je pach usojeno. Na sploshno pa se z vprashanjem lastne umrljivosti ni vech ukvarjal, bolj ga je zanimala smrtnost ribjih jat, ki jih je vse zhivljenje – dokler mu je starost to dopushchala – neutrudno

preučeval. Delno tudi na rachun zasebnega zhivljenja, ki ga je omejil na najbolj temeljne medchloveshke družhabne prilozhnosti, katerim se zaradi svojega akademskega polozhaja res ni mogel izogniti. Sredishche njegovega sveta so bili morski vretencharji. Vse to pa je zdaj izginilo skupaj s profesorjem Arnoldom, ki je na Zemlji odlozhil svoj plashch – namrech telo, njegov duh pa je z roko v roki z dusho neuporabno vozilo zamenjal za etrsko svetlobo, v kateri je poniknil. Ko ga je slepecha svetloba vzela k sebi, ga je chez nekaj svetlobnih trenutkov, ki se lahko merijo z vechnostjo, znova izlochila iz sebe. Tedaj je profesor Arnold uvidel, da blestecha svetloba okrog njega izgineva in je zaznal chрно pikico, v naslednjem trenutku pa se je ta pikica napihnila v predor, ki je vodil v daljavo. V tishini neobstoja se je oglasil ptichji krik, ki je preshel v umirjeno zhvrgolenje. In temu odzvanjajochemu zhvrgolenju so se skoraj neopazno pridruzhili glasovi angelskega zbora. Profesorju Arnoldu se je zazdelo, da je vse to vsaj enkrat zhe dozhivel, da to pesem pozna in da tudi ve vse, kar se bo she zgodilo, cheprav ni niti vedel, kdo je ali kako mu je ime. Pozneje, ko se je zhe privadil na svoje novo stanje notranjega zrenja, je tudi opazil, da ob pogledu na posamezno bitje ali bilko tega v duhu ne poimenuje vech z imenom – na primer, ob pogledu na lep in sonchen zeleni pashnik lucerne ni niti pomislil, da je to lucerna, niti se ni vech spomnil latinskega imena lucerne. Svet imen je zanj izgubil vso drazh, zanj je bil mrtev.

Morda mora chlovek prej umreti, preden lahko sprevidi praznino besed in njihovo neopredeljenost. Na eni ravni je namrech beseda le she strel v prazno ali pa pljunek v morje, che jo postavimo nasproti vsem drugim besedam, ki jih je chloveshtvo kdaj izreklo. Profesor Arnold zdaj besed ni vech uporabljaj, sicer pa tudi ni bilo nikogar, s katerim bi se lahko pogovarjal. Ko pa je naposled odprl oči, je uvidel, da lezhi v beli bolnishki sobi z oranzhnimi odejami, belimi stenami in rumenimi zavesami, ki se je sicer razlikovala od tiste, v kateri je, vsaj menil je, umiral in umrl. Lezhal je torej tam, a se mu ni zdelo, da chas sploh teche. Vendar ga to ni prav nich zaskrbelo. Brez sleherne skrbi je mirno lezhal, ne da bi chakal, kaj se bo zgodilo naslednje. Tudi v tej drugachni sobi so bili zdravnik in dve sestri, a povsem drugachni zhe na pogled in tudi prav nich niso govorili. A vendar se je profesorju Arnoldu zdelo, da se sporazumevajo nemo in samo z mochjo misli. Neki notranji glas mu je povedal, da je na varnem in zunaj smrtne nevarnosti. Da pa je zelo utrujen in da mora najprej nekaj dni odlezhati in se okrepati, potem pa bo izvedel vse. Profesor Arnold si ni razbijal glave in se sprasheval, kaj neki naj bi she izvedel, tudi telepatski pogovor je sprejel kot nekaj samoumevnega. Nich v njem ni pritisnilo na gumb in v njem sprozhilo sploshnega alarma, nich pa se mu tudi ni zdelo, da je kaj narobe. Pomislil je: »Che sem zhiv, je neumno o tem dvomiti, che pa sem mrtev, pa tako in tako nich nima vech smisla.« Raje se je potopil v prijetno dushevno stanje, v katerem si duh odpochije, dusha pa okreva. Sprva je menil, da je pach tako zelo bolan, da se lahko nemo sporazumeva z bolnishkim osebjem. Minevali so dnevi in vsak dan se je pochutil topleje in bolj chilo in tudi bolje se je nemo sporazumeval. Zdravnik in sestri so se vselej odzvali

na njegove misli, še preden jih je imel priložnost ubesediti. In njihove odgovore je prav tako sprejemal zgolj v mislih. Zlagoma je uvidel, da je ta vishja oblika sporazumevanja tukaj, kjer se je pach nahajal, nekaj povsem samoumevnega. Zato se tudi ni sam poglobljal v to nenavadnost. Sleherni večer, ko so zadnji zlati sončni zharki bozhali v slovo mestno pokrajino in jih je nekaj – kot po chudezhu – zashlo celo v njegovo bolnishko sobo in jo obenem odelo v presunljive barve njegovega razgleda na bujni bolnishnichni vrt, se je izza visokega opechnatega zida, ki je mejil na bolnishnichni vrt, zaslisal chudovit in zvonek zhenski glas, ki je ob spremljavi kitare, ali pa je bila to morda lutnja? zazibal profesorjevo dušo v pretanjeno razpoloženje. Ta njemu sicer povsem neznan zhenski altovski glas je v njemu neznanem jeziku – zaradi shumechih soglasnikov je pomislil, da je to morda portugalschina – v zapletenem, pa vendar lahkotnem ritmu s kitaro izvajal nekaj, kar ga je spominjalo na angelski zbor, ki je spremljal njegov prehod skozi predor v svetlobo in nazaj. Ne zaradi melodij, ki so bile nedvomno drugachne, temvech zaradi nachina, s katerim je pevka sleherni zlog okrasila z nezhnim in blagim nihajochim vibratom, ki je v njem (verjetno pa tudi v drugih poslushalcih) zbujal prijeten srh in hrepenenje po novih dozhivetjih.

V njegovi sobi ni bilo ogledala, a je vseeno chutil, da se z njegovim telesom dogaja nekaj dokaj vseeno nenavadnega. Po skoraj shtirih desetletjih postopnega staranja je zachutil, da je ta postopek spremenil smer, vsak dan je bil namrech krepkejsi in to precej bolj, kot se je spominjal svoje nekdanje telesne pripravljenosti sedemdesetletnika. In prav tedaj, ko je to pomislil, je v sobo stopila privlachna rjavolasa mladenka z modrozelenimi ochmi, ki je imela belo zdravnishko haljo ogrnjeno prek srebrnega kostima z neverjetno kratkim krilom in z nogami boginje Afrodite. Njeno vitko in skladno telo je bilo mogoche pod ohlapno belo haljo zgolj slutiti. Na levem zavihku halje je imela tablico z napisom spec. dr. psih. & fil. Renata Rhomatin. Med ljubkim smehljajem, ki je razkril vrsti belih bisernih zob, mu je nemo povedala, da je izvedenka za dusheslovje, ki obishche vse nove bolnike potem, ko se ti dovolj okrepijo za pogovor z njo.

Na njegovo misel, da je pogovor z njo prevech prijeten, da ne bi bil zhe sam po sebi krepchilen ali celo zdravilen, mu je nemo odgovorila, da pravzaprav ni toliko stvar v samem dejanju njunega pogovora, kot pa je tezha nekaterih dejstev, s katerimi ga mora tukaj in zdaj po svoji poklicni dolzhnosti seznaniti. »Povejte mi torej« – to je bilo le v najinih mislih – »ali ste med svojim okrevanjem opazili karkoli nenavadnega? Mislím res karkoli.«

V mislih je odgovoril: »No, predvsem to, da ne vem, kje sploh lezhim, v kateri bolnishnici, v katerem mestu ali celo v kateri drzhavi, celini, planetu ali ozvezdju. Obenem pa je nenavadno tudi dejstvo, da se vsak dan pochutim vse bolje – danes se mi na primer zdi, kot bi moje telo shtelo shtirideset let. Obenem pa se veliko stvari ne spominjam vech, ali pa jih morda nikoli nisem vedel. V zadnjih dveh dneh pa so mi z obeh rok zachela izginjati starostna znamenja, pike, madezhi in

podobno. Ne vem niti, kdo sem, kaj sem, niti kako mi je ime.« Tako ji je nashtel vsa vprasanja, ki so begala njegov razum od sinochi, ko se jih je prvich povsem zavedal.

Nemo je odgovorila na njegove misli: »Vashe zemeljsko bivanje se je konchalo, ko ste prishli v tisti predor. Zhivljenje pa je vechno in zdaj ste prispeli v ozvezdje Sirija, od koder smo se pred vech kot dvesto tisoeh leti preselili na Sharhah, kot smo tedaj imenovali Zemljo.

Na Zemlji nihche ali skoraj nihche ne ve, da obstoj na Zemlji ni edina oblika mozhnega zhivljenja. Aldous Huxley je v enem od svojih romanov javnosti razkril sicer globoko zakopano in prikrito dejstvo, da je Zemlja samo pekel nekega drugega planeta. Vendar pa to ni povsem res – Zemlja je namrech kazensko popravni dom za greshnike z vech vesoljstev in ozvezdij in tudi ni pekel za prav vse njene stanovalce. Ta zapor ima obenem tudi vech oddelkov – od odprtega tipa pa vse do kletk in kletnih samic v nekaterih bolj zaostalih delih planeta. A nikogar ne poshljejo na Zemljo zaradi kazni, temvech izkljuchno na sholanje, in dokler posameznik ne osvoji spoznanj, zaradi katerih so ga poslali na Zemljo – tako je v vechini primerov – in preden dojame svojo lekcijo, se vechkrat rodi.

Po nekaj milijonih let nepretrgane omike je zhivljenje na nashem planetu za chloveka prevech ugodno, da bi lahko res povsem razvil svoje zmozhnosti, zato nedorasle dushe poshiljamo na Zemljo, da si tam naberejo nekaj zhivljenjskih izkushenj. Nasha omika je namrech schasoma dosegla takshno popolnost, o kakrshni na Zemlji niti ne sanjajo, vendar pa nasha druzhba zdaj zato potrebuje tudi ustrezno primerne, torej popolne chlane. Sicer pa boste o vsem tem imeli na voljo neomejeno kolichino chasa za razpravo in premljevanje.

Na registraturi dush vas zachasno vodijo pod numerichno shifro, ki je odvisna od datuma in ure vashe zemeljske smrti in od she nekaterih drugih stvari. Chlovek seveda ni shtevilka, a dokler si sami ne izberete svojega osebnege in druzhinskega imena, ste torej 298 34776 510712. Vechina privzame ime iz svojega zadnjega zhivljenja na Zemlji, ni pa to nujno. Ko se boste odlochili, bodo to na registraturi spremenili. Naj torej povzamem: na Zemlji ste umrli, a vashe zhivljenje se nadaljuje pri nas na Siriju B. Dobrodoshli! Jutri vas obishchem znova, da nadaljujeva ta pogovor. Na svidenjel!« In zhe je izginila. A je 298 34776 510712 ni prav nich pogreshal. Vsa ta nova dejstva so mu namrech povsem zaposlila razum, ki je poskushal znova prevzeti vodstvo v svojem novem zhivljenju – kot je bil pach tega vajen v zhivljenju na Zemlji. Vendar pa je tukaj razum povsem izgubil svojo moch nad mislimi, dejanji in besedami. Vse to je zdaj izviralo globoko iz njegovega drobovja, razum je bil zgolj she opazovalec in pomozhna sila, ki mu je bila na voljo med shtevilnimi drugimi mozhnostmi, in kot lopata, ki mirno chaka v delavnici, da jo bo chlovek uporabil, in nich vech.

Marinka Marija Miklich

KO SE SANJE URESNICHIJO

Nebogljeno in skoraj prestrasheno je stala v avli Zavoda, ko se je na stopnicah pojavila lepota, pravnica, in jo povabila na razgovor za shtipendijo. Sledila ji je po hodniku, zagledala svileno mashno na njenih srebrnih salonarjih in temne najlonske nogavice. Prvih v zhivljenju je opazila lahkotnost zhenskih chevljev in zaznala graciozno hojo. Zhenska pred njo je delala majhne korake, ona pa je podrsavala in se zapletala kot kmetica s koshem na rami. Hodnik je bil dolg in ne da bi se zavedala, jo je zachela posnemati, najprej nerodno in gugaje, nato pochasi in po prstih, kot da je tudi ona obuta v chevlje z visoko peto. Bilo je kakshnih dvajset korakov, toda tik pred vrati je bila njena drzha zhe bolj pokonchna in korak prijetno drobencljav. Tam, na tistem hodniku, je shodila.

»Nekoch bom imela take chevlje in take nogavice in nikoli vech ne bom obula tistih blatnih gumijastih shkornjev!« je bila zadnja misel, preden je vstopila. Shtipendijo je dobila.

Zdaj ima po celem hodniku in do stropa visoko omaro, polno chevljev. Tisti z visoko peto so spravljeni v shkatlah, vsaka shkatla ima svojo zgodbo.

A chevliji z visoko peto so zgolj nostalgija, teh skoraj ne obuje vech, sanje so se spremenile, zdaj je zhelja po udobju pred lepoto.

Doma so imeli v mrtvem podboju vrat kredenco, v kateri so bile knjige; mogoche je bilo vsega le kakshnih sto knjig. Bile so to v glavnem slovenske vechernice kot *Gostach Matevzh*, *Bajtarska kri* in med njimi tudi *Poezije*. Knjige so bile na policah zlozhene po velikosti, vechji formati spodaj, na vrhu pa manjshe knjige.

Leta 1956 je Ilka Vashte izdala knjigo *Gricharji*. »To je zelo pametna zhenska,« je govorila mati, in nekega dne je vsa zharecha prinesla knjigo domov. V njihovi knjizhnici je bila to prva knjiga, ki jo je napisala zhenska.

»Kar na glas beri!« ji je rekla mati. A brala je lahko le v nedeljo in ob zimskih vecherih, poleti ni bilo chasa za branje, poleti je bilo treba okopavati koruzo.

»Ko bom velika, ne bom okopavala koruze! Ko bom velika, bom brala knjige!« se je vklesalo v otroshko glavico.

Zhivljenje je postalo resno in preden se je prav zavedla, so minila desetletja.

Kupovala je knjige in jih zlagala v omaro v dnevno sobo. Najprej so gledali slikice, nato so brali pravljice in nekako stisnjeni in pocrkljani z njimi zaspali. Kasneje so listali po enciklopedijah in iskali odgovore na kako in zakaj.

Otroka sta pustila zhoge in kolesa v garazhi in odšla po svoje in na svoje. V tem času so se ji nabrale gube, hoja je postala zibava in gibi počasnejši.

Knjige je iz dnevne sobe preselila v izpraznjeno otroško in jih zlozhila na police, tudi tiste, ki so čakale v shkatlah na podstreshju. Na posebno polico je postavila dedishchino maminih knjig.

Ta knjizhna soba je zdaj postala domachi sveti prostor namesto bohka v kotu.

Neshtetokrat se je zatekla v knjige, navadno, ko ji je bilo hudo, včasih pa le zato, da ni slishala godrnjavega mozha. Branje je postalo potovanje, po vsaki prebrani knjigi je bila malo drugachna, včasih bi kar vstala in zaplesala. Vsaka prebrana knjiga jo je na neki nachin blagoslovila.

Pavla je bila njena botrca, bila je samska, iz Maribora je prihajala na obisk za vse vecheje praznike. Prishla je kakshen dan prej in se takoj lotila pospravljanja in dolochili so, da ji bo pomagala. A najprej je bil na vrsti tetin pouk: »Kozarce in steklenice pomivamo v mlachni vodi, splaknemo pa z mrzlo, da se lepshe svetijo. To velja posebno za kristalne kozarce!«

Kristalnih kozarcev niso imeli, imeli so stekleno vazo z izbrushenim satovjem, na kateri jo je teta uchila tehnike chishchenja. In pri tem je kar naprej ponavljala: »Mogoche se bosh porochila v meshchansko družhino, pa morash vedeti, kako se ochisti družhinska srebrnina in kristal! Vesh, kristal ima spomin,« je dodala.

Porochila se je s fantom iz mesta, od vse kristalne dedishchine je v zakon prinesel vazo, pepelnik in shatuljico za cigarete. Za porochno darilo je tudi sama dobila prvi kristal. Vse to je spravila v vitrino nove omare novega skupnega doma.

Podarjali so ji kristal, včasih pa ga je kupila sama sebi za darilo, da je vitrina v dnevni sobi z leti postala premajhna.

O kristalu se je nauchila skoraj vse, poznala je svetovne znamke, cheshki in nemshki kristal je prepoznala zhe na dalech. O kristalu iz Rogashke je vedela vse, posamezne kolekcije je lahko umestila v dobo izdelave in jim dolochila starost.

Le za posebne prilozhnosti, najvech dva- do trikrat na leto, je postregla vino v kristalnih kozarcih, se z njimi pogovarjala, nato pa ochishchene spet spravila v omaro.

Med prsti so spolzela leta, s kristalnimi spomini je ostala sama.

Na chisto obichajno nedeljo, ko sta prishla na kosilo hchi in sin z družhinama, je na mizo postavila »ta boljsh« krozhnike in »ta boljsh« kristalne kozarce.

»Ali je kaj posebnega?« sta vprashala.

»Nil« je odgovorila. »Zdaj bo vsak dan nedelja!«

Ob slovesu so se objeli, stala je pred hisho in jim mahala.

V hodniku je odprla omaro s chevlji, na eni polici so bili zloženi copati, letni, zimski, za v garazho, za po tleh, za na kavch. Iz shkatle je vzela skoraj nove copate in se preobula. Nato je v knjizhni sobi s police vzela tiste mamine *Gricharje*, knjigo pobožhala in si jo pritisnila na prsi. V dnevni sobi je pochivalnik iz Ikee obrnila proti vitrini. Na posebni polici je stala velika kristalna skleda. Vanjo je odlagala drobna darila svojih vnukov: na morju nabrana shkoljka, pobarvan kamenček, medvedek, narisana na koshchku papirja, posushena shtiriperesna deteljica ...

V copatah, s knjigo v roki in udobno nameshchena v pochivalniku, se je ozrla proti kristalni skledi in ji pomezhiknila.

Ivo Antich

NEBESA, VRV

(2x horror dvogovor)

V NEBESIH

– Ha-ha-ha, glej ga, kampilca! Pa sva spet skupaj! Nisem si mislil, da bosh tako kmalu prishel za mano ...

– Kaj hochemo, tako je pach ...

– Vidish, zame ni chudno, da nisem vech zdrzhal tam doli ... Zhrl sem, pil, naganjal babe, pretepal zheno in otroke, spodmikal stolchke v sluzhbi, poneverjal ... Enkrat se je moralo pretrgati ... Ampak ti ... Saj si bil zmeraj vzor solidnosti ... Chlovek bi mislil, da bosh zhivel najmanj sto let ... Pa me res zanima, kaj te je pobralo sem gor ...

– Hrana ...

– Hrana? Ta je pa dobra! Kaj si pa jedel? Pokvarjeno meso?

– Kje pa. Saj vesh, da sem bil vegetarijanec.

– Ah, saj res ... Zhivali je greh ubijati, ne? Torej si moril samo rastline ... Saj si tudi te zhiva bitja, mar ne?

– Zhe, zhe, a na veliko nizhjem nivoju. Tega se ne da vzporejati.

– Dobro. S chim si se torej likvidiral? S krompirjem?

– Ga nisem jedel, ker povzrocha raka.

– Mogoche pa s kruhom?

– Ga tudi nisem jedel, ker povzrocha raka.

– Alkohol a nisi pil, to vem. Je bilo krivo mleko?

– Ga nisem pil. Povzrocha raka in infarkt.

– Ja od chesa si pa potem sploh zhivel, kolikor pach zhe si?

– Od prekuhane vode in banan ...

– Fino. In tako si umrl od obupa nad tako hrano?

– Ne ... Spodrsnilo mi je na mokrem bananinem olupku ...

DOBRA VRV

- Poslušajte, chlovek, kaj pa boste s to vrvjo, ki jo nosite v roki?
- Mislim, da ni težko uganiti ...
- Hm ... Z vrvjo na samotnem kraju ... gozdich ... gole veje ... hm ... Pa ne, da se nameravate obesiti?
- Tako je. A zdaj me, lepo vas prosim, pustite pri miru. Zhelel bi vsaj v teh zadnjih trenutkih biti sam ...
- Toda, chlovek, chemu vse to?!
- Ne morem vech prenashati tega nesmiselnega zhivotarjenja, teh bedastih, dolgochasnih mnozhic, ki se brezglavo valijo po ulicah mest, tega hrupa, smrada avtomobilov, tovarn, gnilih rek, zasvinjanih planin, kretenske televizije, nemoralnih filmov in gledalishch, brezvezne literature, vsesploshnega idiotskega chvekanja ... Nikjer ni predaha za res poshtenega chloveka ... Same prevare, izdaje ...
- Kdo vas je prevaril in izdal?
- Zhena ... Ushla je z drugim ...
- Hahahahaha! In zaradi tega se mislite ubiti?! Jaz bi bil moji zheni zelo hvalezhen, che bi me zapustila. Nikar ne bodite smeshni, dragi prijatelj! Samomor je najvechja neumnost, ki jo chlovek lahko stori. Sploh pa bi morali uposhtevati, da je zelo neokusno na tako lep, sonchen dan tavati po osamljenih krajih z vrvjo v roki in iskati primerno vejo. Pomislite, vsak trenutek lahko pride mimo kakshna družhina z otroki na nedeljskem sprehodu ... Kakshen shok bi bil obeshenec za ubogo deco ... Res, vashe vedenje je skrajno neosveshcheno, nedružhbeno, antihumano, destruktivno, nekulturno ... Lahko vas je sram!
- Hm ... mmmm ... khm ... pravzaprav ... che dobro premislim, imate prav ... mislim, da ste me pregovorili ... res nima smisla ...
- Evo, vidite, dragi moj! Ni vse tako brezupno! Niso vsi ljudje le zahrbtne zverine! Chlovek mora sebe malce obvladati, razmisliti mora o tezhavah z določene distance, mirno, trezno, in potem se vse pokazhe v drugi luchi ... Pustite to gnusno vrv ... Ne potrebujete je vech ... Kar meni jo dajte, najbolje bo ...
- Da ... da ... Prav imate ... Kar vzemite ... Heeej!! Chakajte ...! Kaj pa pochnete ...?! Zakaj si natikate zanko ...?! Pustite vejo ...!
- Tiho! Izginite! Pustite me pri miru! To prilozhnost moram izrabiti. Dolgo sem zaman iskal tako kvalitetno vrv ...

Prevajalnica

Ali Podrimja

KACHA, LEPOTA

SAMOTA

Svet ostaja tukaj
planet ki je pustil

cvet molka

konico mecha
v zenici svetlobe

samotno utripajoch

VRTNICA V ROKI

gor in dol se klatim
cvetje gnoj teptam sejem

vodoravno navpichno
umiram vstajam
kot radost kot zhalost

sem z bogom nisem z bogom

v eni roki drzhim svet
v drugi vrtnico

sonce in kacha krozhita
okrog moje glave

gor in dol se klatim
vrtnica v roki

NE-ZNANO

kakshen lep ptich
pach lovec

slep
in nem

PESEM

nisi zmeraj zapeta da bi postala pesem
nikoli nisi do konca zapeta
glasba ti tezhka

in nisi povsem zapeta tvoj konec
je pach nedokonchani konec sveta
dolga smrt chloveka

CHAS KI ZA NAS NI OBSTAJAL

na svojem potovanju
nas je morje odkrivalo
dan za dnem pomalem

na svojem potovanju
je natrgalo obalo in stene
da bi se nas osvobodilo

in v nashi kozhi
je pozabilo zobe
chas ki za nas ni obstajal

je morje bilo mi ali smo mi bili morje?

POVSEM SAM

Prishel si do obale in lochila je
zhivljenje in smrt

Bil si sam in miren
ko se je blizhal ogenj

Na koncu poletja sem zaprl vrata
da ti nihche ne bi ubil sanj

Bil si povsem sam
grozljivo

NE-BITJE

Povzpel se bom

In strelno lino zaprl
Vrata bom zaklenil

Samoto bom premagal s flavto

Bil sem zelo odprt

Dolga leta dolga stoletja
ne morem priti nikamor

Ne morem se ločiti od teh stvari

(Pariz, maj 1981)

CHE

Che kakšno ljudstvo
Nobenega pesnika
In nobene pesmi nima
Za nacionalno antologijo
Tedaj zadostujeta tudi izdaja
In lajezh

O PSU

pes laja kjer se hrani

toda kjer se pes hrani
ne laja
nich vech

spremenil se je v sapo
prostor chas
si ogrnil

ta ubogi pes
ki me je zbudil
iz hudih sanj

KACHA, LEPOTA

zadavil sem kacho da bi vstopil v tvoj chas
kaj neki mi zgoshcha tvojo praznino v mojo norost

ALBANCI

Bog jim ni dal nichesar niti trave
samo kache
in kamne

Ampak imeli so nekaj
chesar velikani nikoli ni doumel
Dolgozhivost

In ko so umirali
so umirali
pojoch pri tem oj oj oj

Pri glavi
jim je padala
tedaj platana in jo razklala na dvoje

(Feldafing, 15. 5. 1992)

EPIKA

Stoletja sem prodajal kri
odrasel sem s krvjo prodano
Stoletja sem jedel sam zase
vedoch naj se sam pri sebi ne smejem prevech ...

Prijatelji,
Kosovo je moja kri, ki se ne odpushcha!

(1961)

EPIKA

*Me shekuj kam shtur gjakun
e rritur jam me gjakun e shtur
Me shekuj kam hëngër me veten
e ditur s'kam të qesh me veten e tepruar...*

*Miq,
Kosova është gjaku im që nuk falet!*

(1961)

ALI PODRIMJA (1942, Gjakovë / Djakovica – 2012, Lodève, Francija), albansko-kosovski pesnik, prozaist, esejist. Rojstni kraj je bil 1942 del kraljevine Albanije pod ital. aneksijo, danes v okviru Kosova. Po tragichni smrti starshev je zhivel v revshchini; osn. shola in gimn. v Djakovici, shtudij alb. jezika in lit. na filoz. fak. v Prishtini. Novinar v prishtinskem dnevniku *Rilindja* (Preporod), nato lektor in urednik pri istoim. založbi. Pisal zhe kot gimnazijec, prve pesmi revialno objavil 15-leten (1957), prvo zbirko pesmi 19-leten (*Thirrjet / Vabila*, 1961). Nastopil je samozavestno s tehtnimi verzi ter se naglo razvil v eno prvih imen alb. lit. Objavil vech zbirke pesmi, tudi knjigo kratke proze. Prelomna v opusu je zbirka *Lum lumi* (1982), posveчена sinu Lumiju, ki je istega leta umrl zaradi raka (nasl. v prevodu *Blazhena reka z asociacijo na sinovo ime*). Zastopan v antologijah, prevajan v mnoge jezike. 1992 je tri mesece bival v medn. umetniskih rezidenci Villa Waldberta v Feldafingu (Bavarska), kjer je napisal shtevilne pesmi. Prejel nemshko lit. nagrado Nikolaus Lenau (Stuttgart, 1999). Poleti 2012 ga je policija nashla mrtvega ob reki v gozdu pri kraju Lodève (Provansa / Okcitanija), kjer je sodeloval na pesniskem festivalu; telekontakt z njim je bil otezhen, ker ni govoril ne franc. ne angl.

Njegova poezija, ki jo je sam oznachil kot »gozd simbolov« (prim. Baudelaire), utemeljen na zgodovini naroda, je izvirna sinteza alb. mitoloshke tradicije in evropskega modernizma. Cheprav ima tudi daljshe pesmi, nekatere z epskimi elementi, so jedro opusa krajshe, zgoshchene z lapidarnimi verzi in s silovito, mestoma shokantno simbolichno metaforiko, mimo obichajnih konvencij. Posebnost so pesmi s poti po Evropi, kjer je izostreno, brez iluzij soochal svojo balkansko determinanto z Zahodom. »Simptomalna« je njegova smrt v Provansi; alb. identiteta namrech vkljuchuje tudi albanenze, svojsko manihejsko gibanje, sorodno mak. bogomilstvu (vse makedonsko je za Bolgare bolgarsko), ki so v 12. stol. delovali v juzhni Franciji (»heretichna« Provansa); blizhnji »simptom« je tudi ep *Albizhani* (1842), katerega avtor je nem. romantichni »pesnik samote« N. Lenau, rojen na Balkanu (Lenauheim, Banat, Romunija). Vsekakor je zhe danes jasno, da je Podrimja poleg pisatelja Ismaila Kadareja najvechje ime alb. lit. Tukaj izbrane pesmi so prevedene po izvirniku s pomocjo drugojezicnih prevodov. Pesem *Epika*, izpod peresa dijaka, je za vzorec tudi v izvirniku.

Izbor, prevod in zapis o avtorju Ivo Antich

Luigi Nacci

POSHLJI SVOJE VZDIHE ONSTRAN GORA

Ljubezenske pesmi, sanjske in samotne

Zvochnik, ki razshirja tishino.
Steza, ki se povecha ob vsakem koraku.
Knjiga, ki jo lahko beremo le v temi.
Tomas Tranströmer

UVOD

Na primer nisva si rekla niti nasvidenje
Srečno chuvaj se bla bla bla
Vsak zase sva se razprshila v svojem dezhju
Nobeden se ni vrnil domov

STVARI KI JIH POVESH

*(Iz razdelka *Le cose che dici*)*

Spomnila se me bosh neke nedelje ob koncu poletja
Ko bosh kavšala z nekim prosojnim moshkim
Lezhal bo na tebi kot oktobrsko nebo
Bolj ko bo vate vstopal, bolj bosh silila ven
Se spominjash hochem samo spati si rekla
In sva spala kar nekaj tednov brez prestanka
Nashi sosedje so menili da sva zhe mrtva
In vendar nikoli nisva bila tako budna

*

Vstopava drug v drugega pochenjava svete rechi
Prvich si to rekla in mi stiskala roko
Nekega vechera ko so se razpochili podboji
Bila si podobna kristalu pred potresom
Svete stvari sem mislil svete stvari
Potem si stegnila jezik kot polje jader
Neskonchno dolg jezik shkrlatno reko
Rekla si ustavi se in si mi pustila svojo senco

*

Ti si ena tistih ki pridejo s skritimi granatami
 In iznenada se zdrobijo in raztrgajo vse na kosčke
 Potem se zachenja chas chishchenja
 Vzdrzhevanja kotla centralne kurjave
 Pravilna nastavitev elektrichne inshtalacije
 Pleskanje sten
 Ampak vedno ostane skrit napis
 Nekaj takega kot tvoj dom sem jaz

*

Imam nekoga drugega v glavi imam polno glavo drugih rechi
 Si rekla in sedela za razdejano mizo
 Z zhenskoga krila so ti visele sladke rochne bombe
 Govorila si in streljala govorila si in shtela padle borce
 Kri je curkoma brizgala bila si rdecha vrtnica
 Trdi trni, ki bi jih sesal vso noch
 Sem nekakshno premirje, pozabljen strelski jarek
 Iztrgaj mi punchice, glej moje vojne

*

Vse to občutje o koncu ki ga imash v ocheh
 Si dejala po obedu s she polnimi usti
 In slina se ti je cedila po podbradku
 Na vrat obe ključnici nedra prsnico popek
 Od znotraj se je navzgor vrnila v usta
 Vse to občutje o koncu ki ga imash v ocheh
 Si ponavljala in raztreseno prezhvekovala
 Toda slina te je ovirala da bi nadaljevala

*

Ti nisi sam ti hochesh biti sam
 Si rekla in stopila na prazen vlak
 Tishchala si vozovnico v roki kot amulet
 She bolj jo tishchi sem mislil na kose jo raztrgaj
 Domov se vrachava pesh ugasneva luchi
 Potem je sledil zhvizhg zaprta vrata
 Tvoj nepremichni pogled na motni shipi
 In kazalo je da se vsak kovček strinja s tabo

*

Kolikokrat sem ti povedala o svoji nespečnosti
O večerih ko telefoniram neznancem
Pochakajte trenutek rečem ne odložite slushalke
Tu smo kot pri potapljanju brez kisika shtejemo minute
Stropi se nizehajo vedno bolj
Zidovi rastejo visoko sredi sob
Stole zmechemo skozi okno
Kaj bo ostalo od mene jutri ob zori
V kaj se bodo spremenili moji vdih in izdih

*

Mar bi ti zame nehal pisati
Si me vprashala in modrček spustila na tla
In moji prsti naprej in nazaj kot plugi
Chvrstost tvoje grudaste prsti sem si mislil
Temeljito te zorati te spremeniti v bleshchecho brazdo
Reci mi da si zashepetala dovoli mi
Molche sem ti trgal z obraza plevel
Da ali ne da ali ne in sem se pripravljaj na setev

*

Morala bi ga videti in ga nisi videla
Chela mojega ocheta opoldne
Njegove krepke in blesteche gube
Vsi tisti namrdnjeni ljudje v vrsti
Jaz pa sem zunaj delal iz dima oblake
Che pridesh zdaj prisezhem da bom nehal vendar pridi
Mislil sem si in she vedno mislim od tistega dne
Medtem ko vrtim koleshek vzhigalnika v roki

*

Zadnjih ko si rekla midva
Si stala pokonci pred tushiranjem
S spetimi lasmi in kurjo poltjo
Narashchajocha plima za tvojim hrbtom
Od soli razjedene ploshchice
Imela se bova vedno rada si rekla
In pochasi izginila med alge
Kot nekdo ki prihaja iz morja in se vrne v morje

*

Che bi mi bil dejal pazi name
 Bi spremenil raka v vino
 In rak v celoti zame vino pa v celoti zate
 Zame tac kemoterapije in biopsije
 Prizhgane sveche brez posebnega navdushenja
 Seznami o tem kar bom storil in nisem she storil
 Zadnja ura pokonci pred pragom
 Tebi pa simptome radosti in vse drugo

*

Zbogom mi rechesh in leta minevajo na oknu
 Pishesh mi neberljiva pisma na ogledala
 Gospodinja malomarno brishe prah
 Tvojih nekaj knjig ki visijo na konzolah
 bom odnesla ko se oglasim spomladi
 si rekla preden si poniknila
 nekaj metrov navzdol v zemljo
 Vsako zimo obljubljax chesar potem ne izpolnish

STVARI KI JIH POVEM

(Iz razdelka *Le cose che dico*)

Ljubezen ki te zhe ni vech

ljubezen, poberi s tal svoje ochi
 in ustnice in zlomljene nohte na
 postelji in sprijete lase v ceveh
 in vtisnjene trepalnice na shipah
 in na stropu viseche prsne
 bradavice in potem odidi

Ljubezen ki te zhe ni vech

ljubezen, daj spet v kovчек
 kosti in shopke otrdelih zhil
 v vase in na vrtu presusheno
 kozho pa ampule krvi in
 mlechne kisline ki je ostala
 v kleti in potem odidi

Ljubezen ki te zhe ni vech

ljubezen, odstrani z zidov
dishave in tishine in skalne
risbe in soj ki ga je ogenj
pustil za seboj in od pesti
izdolbene preboje pa sledi
sporočil za shifrirat in potem odidi

Ljubezen ki te zhe ni vech

ljubezen, naglo pozabi na
posvetila in verze in pesnitve
ki sem ti jih shepetal in na mrmranje
da bi zaspala pa na poglede
ob prvem svitu in na vzdihe
pritrjene na blazinah in potem odidi

Ljubezen ki te zhe ni vech

ljubezen, izrochi vratarju kljuche
in zhabice in trope psov chuvajev
in krichanje med spanjem in nochno
pobege na strehah in nadvse
muchne in naporne spopade s temo
in z mrlichy in potem odidi

Ljubezen ki te zhe ni vech

ljubezen, pozdravi che ti uspe
lune na dvorishchu in luchy ki
odsevajo na obrazih in padlo
listje na zapestjih in v travi
zarashchene sence in izginule sledi
pa domache zabave in potem odidi

Ljubezen ki te zhe vech ni

ljubezen, razzheni megle
na katere sem te primoral in dezhevje
v katerem sem te pobral in sonchne mrke
ob katerih sem ti priskochil na pomoch in
tvoj chas, ki ga vech ne posedujem pa tvoje ime
ki ga ne poznam vech in potem odidi

Ljubezen ki te zhe vech ni

ljubezen, spremeni se v zemljo
solina ki sushi in skorja ki gori
poleti in skalovje ki se rushi kot
plaz in unichuje in snov ki se
spreminja in izprazni ter izgine
v nich in potem se zgani in odidi

Ljubezen ki te zhe vech ni

ljubezen, prosim te da mi povesh
ali she vedno vzdihujesh in hodish
po prstih in ali izgubljaxh besede
pa ali she vedno krvavish v najbolj
mrkih mesecih in se spomnish
kakshno vreme je bilo tistega dne

Ljubezen ki te zhe vech ni
odgovori nato se obrni in odidi

STVARI KI JIH BOVA POVEDALA

(Iz razdelka *Le cose che diremo*)

1

Koliko viharjev in kako malo snega na tvojem grobu, kot da bi bila ogenj tvoja smrt. Ne potrebujem te. Mi ne bosh povedala, kako se imate na oni strani. Bi se dolgochasil ob tvojih obichajnih opominih, prosila me bosh novih gorechk za tvojo vazo s tanko zlato ploshchico, in za kakshno starejshe fotografijo, iz chasov, ko si imela she vedno lase. Ne bom ti povedal, da ni prishel. Kdor ni jokal. Kdor se je oblekel v chrnino. Vprashaj me, kako sem se pochutil. Kako sem nosil krsto na rami. Ali me je tezhila. Ali sem zdrzhal do konca pridige. Kje sem prespal prvi vecher. In koliko ur. Pa kdaj mi je shinilo na misel, da grem stran, pod vodo, v luzhe ali v razpoke suhih zidov vzdolzh stezice iz lehnjaka in psov na konicah prstov, ki poskakujejo iz enega trulla v drugega, dokler se mi figa ne zmehka pod podplati kot milo, da zletim na tla in se kotalim s stisnjenimi

pestmi dvajset let nazaj do tvojih prsi. Pogrebne priproshnje zate je opravil tisti, ki si je kdaj nadel tvojo jutranjo haljo. Nich drugega nisi kot zemlja. Le truplo, položeno v jamo, goloroko in brez vsakega orožja. Se ne spominjash tistega dne, ko me je pichilo s svojimi zheli. Ti si me gledal za vrati s kratkim dihom dezerterja, s chrnim zadahom pristasha, ki je zbarantal svojo vlogo za trepljanje po ramenih in se kesa le pozno ponochi, med trebushnimi krchi in z mravljinchasto roko. Izgubil si me kot vedro, ki privezano na shkripec zgrmi na dno vodnjaka, kot misel, ki je shla po zlu ali ostanki zhelje, ki razpadajo, prepushcheni toku usode. Pred teboj se bodo razkrojili tvoji stih. Tam zunaj je pomlad, modra mesta, medu na pretek z ljudskih palach, reke mleka, ki privrejo na trge, in zhivljenja v izobilju na strehah in po kleteh in tudi po ulichicah, zhivljenja na kvintale. Ti pa si nasprotno zima in obenem jesen, si suho zgubano listje, ki nikoli ne neha padati in padati in she vedno pada. In mene ne bo, da bi te pobral.

2

Strmoglavil bom z zadnjega nadstropja tvojega imena
zlog za zlogom zdrsnil bom na tla ...
Che bom spet ozhivel, bo iz hrepenenja, da te izrazim,
iz zhelje, da te odzvanjam
she enkrat, z grozo da se na tvojih glasovih
pogubno zrushim
kot nebotichnik v orkanu
Povzpel se bom na tvoje razvaline
in she enkrat bom pustil da strmoglavim
z zadnjega nadstropja najinega imena.

3

Imel bosh malo stvari, a tiste bosh imel:

tako nas pustijo stopiti v labirint,
udobno zavetje, nauzhij se ga, s chasom
bodo prishle na povrshino druge resnice,
vzniknile bodo iz neskoncnega prostranstva
druga stvarstva, drugachne podobe bogov
bodo vzbrstele v cvetochem veselju in ti
bosh ves mrshav, drevo iz krvi in strahu.

Fabio Doplicher:

Krivijo se odmevi znotraj vesoljstva, VII

Imel bosh malo stvari, a tiste bosh imel:

prhljaj v posodicah, chopke
loja, izgubljene dlake spomladi.
Ne postavi zhare, ki me bo vsebovala,
v predsobo, kmalu jo odpri, napolni jo
z burjo, naredi iz nje cvetno stojalo
za ciklone. Odmashi vina,
zlij jih na tla, poplavi hodnik,
povabi na slavje vse solastnike zgradbe.

Imel bosh malo stvari, a tiste bosh imel:

psihosomatske mrzlice, jesenske
ciroze, klimatske eshatologije.
Od moje zbirke tumorjev
shrani najredkejshe kose.
Nekaj aritmij sem pustil pod
zhimnico zakonske postelje, popravi
jih, kakor vesh in znash, ampak infarkta
pod blazino se nikakor ne dotakni.

Imel bosh malo stvari, a tiste bosh imel:

dopisovanje s pritlikavcem, z divjim mozhem,
s starim slepcem iz spodnjega nadstropja.
Cirkusantom nich ne povej, bi prevech
jokali. Na moj nagrobni steber
napishi: tu lezhi zachasno
nekdo, ki bi mu vendar uspelo.
Ne dodajaj nichesar,
obrni se, oddalji se kar se da naglo.

Imel bosh malo stvari, a tiste bosh imel:

knjižhnicne globe,
bralne znake, ki govorijo ponoči.
Dihal bosh s tezhavo
poleti. Vech kot sedem, toliko, prevech
bo tedenskih dni.
Prelistaval bosh koledarje kot cvetne liste.
Napравil si bosh naskrivaj gugalnico,
da me bosh prishel iskat na tobogane.

Imel bosh malo stvari, a tiste bosh imel:

vilice s skrhanimi konicami, karirane
namizne prte, pleshoche drobtine.
Razburkano morje v bokalih
te ne bi smelo prestrashiti,
in niti potresi v pralnem stroju.
Mir bo nastal po pogrebu.
Pochasi se ti bo povrnila lakota.
Prishel bo dan, ko ne bosh vedel, kako mi je ime.

Imel bosh malo stvari, a tiste bosh imel:

v okvirjih neposnete fotografije,
tip-tap zhebljev v zidu.
Odstrani reshetke na oknih,
da lahko pridejo krast.
Tatove pelji na vrtiljake,
naj se zabavajo, dokler jim ne zmanjka diha,
nato zatisni oči in shtej do sto,
pri stopetdeset jih lahko spet odpresh.

Imel bosh malo stvari, a tiste bosh imel:

kovance iz chokolade,
hranilnik s kanditi.
Spomni se na napitnino za poshtarja,
vrni poshto poshiljateljju.
Izprazni hisho, podari stvari
chloveku, ki zhivi nasproti.
Spati na marmorju koristi kili.
Bodi debel, a ne tezhak.

Imel bosh malo stvari, a tiste bosh imel:

gugalnik iz hrastovine
za pomembne odločitve;
vrtechi se jekleni podnožnik
za majava fantaziranja;
foteljček iz bukovine
za nenadne slabosti;
bosh pa izbral kavč iz usnja,
tistega starega, z oguljenimi robovi.

Imel bosh malo stvari, a tiste bosh imel:

sestradane vojakce iz pločevine,
ki naglo marširajo v šrambo.
Tvoji zavezniki bodo medvedki
iz blaga, slovarji sinonimov in
obratno, papirnate tapete s
cvetličnimi vzorci, pol shkatle
pokajenih cigar. Zgubil bosh vse
vojne. Tolazhil bosh spuntane upornike.

Imel bosh malo stvari, a tiste bosh imel:

zemljevide sveta, shujshane od diet,
zapadle cestne karte.
Stanoval bosh na zarjavelih vlakih,
sredi mrež ribishkih ladij,
na letalskih krilih.
Vprashali te bodo, kje je tvoj dom.
Odgovoril bosh s skomigovanjem ramen.
Minil bo trenutek in mislil bosh name.

Imel bosh malo stvari, a tiste bosh imel:

zastirála zoper komarje, ki jih morash odstraniti,
kolonije moljev v omarah.
Odzhejaj pajke v kleti.
Nahrani lastovke pozimi.
Odpri golobom kuhinjo.
Govori sončnicam na balkonu.
Che mora priti, bo prishla z vetrom
nagnjenost za vse to.

Imel bosh malo stvari, a tiste bosh imel:

pregorele zharnice,
 temo, fosforescentne prikazni.
 Z zaprtimi ochmi bosh zachel hoditi.
 Chez dan bosh zhivel pod mostovi.
 Ljudi bosh zlahka razumel.
 Priklical bosh luno s streh.
 Dim bosh spremenil v oblake.
 Sam bosh med machkami, kot kakshen bog.

Imel bosh malo stvari, a med njimi
 bom jaz.

Iz zbirke: *Poslji svoje vzdihbe onstran gora – Ljubezenske pesmi, sanjske in samotne* (Spedisci i tuoi respiri al di là dei monti – Poesie di amore sogno solitudine)

O avtorju

Luigi Nacci zhivi v Trstu, kjer se je rodil leta 1978. Je profesor, chasnikar, vodnik ekskurzij in urednik kulturnih pregledov in razstav. Objavil je zbirke pesmi: *Il poema marino di Eszter* (Eszterina morska pesnitev), zal. Battello Stampatore, 2005; *poema disumano* (nechloveshka pesnitev), zal. Cierre Grafica, 2006, Edizioni Galleria Michelangelo, 2006, z zgoshchenko; *Inter nos/SS*, Edizioni Galleria Mazzoli, 2007; *Madrigale OdeSSa* (Madrigal OdaSSa), Edizioni d'if, 2008, nagrada Mazzacurati-Russo; *odeSS* (odaSS) v desetem zvezku sodobne ital. poezije, zal. Marcos y Marcos, 2010. Objavil je tudi esej *Trieste allo specchio. Indagine sulla poesia triestina del secondo Novecento* (Trst v ogledalu. Raziskava o trzhashkem italijanskem pesnistvu v drugi polovici 20. stoletja), zal. Battello Stampatore, 2006. Njegovi zapisi in diskusije so bili objavljeni v blogu in v chasopisih: *Il Corriere della Sera*, il manifesto, *Il Piccolo*, *L'indice dei libri del mese*, *Doppiozero*, *alfabeta2*, *Meridiani Montagne*, *Nazione Indiana*, in *pensiero*, *Absolute Poetry* (to je tudi urejal) in drugod.

Njegove zadnje knjige so v prozi: 1) *Alzati e cammina. Sulla strada della viandanza* (neologizem *viandanza* je sam izumil, mozhen prevod naslova: *Vstani in bodi. O peshboji ali na popotnistvu*), Ediciclo Editore, 2014; knjiga je bila nagrajena leta 2015 z nagrado *L'Albatros – Città di Palestrina* za literaturo kot potovanje. 2) *Viandanza. Il cammino come educazione sentimentale* (Peshhoja ali Popotnistvo. Hoja kot chustvena vzgoja), zal. Laterza, 2016; 3) *Trieste selvatica* (Divji Trst), zal. Laterza, 2019. Je tudi rednik knjizhne zbirke *La biblioteca del viandante* (Popotnikova knjizhnica) za zal. Ediciclo Editore.

Izbor, prevod in zapis o avtorju Jolka Milich

Zecharia Sitchin

ENKIJEVA IZGUBLJENA KNJIGA

(Spomini in prerokbe nezemeljskega boga)

UVOD

Pred približno 445.000 leti so astronomi z drugega planeta prishli na Zemljo izkopavat zlato.

Pristali so na enem od zemeljskih morij, se izkrkali na kopno in ustanovili Eridu, »Oddaljeni dom«. Schasoma se je prvotna naselbina razvila v visoko razvito Misijo Zemlja z lastnim nadzornim sredishchem, z raketnim pristajalishchem, z izkopavanji v rudnikih in celo z lastno postajo na Marsu.

Da bi imeli dovolj delavcev, so astronomi s pomočjo genetskega inženiringa oblikovali primitivne delavce, imenovane homo sapiens. In potem ko je vso Zemljo prizadel potop, so zacheli na novo; astronomi so postali bogovi, ki so chloveshtvu podarili civilizacijo in ga nauchili verskega chashchenja.

Nato je pred okoli štiri tisoč leti atomska katastrofa, ki so jo sprozhili Nezemljani z lastno tekmovalnostjo in vojskovanjem, unichila vse, kar so ustvarili.

Zecharia Sitchin je o tem, kaj se je dogajalo na Zemlji, in to she zlasti na samem zachetku chloveshke zgodovine, pisal v svoji *Zbirki zemeljskih kronik* (The Earth Chronicles Series) na podlagi podatkov, ki jih je zbral neposredno iz Svetega pisma, iz glinenih plohchic, iz starodavnih mitov in arheoloshkih odkritij. Toda kaj se je pred dogodki na Zemlji dogajalo na Nibiruju, materinskem planetu astronomov, kar je povzročilo to vesoljsko potovanje po zlato na Zemljo, kjer so potem ustvarili chloveka?

Kakshna chustva, rivalstva, preprihanja, morala (ali njeno pomanjkanje) so gnali glavne junake teh nebeshkih in vesoljskih sag? Kakshni so bili odnosi, zaradi katerih se je polozhaj zaostрил tako na Nibiruju kot na Zemlji, kakshne napetosti so se pojavile med starimi in mladimi, torej med prishleki z Nibiruja in tistimi, ki so se rodili na Zemlji? Kot tudi koliko je o vsem tem dogajanju odlochala Usoda – usoda, katere poznavanje preteklih dogodkov prinese kljuch za prihodnost?

Mar to ne bi bila srecha, che bi kateri od kljuchnih akterjev, kot pricha in tak, ki lahko razlikuje med usodo in neogibnim, za prihodnje rodove zabelezhil kako, kje, kdaj in zakaj, torej vse prve dogodke in morda celo tudi vse zadnje dogodke?

Vendar so natanko to nekateri med njimi tudi storili; vodilni pri tem pa je bil prav njihov poveljnik prve skupine astronomov!

Dandanes tako znanstveniki kot teologi priznavajo, da so svetopisemske pripovedi o stvarjenju, Adamu in Evi, rajskem vrtu, potopu, babilonskem stolpu temeljile na besedilih, ki so jih zlasti Sumerci zhe tisočletja prej zapisali v Mezopotamiji. Ti so obenem jasno povedali, da so to znanje o preteklih dogodkih, ki shtevilni segajo v chase pred zachetkom civilizacije in celo v chase, ko chloveshkega rodu sploh she

ni bilo, pridobili iz pisanja Anunnakov («Tisti, ki so se z Nebes spustili na Zemljo»), »bogov« iz pradavnine.

Stoletje in pol arheoloških izkopavanj v rushevinah starodavnih civilizacij, še zlasti na Blizhnjem vzhodu, je odkrilo velikansko shtevilo teh zgodnjih besedil; najdbe so prav tako razkrile obseg manjkajočih besedil, tako imenovanih izgubljenih knjig, ki jih odkrita besedila omenjajo ali celo navajajo, ali pa njihov obstoj potrjujejo katalogi kraljevskih ali tempeljskih knjizhnic.

Včasih so »skrivnost o teh bogovih« delno razkrile epske zgodbe, na primer ep o Gilgameshu, ki skoraj dobesedno obnovi razpravo med temi bogovi, ki je privedla do odločitve, naj chloveshtvo izgine v potopu, ali pa besedilo z naslovom *Atra Hasis*, ki opisuje upor Anunnakov, ki so garali v rudnikih zlata, zaradi katerega so nato ustvarili primitivnega delavca – Zemljana. Vsake toliko so tudi voditelji teh astronautov sami zabeležili dogajanja ali pa so narekovali pisarju, na primer besedilo *Erra Epos*, v katerem bogova, ki sta zakrivila atomsko katastrofo, krivdo zanjo valita drug na drugega; včasih pa so bili bogovi tudi pisarji, kot je v primeru *Knjige Thothovih skrivnosti* (Thoth je bil egipčanski bog znanja), ki jo je nato bog skrnil v podzemski celici.

Ko je Gospod Bog Jahve, kot pove Sveto pismo, svojemu izbranemu ljudstvu dal zapovedi, jih je namreč najprej lastnorочно vrezal v dve kamniti ploshchi in ju nato predal Mojzesu na gori Sinaj. Ko pa se je Mojzes razjezil, ker so med njegovo odsotnostjo njegovi ljudje zacheli chastiti zlato tele, je prvo kamnito ploshcho zaluchal na tla in jo razbil, nato pa je novo ploshcho napisal kar sam, ko se je znova povzpел na goro za shtirideset dni in nochi, da je zapisal narekovane Gospodove besede.

Za obstoj te knjige sploh ne bi nikoli vedeli, če ne bi neki papirus iz chasa egiptovskega kralja Khufuja (Keopsa) vseboval zgodbe o *Knjigi Thothovih skrivnosti*. Brez svetopisemske pripovedi v *Eksodusu* in *Devteronomiji* ne bi nikoli vedeli za obstoj dveh bozhjih ploshch in njune vsebine; vse bi ostalo le del enigmatičnega fonda »izgubljenih knjig«, katerih obstoj ne bi nikoli prishel na dan. Nich manj boleche ni dejstvo, da se nam v nekaterih primerih, ko vemo, da so neka besedila obstajala, prav nich ne sanja o njihovi vsebini. Taka primera sta *Knjiga Jahvejevih vojn* in *Knjiga Jasherja* (Knjiga pravichnosti), ki ju posebej omenja Sveto pismo. V teh dveh primerih je mogoche sklepati o obstoju davnih zgodnejshih knjig, ki jih pozna svetopisemska pripoved. Peto poglavje *Geneze* se zachenja s stavkom: »To je knjiga Adamovega *Toledoth*«; izraz *Toledoth* so po navadi prevajali kot »rodovi, kolena, generacije«, natanchnejshi pomen pa je »zgodovinske ali genealoshke zabelezhbe«. Drug primer pa najdemo v shestem poglavju *Geneze*, kjer se pripoved o Noetu in potopu zachne z besedami: »To je bil Noetov *Toledoth*.« Zares, te knjige so se v tisočletjih fragmentarno ohranile v armenshchini, stari slovenshchini, sirijskshchini in etiopskshchini; *Enobova knjiga* (ena od tako imenovanih apokrifnih knjig, ki jih niso vkljuchili v kanonizirano Sveto pismo) vsebuje delce, ki jih imajo uchenjaki za fragmente celo še starejshe *Noetove knjige*.

Zelo pogosto uporabljen primer obsega izgubljenih knjig je slovita knjizhnica v Aleksandriji v Egiptu. Po Aleksandrovi smrti leta 323 pred. n. sht. jo je ustanovil general Ptolemej; o njej je bilo rečeno, da je hranila vech kot pol milijona »zvezkov«, tj. zapiskov na razlicnih materialih (glina, kamen, papirus, pergament). Ta velika knjizhnica, v kateri so uchenjaki preucevali tamkaj nakopicheno znanje, je bila pozhgana in povsem unichena v vojnah, ki so trajale od leta 48 pred n. sht. do arabske zasedbe leta 642. Vse, kar je ostalo od njenih zakladov, je prevod prvih petih knjig hebrejskega Svetega pisma v grshchino in fragmenti, ki so se ohranili v spisih nekaterih knjizhnici pripadajochih uchenjakov.

Zgolj tako tudi vemo, da je okrog leta 270 pred n. sht. drugi kralj Ptolemej najel egipchanskega svechenika, ki so ga Grki imenovali Manetho, da je sestavil zgodovino in predzgodovino Egipta. Manetho je zapisal, da so tam sprva vladali bogovi, nato polbogovi, okrog leta 3100 pred n. sht. pa so se naposled zachele faraonske dinastije. Vladavina bogov, je zapisal, se je zachela deset tisooh let pred potopom in se nadaljevala po njem she tisoche let, v kasnejšem obdobju pa je bila pricha bitkam in vojnam bogov.

Na Aleksandrovem azijskem osvojenem ozemlju, na katerem je oblast preshla v roke generala Selevka in njegovih naslednikov, so se prav tako potrudili, da bi lahko grshkim uchenjakom ponudili opis preteklega dogajanja. Duhovnik babilonskega boga Marduka Berozus, ki je imel dostop v knjizhnice z glinenimi ploshchicami, katerih sredishche je bila tempeljska knjizhnica v Harranu (v danashnji jugovzhodni Turchiji), je napisal tri knjige o zgodovini bogov in ljudi, ki se je zachela 432.000 let pred potopom, ko so se bogovi spustili na Zemljo z neba. Ko Berozus pishe o njihovih prvih desetih poveljnikih, nashteje vse po imenu in dolzhini vladavine, in tudi pove, da je prvi poveljnik, oblechen v ribo, na kopno prishel iz morja. Ta je bil tisti, ki je chloveshtvu dal civilizacijo, njegovo ime, prevedeno v grshchino, je bilo Oannes. [prim. Janez – op. prev.]

Oba duhovnika navajata shtevilne istovetne detajle in govorita o bogovih, ki so se z nebes spustili na Zemljo, o chasu, ko so na Zemlji vladali le oni, in o katastrofalnem potopu. Odlomki in deli treh Berozusovih knjig, omenjenih v spisih njegovih sodobnikov, jasno povedo, da so obstajala besedila na kamnitih ploshchah zhe pred velikem potopom, hranili pa so jih v starodavnem mestu Sipar, enem od izvirnih mest, ki so jih ustanovili starodavni bogovi.

Kot vsa druga predpotopna mesta bogov je potop sicer unichil tudi Sipar, vendar pa anali asirskega kralja Asurbanipala (668-633 pred n. sht.) omenjajo ta predpotopna besedila. Ko so namrech sredi devetnajstega stoletja arheologi odkrili starodavno asirsko prestolnico Ninive – dotlej so zanjo vedeli le iz Svetega pisma – so v rushevinah Asurbanipalove palache izkopali knjizhnico z ostanki okrog 25.000 popisanih glinenih ploshchic. V teh svojih analih se Asurbanipal oznachi za gorechega zbiralca »starejsih besedik« in pishe: »Bog pisarjev mi je dodelil dar poznavanja njegove veshchine; vpeljali so me v skrivnosti pisanja, berem lahko celo zamotane ploshchice v sumershchini in razumem enigmatichne besede, vklesane v kamen v chasu pred potopom.«

Zdaj vemo, da je sumerska (ali shumerska) civilizacija na območju, danes imenovanem Irak, cvetela pred dobo faraonov v Egiptu, obe pa je nato nasledila civilizacija v dolini Inda na indijski podcelini. Vemo tudi, da so Sumerci prvi pisali letopise in zgodbe o bogovih in ljudeh, iz katerih so nato vsa druga ljudstva s Hebrejci vred povzemala zgodbe o stvarjenju, o Adamu in Evi, o Kajnu in Abelu, o potopu in babilonskem stolpu ter o vojskovanju in ljubezni bogov, kot to prikazujejo spisi in spomini Grkov, Hetitov, Kanaancev, Perzijcev in Indoevropejcev. Vsi ti starodavni zapisi potrjujejo, da so njihovi viri še starejša besedila, nekatera ohranjena, mnoga izgubljena.

Sštevilnost takih pradavnih zapisov je vrtoglava; v rushevinah starodavnega Blizhnjega vzhoda namreč niso izkopali le na tisoče, temveč na deset tisoče glinenih plohchic. Na mnogih so opisi vsakdanjih dejavnosti, na primer sezname trgovskih ali delavskih mezd in poročne pogodbe. Druge plohchice, pretežno iz knjizhnic v palachah, pa vsebujejo kraljevske letopise; nekatere, izkopane iz rushevin tempeljskih knjizhnic ali pisarskih shol, tvorijo skupino kanoniziranih besedil skrivne knjizhevnosti, sprva zapisane v sumershchini, nato pa prevedene v akadshchino (prvi semitski jezik) in druge starodavne jezike. In celo ti zgodnji zapisi, ki segajo skoraj šest tisoč let v preteklost, omenjajo izgubljene »knjige« (besedila, zapisana na kamnitih plohchicah).

Med najbolj neverjetnimi – oznaka »srečnimi« ne bi povsem izrazila chudezha – najdbami v rushevinah starodavnih mest in njihovih knjizhnic so glinene prizme z vpisi podrobnih podatkov o desetih predpotopnih vladarjih in njihovi celotni vladavini, trajajoči 432.000 let, o kateri je poročal Berozus. To so poimenovali *Seznam sumerskih kraljev* (na ogled je v Ashmoleanovem muzeju v angleškem Oxfordu); njihove različice ne dopushchajo dvoma, da so sumerski zbiralci spisov imeli dostop do nekega zgodnejšega posvetnega ali kanoniziranega pisanega gradiva. Sočasno z nekaterimi enako zgodnjimi besedili, odkritimi v različnih oblikah ohranjenosti, vse to zanesljivo kazhe, da je moral biti prvotni opisovalec »Prihoda«, kakor tudi predhodnih in zagotovo tudi naslednjih dogodkov, eden od teh voditeljev kot ključni udeleženeec in ochividec.

Tak ochividec vseh teh dogodkov, pravzaprav ključni akter v njih, je bil vodja, ki je pristal na Zemlji s prvo skupino astronautov. Tedaj je bil njegov vzdevek E.A., »Tisti, chigar dom je voda«. Bil pa je nezadovoljen, ko so poveljstvo misije na Zemlji dodelili njegovemu polbratu in tekmeču z imenom EN.LIL (»Vladar poveljstva«), zato so mu v majhno ublazhitev ponizhanja dodelili naziv EN.KI, »Vladar Zemlje«. Nato je bil Ea/Enki – veliki znanstvenik – iz mest bogov in tem pripadajočega vesoljskega pristajalishcha poslan v E.DIN (»Eden«, raj) nadzorovat izkopavanje zlata v AB.ZU (jugovzhodna Afrika), kjer je prvich naletel na hominide, prebivajoče v tistih predelih. In ko so se nato Anunnaki, ki so garali v rudnikih zlata, uprli in izjavili »Nich vech!«, je prav on uvidel, da bi lahko dobil delovno silo, che bi z genetskim inzheningom pospeshil evolucijo; in tako je bil ustvarjen *Adam* (dobesedno: »Tisti iz zemlje«, Zemljan). Kot hibrid se Adam ni mogel razmnozhevati; dogodki, omenjeni v svetopisemski zgodbi o Adamu in Evi v rajskem vrtu, so opis Enkijeve druge genetske manipulacije, ko je dodal posebne

kromosomske gene, nujne za spolno razmnoževanje. In ko chloveshtvo z razmnoževanjem ni doseglo predvidene razvojne ravni, je bil Enki tisti, ki se je uprl načrtu svojega brata Enlila, po katerem naj bi chloveshtvo izginilo v potopu; glavnega junaka v teh dogodkih Sveto pismo imenuje Noe, zgodnejša izvorna sumerska besedila pa Ziusudra.

Ea/Enki je bil prvorojenec nibirjskega vladarja Anuja in je zelo dobro poznal zgodovino svojega planeta (Nibiru) in preteklost njegovih prebivalcev. Kot izobrazhen znanstvenik je najpomembnejše vidike naprednega znanja Anunnakijev posebej predal svojima sinovoma Marduku in Ningishziddu (ki sta se sicer pozneje kot egipčanska bogova imenovala Ra in Thoth). Kljuchen pa je bil tudi pri posredovanju določenih vidikov tega naprednega znanja chloveshtvu in je tako v »skrivnosti bogov« uvedel nekaj izbranih posameznikov. Vsaj v dveh primerih sta taka posvečenca ta bozhanska učenja tudi zapisala (ker jima je bilo tako naročeno) ter so postala del chloveshke dedišchine. Prvi od obeh se je imenoval Adapa in je bil verjetno sin Enkija in zemeljske zhenške, znan po tem, da je napisal knjigo z naslovom *Zapiski o chasu*, eno od najstarejših izgubljenih knjig. Drugi, z imenom Enmeduranki, je bil po vsej verjetnosti zgled za svetopisemskega Enoha, tistega, ki je bil vzet v nebesa, potem ko je svojima sinovoma zaupal knjigo bozhanskih skrivnosti, in katere različica se je najbrž ohranila v dodatni svetopisemski Enohovi knjigi.

Cheprav je bil Anujev prvorojenec, Enkiju ni bilo usojeno, da bi nasledil očetov nibirjski prestol. Po zapletenih pravilih nasledstva, ki kazhejo zavito zgodovino Nibirujcev, je bil ta privilegij dodelen Enkijevemu polbratu Enlilu. V prizadevanju, da bi razreshila ta grenki spor, sta oba končala v misiji na tujem planetu Zemlja, katere zlato je bilo potrebno za izdelavo varovalnega shchita za Nibirujevo vse slabsho atmosfero. Na tem ozadju, dodatno zapletenem zaradi prisotnosti njune polsestre Ninharsag (glavna medicinska chastnica Anunnakov) na Zemlji, se je Enki odločil upreti Enlilovemu načrtu, po katerem naj bi chloveshtvo izginilo v potopu.

Ta njun spor se je nato prenesel tudi na sinova obeh polbratov, celo na vnuke; dejstvo, da so bili vsi, she zlasti tisti, rojeni na Zemlji, soocheni z izgubo dolgozhivosti, ki jo je omogočal podaljshani orbitalni ciklus na Nibiruju, je dodatno povzročilo njihove osebne agonije in zaostriło ambicije. Vse to je prishlo do vishka v zadnjem stoletju tretjega tishochletja pred n. sht., ko je Marduk, Enkijev prvorojeni sin iz zakona z uradno soprogo, zahteval, da mora on podedovati Zemljo, ne pa Enlilov prvorojenec Ninurta. Ta grenki spor je vključeval niz vojn, ki so končno privedle do uporabe jedrskih orožhij; posledichni, cheprav nenamenski rezultat je bilo unichenje sumerske civilizacije.

Posvetitev izbranih posameznikov v »skrivnosti bogov« je zaznamovala zachetek svechenishtva kot rodu posrednikov med bogovi in ljudmi, prenashalcev bozhje besede smrtnim Zemljanom. Oraklji – razlage bozhanskih sporočil – so bili pomeshani z opazovanjem nebeskih znamenj. In ker so bogovi v svoje spore vse bolj vpletali ljudi, da so se pridruzhivali eni ali drugi strani, so prerokbe dobile svojo vlogo. Zares, naziv *Nabih*, ki kazhe takega govornika bogov, napovedujočega prihodnje dogodke, je bil vzdevek Mardukovega prvorojenca

Nabuja, ki je poskusil v imenu izgnanega ocheta prepričati chloveshtvo, da nebishka znamenja napovedujejo nastop Mardukove prevlade.

Tak razvoj je izostril spoznanje, da je treba razlikovati med usodo in neogibnim. Enlilove, včasih pa celo Anujeve razglase, ki so jih dotlej uresnichevali brez vprasanj, so zacheli natančno pregledovati glede na razliko med NAM – neogibnost, take so krozhnice planetov, katerih potek je zhe vnaprej določen in nespremenljiv – ter NAM.TAR, dobesedno usodnost, ki jo je mogoče obrniti, prelomiti, spremeniti, se pravi usoda. Ko sta Enki in Enlil zacheli ponovno pregledovati in ozhivljati zaporedje dogodkov in očitne vzporednice med dogajanjem na Nibiruju in na Zemlji, sta zacheli filozofsko premishljevat, kaj od vsega tega je bilo določeno in neogibno, kaj pa je bilo le usojeno kot posledica pravilnih ali napachnih odloचितev in proste izbire. Slednje vnaprej ni mogoče predvideti; neogibnost pa je mogoče predvideti, she zlasti, che je vse, tako kot krozhnice planetov, ciklichno; che bo znova tisto, kar je zhe bilo, in bodo prve stvari tudi zadnje stvari.

Atomsko opustoshenje podnebja je she zaostrilo dushevno iskanje med voditelji Anunnakijev in povishalo potrebo, da se prizadetim chloveshkim mnozhicam pojasni, zakaj se je to tako zgodilo. Je bilo to neizogibno ali pa je bilo zgolj posledica usode, ki so jo dolochili Anunnaki? Je bil za vse to kdo odgovoren, je mogoče komu pripisati krivdo?

Na zboru Anunnakijev na predvečer katastrofe je edino Enki nasprotoval uporabi prepovednih orozhij. Zato je pozneje tudi zachutil potrebo, da trpechim prezhivelim pojasni, kako se je v sagi o Nezemljanih, ki so sicer hoteli le dobro, lahko zgodilo, da so naposled konchali kot unichevalci. In kdo drug kot prav Ea/Enki, ki je prvi odshel na lice mesta in si vse ogledal, je bil najbolj kvalificiran, da pove preteklost tako, da bo prihodnost lahko napovedana? In najboljshi nachin, da to pove, je bilo prvoosebno porochilo samega Enkija.

Da je zapisal svoj zhivljenjepis, o tem ni dvoma, saj dolgo besedilo (obsegajoche najmanj dvanajst ploshchic), odkrito v knjizhnici v Nippurju, navaja Enkijeve besede:

Ko sem se priblizhal Zemlji,

je bilo veliko poplavljenega.

Ko sem se priblizhal njenim zelenim tratam,

sem nasipe in gomile

ukazal postaviti.

Na chistem kraju sem zgradil svojo hisho,

dal sem ji primerno ime.

Dolgo besedilo dalje opisuje, kako je Ea/Enki dolochil naloge svojim pribochnikom ter sprozhil njihovo misijo na Zemljo.

Shtevilna druga besedila, ki z razlichnih vidikov osvetlujejo Enkijevo vlogo v nadaljnem dogajanju, omogochajo zaokrozhitev njegove zgodbe; vsebujejo kozmogonijo, ep o stvarjenju, v katerega jedru je Enkijevo lastno besedilo, ki ga uchenjaki imenujejo *Geneza Eriduja*. Vsebujejo podrobne opise ustvaritve Adama.

Opisujejo, kako so drugi Anunnaki, moshki in zhenske, prishli k Enkiju v njegovo mesto Eridu, da bi od njega dobili ME – vrsto spominskega diska, ki je imel zakodirane vse vidike civilizacije; in vsebujejo besedila o Enkijevem zasebnem zhlavljenju in njegovih osebnih tezhavah, kot je zgodba o njegovih poskusih, da bi s polsestro Ninharsag spochel sina, o njegovih razvratnih aferah tako z boginjami kot s chloveshkimi hcherami ter o njihovih nepredvidljivih posledicah. Besedilo *Atra Hasis* osvetljuje Anujevo prizadevanje, da bi prepreчил iskrenje zaradi Enkijevega in Enlilovega rivalstva tako, da je med njiju razdelil območja Zemlje; in vsebujejo besedila o dogodkih pred potopom, ki skoraj dobesedno navajajo razprave v zboru bogov o usodi chloveshtva, pa tudi besedilo o Enkijevi pretvezi, znani kot zgodba o Noetu in njegovi barki – zgodba je bila znana le iz Svetega pisma, dokler ni bila odkrita njena izvorna mezopotamska različica na ploshchicah epa o Gilgameshu.

Vechina spominov o zadevah bogov in ljudi je zapisana na sumerskih in akadskih glinenih ploshchicah, v babilonskih in asirskih tempeljskih knjizhnicah, v egiptovskih, hetitskih in kanaanskih »mitih« ter v svetopisemskih pripovedih. Zecharia Sitchin je do zdaj prvi, ki je to razprsheno in fragmentarno gradivo zbral in uporabil za obnovo Enkijevega porochila kot priche – avtobiografske spomine in globinsko poznavalske prerokbe nezemeljskega boga.

Enki je svoje prichevanje narekoval izbranemu pisarju kot knjigo prichevanja, ki naj bo odpechatena ob ustreznem chasu, to pa spomni na Jahvejeva navodila preroku Izaiju (sedmo stoletje pred. n . sht.):

Zdaj pridi,
zapishi na to zapechateno ploshchico,
vrezhi to vanjo kot knjigo;
naj bo to prichevanje vse do zadnjega dne,
dokaz za vse chase.

Izaija 30:8 [prevod po avtorju, ne po slov. Sv. pismu – op. ur.]

Ko je tako razgrinjal preteklost, je Enki v njej dojel tudi prihodnost. Mnenje, da so bili Anunnaki, izpolnjujoch svobodno voljo, gospodarji svoje lastne usode (kot tudi usode chloveshtva), je naposled zamenjalo spoznanje, da je bila to neogibnost, ki je, potem ko je bilo vse izrecheno in narejeno, dolochila tok dogodkov; in zato – kot so spoznali hebrejski preroki – bodo prve stvari tudi zadnje stvari.

Opis dogodkov, ki ga je narekoval Enki, tako postane temelj prerokbe, preteklost pa postane prihodnost.

Prevedel Peter Amalietti

ZECHARIA SITCHIN (1920, Baku – 2010, New York), amerishki alternativni zgodovinar, poznavalec sumerskih klinopisov, avtor knjig, prevedenih v mnoge jezike. Odrashchal v Palestini, shtudiral v Londonu, od 1952 zhivel v ZDA. Gornje besedilo je uvod v njegovo knjigo z istim naslovom, prvich izdano 2001, katere glavni del je roman v dolgih prozaichnih verzih kot literarni povzetek njegovih predhodnih faktografskih publikacij; knjiga je izshla pod oznako »Fiction / Mythology«. (op. ur. I. A.)

Damir Globočnik

IDILICHNA SANJAVOST MAKSIMA SEDEJA

Maksim Sedej je naklonjenost do slikarstva v predsholski dobi prejel od očeta, ki je družino prezhivljaval kot rudar v Westfaliji in chevljarski pomočnik v Zhireh. Med Sedejevimi prvimi znanimi deli so bile panjske končnice, na Srednji tehniški sholi v Ljubljani pa so nastale risbe in slike pod vplivom učitelja Franceta Kralja. Zgodnji vzorniki, med katerimi sta bila tudi slikarja Ferdinand Hodler in Gustav Klimt oziroma njun krog, so okrepili Sedejevo »prirojeno močno nagnjenje k dekorativnosti«. ¹

Sedej je leta 1928 s prav dobrim uspehom opravil sprejemni izpit in se vpisal na zagrebshko umetnishko akademijo. Na akademiji sta ga risanje poučevala Ljubo Babich in Jozo Kljakovich, grafiko Tomislav Krizman, slikarstvo pa najprej »temperamentni, odlični« Vladimir Becich in nato »delikatni« Marin Tartaglia, za katerega je Sedej zapisal, da je vzbudil v njem pravi smisel za barve. ² V Zagrebu so ga zacheli zanimati tudi sodobni nemshki ekspresionsti in predstavniki hrvashke skupine Zemlja.

Po končanem shtudiju se je naselil v Ljubljani in zachel ustvarjati kot svobodni umetnik. Jeseni 1933 je sodeloval na dveh razstavah v Jakopichevem paviljonu v Ljubljani (Razstava slovenskih Madon, Razstava slik in kipov slovenskih umetnikov) in decembra 1933 na razstavi slovenskih umetnikov v Mali dvorani hotela Union v Celju. Na razstavi slovenskih Marij je razstavil perorisbi in sliki (Marija z orachi, Marija z Jezushchkom). France Mesesnel je v oceni razstave poudaril: »*V teh osebah brez očitne okretnosti, v skoposti in prechutenosti motivov, v trdnosti tal in v svetlih barvah zgodnje pomladi se zdi, da se poraja nov dub, ki rachuna z drugachnimi vrednotami.*«

Sedej se je na skupinski razstavi slovenskih umetnikov, ki jo je v Jakopichevem paviljonu priredil trgovec z umetninami A. Kos, predstavil s ciklusom risb, »*ki razodeva pretezahno chustveno, lirichno naravo*«. ⁴ Med razstavljenimi Sedejevimi slikami je izstopal lezhechi zhenski akt. Ante Gaber je o Sedejevih delih zapisal: »*Maksim Sedej ima sila zhlabtne barve in je nezhen kakor njegove angelske debteche devichice s tichki in srnicami. Pa je Sedej slekel damico do golega in jo položhil na divan in – Povzdignil je svoje shibke rochice in jo molil, ker je bila – angel! Tako sanjari o lilijshkih telesih, a kadar je otozhen in elegichen, pa rezhe linolej in postane socijalen. To je beda mladega slovenskega talenta!*« Ocenjevalec celjske razstave je menil, da je Sedej »*deklishko nezhen, da si bolj nedolzhnega 'Akta' sploh ne moremo misliti.*« ⁶

Sedej je v letu po diplomi ustvaril ciklus desetih linorezov z naslovom *Predmestje* in ga izdal v samozaložbi. Motive delavske družine v ubožnem stanovanju, invalidov in brezposelnih povezuje z nemshkim ekspresionizmom grafichna tehnika (grafika je po zaslugi ekspresionistov v dvajsetih letih doživela razcvet) in socialna občutljivost, ki pa je ne bi mogli enachiti s socialno angazhiranim umetniskim programom. France Stelè je ciklus oznachil za »proletarsko pesem povedano z likovnimi sredstvi«.7 Grafichni listi (*Mrlichek v hisbi, Pogreb otroka, Bolezen v delavski družini, Kruba, Lakota, Predmestna ulica, Dela ni, Slepec, Predmestje, Berach*) razodevajo sochutje, pesimizem in zadržhano obsodbo tesnobne socialne stvarnosti. Maksim Sedej, ki je kot reven shtudent prebival na obrobju Ilice, je tudi sam občutil revshchino zagrebshkih delavskih predmestij.

Ludvik Mrzel poudarja, da Sedejeva socialna usmerjenost ni modna, temvech »plod najelementarnejshih dozhivetij«, in opozarja na vzornike Georga Grosza, Käthe Kollwitzovo, Fransa Masereela. Vendar pri Sedejevem *Predmestju* ni zachutiti udarnosti. »*Za razliko od onih je Maksim Sedej samo manj zamishljen, manj ostro sarkastichen in manj idejno zgovoren. Iz njegovih linorezov diba pach resnichnost nasbega chloveka in neposrednost ambijenta, ki smo uklenjeni vanj. Zbe naslovi njegovih listov kazbejo lirichnega pesnika, ki je segel po sredstvu grafike, da bi se v likih pach elementarnejše, neposrednejše izpovedal, kakor se je mogoche v besedah ...*

Pod temi lirichno pridushenimi gesli pa kipi zhivljenje, kakor v prividih na dan, ubito, pogazbheno zhivljenje, ki pa se vkljub vsemu ne mara vdati in ki vstaja zmerom k novemu vstajenju ...«8

Tudi pri Sedejevih slikarskih kompozicijah (*Vas Dobracheva*, 1933, Mestni muzej, Ljubljana; *Pogreb na Dobrachevi*, nahajalishche neznano) je bil opazen vpliv zagrebshke Zemlje (njen osrednji predstavnik Krsto Hegedushich je 1933 pripravil mapo risb *Podravske motivi*) in flamskega renesanchnega slikarja Pietra Bruegla starejshega. Na Sedeja so poleg akademijskih profesorjev, nemshkih ekspresionistov, Masereela in chlanov skupine Zemlja vplivali tudi zgodnji Picasso in drugi umetniki. Sedejevo zgodnje slikarstvo in risba sta bila torej sinteza precej razlichnih prvin.

Lojze Golobich je v pregledu kulturnih prizadevaj v letu 1933 zapisal: »*Tu naj omenimo, da se je predstavil slovenski javnosti mladi slov. slikar Maksim Sedej, ki za enkrat she ni svoj, a obeta, da bo socialno nizhje sloje svojstveno razkeril.*«9 Sedej se je s ciklusom *Predmestje* predstavil kot socialno občutljiv umetnik, ni pa hotel veljati za angazhiranega predstavnika socialnega realizma: »*Mojega dela pa nikakor ne vodi nobene tendenca. Slikam pach, kar mi je najblizhje.*«10

Sedej je leta 1936 z dvajsetimi lesorezi opremil Mrzelove modetne pravljice in legende *Bog v Trbonljah* (1937, bibliofilska izdaja 1938). Motivi iz zhivljenja revnih, razocharanih in upornishkih rudarjev so upodobljeni realisticchno, ekspresivni poudarki so prisotni samo v lesoreznem kontrastu med chрно barvo in belo risbo.

Osrednji vsebinski ton linorezov je sooblikoval Sedejev lirični značaj. Karel Dobida je menil, da je Sedej »v bistvu nezhen, skoro plah in prirodno preprost ter v iskreni nainnosti res sugestiven«. »Udarnosti njegovo delo ne pozna, ker je vselej v njem ves sam, z svojo simpatijo na strani zatiranih.«¹¹

Maksim Sedej je bil sredi tridesetih let soustanovitelj Kluba neodvisnih slovenskih likovnih umetnikov (Neodvisni), v katerega so se povezali mlajši slikarji in kiparji.¹² Ustanovitvi kluba je botrovala zhelja, da bi likovni umetniki videli Pariz. Denar za potovanje so zheleli zbrati s pomočjo plesne prireditve (elitnega plesa), ki pa so jo lahko priredili samo kot organizirana skupina. Sedej je za skupino izbral ime po vzoru parishkih umetnikov Salona neodvisnih.¹³

Slikarstvo Neodvisnih oznachujemo s terminom barvni oziroma poetični realizem. Bolj umirjeno realistično usmeritev srečamo tudi pri kiparjih. Mlada umetnisha generacija se je zachela ozirati predvsem proti Parizu. Slikarji so se z odmevi francoskega slikarstva lahko seznanili na zagrebshki akademiji, na kateri je shtudirala vechina Neodvisnih.

V barvni kulturi Sedejevih slikarskih kompozicij so sprva odmevali nauki zagrebshkih profesorjev. Znachilni so bili tanki nanosi barve, razporejeni v sorazmerno široke ploskve in linije. Barve je nanashal tako, da sta na nekaterih mestih ostali vidni podosnova ali podslikava.

Sedej je leta 1935 prvich shtudijsko potoval v Italijo. V izjavi ob svoji prvi vechji razstavi slikarskih del leta 1941 (skupna razstava s kiparjem Zdenkom Kalinom) je pojasnil: »Veliko dozhivetje je bil zame trenutek, ko sem stal prvikrat pred slikarji beneshkega quattrocenta in Giorgionejevimi slikami. Malce nainni okreti figur, a vendar v celoti pojavi virtuožno izvrsheni, tiba melodija spremljajoche krajine in zadržhana, vendar tako genialno pretehtana skala barve mi je odkrila svet, ki ga doslej nisem poznal.« Opozoril je na podobnosti med lastnimi krajinskimi motivi in beneshko pokrajino. »Samotni lazi ali mirno padajoča stran hriba, ki jo je jesen ali zgodnja pomlad pokrila s srebrno glazuro, za tem pa močna modrina nebes, pretrgana od bele pajchevine oblaka, to je nasha zhirovska pokrajina, ki jo poznate z mojih platen. Meni se zdi, da je beneshki sorodna.«¹⁴

V letih 1935 do 1937 je Sedej slikal skupine deloma oblechenih figur in aktov v krajini, ki so sledile renesanchnim in neoklasicistichnim kompozicijskim shemam. Shudij figuralne kompozicije je povezal z barvnimi vprashanji. V ospredju je bila figuralna motivika: »Trenutno me figura bolj zanima od krajine. Mogoche zato, ker je barvno bolj zanimiva in ker so barvne ploskve bolj dolochene.«¹⁵ Za slike je bila znachilna skrbna kompozicijska pretehtanost gmot in harmonichnost barv. V prid pregledne jasnosti se je odpovedal motechim podrobnostim. Figure so rahlo idealizirane. Poza posamezne figure je bila utemeljena v odnosu do celote. Sedej se je pri postavljanju figure v krajino pogosto oprl na beneshko tradicijo (Giorgione, Tizian), na kar opozarja draperija v ozadju nekaterih figuralnih skupin.

Postavitve figur je »izraz modernega podozhivljanja klasicistichne antike«, spominja na »skrivnostno zamishljenost pompejanskih figur«, je menil Fran Shijanec.¹⁶ Karel Dobida je pri kompoziciji *Na balkonu* (1939, SNG Opera in balet, Ljubljana) opazil duhovno sorodstvo s klasiki francoskega impresionizma in s starejšimi španskimi vzorniki. »Barva ustvarja oblike, barva podaja harmonično vzdushje in svojsko poetichnost podobe.«¹⁷

Sedej je bil dobro razgledan po francoskem in italijanskem slikarstvu. Med francoskimi postimpresionistichnimi slikarji so nanj vplivali intimisti (Pierre Bonnard, Édouard Vuillard). V izjavi za *Slovenski narod* (ob razstavi Neodvisnih, maj 1938) je poudaril, da mora biti moderna kompozicija »sklad barv, linij in neprisiljene razvrstitve predmetov, tako da vzbujajo celota čim naravnejši ali, če je dekorativnega značaja, čim monumentalnejši dojem«. V tem pogledu pa so mu najbolj vsheh slike impresionistov ter Picasso in Matisse.¹⁸

Po vojni je na akademiji veljal za najbolj informiranega slikarja med akademskimi kolegi.¹⁹ Za omenjene vzornike velja, da jih ni kopiral, ampak jih je interpretiral na sebi lasten način in jih povezoval s prviniami modernega slikarskega jezika

Sedej je sliko razumel kot barvni organizem. Motivov ni skushal obnoviti na realistichni način. »V umetnosti ne vidim samo posnemanja realnega sveta, kakaj resnichnost najboljše zajame mehanichna fotografija. Slikarstvo mora stremeti za tem, da ustvarja vrednote, ki bodo enakovredne temu, kar daje narava v estetskem pogledu.«²⁰ Figuro in krajino je poenostavljajal, ni se spushchal v detajle. »Ko pa govorim o upodabljanju človeka, moram pripomniti, da ni moj ideal prepisovanje modelov niti suha stilizacija, marveč skusham z barvo zadositi temu kakor onemu. Človek ne sme biti kopija, prav tako pa tudi ne ornament, temveč na podobi pojava, ki podpre osnovno razpoložbenje, katerega zbe barva nakazuje.«²¹

Poteze in barvni nanosi na Sedejevih kompozicijah so sproshčeni. Formatu slik so sorazmerno veliki. Choro Shkodlar je Sedeju zato ochildal povrshnost in njegova dela primerjal z osnutki, skicami. »V pomanjšbanem merilu bi bile te podobe dobre barvne zasnove, tako pa jim nedostaje vsakršne dognanosti. Ne mislim pretirano pedantne risbe, ki slikoviti vtis rajshi moti kakor pospeshuje, temveč dognanje v oblikah, ki jih je mogoče tochnje podati zgolj z barvnimi sredstvi. Neka povrshnost pa je sliki pogosto celo v prid, ker dopushcha gledalcu več fantazije.«²²

Poseben motivni sklop v Sedejevem slikarstvu so predstavljali intimni prizori iz družinskega zhivljenja. Soprogo Ankico in tri sinove Ivana (1934–1997, umetnostni zgodovinar, etnolog, likovni kritik), Maksima (1935–2014, slikar, pesnik, esejist) in Vida (roj. 1937) je slikal pri vsakdanjih opravilih, igri in učenju. Vladimirju Medveshchku je pojasnil: »Slikam doma. Moj atelje je moj dom! Svojo družbino ljubim in ker je shtevilna – saj poznash moje tri junake! – mi nudi nebroj motivov za slikarske realizacije!«²³ Obchutja, ki jih je Sedej zhelel izraziti z družinskimi motivi, so bili sreča, toplina, harmonija ... Motive sta prevevali »notranja pomirjenost in kos

idilichne sanjivosti«. ²⁴ Podoben poetičen in pogosto otozhen podton so imeli tudi kavarniški prizori in motivi iz zhivljenja komedijantov oziroma cirkushkih artistov.

Sedej se je izogibal dinamiki upodobljenih figur. Postavljal jih je v statične drzhe, ki vzbujajo vtis, da zamishljeno ali molče sede ali stoje. Njihovi pogledi so zasanjano zazrti v daljavo ali prislushkujejo lastni notranjosti. *»Vse te slike vplivajo zaradi tega pomirjajoče, kakor kakšen počasen stavek v klasičnih simfonijah.*« ²⁵

Rahli obrisi, ki jih lahko zasledimo na vechini Sedejevih slik, so ostanek risbe, ki ohranja nosilno vlogo. Na kompozicijah po letu 1939 se barva dosledno vezhe na obris. Figure in drugi motivi so polnoplastično oblikovani z barvo.

Sedej je s podobnimi slikarskimi pristopi obravnaval tudi versko motiviko (npr. *Sveta družina, Kristus v Emavsu*, 1939; *Pieta*, 1940, 1941). Madonna v polju je idealizirana mlada kmečka mati, ki je po kompozicijski plati zasnovana kot *»klasična renesančna slika, čeprav je v vsaki posameznosti originalna in chisto Sedejeva*«. Ante Gaber je zhelel, da bi Sedej sliko *Pieta* *»z osebam, ki so grupirane s premishljeno izokefalijo, a se razlikujejo z dobro prerachunano barvno razliko njihovih oblachil, od katerih se she močneje odbija obledelo mrtvo telo Kristusovo*«, izvedel tudi v fresko tehniki. ²⁶

Rajko Lozhar je Sedeja na Drugi pomladanski razstavi drushtva slovenskih likovnih umetnikov v Ljubljani leta 1937 oznachil za vodilnega med slikarji mlajshega rodu. ²⁷ Pietro Scarpa je ob razstavi jugoslovanske umetnosti v Rimu v istem letu zapisal: *»Najmočnejši od vseh slikarjev je M. Sedej. Njegova umetnost, chetudi spominja na Degasa, je tako zgovorna v svoji izrazitosti, da nam jasno očituje zdrav in svojstven temperament.*« ²⁸ Po mnenju Staneta Mikuzha je bil Sedej med vsemi Neodvisnimi *»najbolj konstruktiven*«. *»Elementi dobre 'klasične' umetnosti, kakor kompozicije, razmerje figure do prostora, posebno do krajine, barve, vso to ga zanima.*« ²⁹ Sedej je veljal za *»centralno osebnost kluba*« Neodvisnih, ³⁰ med mlajšimi slikarji naj bi si poleg Staneta Kregarja priboril najbolj izrazit stil. ³¹

Na natečaju za okrasitev hodnika banske palache v Ljubljani (1939) je Sedej prejel drugo nagrado (1. nagrada Gojmir Anton Kos, 3. nagrada Fran Tratnik). Leta 1940 je ponovno potoval v Italijo in v Pariz ter kot edini Slovenec razstavljal v jugoslovanski selekciji za XXII. bienale v Benetkah. Milan Kashanin je v katalogu razstave o predstavnikih najmlajshe generacije Predragu Miloslavljevichu in Maksimu Sedeju, ki je razstavil osem slik, pisal kot o upanju za prihodnost sodobne jugoslovanske umetnosti. ³²

Na omenjeni skupni razstavi z Zdenkom Kalinom v Jakopichevem paviljonu (1941) je Sedej razstavil trideset slik, ki jih je Ante Gaber oznachil za *»lirične invencije, projicirane z barvami na dokaj velike formate*«. ³³ Leta 1942 je v Chechevi vili v Ljubljani naslikal fresko z motivom Zlatoroga. Pri tem motivu so pri gorski krajini prisotni odmevi italijanskega zgodnjerenesančnega slikarstva.

Sedej se je občasno ukvarjal z ilustracijo. Nekaj ilustracij je prispeval za reviji *Mladika* in *Dom in svet* (1939–1942). Leta 1938 je ilustriral zgodovinsko povest Venceslava Winklerja *Hribehev Gregec* (lavirana risba). Ilustracije Jurchichevega *Jurija Kozjaka* (1944, perorisba) so napovedale obsezhnejšo ilustratorsko dejavnost po drugi svetovni vojni. Ilustracije satire Ivana Tavcharja *4000* (1948, perorisbe s tushem) niso bile daleč od karikatur, ki jih je Sedej po drugi svetovni vojni risal za satirichni list *Pavliha*. Sedej je moral razviti drugachen, ilustratorskim nalogam prilagojen likovni jezik. Na vplive ilustracije na slikarstvo opozarja dr. Luc Menashe: kompozicijsko ogrodje Sedejevih slik je postalo vidnejše zaradi intenzivnega ukvarjanja z risbo, ilustracijo in grafiko.³⁴

Sedej je za prezhivetje med vojno slikal kopije starejših slik (Petkovshek, Shubic), po vojni pa je kopiral srednjeveshke freske. V prvih letih po vojni je naslikal nekaj soerealistichnih kompozicij. Najvehchi sta bili poslikavi v fresko tehniki v Domu milice (1947, z Rikom Debenjakom) in v Litostroju (1949) v Ljubljani. Pri sliki *Pokop okupatorjeve žrtve* (1946, Hotel Toplice, Bled) je uporabil tradicionalno zasnovo Kristusovega polaganja v grob.³⁵

Sedej je po vojni gradil svoj likovni svet med zmernimi modernistichnimi reshitvami in motivnim svetom, ki se ni veliko spremenil. Druzhinskim prizorom in artistom so se pridruzhili obmorski in ribishki motivi. Na zacetku petdesetih let je ponovno zachel izdelovati grafike (chrno-beli in barvni linorez).

Na slikarskih kompozicijah je figure in druge motive razchlenjeval v barvna polja, lise in ploskve. Marijan Trshar je stopnjo v Sedejevem slikarstvu, ki je nastopila po sredini petdesetih let, imenoval »kubistichna analiza«.³⁶ Motivi so bili po kubistichnih principih razdrobljeni v barvne like, vendar je krepka risba preprechila, da bi geometrijske sheme razbile kompozicijsko ogrodje. Sedej je podobotvorni princip, ki ga srechamo tudi pri nekdanjih Neodvisnih Stanetu Kregarju in Nikolaju Omersi, kmalu opustil in se vrnil k stvarnejshemu upodabljanju motivov.

Na »avtobiografskih« kompozicijah *Mrtvi harlekin* (1961, družina Sedej, Ljubljana), *Pogreb harlenika* (1965/1966, družina Sedej, Ljubljana) in *Mrtvi harlekin (Kompozicija v modrem in chrnem)*, 1971, Moderna galerija v Ljubljani) je Sedej svojo slikarsko izkushnjo izenachil z motivom harlekina.

Opombe:

¹ Po: Karel Dobida, »Umetnost nashih dni«, *Mladika*, 1933, sht. 3, str. 110.

² Po: K. r. (Vladimir Medveshchek), »Na razstavi Neodvisnih«, *Slovenski narod*, 1938, sht. 130.

³ France Mesesnel, »Jesenske likovne razstave v Ljubljani«, *Sodobnost*, 1933, sht. 10, str. 470.

⁴ Po: »Umetnishka razstava v Jakopichevem paviljonu«, *Slovenec*, 1933, sht. 210.

⁵ Ante Gaber, »Razstava v Jakopichevem paviljonu«, *Slovenski narod*, 1933, sht. 212.

⁶ Po: »Umetnostna razstava v Celju«, *Slovenski narod*, 1933, sht. 279.

- ⁷ France Stelè, »Maksim Sedej: Predmestje«, *Slovenec*, 1933, sht. 168.
- ⁸ Fri. (Ludvik Mrzel), »Deset slik iz predmestja«, *Jutro*, 1934, sht. 59.
- ⁹ L. G. (Lojze Golobich), »Slovenska kulturna prizadevanja v l. 1933«, *Slovenec*, 1933, sht. 297.
- ¹⁰ Po: »Maksim Sedej in socialne tendence«, *Slovenski narod*, 1938, sht. 204.
- ¹¹ Karel Dobida, »Maksim Sedej«, *Ljubljanski zvon*, 1938, sht. 1–2, str. 84.
- ¹² Prva razstava Kluba neodvisnih slovenskih likovnih umetnikov je bila novembra 1936 v Jakopichevem paviljonu. Leta 1937 so se prvih predstavili pod imenom Neodvisni. Klub je bil formalno ustanovljen na občnem zboru 27. avgusta 1938. Neodvisni so do leta 1943 priredili trinajst razstav, na katerih so sodelovali: Zoran Didek, Boris in Zdenko Kalin, Dore Klemenchich, Stane Kregar, France Mihelich, Zoran Mushich, Nikolaj Omersa, France Pavlovec, Nikolaj Pirnat, Marij Pregelj, Karel Putrih, Evgen Sajovic, Maksim Sedej, Franchishek Smerdu in Gabrijel Stupica. Razen Kregarja in Putriha, ki sta shtudirala v Pragi, so vsi obiskovali zagrebshko akademijo.
- ¹³ Po: Ivan Sedej, *Sto znamenitih slovenskih umetniskih slik*, Ljubljana 1985, str. 140.
- ¹⁴ (Bozhidar Borko), »Maksim Sedej«, *Jutro*, 1941, sht. 255.
- ¹⁵ »Pri slikarjih in kiparjih«, *Slovenec*, 1937, sht. 49.
- ¹⁶ Fran Shijanec, »Prva reprezentativna razstava slovenskih likovnih umetnikov v Mariboru«, *Obzorja*, 1938, sht. 7/8, str. 259.
- ¹⁷ Karel Dobida, »Razstava Neodvisnih«, *Ljubljanski zvon*, 1939, sht. 9/10, str. 510.
- ¹⁸ K. r. (Vladimir Medveshchek), »Na razstavi Neodvisnih«, *Slovenski narod*, 1938, sht. 130.
- ¹⁹ Marijan Trshar, »Pedagogski profil profesorja Maksima Sedeja«, *Maksim Sedej 1909–1974 / Retrospektiva*, Moderna galerija Ljubljana 1994, str. 19.
- ²⁰ »Slikar Maksim Sedej«, *Jutro*, 1940, sht. 136.
- ²¹ (Bozhidar Borko), »Maksim Sedej«, *Jutro*, 1941, sht. 255.
- ²² Choro Shkodlar, »Kaj nam je pokazala razstava mladih?«, *Jutro*, 1936, sht. 281.
- ²³ K. r. (Vladimir Medveshchek), »Na razstavi Neodvisnih«, *Slovenski narod*, 1938, sht. 130.
- ²⁴ Fran Shijanec, »She pogled na 'Neodvisne'«, *Jutro*, 1941, sht. 39.
- ²⁵ -l- (Ludvik Mrzel), »Razstava 'Neodvisnih'«, *Jutro*, 1940, sht. 261.
- ²⁶ -nt- (Ante Gaber), »Razstava M. Sedej – Zdenko Kalin«, *Jutro*, 1941, sht. 260.
- ²⁷ R. L. (Rajko Lozhar), »Druga pomladanska razstava drushtva slovenskih likovnih umetnikov«, *Slovenec*, 1937, sht. 106.
- ²⁸ Klub neodvisnih, »Ob nachelnih mislih o razstavi Neodvisnih«, *Slovenec*, 1940, sht. 263.
- ²⁹ Stane Mikuzh, »Razstava kluba 'Neodvisnih slovenskih likovnih umetnikov'«, *Slovenec*, 1937, sht. 220.
- ³⁰ F. K. Kos, »Razstava mladih: Sedej, Kregar, Smerdu«, *Jutro*, 1938, sht. 137.
- ³¹ Rajko Lozhar, »Slikar Maksim Sedej«, *Umetnost*, december 1940/januar 1941, sht. 4–5, str. 105.
- ³² Po: *Na robu / On the brink*, katalog razstave, Moderna galerija v Ljubljani, str. 81.
- ³³ -nt- (Ante Gaber), »Razstava M. Sedej – Zdenko Kalin«, *Jutro*, 1941, sht. 260.
- ³⁴ Po: Luc Menashe, »Avtoportret v svetu in pri nas. Zgodovinska problematika«, 1958 (uvod v katalog), v: *Zapisi 1951–1994*, Ljubljana 2001, str. 79.
- ³⁵ Po: Donovan Pavlinec, »Slovenski inženirji chloveshkih dush. Monumentalne poslikave socialistichnega realizma«, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 2008, str. 130.
- ³⁶ Marijan Trshar, »Maksim Sedej«, *Sodobnost*, 1967, sht. 1, str. 81.

Maksim Sedej

LIKOVNA DELA / REPRODUKCIJE/

Na naslovnici: Shtiri zhene, 1936, olje na platnu, 100 x 80 cm (Moderna galerija, Ljubljana)

1. Dvojica, 1935, olje na platnu, 81 x 64,5 cm (Moderna galerija, Ljubljana)
2. Shtiri gracije (Grupa v prirodi, Kompozicija), 1936, olje na platnu, 100 x 81 cm (Moderna galerija, Ljubljana)
3. Cirkus (Pochivajochi artisti), 1938, olje, platno, 98 x 75,5 cm (Moderna galerija, Ljubljana)
4. Portret slikarjeve zhene, 1941, olje na platnu, 84,5 x 72 cm (Moderna galerija, Ljubljana)
5. Sedecha zhena v chrnini, ok. 1935–1937, olje na platnu, 99,5 x 78,5 cm (Moderna galerija, Ljubljana)
6. Interier (Druzhina pri mizi), 1942, olje na platnu, 73 x 91 cm (Moderna galerija, Ljubljana)
7. Interier II. (Pri mizi), 1956, olje na platnu, 73,3 x 100 cm (Moderna galerija, Ljubljana)
8. Mrtvi harlekin (Kompozicija v modrem in chrnem), 1971, olje na platnu, 130 x 170 cm (Moderna galerija, Ljubljana)

Fotografije: Lado Mlekuzh in Matija Pavlovec (1-3, 5, 6), Lado Mlekuzh (4, 7), Matija Pavlovec (8), Dejan Habicht (naslovnica)

Maksim Sedej

Rojen je bil 26. maja 1909 v Dobrachevem pri Zhireh. Zgodnja otroshka leta je prezhivel v Westfaliji. Ob zacetku prve svetovne vojne se je Sedejeva druzhina vrnila v Zhiri. Med letoma 1915 in 1923 je obiskoval osnovno sholo v Zhireh, nato do leta 1925 srednjo tehniшко sholo v Ljubljani, na kateri ga je Alojzij Repich poucheval rezbarstvo, France Kralj pa risanje in slikanje. Leta 1928 se je vpisal na umetniško akademijo v Zagrebu. Po diplomi leta 1932 se je naselil v Ljubljani in se porochil z Ano, rojeno Champa (1914–1985). V letih 1935 in 1936 je študijsko potoval v Italijo. Leta 1936 je skupaj z Zdenkom Kalinom in Nikolajem Pirnatom ustanovil klub Neodvisnih. Leta 1949 je bil imenovan za profesorja na Sholi za umetno obrt v Ljubljani in naslednje leto za docenta za slikarstvo na Akademiji upodablajochih umetnosti. Leta 1953 je prejel Levstikovo nagrado za ilustracije v knjigi *Tisoch in ena noch*, leta 1954 za ilustracije v knjigi Bogomirja Magajne *Racko in Lija* ter leta 1956 za ilustracije v knjigi Vitomila Zupana *Potovanje v tisochera mesta* in v istrski pripovedki *Pastirchek*. Leta 1963 je postal izredni profesor in leta 1965 redni profesor za slikarstvo na Akademiji upodablajochih umetnosti. Moderna galerija je leta 1966 priredila retrospektivno razstavo Sedejevih del, za katera je naslednje leto prejel Preshernovo nagrado. Leta 1973 se je upokojil. Umril je 13. maja 1974 v Ljubljani. (D. G.)

Damir Globočnik

DOSTOJEN SPOMIN PRVEMU SLOVENSKEMU HUMORISTU

Chasnikar in pisatelj Jakob Aleshovec (1842–1901) je bil urednik in izdajatelj prvega slovenskega satirichnega lista *Brenclj*, ki je izhajal od zacetka leta 1869 do zacetka leta 1886 – občasno tudi neredno, s krajšimi zamudami in z daljšo prekinitvijo v letih 1875 in 1876, za kar so bile poleg nerednih plachnikov krive tudi pogoste konfiskacije.¹

Aleshovec je osnovno sholo obiskoval pri franchishkanih v Kamniku. Sholanje je nadaljeval na ljubljanski gimnaziji (Alojzijevishe), na kateri je dokonchal šest razredov (1856–1863). Sprva je pisal v nemshchini. Povesti in potopise je objavljaj v *Blätter aus Krain*, *Laibacher Zeitung* in grashki izdaji *Gartenlaube*. Napisal je igre *Sicherl vulgo Dimesch, der Schrecken von Krain* (Dimezh, strah Kranjske, 1863–1864, soavtor je bil igralec Gabrielli, Poljak, Aleshovec je nastopil v naslovni vlogi; slovenski prevod 1873), *Die Franzosen in Stein* (Francozi v Kamniku, 1863–1864, slovenski prevod 1875) in *Modern* (1867–1868) ter romana *Ein Held der Sternallee: Roman aus der Gegenwart* (Junak v parku Zvezda, 1866) in *Laibacher Mysterien* (Ljubljanske skrivnosti, 1869).

Leta 1866 je zachel pisati v slovenshchini in sodelovati s celovshkim *Slovencom* in z *Novicami*. Aleshovec velja za zacetnika izvirne slovenske kriminalne ali detektivske povesti (*Iz sodnijskega zhivljenja*, 1874, ponatis iz *Novic*) in za prvega slovenskega feljtonista (podlistkarja). V podlistku »Laibacher Typen«, ki ga je leta 1879 objavljaj v *Triglavu*, je na humoren nachin opisal ljubljansko meshchanstvo (knjizhna izdaja v slovenshchini *Ljubljanske slike*, samozalozhba 1879). V obliki podlistka so v *Slovencu* v letih 1879 in 1880 izhajali Aleshovchevi spomini (knjizhna izdaja *Kako sem se jaz likal*, samozalozhba 1884). Med Aleshovchevimi knjizhnimi izdajami so: *Kustoca in Vis* (1867), *Cesar Maks v Mehiki* (1868), povest *Vrtomirov prstan ali zmaj v Bistrishki dolini* (1869), *Vojska na Turshkem od leta 1875 do konca leta 1878* (1878), kmechka povest *Petelinov Janez* (1880), *Jama nad Dobrusbo ali dobri in hudobni grajshak* (1883).

Pisal ali prirejal je ljudske igre: *Eno uro doktor*, 1871 (po Adolfu Reichu), *Prvikrat v gledalishchu*, 1872; *Visoki C*, 1872 (po Moritzu Antonu Grandjeanu)). V slovenshchino je prestavil troje Nestroyevih iger (*Lumpaci Vagabud*, 1871, *Raztrganci*, 1872, *Pavliha*). Med najbolj priljubljenimi Aleshovchevimi lastnimi dramskimi besedili sta bili *Podlaga zakonske sreche* (1872) in *Nemshki ne znajo* (1879). Napisal je libreto za komichno opero *Charovnica* (1876, glasba Anton Shtrekelj).

Sprva je bil zaposlen kot domachi učitelj pri Miroslavu Vilharju na Kalcu in korektor v Kleinmayrjevi tiskarni. V letih 1869 in 1870 je urejal »nemshki list za slovenske interese« *Triglav*, nato pa se je posvetil satirichnemu listu *Brencelj*, pri katerem je bil urednik in glavni pisec. Izdal je satirichna zbornika *Brencelj v koledarjevi obleki* (1870) in *Richet iz Zhabjeka* (1873). Nekaj chasa je deloval tudi kot novinar *Slovenca* (odgovorni urednik in izdajatelj 1875–1876).

Chasnikarska bojevitost je Aleshovcu nakopala shtevilne sovrazhnikke: zameril se je nemshkutarjem, liberalnim Nemcem, mladoslovincem dr. Valentinu Zarniku, dr. Josipu Voshnjaku, Josipu Jurchichu (uredniku *Slovenskega naroda*); nastopil je proti cecilijanstvu Antona Foersterja in nemshko usmerjenemu mariborskemu shkofu dr. Stepishniku ter nekaterim duhovnikom, proti Franu Shukljetu in drugim »elastikom«.

Slovenski narod je maja 1884 porochal, da je *Brencelj* prenehal izhajati. »Urednik gosp. Aleshovec naznanil je včeraj pri dotichnem oblastvu, da ga ne bode vech izdajal.«² Aleshovec je zanikal navedeno obvestilo: »'Brencelj' ne bo nehal, kakor so nekateri listi poroicali, ampak prifrchi v novi obleki. V zrok pisarij je bil ta, da je njegov vrednik bil na daljem potovanji, pa se je zhe vrnil.«³ Satirichni list je nato zachel pripravljati kot *Novi Brencelj* (v zbadljivi in shaljivi preobleki). Izdajatelj lista je bil sprva ljubljanski tapetnik Anton Obreza (Kljucharske ulice sht. 3), urednik pa Aleshovec. Narochniki starega *Brenclja*, ki so zhe plachali narochnino, so zacheli prejemati *Novi Brencelj*.

Aleshovca, ki je stanoval v Kravji dolini 11, so pestile mnoge tezhave. 29. marca 1885 je po dolgi bolezni (»kostna gniloba«) umrl njegov 14-letni sin Albin.⁴

Aleshovcu so zhe v mladih letih zachele peshati oči. Postal je kratkoviden in je za branje in pisanje potreboval ochala. Zaradi kratkovidnosti je bil leta 1866 oproshchen vojashke obveznosti.⁵ Njegove tezhave z vidom so bile sredi osemdesetih let 19. stoletja tako hude, da ni mogel vech opravljati chasnikarskega in pisateljskega dela.

Zadnja shtevilka *Brenclja* je izshla 10. januarja 1886. »Nasbemu vredniku J. Alëshovcu so po preobilnem in prenapetem raznovrstnem dusbevnem delovanji oči opeshale tako, da ne more prav nich brati in le prav tezhko kaj malega pisati. Zdravnik mu je ukazal varovati oči in vech tednov ne chrkice pisati, ne brati, da se mu oči zopet okrepchajo. 'Brencelj' bo pa vendar nepreneboma izhajal, le nekoliko potrpljenja prosimo, che ta kritichni chas ne bi tako ostro pikal, kakor bi ob zdravih ocheb vrednikovih. Opravnishtvo Novega 'Brenclja'.«⁶

Marca 1886 so bralci *Slovenca* lahko prebrali obvestilo upravnishtva Novega *Brenclja*: »Zavoljo ochesne bolezni vrednikove smo prisiljeni z izdajanjem 'Novega Brenclja' prenehati do tje, da se mu bodo zboljshale oči in bo toliko okreval, da bo mogel zopet brati in pisati. Vplachana narochnina rachunila se bo od tistega dne naprej, ko bo list zachel zopet izhajati. Prosimo torej potrpljenja.«⁷

Aleshovec je na zacetku leta 1887 ponovno poskusil izdajati svoj satiricni list. »Narochnikom 'Brenceljnovim' bo znano, da je ta shaljivi list moral letos v svojem XVIII. letu obtichati zhe po svoji prvi shtevilki in to najvech zavaljo nesreche, ki je zhe zacetkom lanskega leta zadela moje oči in zoper katero po zdravnikovem spoznanji in zagotovilu ni bilo drugega zdravila, kakor 'mir in le mir po prenapetji oslabeim ochem'. Zato sem moral pustiti branje in pisanje, ter ogibati se belega mesta, ter iskati zelenih in senčnih krajev, katerih je – hvala Bogu! – po nashb slovenskih dezhelah v tolikem izobilju.« Bivanje na dezheli naj bi pomagalo. Aleshovec je po vrnitvi z »daljega pesh-potovanja po shiroki Sloveniji« napovedal, da bo nadaljeval z izdajanjem *Brenclja*. Mnogo prijateljev mu je obljubilo sodelovanje »s svojimi dovtipi in muhastimi peresi«, sam pa je na potovanju tudi nabral »raznovrstnega primernege blaga polne torbe«. »K temu sklepu me je nagnilo tudi she veliko shtevilo prijateljev zhivechih mi krizhem svetá, ki pogreshajo privajenega jim humoristichnega lista in jih je zato volja dati mu she posebne gmotne (denarne) podpore. /.../

Na posebno, che tudi od vech strani drage volje mi obljubljeno denarno podporo bi ozira ne jemal, ako bi v tem za-me prenesrechnem dolgem chasu ne bil denarno tako opeshal, da brez take podpore skoraj ne morem se lotiti dela; potrebujem je vsaj za zacetete, da se morem krepkeje na noge postaviti. Zato se obracham s tem do vseh 'Brenceljnovih' prijateljev z nujno proshnjo, naj bi blagovoljno oglasili se, bodi si z naznanilom namenjene podpore, bodi si, da poshlejjo to podporo vsaj do Bozhicha t. l. Dosedanje narochnike pa prosim, naj ostanejo ne le sami zvesti 'Brenceljnu', ampak pridobe mu novih; kesali se ne bodo.«⁸

Narochniki *Brenclja* in kupci Aleshovchevih knjig (v letu 1886 je priporochal spomine *Kako sem se jaz likal* in pustolovsko povest *Ne v Ameriko!*) naj bi Aleshovcu zhe od leta 1875 ostali dolzhni okrog 3000 goldinarjev.⁹ Tudi podpornikov, ki jih sicer omenja, Aleshovcu ni uspelo pridobiti. Aleshovec je 8. maja 1889 objavil v *Slovcu* naslednje obvestilo: »Ker sem zavaljo ochesne bolezni in drugih nesrech prishel popolnoma na kant, prosim uljudno vsaj tiste p. n. narochnike, ki so za 'Brenceljna' in prejete knjige dolzhni 1535 gl., da bi mi plachali, naznanila so zhe dobili. Ostalih 1500 gld., ki so mi jih odnesli v Olimp, pozabim. Prosim, da bi dotichniki te silne proshnje ne prezrli. V Ljubljani, 8. maja 1889.«¹⁰

Napol slepi Aleshovec ni mogel vech sluzhiti kruha s peresom. Kranjski dezhelni zbor je 13. maja 1889 obravnaval proshnjo pisatelja Jakoba Aleshovca za podporo. Porochevalec stolni vikar Ignacij Zhitnik je v porochilu financhnega odseka o proshnji poudaril: »Dotichni proshnjik je znan vsakemu chlanu visoke zbornice in ni mi torej treba obsbirno navajati razloge njegovej proshnji. Omenjam samo, da je skoraj popolnoma oslepel, da je primeroma zhe visoke starosti in da je na telesu tako opeshal, da ni sposoben za nobeno delo. Prej si je sluzhil svoj krub s pisateljevanjem, sedaj mu pa to vsled oslabelosti oči ni vech mogoche. V prejsnjih chasih spisal je 16 knjig, in spisal in poslovenil nad 50 gledalishchnih iger. Z ozirom na vse to predlaga financhni odsek, naj bi visoki zbor proshnjiku preskrbel v hiralnici hrano in stanovanje na stara leta, in pooblastil dezhelni odbor, da potrebno ukrene.« Dezhelni zbor je sprejel sklep: »Dezhelni odbor se pooblashcha, da gledé

*preskrbljenja Jakoba Aleshovca v tukajšnji hiralnici z redom usmiljenih sester sklene primerno pogodbo.*¹¹

Mladoslavenski politik dr. Josip Voshnjak, ki je bil nekajkrat tarcha Aleshovchevih napadov in *Brenceljevih* karikatur (stalna rubrika »Tine in Jozhe«, tj. dr. Valentin Zarnik in dr. J. Voshnjak), je v svojih spominih Aleshovcu posvetil krajshe poglavje: »*Brencelj pa je po svojem nerednem zhlivljenji z mirom bolj propadal, dokler se ni pogreznil do zhganjarskih beznic. Zapushchal ga je tudi vid, da ni mogel vech pisati in je zhlivel konchno le od milodarov. Nekega dne sva shla s Klunom [Karel Klun, 1841–1896, prvi urednik *Slovenca*, med 1873 in 1879; op. D. G.] pred shkofjjo, ko naju srecha Brencelj, tavajoch kakor slepec. Spoznal naju ni, ker je bil zbe napol slep. Klun pa ga je nagovoril in mu stisnil v roke nekaj drobizha, za kar se je Aleshovec jecljaje zahvaljeval.*

'Pa ne za shnops', je klical Klun za njim.

'Ne, ne! Kruba si kupim, lachen sem,' je odvrnil Brencelj in krenil v blizhnjo pekarijo, kjer pa si je gotovo zraven kruba privoshchil par frakljev grenkega.

Takrat me je Klun nagovarjal, naj bi Aleshovcu preskrbel dezjh. hiralnishko ustanovo.

'Naj le vlozhi proshnjo!'

To je Aleshovec res storil, in dezjh. odbor mu je podelil ustanovo letnih 100 K. Toda ker smo vedeli, da Brencelju gotovega denarja ni dati v roke, sva se zmenila z dezjh. glavarjem, da ga izkusimo spraviti v hiralnico usmiljenih sester. Shel sem torej k prednici, ki je bila pripravljena sprejeti ga, ako se pokori bishnemu redu, posebno, da bo vsak vecher ob 9. doma, ker se takrat zapirajo vrata. Brencelj je obljubil vse in bil sprejet. Z vsem preskrbovan bi bil ostal v hiralnici do smrti, ko bi se bil mogel zopet privaditi rednemu zhlivljenju.

Zhal, da je bilo zanj zbe prekasno!

*Nekaj dni je res pribajal o pravem chasu domov, potem pa se je zgodilo, da je prilomastil shele ob 8. ali celo 9. gugajoch se in opotekajoch. In konchno se je neko noch vrnil shele opolnochi iz neke beznice, razbhjal je po vratih hiralnice in kerichal, naj mu odpro, chesar pa niso storili. Prishel je policaj in ga odvedel. Nato ga je hiralnica seveda odslovila. In zopet se je pochutil najbolje v beznicah, dokler ga ni smrt reshila malochastne družhbe. Zadnja leta se je prezhlivljjal s tem, da je prodajal po gostilnah prigodne slavnostne pesmi v shepavih verzih. Konchno je bil chisto navaden berach, umazan in poln golazni.*¹²

Aleshovec je decembra 1890 dobil novo zimsko obleko, za katero je v trgovskih krogih zbral denar Ivan Mejach, poslovodja pri trgovcih Gorichniku in Ledeniku. Aleshovec se je za darilo javno zahvalil: »*Ker mi je to res blagodusno darilo v hudi zimski in moji znani bedi nepopisno dobro doshlo ter mi moji dobrotniki vechinoma niso znani, da bi se jim mogel osebno zahvaliti, shtejem si v prijetno dolzhnost, storiti to tem potem. Tu zahvala moja, a plachaj jim Bog!*«¹³

28. avgusta 1893 je *Slovenec* porochal, da se je Aleshovec tega dne zjutraj zgrudil na Mestnem trgu, zato so ga odnesli v bolnishnico.¹⁴

24. oktobra 1894 je Aleshovec za pomoč zaprosil Pisateljsko podporno drushtvo.
»Slavno Pisateljsko podporno drushtvo!

Jaz, Jaka Aleshovec, p. d. 'Brencelj', sem, kakor je slebernemu izmed gg. odbornikov znano, v takem stanju, da se zbe drugim, kaj shebe samemu sebi smilim. Do zdaj she nisem prosil nobene podpore, cheravno sem edini, ki je potrebuje, ali zdaj mi teče voda v grlo, in to zbe prav ledena. Nimam nich, ne stanovanja ne obleke ne hrane – tako da se res tresem pred zimo. Diogen je imel vsaj svoj sod, a jaz she tega nimam, in ako bi ga imel, ne smel bi ga kam zavaliti.

V prvo treba kake sobice in she prej obleke, da me kak mraz ne stisne. 'Est periculum in mora!' Zdaj se ne vem drugache vzdrževati ko po podporah, ker brati ni pisati ne morem, komaj da bom te vrste dovršil.

Torej prosim hitre in kolikor môchi izdatne pomoči za obleko in stanovanje. Če mi je slavni odbor kolikaj naklonjen, ne bodi 'Fabijs cunctator', inache utegne kak nemsški travestik dobiti priliko za stih:

'Und so lag er – eine Leiche

eines Morgens da,

nachdem Slov. pis. podp. drushtvo das bleiche,

stille Antlitz sah!

S tem mislim, da je pojasnjeno vse, chesar mogoče she ni vsakemu gg. odbornikov znanega.

Nadajoch se torej najuspeshnejšega vspeha te svoje prosnje, sem z odličnim sposhtovanjem Jak. Aleshovec, pisatelj»¹⁵

Oktobra 1895 je družina pokojnega Aleshovchevega prijatelja profesorja Jakoba Hafnerja podarila Aleshovcu veliko Hafnerjevih oblek. *»Moj prijatelj je dobil zbe povračilo na onem svetu, za to skerbi zbe milostni Bog! Zabvala ta pa je moja dolžnost!«* je v Slovincu poudaril Jaka Aleshovec, »pisatelj – zdaj she zhiv«. ¹⁶

Aleshovec se je prezhiviljal s pisanjem prilozhnostnih slavnostnih verzov¹⁷ in s prosjachenjem. Vdajal se je alkoholu in se ponovno prepustil »ciganskemu zhivljenju«. »Bivshi Bleiweisov prijatelj, ki je vsled Aleshovchevih chlankov v 'Novicah' postal mladostenec« omenja, da je Aleshovec pred odhodom v Vipavo (pred 1866) poleti prebival pod milim nebom v gozdu pod Turnom, pozimi pa na biljardu Gnezdove kavarne.¹⁸ Aleshovec v mladostni avtobiografiji *Kako sem se jaz likal* pishe, da je spal kar na stolih v kavarni, dokler so mu markerji (natakarji, ki so pri biljardu zapisovali točke) dovolili, vchasih pa je noch prebil tudi v gozdu pod Turnom. Primerne zimske obleke ni imel, zato je dobil ozeblina na rokah in nogah.¹⁹

Zhena (Marija Aleshovec, trgovka in shivilja finega belega perila) se mu je odrekla.²⁰ Nekaj chasa je hodil spat na mrvo na Drenikov vrh pri Rozhniku.²¹ Obiskoval je boljše ljubljanske hishe, zhupnishcha, profesorje, grashchake in druge znance po Kranjskem. Jakob Aljazh, katerega je obiskal na Dobravi pri

Kropi, pishe: »Rad sem ga prijazno sprejel, mu tudi nekaj denarja dal, pa me je dobro nalagal, kako je po Bulgariji in Balkanu potoval in tri Turke ustrelil, pa sbe doli ni bil.«²²

Zhupnika Matija Zarnika (1843–1903, njegov brat dr. Valentin Zarnik je bil vechkrat Aleshovcheva tarcha v Brenclju) je obiskal v Srednji vasi v Bohinju. »Iz svoje prve sluzhbe moram predstaviti sbe eno osebo, ki je bila nash stalen gost. Prishel je tri dni za mano in odsbel tri dni pred mano iz Bohinja. To je bil ta chas po zhupnishchih dobro znani 'Brencelj', pisatelj Jakob Aleshovec,« se je spominjal Peter Bohinjec. »Z zhupnikom sta bila sosholca in za mojega bivanja v Bohinju je igral vlogo 'dvornega norca', zame zhiv zged izgubljenega pisatelja, ker sem kot bogoslovec zalagal nich manj kot sedem listov s svojimi proizvodi.

Zhupnikova sestra, debela Marica, blaga dushica, je bila izvrstna kuharica. Skrbela je za nas, da nismo bili lachni. Zhupnik se je po obedu iztegnil po klopi, naslonil glavo na veliko biblijo in dvigal v roki homeopatichno knjigo, jaz sem zapalil svojo dolgocevno pipo, Brenclj pa je kadil zhupnikove cigare in pridno praznil kozarce. Govoril je venomer, kadil zhupniku, meni pa kazal na papirju, koliko dubovnikov je zhe obiskal tisto leto na Shtajerskem in Kranjskem. Mozhu je neredno zhivljenje in pijacha poplavila zhe velik del bozhjih darov in se je rad ponavljal. V treh mesecih je spesnil – seveda ponochi – en hvalospev na zhupnika in spisal podlistek o Bohinjcih, ker niso imeli znamenja sredi vasi.«²³

Tudi Fran Saleshki Finzhgar v spominih opisuje druzhenje Matije Zarnika in Jakoba (Jaka) Aleshovca; slednjega je spoznal, ko je bil kaplan v Bohinjski Bistrici. Zarniku so zdravniki v hiralnici dolochili hrano in dnevni red za hujshanje. Aleshovec ni imel denarja, zato mu ga je dajal Zarnik. Aleshovcu je kupil ploshchato chutaro, da je hodil z njo po vino, ki sta ga na skrivaj lokala. Zachela sta hoditi na skupne sprehode, dopoldne na dvojno porcijo golazha, popoldne na pivo in gnjat. Matija Zarnik se je v dveh tednih za tri kilograme zredil, namesto da bi shujshal.

Konec sheste shole sta se Zarnik in Aleshovec na chrnushkem mostu sprla, kakor prav tako omenja Finzhgar. Zarnik je zgrabil majhnega Aleshovca, ga vzdignil chez ograjo in ga hotel vrechi v vodo. Tovarishi so mu ga iztrgali. Zarnik je bil tako vinjen, da drugi dan ni vedel, ali ga je vrgel ali ne. Pesh jo je mahnil v Skaruchno, kjer je vprashal prijateljevega ocheta, chevlarja in gostacha Jurija Aleshovca (+1875), ali je Jaka doma. Po odgovoru, da she spi, saj je shele proti jutru prikolovratil domov, si je Zarnik lahko oddahnil. »'Zato,' je rekel, 'sva ostala prijatelja in ga nisem odganjal, ko je prihajal v Bohinj in bil pri meni nekaj dni.' Pa se je zgodilo tole. Jaka je bil zadnje chase zelo zanemarjen. Dekli se je zdel sumljivo 'zhiv'. Zato je v njegovo sobo zvecher kukala skozi kljuchavnico. Jaka je klechal na tleh, stresal srajco in s peto pri shkornju pobijal 'zhivalce'. Nato je seveda moral zapustiti zhupnishche. Ko se je poslovil, se je ustavil na Bistrici. Ker sem vedel, kako je z njim, sem dekle opozoril na to, ko smo ga prenochevali. Pri meni se je pomudil nekaj ur, kajpak ob vinu. O, kako prekrasno je lagal! Z vso resnobo mi je pripovedoval, kako se je vozil po Nilu in kako je gledal krokodile, ki so hrustali zamorchke, ko so se kopali. (Pa menda sbe do Trsta ni nikoli prishel?)«²⁴

Finzhgar je Aleshovca, ko ga je le-ta obiskal v Shkofji Loki, vprašal, zakaj ni ostal v zavetishču, kjer ga je preskrbelo ljubljansko mesto. Aleshovec: »Zato ne, ker sem tak osel, da mi je ljubsba psbenica ovsu v svobodi kakor cel skedenj ovsu, che bi bil privezan pri njem!«²⁵

Ivan Zorec je opisal srečanje z Aleshovcem pri odkritju spominske ploshche na rojstni hishi Jovana Vesela Koseskega v Spodnjih Kosezah pri Moravchah 14. avgusta 1898. »Naposled je med nas prisbel star, v dve gubé sključen mozǵ z dolgo sivkljato in razkužmano brado, z mashchobnim trdim klobukom in z dolgo zanemarjeno, vsu posvaljkano in umazano gosposko sukŋjo.

'Zbivel – Jakob Aleshovec!' smo ga vsi glasno pozdravili; nihche se ni odmaknil zanemarjenemu mozǵu, vsak je v njem videl le pisatelja.

Posadili so ga za mizo in mu naročili vina.

Bližu mene so se dijaki tibo menili: 'Zdaj je res berach, morda tudi mochno usbiv, za svoj chas pa je bil prav znachilen literat in literaren humorist.'

'Krivichno je, da ga je slovenski svet tako hitro pozǵabil.'

'Zakaj smo ga pozǵabili?' sem vprašal.

'Ker je postal raztrgan ushivec in ker urejenega zǵivljenja ne mara,' je nekdo vedel. 'Sam je kriv vsega, nihche drug ne!'

'Pach vino ga ima na vesti najbolj.' /.../

Postlusal sem ga, pa me je razocharal. Govorjenje mu je bilo plitvo in neizobrazǵeno. Videti mu je bilo, da je zǵapil zǵbe tudi notranje zǵivljenje, zato ga najbrzǵ bedno zunanje zǵivljenje ni prav nich vech tishchalo.

Pomnim iz njegovega klavzhanja samo dve, kolikor toliko pametni misli.

'Moj 'Brencelj' je bil najboljshi slovenski humoristichni list,' se je hvalil, ko se je nacedil vina. 'Odvetnik dr. Ivan Tavchar pravi, da ga med nami nikoli vech ne bo humoristichnega lista, ki bi bil otórej.«²⁶

Aleshovec je do leta 1899 skoraj popolnoma oslepel.²⁷ Do 10. marca 1900 je bil oskrbovan na dezhelne stroshke v hiralnici sv. Jozhefa v Ljubljani.²⁸ Aleshovec kljub klateshkemu zhivljenju v resnici ni bil pozabljen, o chemer prichajo njegove fotografije in portreti. Ferdo Vesel je Aleshovca narisal oziroma skiciral 18. marca 1897 v Narodnem domu v Ljubljani. Na eno od risb je napisal: *Hic transit gloria mundi* (lat. Tako mine slava sveta). Okrog leta 1900 naj bi portret Jakoba Aleshovca naslikal Ivan Grohar.²⁹

Maja 1900 je Aleshovca na Sv. Petra cesti povozil nepreviden voznik (fijakar). Aleshovec ni bil hudo poshkodovan, vendar je imel raztrgano obleko. »Aleshovec, ki je skoro ves slep, prosi, che mu hoche kdo kaj stare obleke darovati, naj jo poshlje v krojashke ulice sht. 6.«³⁰ Julija 1900 je Aleshovec ponovno postal zhrtev podobnega incidenta,

tudi tokrat jo je odnesel brez hujših poshkodb.³¹ 4. julija 1901 ga je znova povozil neki fijakar. *Slovenski narod* je poročal: »Aleshovec sicer ni poshkodovan, pach pa mu je bila strgana obleka. Chudno, da klerikalna stranka ne preskerbi dolgoletnega svojega služabnika, jako chudno!«³²

Aleshovec je umrl 17. oktobra 1901 v dezhelni bolnici.³³ V Ljubljani stalnega naslova ni imel. Kurat dezhelne bolnice Karel Heidrich je v mrlishko knjigo zapisal, da je umrl 58-letni Jakob Aleshovec, ozhenjen, nekdanji pisatelj iz Skaruchne 24, pristojen v okraj Vodice – Kamnik. Razlog smrti je bil kap in oslabeledost.

Slovenski chasniki in revije so objavili vest o smrti priljubljenega humoristichnega pisatelja. *Slovenski narod* in *Slovenec* sta se pri tem zapletla v manjši prepir.

Slovenec je zapisal, da si je Aleshovec pridobil »nepozabne zasluge« z izdajanjem *Brenclja* in je bil »svoj chas najdejavejši slovenski chasnikar« (sodelavec *Novic* in chlan uredništva *Slovenca*). Njegove igre so napolnjevale slovensko gledalishche. »Mnogo je pretrpel radi narodnih stvari po jechah, ki so mu oslabelede oči. Naj v miru pochiva!«³⁴ Aleshovcheve zasluge za narodni razvoj so velike, je poudaril *Slovenec*.

»Zato smo res radovedni, che bode temu možhu, ki je za Slovence zaslužnejši kakor n. pr. kak Zbeležnikar, privoschilo 'Slovensko pisateljsko drushtvo' kotiček v svoji rakvi.«³⁵

Liberalni *Slovenski narod* je za Aleshovchevo zhalostno usodo krivil katolishko stranko. »Za chasa Jericha je bil dolgo let tudi urednik 'Slovenca' in imel v tistih chasih vechkrat hude boje z nashim listom in njegovimi pristashi. Pomochnik Aleshovchev je bil tedaj originalni Filip Haderlap. Pozneje se je Aleshovec zapustil in zanemaryl, zlasti she, ker ga je zapushchal vid. Naposled je tudi oslepel. Dokler je bil zmogchen za delo, je službil klerikalni stranki, njej je zhrtoval najboljše svoje dushevne in fizichne mochi, naposled pa ga je ta stranka kakor izpreschano citrono vrgla na cesto, da je moral trkati pri ljudeh, katerim je v 'Slovenu' in 'Brenclju' marsikako bridko povedal.«³⁶

Fran Goestel pishe, da je bil Aleshovec v urednishtvu *Slovenca* »pravi tlachan«. »Zhivljenje je Alesheveca hudo potrlo, zato ni chudno, da je prichel v vinu iskati tolazhbe in pozabljenja, kar ga je ugonobilo. Ker ni vech ustrezal zahtevam svojih delodajalcev, so ga po znani prislovisci, da je zamorec storil svojo dolzhnost, pabnili na cesto. Shlo je vedno bolj navzdol.«³⁷

Anton Trstenjak je v *Domu in svetu* opozoril na razliko med Aleshovchevim aktivnim chasninarskim obdobjem in zadnjimi leti njegovega zhivljenja. »Dokler je deloval v slovstvu, je bil znachajen možh; pisal je sicer res prav po 'brencljsko', a z najboljšim namenom, neustrasheno in chesto prav duhovito. Zhal, da se je pozneje zanemaryl. Vid mu je zachel peshati, in nekaj let je bil popolnoma slep. Prijatelji iz prejšnjih let so ga zhivili in mu izkušhali lajšhati trdo usodo. Zdaj je reshen bede, katere si je bil pach mnogo sam kriv, eden najpopularnejših slovenskih literatov.«³⁸

Ljubljanski *zvon*, *Laibacher Zeitung* in *Slovenski gospodar* so se osredotočili na Aleshovchevo chasnikarsko in literarno delovanje. *Ljubljanski zvon* je poudaril: »'Brencelj' je bil svoj čas važnega narodno-političnega pomena, ker je brezobzirno bical slovenske renegate in marsikoga tako osmesil, da si ni upal na dan. Kdo ne pomni, kako je bil za petami brezčasnajnemu Dezhmanu in njegovi odpadniški gardi? /.../ Shirshega obzorja pri njem seveda ne najdes; v svojih sredstvih kot *zurnalist* ni bil izbirčen in delal je tudi često politične napake. Pisal je v preprostem narodnem dubu in v dosti lepem in pravilnem jeziku. /.../ Humor pa ga ni ostavil skoro do zadnjega leta, čeprav se je njegovo *zhivljenje* končalo tragichno. Dostojen spomin prvemu slovenskemu humoristu!«³⁹

Nemshki ljubljanski dnevnik *Laibacher Zeitung* je zapisal, da je bil Aleshovec nekoch zelo produktiven pisatelj, uspešno je deloval na novelistichnem in dramaticnem področju. Njegov satirichni list *Brencelj* je imel ugleden krog bralcev in je v marsikaterem pogledu prekashal vse poznejshe satirichne liste. »*Aleshovec besaß viel Humor, den er in seine zahlreichen Schriften wohl zu verwerten wuste.*«⁴⁰

Katolishki tednik za shtajersko podezhelje *Slovenski gospodar* je opozoril na Aleshovcheve zasluge »za probujo slovenske *zvesti*«. »Kot chasnikar se je boril za uveljavljenje *krshchanskib nachel* v javnosti. Blag mu spomin!«⁴¹

Slovenec je na dan Aleshovchevega pogreba zanikal navedbe *Slovenskega naroda*: »*Cela Ljubljana pozna Aleshovca in vsak pameten chlovek nam bo pritrdil, da nihche ni mogel Aleshovca spraviti s pota, katerega je nastopil. Ves trud njegovih prijateljev, upeljati ga v redno zhivljenje, je bil zaman. Vsled posredovanja nashib poslancev preskerbelo se je, da je Aleshovec dobil stanovanje in brano, a Aleshovec je pustil vse in se zopet zanemaril. Celo skerb prijateljev, da bi hodil po mestu v chedni obleki, bila je zaman. Vsem prijateljem se je v srce smilil in radi lajsbali so mu zhivljenje vsaj z darovi. To je resnica! Velika infamija je, ako sedaj 'Narod' upije, da so ga 'klerikalci' na cesto vrgli. Tako upije 'Narodovo' pripomore k vechjemu le do veselja nemshkemu chasopisju, da se bode norchevalo iz Slovencev in njihovih chasnikarjev. Sploh pa Malovrhu priporochamo, da pusti Aleshovca pri miru, ker she ni znano, kak konec bo on vzel.*«⁴²

Slovenski narod je na dan pogreba odgovoril na *Slovenchevo* vprashanje glede pokopa v skupni pisateljski grobnici pri sv. Krishtofu. »To pa bodi 'Slovenca' in njegovim patronom recheno, da je 'Pisateljsko drushtvo' pokojnika dolgo chasa podpiralo in da mu boche preskerbeti tudi poshten pogreb, che prav ni bilo drushtvo do pokojnika nikakor obvezano, tudi ne moralno, kakor so bili umazani 'Slovenchevi' bonci. Kdo je pokojnika podpiral, je obche znano, a da to niso bili katolishki ljudoljubi, je tudi znano. – Kake zasluge je imel pokojni urednik 'Slovenskega Naroda' g. Zheleznikar za slovenski narod, ne bodemo tu razpravljali. 'Pisateljsko podporno drushtvo' po svojem prepriчанju deli mesta v svoji grobnici in to se ne godi po zgolj po zaslugab knjižhevnik; tu odlochajo razlichni, che hochete vam odkritosrchno povemo – tudi osebni in strankarski motivi. Che pa je bil pokojnik tako zaslužben za slovenski narod, zakaj mu vi, 'Slovenchevi', katerim je pokojnik delal, dokler je mogel, ne privoshbite mesta poleg svojih urednikov? To bi se pach spodobilo, da mu 'Slovenec' in njegovi pristashi vsaj po

smrti izkazujejo čast, katere mu niso za života izkazovali, nego ga celo pustili v nevolji kakor starega psa. Sami sebe za nos primite!»⁴³

Za pogreb so poskrbeli Aleshovchevi prijatelji. *Slovenec* je poročal, da so bili med pogrebci dezhelni vladni svetnik markiz Gozani, prelat dr. Janez Kulavic, drzhavni poslanec Fran Povshe, msgr. Tomo Zupan, zastopstvo Slovenskega pisateljskega podpornega drushtva v sestavi prof. Rajko Perushek, Franchishek Drenik in prof. Simon Rutar, dezhelni tajnik Josip Pfeifer, obchinski svetnik J. Tosti, zastopniki katolishke narodne stranke kanonik Janez Sajovic, dr. Ivan Janezhich, dezhelni poslanec dr. Viljem Schweitzer, dr. Evgen Lampe, dr. Alesh Ushenichnik idr., mnogo dam in dijakov. »*Dramaticno drushtvo' oziroma slovensko gledalishche je napram umrlemu Aleshovcu, ki je leta in leta napolnjeval s svojimi igrami prostore slovenske Talije, obranilo chudovito hladnost ... Aleshovec je sedaj dokonchal svojo zemsko pot, mnogo dobrega, kar je storil narodu, je za njim ostalo. Ali bode torej dobil vsaj priprost napis na svoj grob?*«⁴⁴

Slovenski narod je dan po pogrebu zapisal, da je za pogreb poskrbelo Pisateljsko drushtvo.⁴⁵ Dva dni po pogrebu je napadel kanonika Janeza Sajovica in dr. Evgena Lampeta, ki sta – kot je poročal *Slovenec* – namesto venca na grob Jakobu Aleshovcu darovala za shkofove zavode. »*Tu se vidi, kako po ceni se dobe venci, samo da zna chlovek kupiti. Drugi plachujemo venec po 10 do 20 K in she drazhje, g. prech. Sajovic pa dobi kanonika dostojen venec za 2 K, dr. Lampe pa za 3 K, torej za ceno, za katero bi mislili, da niti venca od kopriv ni dobiti. Ta vzgled naj opozori obchinstvo, da o Vseh svetih ne bo vencev preplachevalo. Morda je 'Slovenec' tako prijazen in pove, kje se dobe tako odlicnih mozeh, kot sta gg. Sajovic in dr. Lampe, dostojni venci po 2 in 3 K. Obchinstvo bi mu bilo prav hvalezhno za tako pojasnilo.*«⁴⁶

Slovenski narod je moral popraviti obvestilo, da je Aleshovchev pogreb priredilo Pisateljsko podporno drushtvo. Drushtvo je resda imelo namen poskrbeti za Aleshovchev pogreb. Nalogo je iz prijaznosti do drushtva in prijateljstva do pokojnika prevzel Franchishek Drenik, med njegovim pogovorom z vdovo pa je prishel neki gospod in izjavil, da je zhe poskrbljeno za pogreb. »*Ker 'Slovensko pisateljsko podporno drushtvo' ni v sijajnih razmerah, in ker se mrtvec ni mogel dvakrat na pare dati in pokopati, se je 'Slovensko pisateljsko drushtvo' drage volje umaknilo.*«⁴⁷

Najvech rahlochutnosti je ob Aleshovchevi smrti pokazala *Slovenka* (glasilo slovenskega zhenstva, Trst): »*Bojeval se je goreche za slovensko narodno misel ter ob tem prishel v navzkrizhje s tedaj she tako obchutljivo nemshko vlado v Ljubljani. Aleshechev humoristichni list 'Brencelj' je bil najboljshche, kar smo dosedaj Slovenci imeli v tej stroki. Sploh je rajni Aleshevec toliko delal in tudi trpel za slovensko narodno idejo in bil v svoji dobi tako zaslužben za nashe slovstvo, da je od slovenske javnosti naravnost neodpustno, kako je postopala z njegovim imenom ob njegovi smrti. Seveda, rajni Aleshevec je kasneje podlegel zhinjenju; zlomljen na dusi in telesu je hodil osamljen in zapushchen svojo težhko pot, pot bede in propadanja. Ali to, da je vech let stopal zanemarjen po ljubljanskih ulicah, nima nich opraviti z njegovim prejšnjim delovanjem; njegove zasluge niso zato nich manjshe. Trpel je sam, in*

*slovensko občinstvo je njegovemu spominu dolžno hvale in spoštovanja kakor drugim zaslužnim možem.*⁴⁸

Dramatično drushtvo je 12. novembra 1901 v Aleshovchev spomin uprizorilo komedijo *Nemški ne znajo*.⁴⁹ Burka v enem dejanju je tedaj veljala za najbolj odmevno Aleshovchevo dramsko delo, kajti kranjska deželna vlada jo je leta 1898 prepovedala igrati Slovensko krshchansko-socialni zvezi v Ljubljani.⁵⁰

Gospa B. Sever je v spomin na Jakoba Aleshovca decembra 1901 zalozhila razglednico, ki jo je naslikal Ivan Vavpotich. »*Faun drzhi v desni roki portret Aleshovca izza njegove moshke dobe, z levo roko pa se naslanja na zadnjo sliko Aleshovca. V ozadju je glava prvega lista 'Brencja', na levi strani pa Aleshovcheva rojstna hisba.*« Dobichek od prodaje razglednice je bil namenjen družhbi sv. Cirila in Metoda.⁵¹ Vavpotich je Aleshovchevo rojstno hisho v Skaruchni in Aleshovca »narisal duhovito, krasno in umetnishko« po fotografijah Ivana Kotarja.⁵²

Aprila 1902 je v Clevelandu zachel izhajati shaljivi list *Moskito* (naslov lista je gorishki chasnik *Gorica* prevedel kot *Brencelj*, pravilno: *Komar*).⁵³

Dijaki ljubljanske realke so na Aleshovchev grob postavili ploshcho z napisom *Jakob Aleshovec, slovenski pisatelj, rojen 24. VII. 1842, umrl 17. X. 1901*. Po opustitvi pokopalishcha pri sv. Krishtofu so Aleshovcheve posmrtno ostanke prenesli na novi del pokopalishcha pri Sv. Krizhu (danashnje Zhale). Aleshovec je dobil nov grob (II. oddelek, 5. vrsta). »*Grob je zelo lepo negovan. Po vsem grobu raste na vrhu zimzelen, v ozadju pri ploschi so nasajene rdechkasto cvetoche cvetlice,*« lahko leta 1942 preberemo v *Slovincu*.⁵⁴

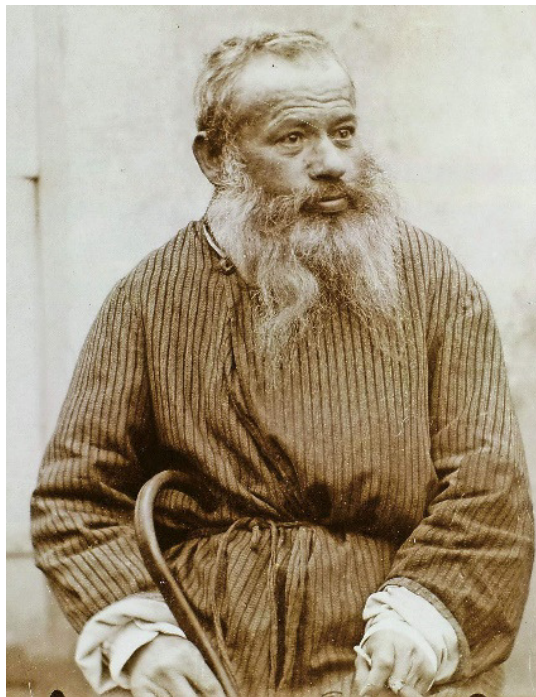
Katolishka bukvarna je v letih 1910 do 1912 ponatisnila Aleshovcheve *Izbrane spise* (*Kako sem se jaz likal*, 1910, *Ljubljanske slike*, 1911, *Ne v Ameriko!*, 1912). 11. septembra 2016 (ob 17. Kopitarjevih dnevih in 115-letnici Aleshovcheve smrti) je občina Vodice na Aleshovchevi rojstni hishi v Skaruchni odkrila spominsko ploshcho.

- ¹ Po: »Poslano«, *Slovenec*, 1876, sht. 109.
- ² Po: »Brencelj' je prenehal«, *Slovenski narod*, 1884, sht. 113.
- ³ »Brencelj«, *Slovenec*, 1884, sht. 126.
- ⁴ Po: »Naznanilo in zahvala«, *Slovenec*, 1885, sht. 74.
- ⁵ Po: Jakob Aleshovec, *Kako sem se jaz likal. Povest slovenskega trpina v poduk in zabavo*, Ljubljana 1884, str. 526.
- ⁶ Jakob Aleshovec, »Naznanilo in proshnja«, *Novi Brencelj*, 1885, sht. 3.
- ⁷ »Poslano«, *Slovenec*, 1886, sht. 60.
- ⁸ Jakob Aleshovec, »Naznanilo in proshnja prijateljem 'Brenceljnovim'«, *Slovenec*, 1886, sht. 282.
- ⁹ Jakob Aleshovec, »Odprto pismo 'Brenceljnovim' naročnikom«, *Novice*, 1875, sht. 51.
- ¹⁰ »Silna proshnja«, *Slovenec*, 1889, sht. 105.
- ¹¹ Po: »Stenografski zapisnik štirinajste seje deželnega zbora kranjskega v Ljubljani dne 13. maja 1893«, *Obravnave deželnega zbora kranjskega v Ljubljani*, Ljubljana 1893, sht. 14, str. 367.
- ¹² Josip Voshnjak, »Ljubljana po potresu in sedaj«, *Slovan*, 1904, sht. 11, str. 335.
- ¹³ Jakob Aleshovec, »Prisrčna zahvala«, *Slovenec*, 1890, sht. 289.
- ¹⁴ Po: »Zgrudil se je danes zjutraj po 8. uri na Mestnem trgu ...«, *Slovenec*, 1893, sht. 195.
- ¹⁵ Po: Jozha Mahnich, »Prichevanja iz preteklosti«, *Ježik in slovstvo*, 1979/1980, sht. 4–5, str. 133.
- ¹⁶ Po: Jakob Aleshovec, »Zahvala«, *Slovenec*, 1895, sht. 230.
- ¹⁷ *Slovanski svet* je objavil pesem »Prevzvišeni Knez in Škof Ljubljanski«, s katero je Aleshovec pozdravil prihod novega ljubljanskega škofa dr. A. B. Jegliča (*Slovanski svet*, 1898, sht. 14). Istega leta je napisal tudi pesmi »Odhajajochim dijakom«, »Shodu zhupanov pozdrav!« in »Umorjeni cesarici spomin!« (na samostojnih listih jih je natisnila Katoliška tiskarna).
- ¹⁸ Po: »Poslano«, *Slovenski narod*, 1874, sht. 94.
- ¹⁹ Po: Jakob Aleshovec, *Kako sem se jaz likal. Povest slovenskega trpina v poduk in zabavo*, Ljubljana 1884, str. 501.
- ²⁰ Imel je dve hčerki, ki ju je zhelel krstiti za Domovino in Slovenijo (po: Chrtomir Zorec, »Jakob Aleshovec, slovenski trpin«, *Snovanja*, 1975, sht. 6, str. 86).
- ²¹ Po: Chrtomir Zorec, »Jakob Aleshovec, slovenski trpin«, *Snovanja*, 1975, sht. 6, str. 86.
- ²² Jakob Aljanz, »Pevski spomini. Zhupnik na Dobravi pri Kropi (1880–1889)«, *Pevec*, 1924, sht. 5/6, str. 21.
- ²³ J. M. Dovich (Peter Bohinjec), »Trikrat pri Savici«, *Mentor*, 1912/1913, sht. 11, str. 242–244.
- ²⁴ Po: Fran Saleski Finzhgar, Leta mojega popotovanja, *Izbrana dela*, Sedma knjiga, Celje 1962, str. 68–69.
- ²⁵ Po: Fran Saleski Finzhgar, Leta mojega popotovanja, *Izbrana dela*, Sedma knjiga, Celje 1962, str. 138.
- ²⁶ Ivan Zorec, »V nove zarje«, *Mladika*, 1938, sht. 12, str. 453.
- ²⁷ Po: »Pisatelj Aleshovec«, *Slovenski list*, 1899, sht. 24.
- ²⁸ Po: »Porochilo deželnega odbora, s katerim se predlaga proracun deželnega zaklada za l. 1900«, *Obravnave deželnega zbora kranjskega v Ljubljani (1899–1900)*, Letnik 41, sht. 4, str. 542.
- ²⁹ Po: »Jakob Aleshovec v Groharjevem portretu«, *Slovenec*, 1942, sht. 257.
- ³⁰ Po: »Brencelj povozhen«, *Slovenski narod*, 1900, sht. 120.
- ³¹ Po: »Brencelj bezhi pred telet«, *Slovenski narod*, 1901, sht. 162.
- ³² Po: »Povozhen je bil vchera j ponoči ...«, *Slovenski narod*, 1901, sht. 127.
- ³³ Po: V. S. (Viktor Steska), »Portret Jakoba Aleshovca«, *Slovenec*, 1942, sht. 261.
- ³⁴ »+ Jakob Aleshovec«, *Slovenec*, 1901, sht. 239.
- ³⁵ »+ Jakob Aleshovec«, *Slovenec*, 1940, sht. 240.

- ³⁶ »Umril je včeraj popoldne ...«, *Slovenski narod*, 1901, sht. 240. – Duhovnik Jozhef Jerich (1823–1888) je bil urednik in izdajatelj *Slovenca* med 1882 in 1888. Lipe Haderlap (1849–1894/1896), pesnik in chasnikar.
- ³⁷ Dr. Fr. G. (Fran Goestel), »Mozh – trpin (Zhalostna zgodba slovenskega novinarja)«, *Zhivljenje in svet*, 1937, sht. 11, str. 191.
- ³⁸ (Anton Trstenjak), »+ Jakob Aleshovec«, *Dom in svet*, 1901, sht. 11, str. 705.
- ³⁹ Zh., »+ Jakob Aleshovec«, *Ljubljanski zvon*, 1901, sht. 11, str. 795.
- ⁴⁰ »Todesfall«, *Laibacher Zeitung*, 1901, sht. 240.
- ⁴¹ »Jakob Aleshevec umrl«, *Slovenski gospodar*, 1901, sht. 43.
- ⁴² »'Narodova' infamija ob smrti Jakoba Aleshovca«, *Slovenec*, 1901, sht. 241. – Miroslav Malovrh (1861–1922) je bil urednik *Slovenskega naroda* v letih 1897 do 1918.
- ⁴³ »'Slovenec' je v včerajshnji shtevilki ...«, *Slovenski narod*, 1901, sht. 241. – Ivan Zheleznikar (1839–1892) sodi poleg Antona Tomshicha (1842–1871) in Josipa Jurchicha (1844–1881) med prve slovenske poklicne chasnikarje. Prvemu uredniku *Slovenskega naroda* Antonu Tomshichu so mariborski rodoljubi postavili spomenik leta 1875. Josip Jurchich je dobil nagrobni spomenik v letu svoje smrti, leta 1882 pa so na njegovi rojstni hishi odkrili spominsko ploshcho. Frana Levstika (1831–1887) so dve leti po smrti pochastili z javnim spomenikom v Velikih Lashchah.
- ⁴⁴ Po: »Pogreb Jakoba Aleshovca«, *Slovenec*, 1901, sht. 242.
- ⁴⁵ Po: »Aleshovchev pogreb«, *Slovenski narod*, 1901, sht. 242.
- ⁴⁶ »Ceneni venci«, *Slovenski narod*, 1901, sht. 243.
- ⁴⁷ »Aleshovchev pogreb«, *Slovenski narod*, 1901, sht. 243.
- ⁴⁸ »+ Jakob Aleshevec«, *Slovenka*, 1901, sht. 10.
- ⁴⁹ Komediya *Nemshki ne znajo* se odvija v neki belokranjski vasi. Osrednji protagonisti so zhupan, zhupanova hcherka, sluga Robat in mladi snubec Kordan. Zhupanova hcherka je navdushena bralka *Novic* in slovenskih knjig, njeno nasprotje pa je sluga Robat, ki je zhupanu prinesel uradni dopis in v govoru uporablja popachenke (germanizme). Na Hrvashkem je namrech izbruhnila goveja kuga, okrajno glavarstvo je ukazalo zhupanom, naj storijo vse potrebno, da se goveja kuga ne bo razshirila na Kranjsko. Robatov nepravilni prevod nemshko pisanega glavarjevega ukaza je povzročil zmeshnjavo. Na koncu se mladi par zarochi, vendar je okuzhena zhivina medtem zhe povzročila shkodo na slovenski strani. Zhupan lahko le pretreseno ugotovi, da se zaradi njihovega neznanja in vztrajanja oblasti pri nemshchini kot uradnem jeziku vashchani niso pravočasno zavarovali pred nalezljivo boleznijo.
- ⁵⁰ Po: »Nemshki ne znajo«, *Slovenec*, 1901, sht. 261.
- ⁵¹ »Nove razglednice«, *Novice*, 1901, sht. 51.
- ⁵² Po: »Najnovejshe domache razglednice«, *Socha*, 1901, sht. 146.
- ⁵³ Po: »Nov slovenski list v Ameriki«, *Gorica*, 1902, sht. 42.
- ⁵⁴ (Viktor Steska), »Pisatelja Aleshovca grob«, *Slovenec*, 1942, sht. 275.

Ivan Vavpotich, razglednica, 1901
(z dvojnimi portretom in rojstno hišo Jakoba Aleshovca)

Jakob Aleshovec (foto: Fran Vesel, Zapushchina Frana Vesela, Rokopisna zbirka v NUK)

Esejnica

Peter Hvastija

BESEDOTVORJE

Pod ozvezdjem Bika, vsaj 6692 celih let nazaj, Veda gora

»Povedal vam bom zgodbo o chloveku, chloveku, ki ga davno ni vech. O chloveku, ki vegetira dan danes med nami. In o chloveku, ki morda she pride pozneje. Povedal vam bom to povest, ki se lahko je zgodila, kot sledi, v vsej svoji pestrosti, lahko pa tudi ne.

Odvisno je le od naravnosti in prilagodljivosti vashega razuma, stlachenega v vasho glavo, ki na ramenih prichvrshchena, obichajno le v okras, vam bedi. In od osebnih preprihanj in nazora, ki vas nehote morda le omeji,« je zaoral ledino z besedami Vedlin, sedech pred mnozhico shmrvkaviv otrok, ki strmeli so z nedolzhnimi ochmi, uprtimi vanj, brez velikih prichakovanj.

Ne dolgo nazaj gosto nakopichena mladezh trumoma posedla se je po klopeh, razprostrtih v delnem, nesklenjenem krogu okoli malega gorishcha, kjer sklop lichno izdelanih klopi iz kostanjevega lesa stal je v dveh vrstah, polkrozhno okoli vechje, znotraj stojeche, *geomantichne* tockhe, *tockhe mochi*, ki v premeru je merila vsaj shest korakov. Nasproti klopi je bila polkrozhno postavljena manjsja klopca, na kateri sedel je Vidlin.

Temu zbiralishchu, ki stal je na zahodni strani naselbine, delal je družhbo velichastni lipec, dodobra zasidran v stoletnem gaju, ki rasel je tik pod vrhom gologlavega poboehja gricha naselbine *Veda gora*. Lipovec, ki s svojo izredno razvejano, nizhje rastocho in razshirjeno, bogato kroshnjo, metal je senco proti sedishchem klopi v popoldanskiv dneih, topliv dneih leta. Poleg /POLEG POLEG/ sebe veselo lahko je zhe opazoval mlado rastocheha brata, ki segal mu je zhe do prviv vej.

Sedeli so na ozkih klopcah, drug poleg drugega, in se hihitali nagajivo, svoji neokrnjeni mladosti primerno, le she nekaj trenutkov in nato pomirili so se povsem.

Kot postala je zhe navada ob topliv, poletniv vechevih dneiva sklicali so nadobudne smrvkavce na uchno uro modrega mozha sive in dolge brade. Ta predel gradishcha bilo je manjshe zbiralishche v osrednjem delu skupnega prostora naselja, namenjeno krajshim posvetom mozih pred odhodom na lov, pa tudi družhenju mladiv v chasu pochitka in predvsem vecherniv lekcijam modrega Vidlina, ki dajal jih je preudarno, tako drobnim otrochajem, kot nekoliko sta rejshim, vajencem in praktikantom njegove lastne poti.

Nekateri od otrok, še vsi zadihani od hitrega teka k zboru, drugi z razkushtranimi chvrstimi lasmi in visechimi hlachami, vsaj mero dobrega leta prevelikimi za njihova drobna telesa, brez sandal povsem bosih nog in z razpotegnjenimi, spontanimi nasmehi na ustih, so bili videti, kot da so se pravkar vrnili domov iz potepanja po divjini gozda.

V topli večerni sapi, ki pihljala je skozi grmichaste zastirke iz južne strani okoli gricha, otrochaji posedali so se pred oblichjem dolgobradega mozha, ki v tishini svoje notranjosti chakal je, da se pomiro in zbero na posluh.

Malemu zboru je tiho, skoraj neopazno pristopil tudi Vetr, cheprav je bil zhe velikokrat poslushal in slishal poletne zgodbe modrosti. Poslushal je rado pripovedi iz zhivljenja njihovih davnih prednikov v chasu svojega odrashchanja v mladega mozha, saj mu je iz njih uspelo vedno znova in znova izcimiti nek nov pogled, nek nov vidik modrosti, ki zrcalila se je skrivnostno v njih. Modrosti, prezheti s starim naukom /NAUK > NA-UK < K-U-AN/ davnih in bolj *pra* /PRA > P(A)-RA/, pradavnih dni.

Le komaj opazno, spogledala sta se za bezhni trenutek s sivobradcem, ki se mu je na licu v znak odobravanja pojavil sramezhljiv, komaj zaznaven, dobro skrit nasmeh. Nasmeh, skrit v globokih, zharechih in chistih ocheh, ki risal je drobno, navidezno podobo na obraz; kot odsev, kot da bi govoril: »Dobrodoshel med nami, mladi mozh.«

Kratkotrajno prerivanje otrok se je nenadoma konchalo in mnozhica uka zheljnih otrochajev je nemo zrla v bradacha. Otroci pred njim so potrpezhljivo chakali na zachetek, saj nestrpnosti niso poznali. Vedlin pripravljaj je kopico malega ognjicha, iz katerega le s tezhavo se je prebijal mladi ogenj skozi rastrochi, gosti dim, ter tiho in potrpezhljivo chakal, na pravo znamenje in povod / POVOD > PO-VOD/, da lahko zachne.

Tihi mrak stopil se je in pomeshal s toplino vse okoli njih. Rahel hlad večernega gozda je samoglavo pihnil mednje.

Bradach je segel po kresilnem kamnu, ki lezhal je kraj klopi, ter veshche zanetil naslednjo iskro plamena v kopici posushene slame pred njim. Zadimilo se je vnovich v ugashajoche nebo, ki stalo je pohlevno nad njimi. S koshchenima rokama je zamahnil proti dimu in ga zajel z dlanmi in povabil nase.

Povabil ga je na sebe ter neslishno pomignil vanj strmechi mladezhi z brado, naj mu slede.

»Dim chisti *energetske* telo chloveka, njegov *anhol*,«odmevalo je pol votlo iz njega, »ga uravnovesha in pripravlja na odprtost duha. Ogenj ima dva pogleda, vrochino in plamen. Lahko vas opeche iznenada s svojo vrochino / VROCHINA > V-R(A)-OCHI-NA/. Ali pa vas s svojo drugo lastnostjo, plamenom /PLAMEN > P(A)-L-A-M(A)-EN/, popelje v oddaljene kraje tega sveta, che le zmozhni ste zbrati v podaljshani trenutek dovolj notranje tishine, dovolj chistosti duha.«

S ponovljenimi gestami lovljenja dima pozval jih je na novo, da povabijo dim nase.

Z notranjo namero, nezhno in brez bojazni. »Vdihnite ga pochasi in dih se bo privadil na gosti dim, schasoma,« je she dodal.

Ko nauzhili so se dima, ko ochildili in izkashljali so svoje notranje skrbi, modri mozh je nadaljeval *besedotvorje*, kar bil je zhe zachel: »Nekoch davno v pradavnini ali pa she preko nje mochno nazaj *prachlovek* zhivel je v tishini in notranjem miru. V tishini okolja, ki ga je obdajalo, in tishini notranjega stanja duha, ki ga je preveval in izpolnjeval. Sporazumeval se je z vedenjem, vedel je namrech neposredno. Tako med seboj kot z drugimi bitji. Bil je charobno, energetsko bitje, zavedajoche se polno sebe in Matere Zemlje, ki ga je obdajala vsa bujna. Bil je le del narave, ki ga je obdajala. In narava je bila le del njega, vsa.«

Bradec nenadoma je onemel in se ozrl po otrocih pred seboj. Ljubki obrazki, strmechi vanj, bili so kot nemichni kipci pobožnih podob v kakem svetishchu. Napetih ushes te svezhe glave bile so potopljene v globoko pozornost poslushanja in modre besede starca so se zarezovala v mlada telesa za daljni spomin.

Vedlin je nadaljeval: »Bil magichno je bitje; ves prezhet z notranjo tishino, tishino, katero projiciral je s svojim delovanjem v naravo vse okoli sebe, in z naravo, ki projicirala svojo je tishino miline vanj nazaj in istochasno.

Bil bitje je duha. Deloval je iz tocke zavedanja, *vedenja*, razum slonel je odmaknjen mu, le kot znana mozhnost, lezhecha nekje onkraj tishine, v tocki zavedanja *razuma*. Poznal je *namen* /NAMEN < NEM-AN > NEM-EN/ in *namero* /NAMERA > NA-ME-RA/ ter z njima je deloval.

S soljudmi in drugimi bitji sporazumeval se je z *vedenjem*, vedoch neposredno in takoj. Misel, ki se she ni ubesedila, tekla je med njimi. *Vedel* je vse, kar so *vedeli* drugi, in drugi so *vedeli* z njim. Beseda mu je bila tuja in odvech, bila je le del poznane tocke zavedanja *razuma*, tocke zavedanja, ki pa je ni uporabljal.

Bil je povezan s celoto zhivljenja in duhom v njem. Saj duh /DUH < HUD/ preveva vse zhivo in nezhivo stvarstvo, ki ga tvori in prezhema s svetlobo zavedanja, kot stvarnik in njen lastnik. Duh nosil ni imena, saj ime on samo v sebi je. To ne osebno tvarstvo je edino in enako je za vse. On ljudem ne uslishi osebne proshnje in tega ni od njega niti nihche prichakoval.«

V svoji globini zavedanja vedel je za druge ljudi,
zhiveche nekje dalech stran od njega.

Zhiveche in rastoche v mladi dezveli
onkraj gora, dolin in planjav morja.

Zaznaval vse vechjo je prisotnost njega, chloveka iz dezvel onkraj gora,
njegovo shiritev razuma kot izhodishchne tocke njegovega zavedanja.

Mladi ta chlovek vse bolj strmela je le proti tocki razuma,
mamilo naenkrate obilno, she *prachloveka*, nasprotje je namrech *vedenja*.

V glavi razumski pojavila se je zhelja po veljavi ne le duha.

Pojava hotenja in logichnost njegovega mishljenja postajala vse bolj sta
mu ustrezna, in v danem trenutku zazdelo se je, da se v njima pochuti zhe kot doma.

Ta chlovek, hlastaje po mochi, opazil je, kako vse mu gre dobro od rok, kako vse, kar *ve*, lahko ustvari, she smisel tega in kontrolo nad *vedenja* krogom.

Ker bil tako je odlicen v vsem, kar je zhivel in obdeloval, iskati se vir svoje te sreche nameril se je, zvedav.

Nameril odkriti vir je te svoje vsevedne nravi, vse bolj od sreche notranje odhajal, vse bolj se od nje je oddaljeval.

Bolj jo iskal je in nadziral, bolj nadziral je delovanje svojih rok, bolj se je oddaljil od njega, duha, ki to mu je na zacetku vnaprej dal.

»Vedel je vse o vsem, neposredno. In ker mu je shlo vse tako zelo odlicno od rok, zezdalo se mu je nenadoma, da lahko bi imel lasten nadzor nad svojim, sicer popolnim delovanjem.

Postopno rodila se je osebnost kot del chloveka, ki z razumon nadzira delovanje duha, sebe in narave v njem.

Bolj je nadziral svojega duha, bolj se je oddaljeval prav od njega in torej od vedenja. Dokler ga ni v tisočletjih prehoda dokončno izgubil.

Postal je chlovek razuma. In bitje, ki zanemarja duha. Vedenje starega prachloveka ostalo je le she oddaljeni spomin. Notranji občutek, ostanek globokega stika, intuicija, kateri pa, postali ta chlovek le stezhka ji she sledil je.«

Modrec /MODREC > MOD-REC / postal je v besedi in beseda se ni vech tvorila z njim. Vedlin / VEDLIN > VED-LIN /, lastnik sivo pepelnate, dolge, goste brade in koshchene, vitke, visoko rasle pojave, bil mozh je izredno naprednih let. Svetle polti, z obrazom, posejanim z razami globine modrosti, katere le stezhka prikrivala je njegova brada / BRADA > B(O)-RA-DA /.

Sinje chistih, predirljivih oči, ki vchasih so se lesketale navzven kot iskrice ognja v pechi, spet drugich se zdelo je, kot da izzharevajo nek svoj lasten zhar, svetlobo ne dolochljive barvitosti.

Obraz, ki zaokrozheval v celoto je posebnost znachaja, naseljevali so she dolg, konichast nos in rahlo shtrlechi uhlji, iz katerih so, mogochno kukajoch, strmele pepelno belo obarvane dolge dlake, ki dajale so temu mozhaku pridih pravih vilinskih bitij.

Koshate obrvi, ki sedele so chvrsto pripete tik pod robom chela, bile so videti kot mogochna trdnjava na vrhu hriba, ki nadzira predano vse, kar se godi pod njo. Dolgi lasje v barvi brade spushchali so se v razredchenih snopih izpod konichastega klobuka, narejenega iz govejega usnja, ki vedno zastiral je vrh glave in pred mochno svetlobo sonchnega zharka.

Koshcheno, visokoraslo telo in dolge roke prekrivala je le tanka plast zelo prosojne kozhe. Pod njo pretakala se je temna kri vdolz potí ornamentnih zhil. Nekaj globoko vtkanih mishic in kit kazalo se je ob kosteh vsakich, ko gib roke je razkril blede kozho, pokrito z ohlapno obleko.

A vitalnost duha in moch / MOCH > M(E)-O-CH(I)/ kazali sta se silni v njegovih jasnih očeh. Vsak gib telesa dajal je vtis, kot da vihti silne vzvode mochi, kot da vsak njegov gib prezhema vitalna moch.

Nenadoma poprijel je nazaj po besedi in v rimi prigode *besedotvorje* nadaljeval.

»Notranje postajal vse bolj je nesrečen / NESRECHA > NE-S-RA-CHA, pochutil se je, od znotraj navzven, vse bolj praznega.

Z načinom prehoda v novo točko zavedanja razum je odrinil ga, stran od sebe kot bistva celote, enega, in stran od pravega duha.

Chutil je nemoch in praznino, globoko v sebi krepko.

A poti nazaj v duha se mu ni dalo vech rado hoditi, saj prapot je tezhja bila kot sedaj vnanja le ta.

Kot ta, ki razumu sledila le, nabirala vanj vse frustracije, vse tegobe tega sveta.

Jeza nabirala krepko v njem se, jeza se je kopichila, levila se in razvijala v sovrashtvo duha.

Sovrashtvo postajalo krutost je, le ta nasilnost nad sabo, sochlovekom in vsemi sobitji tega sveta.

Po premnogih obratih sonc chasa postal je drugachno bitje. Zanicheval je vse okoli sebe, naravo in druge ljudi. Zachel je kruto napadati in s silo jemati bratu, sosedu in daljnemu tujcu vse, kar hotelo se njemu je, iz zlomljenega srca. Vse vechja mu gmotna nakopichenost in vse vechja nadvlada nad soljudmi in she drugimi bitji stvarstva tega prinesla mu ni utehe, niti nagrade, kakrshne poprej nadejal si je.«

Nezadovoljen kot tak nadaljeval svoj je pohod malopridja in nasilja, ki pride z njim, ki spremlja ga.

Duha je pozabil v resnici, nadel mu ime in podobo osebno, prilastil si ga je grabezhljivo, kot za boga.

Izdeloval je podobo njegovo, lika duha po sebi jemal.

Ga prosil stvari uslishati nemogochih, priproshenj mu je veliko poslal, zhelel si stvari nemogochih, da uteshi svoj rastrochi jaz.

Jaz, ki postajal je vse vechja praznina, vse vechja globel v njem in prepad.

Za svoja hotenja, ukaze priproshenj, pripravljen mu bil je dajati, dajati nagrade mesene, zachel mu je darovat.

Mu, poosebljenemu duhu, darove obilne v tvari daril, v slepem prepričanju jaza razuma, da duh ga uslishi,

izpolni vse njegove gonje po mochi, oblasti in nadvladi nad soljudmi.

Da tvari mu dade obilne, mu splete loke slave, premozhenja, mochi.

A duh je ostajal le duh sam, osebno nestvarstvo ljudi,
 ostajal je bistvo narave le, bistvo vsega vesolja, bistvo ljudi.
 Vendar mlademu temu chloveku po volji njegovi bilo to le ni.
 Odločno posegel vmes sam je,
 postal in oklical se samovoljno za bozhjega sluzhabnika, hlapca duha.
 Pod krinko to skrito je sluzhbovanja duhovni mozh preshel v
 navideznega boga.
 Sam se obnashal je, vedel,
 kot da stvarnika sam osebno res dobro pozna.
 V njegovem imenu in samovoljno vladal je vsemu in vsem,
 vladal po Materi Zemlji in dominiral naravi in duhu, skritem v njej.

»A mir ga obdajal ni in ga ne bo. Pot plehkega zhivljenja, sla po oblasti, mesenih nasladah, lahkem zhivljenju, polnem trenutnih in takojshnjih zadovoljitev, *jaz zhelja* si kmalu nabrala je shtevilne privrzhenice, ljudi iz tega novo rastochega sveta. Zachela med ljudmi se je po razdoru prachasa brezkonchna, medsebojna tekma za oblast, prestol / PRESTOL > PRA-STOL / in mesto duhovnega vodje, vladarja / VLADAR > VLAD-AR / celega sveta. In vedel she ni tega takrat, prachlovek, da to in tak bo postal.«

Stari modrec je naposled le predahnil v svoji rimi in se zazrl nad mnozhico otrok, ki kot v transu so sedeli negibni she vedno pred njim. Ni se menil kaj dosti za njih rano mladost, ko sejal je mednje to hudo modrost. Zato je nadaljeval in strnil pripoved proti koncu z besedami:

»Chlovek, charobno bitje, zavedajoch / ZAVEDETI > ZA-VED / se prihoda novega cikla, opazil je pretecho nevarnost izginotja modrosti, ki sam jo je zhivel. Modrosti vsega svetega. Modrosti neposrednega *zaznavanja* energij *prachloveka*, *pishchalkarja*.«

Prachlovek, pishchalkar,
 she preden izginil iz njega
 izvorni mu dar je tega,
 zachel shifrirati je modrost v besede,
 ki tvoril jih sam je s pomocjo duha.
 Vanje strnil in zlagal je vse to,
 vse te skrivnosti chloveka, duha.

Vedlin je vihtel besedo naprej in odločno sklenil: »Govorica chloveka razuma postopno se je razvijala in postajala vse bolj razshirjena oblika sporazumevanja med ljudmi. *Vedoch*, da njegov chas se izteka, v nastajajoche besede strnil je seme modrosti neposrednega *vedenja*, v skrbi za vse nadaljnje ljudi. Z globino zavedanja *tibega znanja* oblikoval je in vpeljal globoko skrivnost zhivljenja v besede kot prihajajoche sredstvo sporazumevanja *mladega* chloveka.

Sprva beseda / BESEDA > VE-SE-DA / imela je moč *namen*a, globino delovanja. Bila je redko izrečena in je veljala zhe, kot je stala sama. Chlovek stal je z vsem svojim *namenom* za izrečeno besedo, s svojim duhom in s svojo močjo. Uporabljala se je le v posebnih primerih izbrano in tehtno nastavljena. Beseda bila je mogočna, charobna, nosila je moč prachloveka, *pishchalkarja*. Vsaj tako *Sveti jezik* nash naj bi nastal.

Danes imamo ljudje veliko besed. Uporabljamo jih bolj splošno, v odnosu do ljudi in za sporazumevanje med seboj. Cheprav je občutek medsebojnega zaznavanja tudi she močno prisoten v nashih zhivljenjih. A mi, *vedci*, uporabljamo vechinoma le naslednje. *Zaznavamo* se med seboj.«

Za nekatere mlechnozobe predstavnike tega vechernega zbora se je globoka modrost iz ust Vedlina zdela she povsem nerazumljiva. Udajali so se nemočni, silni tezhi spanca, ki kradoma jih je prichel mediti in vabiti v sen, po celodnevem igranju in tekanju naokoli. Eni prepustili so se zhe tej tezhi vek, ki povlekle so jih v spanec.

Tipichni predstavnik tovrstnih razgrajachev bil je mali Kaj / KAJ > K-AJ / po imenu. Kaj ali Aj, kot raje so ga klicali vsi po vrsti, saj kot pisano mu je bilo ime na kozho. Vechino budnega chasa svojega rosnega zhivljenja venomer je dajal vtis, kot da spi stoje, na dveh nogah.

Velike okrogle oči medlega pogleda risale so zasanjan pogled na okroglem obrazu. Vedno razkushtrani in *razmetani* srednje dolgi lasje na glavi ter neusahljiv polnasmeh na preshernem licu dajali so vtis dobrichine srca in neskonchnega veselja v njem. Resnica bila je she globlja, bil rojen je *sanjach* in ves ta izraz na njegovi mladi postavi govoril je le she v prid temu njegovemu prirojenemu daru.

Njegovo pravo nasprotje narave odigral je vestno v tem paru, njegov nekaj skromnih sonc starejsi brat Jak ali Jaki / JAK > J(E)-A-K /. On bil je zbranega pogleda, nenavadno močan in telesno, proporcionalno lepo grajen fantich za svoja svezha leta starosti. Urnih gibov, jasnih misli in trajne, neomajne podpore svojemu mlajshemu bratcu. Jak bil je, tako kot po imenu, v vseh ostalih pogledih njegovo pravo nasprotje. Bila sta kot rit in srajca, vechino chasa povsem nelochljiva. Le občasna zaspanost Kaja pri belem dnevu spodbujala je venomer k lochevanju teh dveh dush. Izjema tega ni bil niti dotichni zbor otrok. Aj globoke modrosti se je kaj kmalu zasitil do grla in prijetna uspavanost ga je vlekla proch od nje. Veke niso vech prenesle pritiska in kaj kmalu postal je ves od znotraj mehak. Tezha speche glave je prevladala in ta je omahnila in segla po ramenu starejshega brata.

She vech, glava ni konchala tam. Jaka je povsem prevzela zgodba Vedlina, zakopana v skrivnostno globino zagonetke. Poslushal jo je zelo zbrano in na vso moč in niti opazil ni, da se je ta chas njegov ljubljeni bratec zhe dodobra razkomotil zraven njega in mu je skoraj zhe lezhal na pol v naročju z golima nozhicama, visechima preko roba klopi. Jak z roko gladil mu je zhe kushtrave lase in ga crkljal, nevede.

Modri mozg je razpustil mladezh v trenutku, ko strnil je *besedotvorje* danashnje lekcije do kraja. Povabil jih je na jutrishnje srechanje in novo prigodo starodavnih dni.

Ko mladezh se je pochasi odstranila iz sholskega / SHOL > SOL > S-OL / prizorishcha *kraj* / KRAJ > K-RAJ / mogochno debelega lipca, pochasi so se tam zacheli nabirati vajenci njegove veje. Iz malih kochic ven kukale so blede glave mladih modrecev ter prihajale k zbiralishchu pod velikim drevesom. Rosa in Vera prisedli sta zraven / ZRAVEN > Z-RA-V-EN / Vetra na prednjo klop. Ostali nastanili so se okoli tockhe mochi v temi, ki se je zhe dodobra povzpela do gradishcha iz doline.

Vedlin sedel je nepremichno in v nekaj trenutkih, ki so sledili, vsi mladi *vedci* osredotočili so se nanj, vsak znotraj svoje tishine. Modri mozg zachel je nenadoma in beseda je iz njega prishla na plan:

»Pri chloveku danashnje dobe ne gre za dvojnost *Uma* / UM > U-M(A) / oziroma nekega *univerzalnega uma* in *Razuma* / RAZUM > RA-Z-UM /, kot bi lahko napachno sklepali, ko ga pogledamo in vidimo, kako danes zhivi. Z drugimi besedami, ne gre za dvojnost telesa in uma, tvari in duha, saj oba spadata v telo samo. V njem je edina naravna dvojnost, che se sledi modrosti, med energetskim telesom in fizichnim telesom. Slednji vsebuje tudi um in duha. Po tej logiki *Um* in *Razum* spadata v fizichno telo / TELO > TE-LO / kot holistichno / HOLISTICHNO > H-OL-ISTICHNO / enoto, *energetsko telo* pa je edino logichna dualna stran tega, te celote chloveka.

Univerzalni um ali bolje recheno duh gre skozi vse telo, tudi um chloveka, a zaznava se ga v *Hari* / HARA > H-A-RA /. Točki *Namena* in *Volje* /VOLJA > V-OL-J(E)-A /, s katero lahko delujemo na *namen*, sta namrech prav v hari. Zaznavanje in delovanje s haro je notranji občutek, *vedenje* in *videnje*.«

»Osebna moch chloveka izvira iz njegovega osrednjega dela telesa, *bare*. S to osebno mochjo se lahko tvori osebni *namen* kot sredstvo delovanja, diha in giba. Dih je sredishche tega delovanja, *dab* je njegov zachetek in *had* njegov konec. Ob rojstvu je prvi *dab* vdih duha. Ko telo zapusti zhivljenska sila duha, chlovek she zadnjih izdihne iz sebe *had*, izdahne duha.

Tam, v tem delu telesa, je sredishche in kopichenje osebne energije chloveka, koncentracija energije, moch, tako pri moshkem spolu kot pri zhenskem. Slednje bitje ima dodatno she organ maternico / MATERNICA > MATER-NI-KA /, ki je kot organ prava shramba energije, ki zhenski omogocha she vechjo kolichino zbiranja energije v njej. Omogocha ji pravi naboj osebne mochi.

Vsi najpomembnejshi notranji vitalni telesni organi nameshчени so v tem delu telesa. Napajajo se s to vitalno energijo skozi *energetske vrtince* ali centre ter jo s svojim delovanjem proporcionalno razposhiljajo na vse dele telesa, samodejno.

Che se pa zgodi, da te energije ni dovolj v osrednjem delu telesa, v *hari*, telo ne prejema dovolj svezhe energije in oslabi. Enako velja za notranje, vitalne organe. Ko pa nastopi anomalija enega vitalnega organa, *vrtinca mochi*, ta povleche za seboj she ostale in jih dodatno oslabi.

Nepravilen pretok in manjkajoča energija v osrednjem delu telesa, oslabei organi vitalnosti prinesejo organizmu jalovost in moč telesa oslabi. Navzven ostane nestabilna lupina telesa, materija, ki zhe slabi, in sama od sebe, brez notranje energije, mochi, dolgo vech ne zdrzhi.

Telo chloveka in chlovek z njim postane mlahavo bitje brez osebne mochi. Vegetacija trohnechega trupla, ki komaj na dveh nogah she lahko obstoji.«

Modrec oshvrknil jih je s kratkim pogledom ter takoj nadaljeval: »Kot primer tega lahko navedemo sledeche. To je tako, kot da bi lahko razumeli predhodnje ali naslednje *besedotvorje*, ki prishlo bode iz mene, se morate prej vsaj dvigniti v visoko stanje jasne treznosti in vishje zbranosti duha ob poslushanju. Nato vso zadevo prespati ter tako vsaj dovoliti, da se usede dodobra v nash vsakdan preprostega razumevanja.

Namrech naravna tezhnja razuma je, da a priori zanika vse, kar ga neposredno ogrozha, kar ogrozha njegova zasidrana preprichanja, kar mu je neznano. Sodi, nato zanika vse, kar ga ogrozha na njegovem rigidnem prestolu linearnosti.

Najbolje pa bi bilo, che bi se bili sposobni dvigniti v svoji *tochki zavedanja* na novo, drugachno, vishjo raven dojemanja, ter s tem dopustiti, da modrost duha sama dospe do nas z naravnim procesom logichnosti dojemanja.

Najbolj pa pomagal bi nam globok *uvid*. Tak, ki pomagal bi nam samodejno prepoznati mehanizme dviga zavedanja. Z drugimi besedami, kako do notranjega razumevanja, do utelesjenja spoznanja povedanih globokih besed in sprejetja tega kot neizpodbitne resnice. A kdo ve, kaj se lahko izcimi iz vsega tega? Odvisno je vedno le od nas samih in nashe osebne mochi.«

Vedlin je predahnil za nekaj trenutkov, ravno toliko, da je sapo na novo zajel, nato je pridal: »Povprechen chlovek danes, zhivech lepo zasidran v *tochki zavedanja razuma*, no, nekje okoli razuma natanchneje, je zhe po nazivu te *tochke* izgubil svoj stik z *vedenjem*, saj gre v tem primeru, lokacijsko gledano, za drugo pozicijo, za *tochko zavedanja*.

Ker niti *ve* ne, da se je mogoche s samodisciplino in lastnim namenom premikati v razlicnih *tochkah zavedanja*, je tako prepushchen na milost in nemilost dojemanju vesolja, ki ga obdaja le skozi ta zelo omejeni pogled enega samega zornega kota, namrech njegovega. Tak chlovek deluje in sprejema le to, kar mu povedo z besedami. To predela z mislimi, tvorbami razuma, to si razlaga po svojih navadah in vzorcih in to naposled sprejme kot dejstvo, ki ga pozna.

To sprejme kot resnico, cheprav ta to ni. *Ve* intuitivno sicer she nekje globoko v sebi, a ta občutek tlachi dol stran od sebe. Tako je lahka tarcha vseh vrst vplivov in manipulacije in tak prezhivi plitko zhivljenje ponavadi v zmoti.

Za razliko od chloveka *izrodka duha* pa obstaja tudi tak chlovek, ki she *ve*, ki se lahko nauchi *vedeti* she globlje in jasneje. Zaupa svojemu občutku neposredne zaznave, *vedenju*, in mu sledi. Takega chloveka moti lazh razuma, ji ne verjame slepo in ne naseda njeni praznini kar zlahka. Che razvije she bolj svoj prirojeni občutek

vedenja, lahko s chasom / CHAS > CHA-S / *ve* in pozna z gotovostjo prava dejstva in lahko lochi pleve lazhi od semena resnice, resnice, ki podkrepjena je z *energetskim dejstvom* kot delovanjem vesolja.

Mara vechkrat izginila je iz oblichja tega sveta, brez sledu za chas vech lun. Pred mnogimi leti shteli smo mlada sonca na vse prste obeh rok, ko se je iznenada znova prikazala pred nas kot bleda senca iz drugega chasa in prostora. Pojasnila nam je iz vpogleda drugega chasa,« pove modri Vidlin, kot bi razkrival nepojasnjeno skrivnost, ter doda: »da blizha se nam neizbezhno nova doba. Nov cikel, del sonchnega obrata, kot nam modrost *tibega znanja* pridiga zhe dolge dni.

Da nastaja mladi chlovek brez občutka za *ves-ol-je*, ki vidi le sebe in svojo zunanjo podobo *jaza*. Krut, nasilen, sebichen in krvolochen / KRVOLOCHEN > KRVI-LACHEN /. Prishla nam je pomagat, svetlit pot v oni svet, v onostranstvo /ONOSTRANSTVO > ONO-STRAN-STVO/, saj chas nashe generacije na Zemlji se izteka. Ostanete tu nashi uchenci za nami, prepushcheni sami sebi v iskanju modrosti, ki vam jo predajamo z vsem srcem od vashih malih nog naprej.

V tem udaru nove dobe gre chas vedno naprej, vedno je nov in vedno se spreminja, uchi nas izkushnja zhivljenja. Obdobja chloveka se ponavljajo in so ciklichna, lahko bi dejali. Zlata doba razcveta ljudi duhovnega vidika zhe davno je mimo. Mi smo le skromen ostanek tistega chasa. Chasa, ki ga vech ni. Vi, mladi *veshchi*, ste nashe nasledstvo in up chloveshtva nasploh. Nasha naloga in nasha dolzhnost, nas *vedec*, je, da znanje in modrost tisochetnega znanja chloveka pred nami prenashamo na vas izbrane naprej. Uchimo vas boljshega zhivljenja za lazhje razumevanje obstoja chloveka in njegovega zhivljenja v sozhitju z duhom vesolja ter pleshochne narave okoli njega.

Tako, kot smo mi danes le ostanek davnega *prachloveka*, *magichnega bitja*, *pishchalkarja*, tako postajate vi ostanek, del nas, in istočasno zakoniti nasledniki chloveka. Izvorna modrost se izgublja, nov *trend chasa* je zhe videti. Chlovek kot *vedec* je zhe davno pred nasho generacijo zaznal odhod charobnosti iz njegovega zhivljenja.«

Modri mozg je znova postal v *besedotvorju* za trenutek in le strmel v trdo noch okoli njih. Izenada je znova privrela beseda iz njega: »A dovolite ji, da vam kar sama pove srzh skrivnosti, ki jo nosimo v sebi, mi *vedi* ljudje.«

Iz popolne teme, ki med tem jih je zhe povsem objela v svoje mogochno kremplje skrivnostnosti in izpolnila z magichnostjo svoje mochi, zaslishali so pridushen glas modre veshche Mare, ki jim je govoril iz neznanih jim daljav:

»Mi smo le nemi opazovalci chasa in sveta, ki nas obdaja. Le nepristranski opazovalci, neme priche. Opravimo, kar nasha je naloga in dolzhnost. V zunanji svet /SVET > TE-VES/ se ne vtikamo vech kot toliko. Ko nasha naloga mine, ostanemo pasivni in samo *smo*, bivamo. Nismo dejavni soustvarjalci tega sveta. Drzhimo se stran, locheni od vsega tvarnega. Iz njega vzamemo le toliko, kot potrebujemo za svoj obstoj. Ne lastimo si zase, ne kopichimo si svoje blaginje, ne povechujemo svojega *blagostaja*.«

Zazdelo se je, kot da rahel vetrich odnesel je njen glas nekam stran, a she preden je povsem izginil, znova je odzvanjal, tokrat jasneje med njimi:

»Mi smo ostanek starodavne rodovne kulture *vedcev, vidcev, charovnikov* in *chamanov* / CHAMAN > CHA-MA-AN /.

Mi smo *vidci* oziroma ena od vej *vidcev*, nosilcev modrosti, ki svoje *notranje znanje* osredotočamo v dobrobit vseh obichajnih ljudi. Uchimo jih *vedenja* in jih zasipamo z modrostjo, predvsem kako dvigovati zavest v točko zavedanja, blizhje duhu. Za dviganje v vishje oblike *zavedanja* do *druge pozornosti* tega sveta.

Mi, nasha veja modrosti, ostajamo chisti, predani, kot nas uchi *stara vera*. Stremimo k nepojavnemu chistemu duhu, pravi svobodi, v dobrobit nas in nashih ljudi. Nas malo je she takih, ki zvesti smo naravi svobodne, brezosebne poti. Drugod okoli nas v shiršem področju *Solvenov* delujejo lochene veje ostalih stalishch modrosti, *znanja mochi*.

Nekateri od njih se v svojem delovanju osredotočajo na pripravo hrane in pijache, drugi na zdravljenje ljudi. Spet drugi in tretji na vedezhevanje, napoved prihodnjih dni posameznih ljudi in usode narodov. V dnevni praksi teh ostalih stalishch, vidikov *znanja*, uporabljajo pri svojem delu skrivnostne tehnike, charobne napoje, uroke, posebne besede z mochjo, vse v prid manipulacije *tochke zavedanja*, za njen dvig in nadzor.

Ob tem svojem delovanju uporabljajo chashchenje duha v poosebljenih podobah. Klichejo ga z imeni tega sveta. Pripisujejo mu chloveshke lastnosti, povsem neprimerne za duha. Slavijo njegove devishke podobe, malikujejo ga kot boga. Sebe imajo za *svechenike, charovnike* in mojstre nadvlade ljudi.«

Marin glas je zatrepetal v vetru za kak trenutek, nato je ponovno prihajal razlochen /RAZLOCHEN > RAZ-LOCHEN/ iz nedolochljivih daljav:

»*Prachlovek* obvladoval je tezhnost. Materializacija, *namera duha*, mu je shla odlično od rok. Vizualizacija in manifestacija energije v materijo postala sta mu schasoma prava obrt. Izvajal in udejanjal jih je tako dobro, da pozabil je na smisel duha in osebno svobodo kot edino sredstva prehajanja do vechnega sveta.

She danes nekatere veje modrosti osredotočajo svojo moch na materializacijo stvari iz chistega *namena*, na vizualizacijo in manifestacijo chiste energije do stopnje vidne oblike materije. Osredotočajo se na manipulacijo sil vesolja in zemlje, na vodenje in nadzor nepojavnih bitij tega sveta. Predvsem pa dandanes postaja veliko vidcev *izkrivljenih* zaradi svoje mochi, hrepenech po mochi in obvladovanju, nadvladi navadnih ljudi.

In vendar za nas, chiste *vidce* duha, on predstavlja le to, kar je v resnici *uvida*, ko ga *zremo* in dojemarno s celoto nashega polja, z *notranjim* ochesom ga namrech *vidimo* kot chisto energijo, kot neosebno stvarstvo, prezhemajoche nas, Mater Zemljo in drugo vsemirje. Sledimo poti osvoboditve osebnosti in stremimo k osebni, celoviti in popolni svobodi.

A *vidci* vsi skupaj sestavni smo del sedanje chloveshke družbe. Predstavljamo njih vodstva oporo, saj smo nevidni del vodstva družbe navadnih ljudi.«

Glas modre *veshche* je splahnel v brezmejni noči, kot da ga nikoli niti ni bilo v njej. Vedlin je podaljševal trenutek molka, kot da chaka na ustrezno znamenje duha, da strni nje misel in da *besedotvorje* večera dokonča:

»V svojem bistvu je chlovek energetsko bitje, bitje *zavedanja*, prezhet ves z nenehno vibrirajočo energijo, zavedajočo samo se sebe. Telesno je zhe po vsem razvit. Zato edini način evolucije chloveka lahko potuje le she prek dviga *zavedanja*.«

Zavladala je tema in njen molk vsenaokoli njih. Preden se je od vajencev modrosti poslovil, Vedlin jim je she povedal, da Mara / MARA > MA-RA / nosila je svoje ime v vsem svojem pomenu *besedotvorja* vse svoje zhivljenje. Modrost, duh, ki tekkel je skoznjo, odrazil se je v vsaki njeni zelo izbrani besedi, navidezno she tako bezhno omenjeni, ki pa vedno je stala točno na izbranem, določenem mestu kot spomenik.

Pod ozvezdjem Vodnarja, danashnji chas, Prosinec, Tihi dol

Megleno jutro. Pogleda ven skozi okroglo kopalnishko okno. Sivina visi navsem, kar zajema pogled in se odbija v notranjost hishe. Vso noč je dobro dezhevalo, s snegom na vmes in dez h je drobil she slabo uro nazaj. Obzorja ni. Lochnica med nebom in zemljo ter prechudovit pogled na dolino in grichevje preko nje ob sončnih dneih ostaja le spomin, zarisan v ozadju glave. Teden dni mineva od zadnjega sončnega zharka. Dez h in sneg postala stalna sta obiskovalca. Zemlja je namochena in prepojena z vodo. Nekaj zaplat tanke odeje juzhnega snega she vegetira na obronkih severnih planot, zastrtih z gozdom.

Ideja se rodi v stanju dnevne vadbe notranje tishine. Odlochitev pade v trenutku in *ve*, danes, zdaj je pravi dan za dolgo odlashani sprehod. Pot se zarishe v predstavo sama od sebe brez slehernega dvoma. Obhoditi krog od doma do doma skozi bukove gozdove prepletenih dolin in strmin. Odlashati ne sme predolgo, saj sonca she ne bo kaj kmalu na spregled. Dolgo prichakovani romarski pohod z nezhnjsho polovico, Metko, je padel v vodo zhe pred dnevi, saj zhena je she vedno vsa v rdechem in v bolechinah, bogareva.

Zhe vech kot dve zimi minilo je od njegovega zadnjega obiska tega dela sveta. Z izjemo malega kosa poti, ki ga prehodil je spotoma jeseni na romanju od doma do Otochca in naprej do Pleterske kartuzije pod pogorjem Gorjanci. Prej ta kos sveta obiskoval je vsaj enkrat tedensko, in to brez izjem.

Opravi jutranje vaje, pripravi skledo ovsenih kosmichev z rozinami, banano, koshchki jabolka in proseno kasho, ter se *opravi* v pohodna oblachila. *Zauzhije* zajtrk, spentlja vezalke v dva gosta shopa in zarezhe v neprehodno meglo.

Deloma polozhna pot se spushcha polozhno od domache hishe proti gozdu in v smeri vodnega izvira. Korak je negotov, teren drsech in spolzek, pohodni chevelj znoshen, da se ne zarezhe dovolj globoko v razmocheno podlago iz listja in sledov ostankov snega. Pozornost koraka ni odvech.

Kmalu se pot spoji s stezo in previsi v ozko kacho, speljano po nekaj stopnicah, do izvira. Mishica na nogi trne od zaspanosti, koleno se upira strmini in hladna noga se le pochasi ogreva. Od vej dreves odkapajo debele kaplje ostankov topečega se jutranjega metezha snega in odzvanjajo v plashchu gozda vsaka svojo pesem. Vsaka ne zadene urnih mu korakov, a tista, ki mu, pronicne globoko mokroto na mehko kozho v trenutku svoje tezhe, da kar zashchemi.

Vodnjak je blizu, zaslisi glasno zhuborenje izvira in odliva vode v grabnu, zarezanem v strmo brezhino, padajočem vratolomno v dolino. Gozdni orkester dopolni zhuborenje izvira v pravo, mojstrsko simfonijo in odzvanja harmonijo narave. She luchaj do vode in, oj! pot mu preseka velik, chrno-rumeni mocherad /MOCHERAD > MOCHE-RAD/. Misel vstopi v tiho glavo. Beseda se razlaga sama sebi. Korak se mu iznenada zakrchi in zaustavi, mocherad nemirno trzne v presenečenju in otrpne, navidezno skrit med listje. Pogleda se ujameta nepremichno in zreta drug proti drugemu zgolj za trenutek.

»Ne boj se me, te preskочim neopazno in takoj spet nadaljujem svojo pot,« mu pravi Janko na glas.

Odgovora ni chakal, temvech urno shvigne mimo in postane pri izviru. Voda brizga sunkovito iz odprte zhile. »Redko se pripeti, prijatelj, da si tako zhivahen,« mu reche naglas Janko ter prida: »She pred nedavnim chistil sem te zimskega mulja in peska, a si vodo komaj opazno rosil chez stoletni apnenec pri izlivu,« gleda ga in opazuje ter nadaljuje pogovor z njim: »Susha te je oslabila in naredila svoje, mocha popravlja, kar le more.«

Voda je kalna in razburkana, pozhirek bo moral pochakati she nekaj dni. Prechka zelo premishljeno speljan odtočni kanal, tlakovan s stoletnimi kamni, in zastavi po komaj she prepoznavni vzhodni ozki stezi proti juzhni strani gricha. Vedno znova se chudi sam sebi, ko obhaja mrachne, skrivnostne /SKRIVNOST > S-KRIVNOS-T(A)/ terase, starodavne naselbine tega hribca, po katerem pohajkuje.

Pot dosezhe jaso na juzhni strani hriba. Preseka skrajni kot zachusetka drobne doline, v strmem brezpotju se spusti vanjo do dna, po drchnem listju. Pozornost /POZORNOST > POZOR-NOS-T(A)/ je vsa na koraku trenutka. Strahu in nezaupanja vase ni. Rep dolinice, dodobra prepojen z vodo, se kmalu zozhi v klin in strne v drugi hrib.

Korak chmoka in Janko preskakuje tolmune drobnih potochkov in gozdne mlake. Na zachusetku vzpetine opazi na novo *vrezano* gozdno pot. Starodavna, ozka steza je izgubljena za vekomaj, si misli. She ne dolgo let nazaj krasila je sam vstop v dolinico in omogochala prehod na sosednji grich, lezhech na vzhodni strani pogorja. Danes ostala je le grda, neozdravljiva rana modernega sveta in dokaz zanichljivega odnosa sodobnega chloveka do vsega, kar ga obdaja.

Zavije strmo navkreber / NAVKREBER > NA-V-K-REBER / in poda se odlochno v strmi vzpon, plezajoch chez vsepovsod lezhecha padla debela in veje dreves. Drchi in polzi, lovi ravotezhje in na vse muke se trudi premagovati nemilo

strmino. Dosezhe gozdno pot in se za trenutek na njej ustavi. Telo je segreto in jakna je odvech. Ovije si jo okoli pasu, globoko vdihne in nadaljuje po poti, ki rezhe grich poprek in pochez.

Telo je spochito, korak je mochan, noge se premikajo kar same od sebe, vdih je globok in umirjen. Speshi proti vrhu gricha z mogochnimi koraki ter zhe v nekaj minutah dosezhe malo cerkvico, od nekdej lezhecho na robu Brezovice. Nedavno obnovljena streha ter fasadni omet pricha o delu pridnih rok in *samožalozhbi* nekaj she tam zhivechih vashchanov. Milo stoji ob njej mogochna lipa, *predira* odlochno skozi krosnje ostalih dreves in se bohota v vsej svoji krasoti nad njimi.

Vzame si trenutek, umirja srce in vpija poglede lepote pred seboj. Znova zapusti gozdno pot in se poda na brezpotje grebena novega grichka. Previdno drchi med drevesi na strmem delu, preskakuje odpadle veje dreves in shviga med mladimi poganjki novih dreves, ki obchasno vrnejo udarec kot shiba, jedek, kolikor je le mogoche. Meglena zavesa polni gozd in plete, chara / CHARA > CHA-RA / charobnost divjine v njem. Nov izvir ob poti se radostno razdaja z obiljem vode in glasno spaja svojo moch s potokom ob njem. Kmalu dosezhe sosednjo dolino, kjer se megla iznenada, *chudesno* raztopi.

Ve, da mora v kratkem prechkati široki potok, ki pobira vse vode dolge in mrachne doline. Zaveda se, da je na mestu, na katerem se gozdna pot spoji s potokom v dobri veri, a potok je tu zato preshirok. Potok je ob suhих dneх tako shirok, da chevelj rad obtichi prav nehote v njem.

Glasno zhuborenje zhe odzvanja in se odbija od ozkih sten doline. Uzre ga takoj ter opazuje, kako drveche in milosrdno se spushcha v dolino. »Shirok si, prijatelj, in moker do dna,« ga ogovori naglas ter doda: »A premagam tvoj srd, kot sem ga zhe neshtetokrat doslej pred chasom tem.«

Z ochmi se sprehodi po potoku navzgor in navzdol. Opazi nekaj nasutih mulja in peska nizhe doli ob potoku, ki ozhijo prehod preko njega. A strmina hriba na drugi strani vode ne dopushcha prehoda prav tam. Potok se zajeda silovito v sam temelj skalovja. Nenadoma uzre izstopajochi kamen ali dva nedalech naprej v smeri proti toku. Preskochi na ravnici kraj potoka nastalo malo laguno in se splazi mimo robidnic in nizkega grmichevja do brega. Umiri dih.

»Che sta kamna v vodi stabilna in ne spolzka, skok in skok, in sem zhe chez,« si reche in preden zares besedo koncha, se zhe odrine od tal visoko v zrak. Odbije se z desno nogo od prvega kamna, z levo od drugega ter varno pristane v enem kosu in s suhimi chevli na drugi strani dolinice in potoka v njej. Nazaj se ne ozira. Kar je, je, v preteklosti ne zhivi.

Z nasmehom na ustih in sladkim občutkom zmage v srcu se urno splazi do blizhnje gozdne poti, kjer nadaljuje vlazhni pohod proti najvishjemu vrhu pogorja, planoti, imenovani Puklek / PUKLEK > POKLEK /.

Gozdna pot se znova obrne k rebri. Telo je lahko in okretno suka svoje ude v visokem ritmu utripajochega srca. Pogled je blag, duh mogochen, ko na desno

roko le z delom očesa opazuje v daljavi komaj še vidne obrise antichne *keltske* steze, vijugajoče se ponosno po grebenskem hrbitishchu vzporednega vzpona.

Spomin privre na dan, dneva, ko imel je mochi spoznati na svoji kozhi ostanke te charobne, skrivnostne in tihe steze, mirno skrite in samevajoče, zarisane v skalovnem robu grebena sosednjega gricha. Ko preko nje je odkrival vse nepopisljive charobnosti te poti in daljnega chasa, kateremu steza pripada.

Dosezhe vrh dotichnega dela gricha in prepusti se sproshчено po poti v spust v novo, mrachno dolino, nemo lezhecho sredi sklopa tihih dolin in grichev. Nikjer nobenega, ni zhive dushe, vsaj chloveshke ne. Mir, ki ne izvira iz tishine okolja, ga polni. Mir, ki prihaja in chuti ga od znotraj ob tem.

Potoki zhubore na vseh straneh, desno, zadaj in pred njim. Vsi se meshajo med seboj nedalech stran ter izlivajo tja, v dolini, v premagan potok, ki zaostaja mochno zhe za njim. Sledovi divjadi v igri ali iskanju hrane tekajo kot v pravljici po tleh sem ter tja.

Znova zapazi sledi lisice. »Svezhe so, morda pol ure stran,« si reche Janko v pol shepetu. Vzame si trenutek miru zase in prisluhne pozorno divjini. V daljavi preslishi skakanje dveh, treh splashenih koshut, a vidi jih ne. O lisici pa ne duha in ne sluha.

Preskochi manjši potok in zarezhe v novo strmino na najvishji vzpon dneva.

Megla iznenada pojenja in se razpusti med vejevjem dreves. Snega je le še za vzorec, a mocha ne odjenja. Chevelj je zhe domala moker od zunaj v drugi uri hoje, a goreteks še zadržuje vlago, da se stopalo z nogavico nezmoči.

S tesnobo pri srcu opazuje gozdno pot ob svoji nogi, *vrezano* na silo in brez pravega znanja v peshčeno podlago gricha. Povsem razdrta je od hudournishke vode. Presekana je zhila malega izvira, ki prodira ven z desne, usipajoče se stene ob poti. Na mestih izdrtja vode so globoke za vech kot pol chloveka visoke rasti. Drugod razjeda jo po shirini. Drobni pesek se vsipa z vseh strani na pot in iz nje v dol ob njenem robu. Ostanke nepobranih vej pri sechnji debele hlodovine, zaraslost s trnjem, pivske plochevinke so le sledi sodobnega chloveka, ki stavijo mu tu spomenik.

Misel se mu razvije: »Malomarnost danashnjega chloveka je ochitna, pehanje po hitrem zasluhku, enostavne sechnje stoletnih dreves prav tako. Od kar zhe pomni, so tod in v blizhnji okolici zarezali premnogo gozdnih poti zgolj v zadnjih nekaj letih. Lahko bi rekel, vechinoma povsem brez občutka in smisla za ostalo naravo, ki sicer še vedno prevladuje v teh delih sveta.«

Zaustavi se za trenutek in ponovi globok vdih. Umiri duha na novo. Ozre se naokoli, znova sledi lisice. Techejo po poti pred njim in jim sledi. Sled kopni postopoma in nedalech stran povsem izgine.

Blizha se vrhu platoja in gozd se razredchi. Od *drevesja* še vedno kaplja in odzvanja vsenaokrog. Nad seboj zagleda nebo, sivo, mrachno in pusto. Pot se poravna, polozhi in izteche na odprti del jase. Povsem je bela in zasnezhena. Ustavi se na prehodu iz gozda v travnik in se chudi naravi: za njim gozd, skoraj kopen, pred njim bela planjava, povsem prekrita s snegom.

»Kot fantazma,« si reče in zagazi v debel, moker sneg. Zhe po nekaj korakih iznenada opazi, da zven talečnega se gozda izginja. Namesto tega prevzame ga popolna tishina planjave. Ni vetra, ni zvoka, ne gozda, ne potoka, ne ljudi. Charobnost trenutka vdihuje z vsemi pljuchi, moč narave se mu vsrkava v telo.

Prechka raven in po kratkem vzponu, ki vodi po robu polja, doseže goli vrh. Megla je daleč pod njim, pogled se razprostere na vse strani neba. Na levo se prikazuje gornji del odločno stoječe cerkve svetega Krizha na Trebelnem in še bolj levo od nje velika kapela svete Rozalije na drugi strani vasi. Razume, zakaj se imenuje ta planota Puklek, saj je vech kot očitno, da ko je romar pripeshachil nekoch do sem iz nasprotne strani, je bilo to stojishche, kjer se je razgledal in orientiral smer za naprej. Ob tem je v *znak* sposhovanja in ponizhnosti v svoji skromnosti pokleknil pred velichino neba nad njim.

V skrajni daljavi, preko cerkve, se svetlika Trdinov vrh, od koder vlada odločno v svoji skrivnostni podobi na pogorju Gorjanci. Le stoji na mestu in opazuje. Prestopi se in opazi malo chistino, spraskano do trave prav pod njim. Srnjak je oznachil svoj teren prav tu. Pogled obrne v sivo nebo, prelito z vsemi mogochimi kemikalijami, zlepljeno v sivo, mrtvo gmoto, mejecho zhe na znanstveno fantastiko iz najchudnejshih filmov.

»In kje so oblaki, taki, kot jih poznam iz otroshstva?« se vprasha Janko. Z zachudenjem v glavi obrne se proti zahodu. Od zadaj se mu na razgreto telo tiho prikrade rahel pish mrzlega vzhodnika, ki zarezhe ostro v globino telesa. V daljavi se odpre pogled na prostrano dolino, potopljeno v morje megle, le vrhovi neshtetih grichev gledajo iz nje in pleskajo nepozabno slikanico matere narave. Gologlavi vrhovi grichev, posejani z malimi cerkvicami, strme v dvignjeno strme v nebo.

Zajadra v spust proti mali kapelici ob cesti, zavije na gozdno pot in obide vasio, lezhecho nad njim, po njej. She krajshi vzpon na sosednji grichek, pa she eden in she en.

»Ha, ha, ha,« se zasmee sam pri sebi: »Se ve, nich novega. Dovožna pot k *veljakovi* hishki je dvakrat toliko posuta s peskom kot ostale lokalne ceste,« doda na glas.

Prehodi vrh malega grichka, nekaj sto metrov, kar po asfaltni cesti, in zaide znova v gozdno divjino na drugi strani hriba. Strmina ne pozna meja. Drchi, da kar smucha na nogah v globel. V trenutku je na samem robu megle in se ustavi. Pogled na starodavni grich z juzhne strani mu ne da miru.

Megla ga obliva z vseh strani, le sam vrh shtrli iz nje. Morje sivine levo, desno in okoli njega. Nato desno in levo she vrhova sosednjih dveh grichev. Jasna slika starodavne nasebine se mu pripodi pred oči. Kako samoumevno je za takratni chas, da so se naseljevali na grichih, kot je ta. Od *pamtiveka dalje* / PAMTIVEK > PAM(I)-TI-VE-K; > DALJE > DAL-JE /, lahko bi rekel, vse do danes. Naravna lega brani, shchiti in onemogocha hitri vdor v nasebino s prav vseh strani. Tezhko dostopna pozicija izredno je strateshkega pomena za naravno varovanje bivalishcha.

Neskonchne podobe tisochetja miru, blaginje in sozhitja ljudi, zhivechih tu, kar odzvanjajo v njegovi glavi. Mraz severnega dela gricha, kjer stoji, mu ne da miru.

Pozhene ga naprej, proti domu, chez drn in strn. Kmalu dosezhe blage ostanke ozke, stare steze, komaj she opazne v grmichevju in prerasle z rusho. A jo pozna dodobra. Zhal se tako, kot zhe mnogokrat prej, tudi ta iznenada koncha, kruto presekana z novo vrezano gozdno potjo sodobnikov. Nich ne de, che tako mora biti, pach naj bo.

Obide mali grich po juzhni strani poti, se spusti do sedla in zaviha v zadnji vzpon na starodavni grich. Strmo se vzpenja komaj opazna steza mimo ostankov juzhnih teras naselbine, mimo vodne luknje, vidno vklesane sredi geomantichne tockhe, vse do danasnjih vinogradov na gornji strani juzhne lege, pripetih na vrhu in posejanih s starimi zidanicami.

Megla se dviguje in lovi pohodnika v svoj objem. Zavihti pete in zapeshachi zadnje metre do vrha pobochna samostojnega gricha. Oko oplazi gornjo planoto antichne naselbine in vrh vrhov z najvechjo, osrednjo geomantichno tockho na tem grichu. Kot nalashch za mesto svetishcha nashih prednikov, *meni* pri sebi. Mrachne sence dreves, ostanki kamenja, shtrelechega izpod debele rushe, in obrisi preteklega zhivljenja burijo duhove domishljije izgubljene civilizacije v njegovi glavi. Burijo duhove, vedno znova in znova, prav brez vsake milosti, ko postopa po obronkih nevidnih obrisov gradishcha. Spusti se v dolino, da koncha svoj pohod pred novim dezhhem. Chevli so povsem premochni, nogavice prepojene z vodo, a le slutil je lahko, da sushili se bodo naslednja polna dva dneva. Lakota se mu nasmihla iz globin telesa, ko vstopi v varno zavetja doma.

»Chaj z medom precej, chez pol ure pa rizhota s pishchancem bo pogreta.« Besede planejo na dan mu vpricho Metke kar na naglas: »Ali je lahko she kaj boljshega obeta v tem delu leta?« In hudomushen nasmeh mu preplavi lice, ko objame svojo drago v pozdrav.

Ko stopil je v hisho, Metka je ravno nadvladovala posodje v kuhinji. Sukala in smukala se je okoli shtedilnika, da se je za njo kar iskriilo. Z mojstrskimi kretnjami je pripravljala zelenjavo, rezala, sekljala in jo metala v loncu. Bazilika, poper in chesen so leteli iz njenih rok preko zelenjave, parjene v loncu. Ravno je pripravljala sochno zelenjavno juho, da dishalo je nemogoche slastno po vsej hishi.

»Prigrizni malo, da ne shirash, za vecherjo bo pa juhca, da se ogrejeva oba,« je she prishlo iz nje med vsem tem vrvezhem, ki dogajal se je v kuhinji okoli nje.

Dezh / DEZH > ZHED / se vrne she pred vecherom in shkreblja nemoteno naprej naslednje tri dni v kosu. Metka in Janko, sedech udobno v dnevni sobi pred pechjo, srebata sladko juhico za lahko noch.

(poglavje iz knjige *Poslednji gorjan*)

Peter Amalietti

EVTANAZIJA

V prvinski družbi, ko je bil chlovek she naravno bitje, je bila tudi smrt del zhivljenja narave, vse betezhne, bolehnne in ostarele so namrech pobrali zimski mraz, pomladna lakota in poletne vrochine, tiste, ki so slabshe slishali ali videli, pa so hitro pospravile zveri. Za preostale, ki so prezhiveli vse te nevarnosti, vendar so bili svojemu rodu le she v nadlego, saj od njih ni bilo vech nobene koristi, pa so imela starodavna ljudstva obichaj, da so ti sami odshli nekam v samoto, kjer so pochakali na smrt zaradi lakote, mraza in zveri, ne nujno prav v tem vrstnem redu. Japonski staroselci, imenovani Ainu, so na primer gojili lep obichaj, da je sin svojo ostarelo mater v koshari odnesel na vrh gore in jo tam prepustil njeni usodi. Japonci evtanazije sicer najbrzh sploh niso nikoli niti prepovedali, saj po izrochilu negujejo lepo navado, imenovano harakiri, ki velja za dostojanstveni in chastni samomor, kakrshna je v resnici tudi evtanazija oziroma blaga smrt, kot jo je poimenoval nash pisatelj Miha Remec.

Nomadaska ljudstva so ob pomladni selitvi v starem taboru pustila odpisane starce in starke, vse drugo pleme pa je odshlo na nove pashnike. Ostareli in oslabeledi ribichi iz Tihega oceana in tudi drugod so imeli obichaj, da so se s svojim cholnom odpeljali na svojo poslednjo vozhnjo brez vrnitve, prej pa so se poslovili od družhine in vseh sovashchanov.

Tudi Indijci so dolga tisochetja ob smrti porochenega moshkega z njegovim truplom vred sezghali tudi zhivo vdovo, kar je zagotovo zelo bolecha oblika evtanazije. Zelo priljubljen evtanazijski postopek so rimski cesarji radi predpisovali svojim politichnim nasprotnikom, po katerem so se po zadnji vecherji v prijateljskem krogu obsojeni izbranci ulegli v domacho kopel, polno vroche vode in dishav, in si nato prerezali zhile na obeh zapestjih. To menda nebolecho smrt so v zgodovini uporabljali tudi pri shtevilnih avtoevtanazijah.

Sproshчени odnos do umiranja in smrti je spremenila shele krshchanska vera, ki je zaradi nachela svetosti zhivljenja strogo prepovedala samomor in zaradi tega nachela she danes nasprotuje splavu, cerkev pa je obenem zachela tudi shiriti sploshni strah pred smrtjo, po njenem uchenju je namrech za vse greshnike (kdo pa to ni?) smrt zachetek posmrtnega obstoja v peklu. To je vsekakor she en dober razlog, da si chlovek zheli dolgozhivosti. Kadar pa se zaradi boleznii in skrajne betezhnosti zhivljenje kronichnega in odpisanega bolnika spremeni v pravi pekeli, bi moral imeti pravico do nebolehega konca oziroma blage smrti. Podobno etichno vprashanje je prinesla sodobna medicina, ki zdaj zmora ohranjati pri zhivljenju bolnika v komi in pripetega na umetna pljucha.

Ne glede na vse pravne, verske in praktichne zadrzhke in druge prepreke pa so si ljudje v preteklosti vselej znali iznajdljivo pomagati pri iskanju nachinov in postopkov blage smrti. V ne she tako daljni preteklosti je bilo prav nasprotno chloveku vselej veliko tezhje prezhiveti kot pa umreti, dokler tega ni na glavo postavila nasha sodobna

družba, v kateri je menda težje umreti kot pa živeti, kar dokazujeta tudi moralna prepoved samomora in zakonska prepoved evtanazije. Vsi pa tudi vemo, da nobena prepoved v zgodovini chloveshtva ni bila uspešna, in to od prve Bozhje prepovedi. Ne jej od tistega drevesa! naprej, saj sleherni prepoved naposled doseže prav nasprotno od tistega, kar zheli dosechi.

Druga plat moralnega preizprashovanja pa je vprashanje, ali je res etichno z medicinsko oskrbo ohranjati pri zhivljenju tudi tiste, ki si tega vech ne zhelijo, torej proti njihovi volji?

V prejsnjih chasih so usmiljeni zdravniki bolnikom v strasni stiski dali prevelik odmerek opiatov, takshna smrt je namrech povsem nebolecha in bolj zanesljiva od drugih zdravil, kadar pa pri roki niso imeli usmiljenega zdravnika, so si bolniki lahko v bozhji lekarni postregli s strupenimi zelmi ali gobami, ki jih v njej kar mrgoli, chesar pa seveda ne bi nikomur priporochal, takshno umiranje je namrech predolgotrajno in prevech boleche.

Najbolj domiselni bolniki so v preteklosti povsem neopazno izvedli avtoevtanazijo s tiho pomocjo morilske mochi dehidracije in so zmanjšali svoj vnos tekochin na minimum, v nekaj tednih je bilo namrech vsega konec. Tak postopek ni prav nich bolech, vendar pa chloveka malo pred koncem zachne hudo zebsti.

Tisti bolniki, ki ostajajo pri zhivljenju zgolj zaradi velikih uspehov sodobne medicine, si zhelijo konchati svoj nadležni obstoj, se povsem odpovejo medicinskim uslugam in seveda tudi vsem tabletam.

She najpogosteje pa bolniki za avtoevtanazijo uporabijo pretiran odmerek protibolechinskih tablet, ki vsebujejo opiate. Tisti pa, ki imajo bolj mochno voljo, lahko preprosto prenehajo jesti in piti, saj sta pijacha in jedacha nashi osnovni pogonski sredstvi, brez katerih ne moremo delovati dolgo. Izstradanje do smrti je bil v Indiji pri dzhainistih celo verski postopek, ki je stradajochega tik pred smrtjo nagradil z razsvetljenjem.

Vsi ti opisani postopki avtoevtanazije so ljudem vselej na voljo ne glede na takshno ali drugachno zakonodajo. Pravica do evtanazije je zame nesporno ena od chlovekovich temeljnih pravic in svoboshchin, zato verjamem, da je njena prepoved zgreshena in jo je treba preklicati. Smrt je namrech del zhivljenja, zato bi ob pravici do zhivljenja moral chlovek imeti tudi pravico do blage smrti.

She nikoli v preteklosti ni imel chlovek toliko priznanih svoboshchin, kot jih ima dandanes, svobode pa ima iz dneva v dan vse manj, saj zdaj ne sme vech niti umreti, cheprav si tega iz povsem tehtnih in upravicenih razlogov morda zheli. Che ima chlovek res svobodno voljo, bi moral imeti tudi pravico, da jo uveljavi, kot sam hoche.

Tudi sam zagovarjam svetost zhivljenja, dokler se zhivljenje zaradi hude in tezhke bolezn ne spremeni v pekel, ko to preneha biti zhivljenje, in ko zato tudi ni vech sveto. V tem pogledu tudi evtanazija kot ukinitev zhivljenja, ki ni vech zhivljenje, po moje ne krshi nachela svetosti zhivljenja, temvech omogocha strokovno in nadzirano umiranje brez bolechin in je lahko zato nadvse primeren in dostojanstven odhod iz tega zhivljenja, che ga pach chloveku res ni vech vredno zhiveti.

Za zgodovinski spomin

Milan Štruc

PLECHNIKOVI SKRIVNI SIMBOLI V CERKVI SV. MIHAELA NA BARJU

Pomen sv. Hieronima za slovensko zgodovino

Letos poteka 1600 let od smrti sv. Hieronima, enega najpomembnejših cerkvenih učiteljev, najbolj izobrazhenih mozh starega sveta in najbolj znanih svetovnih zgodovinskih osebnosti, rojenih na območju danashnje Slovenije.¹ Njegova dela in pisma sodijo v zakladnico ne le krshchanske, temvech tudi vse svetovne kulturne dedishchine. Ob tej pomembni obletnici je bilo leto 2019 tudi razglasheno za leto sv. Hieronima.

Za nas je she posebno pomembno, da se je rodil na območju danashnje Ljubljane in je svoj prvi prevod *Svetega pisma* naredil v slovenski jezik.

Cesar Karl IV. in sv. Hieronim

Za razumevanje Hieronimove vloge v slovenski zgodovini se moramo seznaniti z delom cheshkega kralja in kasnejshega cesarja Svetega rimskega cesarstva Karla IV. (1316-1378).

Z rojstno dezhelo sv. Hieronima se je Karl seznanil leta 1337 na svojem potovanju iz Prage do Lombardije, ko se je zaradi nezaupanja do avstrijskega vojvode² kljub daljsi poti dogovoril z ogrskim kraljem, da bo potoval do Jadrana prek njegovega kraljestva. Pot je nato nadaljeval po morju, vendar so ga Benechani blizu mesta Grad, danes Gradezh, zajeli in njegovo posadko odpeljali v Benetke.

Karlu je uspelo pobegniti v Oglej, kjer je postal chastni gost oglejskega patriarha. Pot na Tirolsko je nadaljeval potem, ko so Benechani na patriarhovo zahtevo njegovo posadko izpustili. Med tem chasom je ostal v Ogleju, kjer se je dobro seznanil tudi z izjemnim delom sv. Hieronima, z njegovo dezhelo in z njegovim dezhelnim jezikom. Za nadaljevanje poti mu je patriarh dodelil mochno oborozheno spremstvo in od tega chasa sta navezala trajno prijateljstvo.

Karlovo obchudovanje sv. Hieronima vse od bivanja v Ogleju je bilo med pomembnimi vzroki za njegovo odlochitev, da v Pragi ustanovi *Slovenski samostan*. Najprimernejshi chas za to je bila tisochletnica Hieronimovega rojstva leta 1347. Za njegovo ustanovitev je potreboval she dovoljenje papezha Klemeneta VI., ki je od leta 1342 do 1352 vladal iz francoskega Avignona.

V samostanski ustanovitveni listini se cesar Karl najprej sklicuje na papezhevo dovoljenje, da se v Pragi ustanovita samostan in skupnost sv. Benedikta, ker je »blazheni Hieronim Stridonski, slavni doktor in odlični prevajalec, prevedel svete spise iz hebrejskega v latinski in *slovenski* jezik, to je jezik, od katerega je nashe cheshko kraljestvo prevzelo svoje narechje.«³ Papezh je nato v chast sv. Hieronimu samostanu predpisal obvezno uporabo *slovenskega* jezika tako v bogoslužju, kot tudi pri vseh drugih aktivnostih samostana. S tem je v Pragi nastala velika slovenska skupnost, celotno shirshe obmochje samostana pa je dobilo ime *Na slovenskem*, danes *Na Slovanech*.

Iz dopisovanja med cesarjem Karlom IV. in papezhem Klemenom VI. ter iz samostanske ustanovne listine nedvoumno izhaja, da je sv. Hieronim prevedel *Biblijo* ne le v latinski, ampak tudi v *slovenski* jezik. Ker so pri Rimljanih nelatinski jeziki veljali za preproste, domache oziroma »vulgo« jezike, je med takshne seveda sodila tudi slovenščina. Zato so prvo *Sveto pismo*, prevedeno v slovenski, to je nelatinski jezik, imenovali kar *Vulgata*. Sicer pa si je tezhko zamisliti, da bi si lahko kdorkoli v tistem chasu dovolil latinski jezik imenovati za vulgarnega.

Hieronim je prishel v Rim zaradi spora s shkofi v Antiohiji o tem, katere evangelije naj bi vkljuchili v *Sveto pismo* oziroma katere izlochili kot neprimerne.⁴ Hieronim je predlagal, da v tem sporu odlochi takratni rimski papezh Damaz I.⁵ Ko je tako prishel v Rim ves oblozhen s shtevilnimi zvitki prevedenih in zdruzenih svetih spisov, ga je papezh Damaz I. po vech razgovorih izbral za tajnika in svetovalca ter ga zadolzhil, da tako združene svete spise prevede tudi v latinski jezik.⁶ Danes je Hieronim najbolj poznan prav po tem svojem latinskem prevodu, ki ga je Cerkev sprejela kot verodostojni standard in z manjšimi dopolnitvami velja she danes.

Sicer pa je bila vednost o Hieronimovem slovenskem prevodu dolgo chasa splošno znana. Polemike o tem, da je zhe prej obstajal prevod *Biblije* v slovenskem jeziku, so se posebno zaostrole v chasu, ko je Primozh Trubar pripravljaj svoj slovenski in hrvashki prevod. Takrat so Hrvati odklanjaj plachilo prejetih izvodov *Svetega pisma*, ker naj bi bil Trubar zhe pred tem razpolagal s prevodom *Biblije* v »slovanskem« jeziku.

Med drugim je poznana zgodba o nekem Mihaelu Mojzesu, za katerega so trdili, da je takshno *Sveto pismo* izročil Trubarju, ki pa naj bi ga izgubil. »Che bi bilo to res, bi Trubar nikdar javno ne pozival vseh, ki kaj vedo o menihu s Cresa in o svetem pismu, ki je bilo po njegovem lastnina grofa Bernardina Frankopana iz Grobnika pri Reki in se je nanj spomnil she iz svojih mladih let, saj ga je videl na lastne oči.«⁷

Hieronimov rojstni kraj

Zaradi Hieronimovega izjemnega mesta v svetovni zgodovini se nenehno nachenja vprashanje njegovega rojstnega kraja, ki ga zhelijjo vsi blizhnji narodi umestiti na

svoja danashnja ozemlja. Ker pa je Hieronim izrecno zapisal, da lezhi njegov rojstni kraj Stridone *na meji med* Panonijo in Dalmacijo, je s tem izločil vse kraje, ki so bili globlje na katerem od obeh območij, in ne med njima. Zato ni primerno umeshchati rojstnega kraja neposredno niti v Dalmacijo niti v Panonijo, temveč na zahodno območje »*med njima*«.

Na območje danashnje Ljubljane umeshcha Hieronimov rojstni kraj zhe angleška Wikipedija, ki za sv. Hieronima pravi: »Bil je sin Evsebiusa, rojen v Stridonu, *vasi blizu Emone*, na meji *med* Dalmacijo in Panonijo ...«⁸ Dilemo glede Hieronimovega rojstnega kraja pa je dokončno razjasnil papezh Benedikt XVI., ki je v svojih avdiencah 7. in 14. novembra 2007 za sv. Hieronima nedvoumno zatrdil: »Bil je rojen leta 347 v Stridonu, *v danashnji Ljubljani* v Sloveniji, v krshchanski družini.«⁹

Na tej podlagi bi bila sedaj naloga raziskovalcev, da bi poskušali natanchneje ugotoviti ozhjo lokacijo Hieronimovega rojstnega kraja. Na razpolago so namreč navedbe samega Hieronima, ki bi to omogochile. Tako Hieronim, ko govori o svojem rojstnem kraju, med drugim zhe sam opozarja na blizhino rimskega zapornega zidu.

Nove metode raziskovanja so v zadnjem chasu omogochile, da smo lahko dobili natanchen vpogled v celotni potek zapornega zidu, tega izjemnega gradbenega in vojashkega objekta iz Hieronimovega chasa.¹⁰ Ugotovitve so pokazale, da je bilo možno *Ajdovski žid* kot največhastnejši del obrambnega sistema *Claustra Alpium Iuliarum* videti prav z obrobja Ljubljanskega barja, to je iz ozhje lokacije Hieronimovega rojstnega kraja.

Nadaljnjo pomembno sled pomeni ugotovitev Rajka Bratozha, da gre pri imenu *Stridone* »za *mnozhinsko* obliko Stridonae, saj (je) konchnica -na(e) zapisana v mestnishki sklanjatvi *oppido Stridonis* ...«¹¹ Prav takshno povezavo s *Stridoni* oziroma *Shtridoni* pa lahko najdemo na obrobju Ljubljanskega barja, kjer je she danes veliko »*shtradonov*«.¹²

Temu bi lahko ustrezalo poimenovanje kraja *Na Shtradonih*.

Plechnikovi skrivni simboli v cerkvi Sv. Mihaela na Barju

Nekateri podatki kazhejo, da je imel veliko znanja o sv. Hieronimu tudi nash veliki arhitekt Jozhe Plechnik (1872-1957). Predvsem v chasu svojega dolgoletnega delovanja v Pragi se je zanesljivo seznanil z deli sv. Hieronima, kot tudi s tamkajshnjim *Slovenskim samostanom*, ki je sicer od konca 16. stoletja dalje namesto prvotnega izvirnega imena bolj poznan kot *Emauzjski samostan*. Prav tako je Plechnik zanesljivo vedel, da se je moral Slovenski samostan pripojiti benediktincem iz nemshkega Beurona, kamor sodi she danes.¹³

Na poti po Izhanski cesti lahko na Ljubljanskem barju vidimo samotno postavljeno izjemno Plechnikovo *Cerkev Sv. Mihaela*, ki sodi med »najbolj izvirne sakralne stavbe 20. stoletja.«¹⁴ Zato so she posebno zanimive ugotovitve, do

katerih lahko pridemo s primerjavo podatkov o značilnostih cerkve s podatki o sv. Hieronimu. Morda nam je Plechnik v obliki skrivnih simbolov zhelel prav tu zapustiti svoje posebno znanje.

Najprej lahko cerkev povezhemo s sv. Hieronimom zaradi njene lokacije na ozhjem obmochju mozhnega Hieronimovega rojstnega kraja. Nadalje je dan sv. Mihaela 29. september, dan sv. Hieronima pa 30. september, kar pomeni, da si dneva sledita neposredno drug za drugim.

Ker je cerkev na gradbeno zelo nestabilnem barjanskem obmochju, je Plechnik za utrditev uporabil 347 lesenih pilotov, kar simbolno ponazarja prav *natanchno letnico Hieronimovega rojstva*.¹⁵ Če bi kdo hotel kdaj iznichiti navedeno povezavo, bi moral cerkev kar podreti.

Kot vzor za umetnishko zasnovu je Plechnik izbral *benediktinski red iz Beurona*. Temu namrech danes pripada *Slovenski samostan* v Pragi, ki ga je v chast *sv. Hieronimu* ustanovil cesar Karl IV.

Konchno je Plechnik uporabil simbole *etrushchanske* umetnosti in mesta *Ravena*, ki je bilo v Hieronimovem chasu glavno upravno sredishche na zahodnem obmochju Rimskega cesarstva.

Morda bodo natanchnejshi raziskovalci na tem zanimivem Plechnikovem objektu nashli she druge povezave s sv. Hieronimom. Vendar pa lahko zhe na podlagi navedenih ugotovitev upravicheno sklepamo, da je Plechnik pri gradnji cerkve Sv. Mihaela na Barju uporabil simbole, povezane s sv. Hieronimom.

¹ Zanimivo, da sv. Hieronim ni umeshchen med *slovenske* svetnike: *Seznam slovenskih svetnikov*, Wikipedija, zadnja sprememba 4. 7. 2018 ob 10:41. Med slovenske svetnike ga ne umeshchani niti Jozhko Shavli, *Slovenski svetniki*, Zalozhnistvo Humar, 1999. Umeshchen pa je med hrvashke svetnike; *Dodatak: Popis hrvatskih svetaca i blazhenika*, https://hr.wikipedia.org/wiki/Dodatak:Popis_hrvatskih_svetaca_i_bla%C5%BEenika; zadnja sprememba 5. 3. 2019 ob 18:34.

² Karlovo nezaupanje je bilo utemeljeno, saj tudi drugi vladarji Habsburzhanom niso zaupali. Za najbolj znanega ugrabitelja v zgodovini velja avstrijski vojvoda Leopold V. (1177- 1194), sicer iz dinastije Babenberzhanov, ki je ugrabil angleshkega kralja Riharda Levjesrchnega med vrachanjem s krizharske vojne in zanj zahteval odkupnino v vishini petkratnega celoletnega dohodka angleshkega kraljestva. *Kaiser, Kriger, Kathedralen, MuenzenRevue sbt. 9, 2017*, stran 152.

³ »Pater Dominus noster Papa Clemens VI. ad nostri instantiam et requestam committere voluit, ut ipse in nostra ciuitate Pragensi monasterium conuentuale et claustrale ordinis sancti Benedicti instituere et autoritate posset apostolica ordinare, institutis ibidem Abbate et fratribus, qui Domino famulantes diuina officia *in lingua Slauonica duntaxat* ob reuerentiam et memoriam gloriosissimi Confessoris Beati Ieronymi Strydoniensis Doctoris egregii, *et translatoris*, interpretisque eximii sacre scripture de Ebraica in latinam et *Slauonicam linguas*, de qua siquidem *Slauonica nostri regni Boemie idioma sumpsit* exordium primordialiter et processit,

debeant futuris temporibus celebrare.« *Regesta diplomatica nec nec epistolaria Bohemiae et Moraviae* V. Nr. 257-258. (poudarki M. Sh.)

⁴ Sporno naj bi bilo vprašanje, katere svete spise vključiti v Sveto pismo in katere določiti kot neprimerne oziroma gnostične, njihovo branje in posedovanje pa strogo prepovedati; *Lovci na Sveto pismo; Iskanje resnice o Svetem pismu*, oddaja televizijske hishe Viasat History.

⁵ Naziv »papezh« uporabljam za rimske škofe tudi v času Hieronima, čeprav se je naziv »papezh« pojavil šele nekaj stoletij kasneje.

⁶ »Leta 382 je spremljal v Rim antiohijskega škofa. Bil je ves obložen s svojimi rokopisi, kar je spodbudilo zanimanje papezha Damaza, ki ga je imenoval za svojega tajnika. Veliko sta se pogovarjala o Svetem pismu in papezh je dal pobudo za nov prevod Svetega pisma v latinščino.« *S. Hieronim*, Exodus tv, Svetnik dneva 30. 9.

⁷ Jozhe Javorshek: *Primožb Trubar*, Partizanska knjiga, Ljubljana, 1986.

⁸ Ker je Hieronim odrashchal na posestvu izven emonskega obzidja, se navedba »vasi blizu Emone« iz angleške Wikipedije v celoti ujema z ugotovitvami papezha Benedikta XVI., da je bil Hieronim rojen »na območju danashnje Ljubljane«. Območje danashnje Ljubljane je vechje od nekdanje rimske Emone in zato vključuje tudi takratne blizhnje vasi izven mestnega obzidja. »He was born at Stridon, a village near Emona on the border of Dalmatia and Pannonia«. *Jerome*, Wikipedija, <https://en.wikipedia.org/wiki/Jerome>, zadnja sprememba 4. 9. 2018 ob 08:26. (poudarki M. Sh.)

⁹ Shtrukelj, dr. Anton: *Papezh Benedikt XVI.* »Sveti Hieronim rojen v Ljubljani«; Papezh Benedikt XVI. v svojem nemškem nagovoru: »Er wurde 347 in Stridon, dem heutigen Leibach in Slovenien, in einer christlichen Familie geboren«. <http://katoliska-cerkev.si/papez-benedikt-xvi-sveti-hieronim-rojen-v-ljubljani>; *Audienca papezha Benedikta*: http://w2.vatican.va/content/benedict-xvi/de/audiences/2007/documents/hf_ben-xvi_aud_20071107.html. (poudarki M. Sh.)

¹⁰ *Claustra Alpium Iuliarum - med raziskovanjem in upravljanjem*, Inshstitut Ivan Michler, Ljubljana, 2014.

¹¹ *Stridon*, Wikipedija, zadnja sprememba 15. septembra 2018 ob 19:02.

¹² She danes so se ohranila imena »shtradonov«: Mihov, Urshichev, Ilovshki, Knezov, Veliki, Jesihov, Brglezov, Rebekov in Volarjev shtradon, pa she kakshen bi se nashel.

¹³ Izvorni namen Slovenskega samostana je bil določen z ustanovnimi listinami cesarja Karla IV. in papezha Klemena VI. Leta 1636 je to njegovo poslanstvo nedopustno spremenil Ferdinand III. Habsburshki in tja pripeljal *shpanske* benediktince iz Montserrat. Ta sprememba je sicer kasneje reshila samostan pred pogromi Habsburzhana Jozhefa II. Naslednja nevarnost je prishla s sholskim zakonom leta 1871, ko bi morali ukiniti samostansko gimnazijo v Klatovem in samostan zapreti, vendar so se temu uspeli izogniti z vkljuchitvijo samostana v red nemshkih benediktincev iz Beurona, kamor sodijo she danes.

¹⁴ *Cerkev sv. Mihaela na Ljubljanskem barju*; Damjan Prelovshhek; ZRC-SAZU, Umetnostnozgodovinski inshstitut Franceta Steleta;

<https://uifs.zrc-sazu.si/sl/publikacije/cerkev-sv-mihaela-na-ljubljanskem-barju#v>.

¹⁵ Cerkev sv. Mihaela na Ljubljanskem barju je Jozhe Plechnik postavil na *347 lesenih pilotih* (Jozhe Kushar: *Plechnikova cerkev sv. Mihaela na Barju*, Zhupnijski urad Barje, 1991; <http://www.zupnijabarje.si/plecnikova-cerkev-sv-mihaela.html>). Pri zasnovi cerkve je Plechnik za vzor uporabil *benediktinski samostan iz Beurona* (ZRC-SAZU, UZI Franceta Steleta: *Cerkev sv. Mihaela na Ljubljanskem barju*, [http://foto- https://uifs.zrc-sazu.si/sl/publikacije/cerkev-sv-mihaela-na-ljubljanskem-barju#v](http://foto-https://uifs.zrc-sazu.si/sl/publikacije/cerkev-sv-mihaela-na-ljubljanskem-barju#v)).

JAKOB SAVINSHEK – KIPAR IN PESNIK

Usoda je oblikovala umetnikovo življenje približno takole:

Rodil se je 4. februarja 1922 v Kamniku, v tedanji Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, kot sin književnika Slavka Savinshka. Leta 1941 je v Ljubljani konchal gimnazijo in začel študirati medicino. Ob koncu 30-ih in v začetku 40-ih let prejšnjega stoletja je študiral risanje pri Rihardu Jakopichu in kiparstvo pri Karli Bulovec Mrak. Med vojno je bil v času italijanske okupacije zaradi sodelovanja z OF zaprt na ljubljanskem Gradu in kasneje še v koncentracijskem taborišču Gonars. Ob kapitulaciji Italije je bil izpuščen in vključen v domobransko vojsko. Pred koncem vojne pa je dezertiral in si s tem zagotovil popustljivejšo obravnavo novega – titoističnega režima. Med letoma 1945 in 1949 je študiral kiparstvo na ljubljanski Akademiji za upodabljajočo umetnost in po letu 1950 postal eden najprominentnejših slovenskih kiparjev nove generacije. Nekaj časa je živel v Parizu in Londonu. Konec 50-ih let se je sprl s Stojanom Baticem, najvidnejšim slovenskim kiparjem tistega časa, in osnoval lastni umetniški krog, v katerem so se mladim talentiranim likovnikom pridružili tudi literati in gledališčniki, med njimi Herbert Grün, Sasha Vuga, Mitja Sharabon, Pavel Oblák, Dushan Pirjevec in Andrej Hieng. Bil je tudi knjižni ilustrator; znane so njegove ilustracije v knjigah Slavka Gruma, Mirana Jarca in Alojza Gradnika.

Savinshek je bil eden najboljših slovenskih kiparjev po drugi svetovni vojni. Poleg spomenikov, postavljenih od Bele krajine do Posočja, je rad upodabljal psihološko poglobljene portrete in ženske akte. Med temi najdemo portrete Ivana Cankarja, Simona Gregorchicha, Juliusa Kugyja, Ivana Tavcharja ter portret igralke, pesnice in njegove življenjske sopotnice Mile Kachicheve. Kiparsko ustvarjanje ga je vodilo v različne smeri. Ustvarjal je v mnogih oblikah in v raznih materialih. Nanj so v poznejšem obdobju njegovega kratkega življenja nedvomno vplivala dela angleškega kiparja Henryja Moora, romunskega kiparja, slikarja in fotografa Constantina Brancusija ter nemško-francoskega kiparja, slikarja in pesnika Jeana Arpa. Skupaj z Janezom Lenassijem je bil med prvimi pobudniki simpozijev Forma Viva v Sloveniji. Umril je prav ob udeležbi na enem od kiparskih simpozijev, leta 1961 v Kirchheimu v Nemčiji, zaradi srčnega infarkta, še ne shtirideset let star, in tako, zhal, ni uspel docela razviti svojega kiparskega talenta. Kljub temu, da je od zaključka njegovega šolanja pa do njegove prezgodnje smrti minilo le enajst let, je ustvaril izredno obsežno zbirko oblikovno in vsebinsko zelo raznovrstnih del, ki so plod intenzivnega dela in ustvarjalne rasti. Izbrano zbirko njegovih del hrani Moderna galerija Ljubljana, nekaj kipov – med njimi model spomenika Jozheta Plechnika – tudi Narodna galerija.

Sam pa je svojo zhivljenjsko usodo izrazil v dveh verzih (iz leta 1945):

*Prevech sem ljubil, da bi smel umreti –
prevech sovrazbil, da bi smel zhiveti.*

Bil je namrech tudi dober pesnik. To dejstvo je manj znano. O tem, kako ga je klesalo in kalilo zhivljenje, pa nemara celo vech kot kipi pripovedujejo njegove pesmi.

SHKORPIJON

*Brezumen sem shkorpigon,
ki mu vsakdanja zhe postala je razvada,
da lastni vrat s strupenim zhelom si prebada.* [sl. 1]

Kljub temu, da je objavo nekaterih svojih pesmi najverjetneje nachrtoval, je ostal pesnishko povsem samosvoj in se ni oziral na tedanje literarne zapovedi. Nekatere Savinshkove pesmi recimo po zunanji, vizualni podobi zelo spominjajo na kiparske forme, ki jih je ustvarjal v teh letih.

SEM CHAKAL

*v neskonchnem nebesu
ves zlat
sem rozho
chakal*

*med bele rjube skrit
ves bel
sem belo rozho
chakal*

*med sive rjube skrit
ves siv
sem rozho
chakal*

*med rjube skrit
ves
sem
chakal*

sem chakal [sl. 2]

IN ZHALOST TU JE

*In zhalost tu je
 las chrnih shal
 vrv okoli vratu
 mojega
 ovita
 lasje v grlu
 diadem belih rozh
 bo v bledem licu jutra
 na koshcheni lok položben
 In zhalost tu je
 In bila je
 Ko sem videl prvich
 las chrnih shal
 chez pojoche dno
 njenih belih ram
 razpet [sl. 3]*

V zvezku iz leta 1944 je Savinshek zapisal: »Svojih pesmi nisem napravil jaz. To je napravil nekdo drugi, ki je v meni, ki ga poznam in chutim, ko sem najbolj sam.« Tako se je mu na poti v London, kjer je obiskal tudi angleshkega kiparja Henryja Moora, porodila pesem o belem jadrju.

BELO JADRO

*Belo jadro pen chez horizont leti
 bela zbena v chrnem valu
 ptica bela chrno kerilo
 s kljunom ostrim peno seka
 v belem sivi chez morje hitimo*

*Sivo v sivem
 misli zle in tisoch luchi hrepenenja
 tisoch upanj
 belo v belem
 vse za nami je ostalo*

*Belo jadro pen chez horizont leti
 v plavi nebes nasha pot je vpeta
 belo v belem naj ostane
 ptica bela
 bela zbena
 s kljunom ostrim peno seka [sl. 4]*

Njegov oče, Slavko Savinshek, je bil pisatelj in tudi Jakob se je ves čas vrtel v knjizhevni krogih, kjer je imel nekaj svojih najboljših prijateljev: pesnika Pavla Obláka in Mitja Sharabona ter pisatelja Andreja Hienga.

SMO

*Sonce
na hrbet gore položeno
drget kozhe jezera
odprte oči
napet trebuh ribe
sedimo
in ogledalo sonca
jezero
je v nashih ocheb
napetih trebuchov
odprtih oči
smo
na hrbet chasa položeni [sl. 5]*

Njegovo zhivljenje je globoko zaznamovalo dejstvo, da je oče leta 1929, ko je bil Jakob star sedem let, zapustil družino in se naselil v Beogradu. Kot najstarejši sin je moral prevzeti vlogo ocheta, predvsem potem, ko so leta 1942 Nemci ocheta ubili kot talca in je družina ostala brez dohodkov. To je verjetno vplivalo, da se je med njim in materjo spletel zelo tesen odnos, ki je trajal vse do njegove smrti ...

*Zhalost, zhalost, to je dedishchina,
ki sem jo od matere dobil
in strashen sum in brez mochi obup.*

*Strab, brezmejen strab je dedishchina,
ki mi jo je oche dal
in klavrn ponos
in bedno slavočepje.
In kaj bo dedishchina,
ki jo bom jaz sinu dal? [sl. 6]*

(fragment)

Teme, ki se jih je loteval v svojih pesmih, so bile smrt, vojna, bog in ljubezen. V njegovi poeziji so ves čas prisotni motivi samote, obupa, izgubljenosti v svetu in slutnja prezgodnje smrti.

MEDITACIJA

*Che vse je Bog in Bog je vse,
ne vem, zakaj ga molimo v oltarjih,
zakaj ga imenujemo gospod,*

*che mi smo on
in kakor on smo vsepovsod?*

*Che Bog je vse,
ne vem, kaj brepenimo,
zakaj iz sebe v boljši svet zhelimo?
Saj izven njega, ki je vse –
nič ni,
saj v njem smo, eno z njim;
kaj o nebesih govorimo [sl. 7]*

UGANKA

*Che smrt je vse, kar nam bo ostalo
od smesne boje po tem ostarelem svetu,
potem zares ne vem, kaj nam nebo v nemirno kri je dalo,
da vedno znova hočemo služiti pesmi, chopichu in dletu.*

*Spet in spet gradimo svetlih idealov barikade,
z junasbkim klicem stopamo v pogubo,
z abublih trupel rastejo iz tal grmade;
zakaj, komu vse to uganjamo na ljubo?*

Kot razmishljujoch chlovek in izrazit individualist, ki ni deloval politichno, je med vojno, v kateri sta bila ubita oče in brat ter je terjala opredelitev za eno od strani, izkusil zapore tako porazhencev kot zmagovalcev ...

PREVECH SEM VIDEL

*Prevech sem videl, da bi pozabil
krivice, črna usta mrtvih, vrishch
poklanih zhen in grozo pogorishch.
Prevech sem videl, da bi pozabil
udarec bicha po krvavi glavi,
tuljenje psa na grobu, jok otrok,
poljub in zadnji stisk ljubechih rok,
ochi nedolzbnih, plavajoche v Savi. [sl. 8]*

POGREZAM SE

*Pogrezam se v temo, od koder sem prishel,
besneč vampir oblit s keryjo, razbitih ust,
nashemljen z venci smesnih zmag, orjak Prokrust,
ki sebe, osel, je na smrtno posteljo pripel.*

*Krichim v goro, ker nočem biti pokopan
brez blapcev mojih snov, rdečih kach, mrlichev,
pobotnih pajkov, pridigarjev, chrnih ptichev,
bled klichem jih, pijanec, blaznosti predan.*

*She en pogled v nebo, od koder so prishli
samo enkrat odmevi blazbenih glasov,
takrat, ko gledal sem prizhiganje kresov
zvecher. Potem bom shel, zhivljenja meja pred menoj lezhi.*

Savinshkove pesmi zaradi njegove prezgodnje smrti niso nikoli izshle. Kljub vsemu pa je nekaj pesmi na voljo v knjigi *Jakob Savinshek: Izbrane pesmi* (2003), ki jo je uredil mag. Marijan Rupert, vodja Rokopisne zbirke in zbirke redkih tiskov v NUK.

VSE, KAR BILO JE ...

*Vse, kar bilo, bilo je
in naj ostane
chrka.
Ki vklesana vkamen
stolelja prezhivi
in od zhelja
kar jih bilo je
le ena naj ostane –
da bil bi kamen.
Saj chrka v kamnu
stolelja prezhivi. [sl. 9]*

Pesmi so ga močno povezovale z njegovo zhivljenjsko sopotnico, pesnico in igralko Milo Kachich. Upodobil jo je v svojih kipih in tudi v pesmih.

DALECH TVOJA SLED OD MOJE JE ...

Da trta si, bi rad drevo bil,
 da okoli mene veje bi ovila,
 da reka si, bi rad bil lochje,
 da v meni svoj nemir bi skrila.
 Vse to so zhelje, ptice, ki utonejo v megli,
 dalech tvoja sled od moje je poti. [sl. 10]

EDINA SI ...

Edina si, ki moje ustne
 posrkale bi te, ko rosno kapljo s cveta,
 zjutraj, kadar sončni zharek,
 vrv med nebom in zemljo razpeta,
 vejice in liste
 v mrežo sence in svetlobe spleta.

Edina si, skrivnostna in omamna reka,
 v katero bi se jaz, pesbcheno zrno potopilo,
 da se v njej za vedno,
 kakor nih v neskončnost bi zgubilo.
 Pochasi bi drsel po dnu,
 posutem z listi drobne bele rozhe
 in ves srechen sanjal,
 da so drobni sunki vala,
 ki bi vame se zaganjal,
 dotiki tvoje mehke, sladke kozhe.

In che vse, kar imenujejo zbhivljenje, so le sanje,
 potem bi hotel tebe vplesti vanje. [sl. 11]

Milica Kach, profesorica kemije in filozofinja, ki je Savinshkove pesmi pripravila za tisk, je v omenjeni knjigi dodala svoj spremni zapis, kjer med drugim pishe: »Ob nastajanju knjige Savinshkovih izbranih pesmi, ki je, kot vse kazhe, v prenekaterem pogledu samo del; sicer zelo reprezentativen in poveden del, pa vendar samo del njegove literarne zapushchine, sem se vechkrat zamislila nad komaj verjetno iskrenostjo, pokončnostjo, neprestanim dialogom s smrtjo in nekompromisnim ognjem do vsakogar in vsega, s chimer je prishel v stik. Che sem pri kipih to le slutila, je bilo tukaj, vsaj zame, ki sem bolj chlovek besede kot likovnega izraza, vse chrno na belem, napisano, izrecheno.«

S prichevanjem o kiparju se je na povabilo avtorice tega zapisa ob prilozhnosti snovanja Literarnega nohturna, posvečenega Jakobu Savinshku, v pismu odzval pesnik in libretist ter dober Savinshkov prijatelj Pavel Oblák:

Pričevanje o kiparju Jakobu Savinšku:

Jakoba Savinška sem spoznal pri svojih 18 letih (1940). Predstevil mi ga je moj prijatelj Andrej Hieng, s katerim sva sodelovala na literarnih sestankih že kakšno leto poprej v pitlični hiši Preporodovcev nasproti klasične gimnazije v Ljubljani. Moje srečanje z Jakobom Savinškom je bilo pristrčno in zame zelo osrečujoče. Jaz sem se navduševal nad njegovimi risbami in akvareli, ki so pridno polnili njegove risarske bloke, on pa je občudoval moje pesmi, ki sem jih do takrat napisal že lepo število. Kot prijatelja sem ga obiskoval zelo pogosto v njegovem podstrešnem ateljeju vse do začetka vojne, ko naju je za lep čas razdružila njegova internacija v Gonarsu. Po njegovi vrnitvi domov svj pogosto obiskovala dramatika Ivana Mraka in njegovo gospo Karlo Bulovec, ki je Jakoba uvajala v kiparske veščine.

V kolikor se ni na naju in na Hienga navezovalo že med vojno vrsta mladih umetnikov, jih je privrelo po vojni kar lepo število. Kdo vse je spadal v našo družčino, bi mogel našteti nekaj zvenečih imen, kot: Milo Kačičevo, Branka Miklavca, pesnika Mitjo Sarabona, Alenko Svetel, igralko Ivanko Mežan, igralca Demetra Bitenca, slikarja Janeza Varla, arhitekta Sveto Jovanovića in še koga.

Sčasoma se je ta naša družčina začela razhajati in mi smo vsak po svoje uravnavali svojo življenjsko pot. Andrej Hieng se je razvil v uglednega romanopisca, Jakob Savinšek je ustvaril nešteto mojstrskih delⁿ pri 39. letih umrl.

Na dan njegovega pogreba sem na ljubljanskih Žalah prebral svojo pesem v njegovo posmrtno slovo, teden dni zatem pa sem se z razkranim srcem odpravil prvikrat proti Jalovču, da bi naše na njem konec svoje življenjske poti. Nisem mogel verjeti, da bom mogel preboleti njegovo smrt.

P.s.: Prilagam ~~še~~ svojo pesem, ki sem jo napisal ~~za njegovo posmrtno slovo~~ in ob spominu nanj, ko sva bila zaprta po vojni na ljubljanskem sodišču. Naj ji ~~jo~~ recitator prebere!

Lepo Vas pozdravlja
Pavel Oblák

P.S.: V vseh 22 letih kar sem se poznal z Jakobom Savinškom, mi on ni nikoli omnil, da piše pesmi.

Pavel Oblák

Jakobu Savinšku

(1922–1961)

*Kdo je slišal Jakoba Savinška
po končani vojni sredi maja
kričati v zaporu na sodišču,
ko v božjastnem krču se je zvijal,
smrtno ranjen od prestane groze?
Tja nesrečnika so pripeljali
iz Trsta, iz zlokobnih ječ Rižarne,
kjer že mesec dni pred tem doživiljal
strašne je prizore s sojetniki.
Sam mi pravil je o tem pozneje,
kaj je skusil muk in tiranije
od ječarjev tamkajšnjih okrutnih.
Ti so za vohuna ga imeli,
ker se iz Trsta hotel je prebiti
prek Italije naprej na Špansko.
Zlomljen v sebi in potrj do kraja
videl v ječi je trpine mnoge,
ki neurje časa jih pahnilo
v ječe smrti je kot hudodelce.
Videl Danca je, ki vpričo njega
vzeli so mu gosli, jih razbili,
njemu pa vse členke rok potrli.
Koliko jetnikov noč je vzela,
kaj jih doletelo je stotere,
ki v Rižarne ječah so trpeli!*

*Kdo je slišal Jakoba Savinška
po končani vojni sredi maja
kričati v zaporu na sodišču?*

*O, jaz sem ga slišal! Tik nasproti
celice njegove sem se jokal
in ječarja prosil, naj mu pesem,
ki sem zanj napisal jo, ponese...*

Savinshkovo pesnishko zapushchino hrani Narodna in univerzitetna knjizhnica, ki ji jo je po smrti Mile Kachich podarila njena prijateljica, igralka Ivanka Mezhan.

Viri:

Marijan Rupert: *Odprtih oči smo na brbet chasa položeni – Umetnost kot simulacija zhlvjenja* (sprem. bes. v: Jakob Savinshek, *Izbrane pesmi*, Ljubljana, KUD Logos, 2003).

Milica Kach: *Med Bogom in bogovi – Ob pretipkavanju Savinshkovih pesmi* (sprem. bes. v isti knjigi); objavljeno tudi v: Dr. Milica Kach (1953-2014), *Spominski zbornik*, Ljubljana, KUD Logos, 2015 (gl. splet).

Pavel Oblák: *Pričevanje o kiperju Jakobu Savinšku* (pismo – faksimile).

Pavel Oblák: *Jakobu Savinšku* (pesem – faksimile).

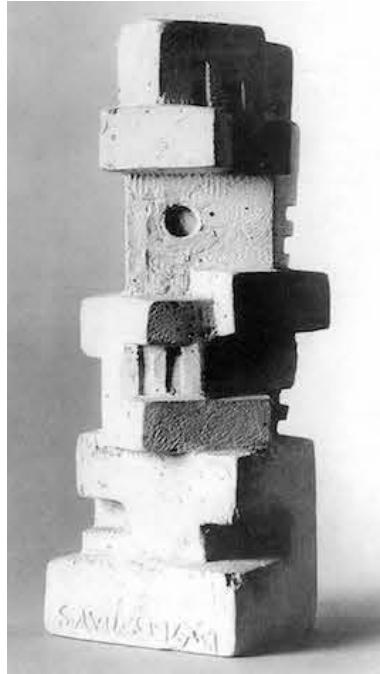
Savinshek, Jakob (1922–1961) - Slovenska biografija

Jakob Savinshek - Wikipedija, prosta enciklopedija

SLIKE:

sl. 1: Shkorpiljon, 1955, bron

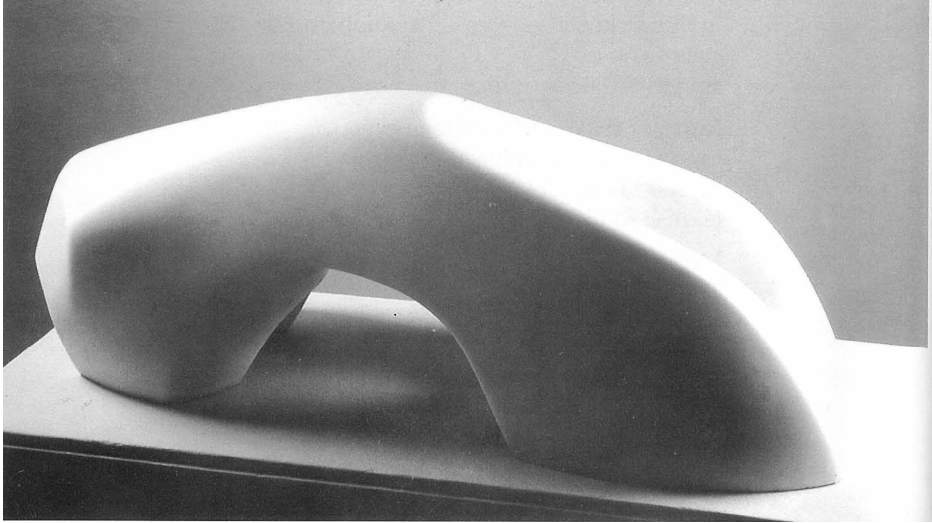
sl. 2: Kompozicija IV, 1961, mavec

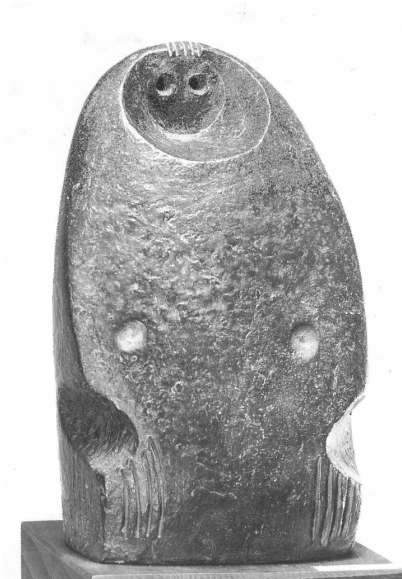
sl. 3: Forma, 1960, bron

sl. 4: Skat, 1958, bron

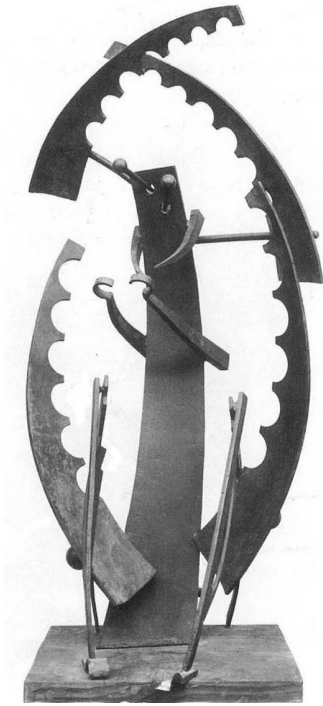
sl. 5: Zhenski torzo, 1959, marmor

sl. 6: Lazh, 1957, patiniran mavec

sl. 7: Logor, 1956, patiniran mavec

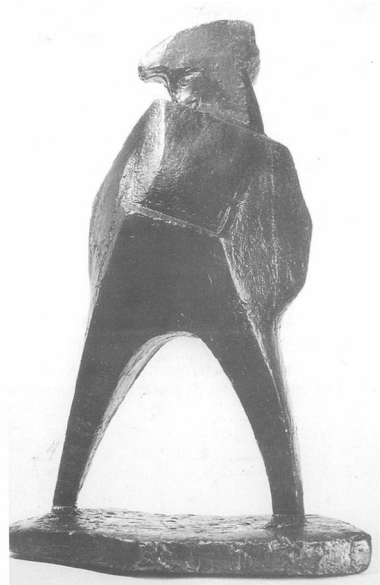
sl. 8: Glasnik smrti, 1959, varjeno zhelezo

sl. 9: Umetnikova roka, 1949, marmor

sl. 10: Zhenski lok, 1955, bron

sl. 11: Fakin, 1954, patiniran mavec

KMECHKO GIBANJE BOGOMILOV V SREDNJEM VEKU

Nashim shirshim ljudskim slojem je skoraj neznano veliko srednjeveshko ljudsko gibanje bogomilov. Mnogi sploh ne slutijo, da so v tem gibanju sodelovali njihovi davni predniki, ki so se dvignili v obrambo demokratičnih tradicij svoje staroslovanske zadruge pred novim, slovanskim fevdalnim in cerkvenim plemstvom. A she manjshe je shtevalo tistih, ki vedo, da je bila zibelka tega gibanja med Slovani, ki so zhiveli v Povardarju, in da je iz prve bogomilske občine, iz plemena Dragoviti, »kot zharki svetlobe zasijal bogomilski nauk po vsem svetu«, kot pravi veliki hrvashki znanstvenik Franjo Rachki.

Kdo so bili ti nashi pogumni pradedi, ki so v gluhem mraku evropskega srednjega veka vzhgali to »luch« in kaj so iskali?

Bogomili so se imenovali privrzhenci popa Bogomila, ki je zhivel v drugi polovici desetega stoletja. Pop Bogomil je ustanovil in organiziral to ljudsko gibanje, ki so ga nato vardarski Slovani prenesli tudi med druga ljudstva. Gibanje je bilo na verski osnovi, saj je v srednjem veku vera vkljucevala celotno takratno vednost ne le glede dushe, ampak tudi glede nachina družbenega zhivljenja. Slovanska plemena, ki so se priselila na Balkan, so she naprej zhivela tako kot v stari domovini, v svojih plemenskih zadrugah, z lastno demokratično ureditvijo. Toda v novem okolju, kjer so bila obkrozhena z ljudstvi z drugachno družbeno strukturo, so se tudi pri njih kmalu zgodile spremembe v nachinu zhivljenja. Posamezni poglavarji plemen so sprva zacheli sklepati medsebojne zveze za obrambo pred mochnejshimi sosedi. Potem je kakshen bolj spreten in bolj iznajdljiv med njimi uspel pokoriti ostale in njihova plemena ter postaviti temelje zvezne drzhave, v kateri so bili družbeni odnosi vse bolj razdeljeni, zadrughna zemlja pa je postopoma prehajala v zasebno last fevdalnih gospodarjev. Temu družbenemu preobratu med Slovani je posebno pripomogel mochni sosednji Bizanc, ki je novim slovanskim fevdalcem predajal vzorec fevdalne družbene ureditve, pa tudi vsega njihovega razumevanja sveta, zhivljenja in družbe. Odtlej vidimo, kako ti fevdalci podpirajo in »pokristjanjajo« slovansko mnogobožno ljudstvo, postajajo voditelji nove cerkve in vnashajo nove poglede na družbeno zhivljenje, obichaje, pravo in tako naprej. Bizantinsko krshchanstvo je popolnoma ustrezalo fevdalnemu sistemu družbene ureditve, zato so ga sprejeli novi slovanski fevdalci, ki so s prisilnim ukinjanjem demokratičnih dolochil zadrughnega zhivljenja hoteli uvesti povsem drugachne percepcije in poglede na družbeno zhivljenje.

Toda proti temu se je pojavil spontan ljudski odpor. Uradno krshchanstvo kot splošni svetovni nazor je nedvomno imelo prednost pred staroslovanskim mnogoboshtvom. Ker pa so ga uvajali, da bi upravicili zasuzhnjevanje ljudstva s strani fevdalcev ter izrinili staro zadrugo in njeno demokratično in bolj chloveshko razumevanje prava in družbenega zhivljenja, je bilo tuje preprostemu ljudstvu. Sicer pa je to krshchanstvo imelo opozicijo tudi v tistih sektah, ki so stale blizhje krshchanstvu prakomunističnih judovskih ribishkih naselbin. Zato je ljudstvo she bolj sprejemalo nauk teh sekt.

Tudi nauk popa Bogomila je nastal pod vplivom teh sekt. Bogomil je menil, da prvotno krshchanstvo bolj ustreza staroslovanski zadružni obliki zhivljenja, pa je v povezavi z ljudskim odporom proti fevdalcem skushal ustvariti novo, »pravo« krshchanstvo, ki bo popolnoma ustrezalo slovanskemu nachinu zhivljenja. Zato je njegova dejavnost preseгла okvire zaprte verske sekte in je zajela široke sloje ljudstva.

Bogomili so zahtevali ukinitev vseh družbenih institucij, ki jih je uvedel fevdalizem. Bili so proti fevdalcem in cerkvenim zemljishkim posestnikom, ker so si oboji od ljudstva prilashchali zemljo, ljudstvo pa spreminjali v fevdalne suzhnje. Ti so se nenavadno ostro upirali zoper uradno cerkev, ker je idejno utemeljevala ta postopek ter se celo sama spremenila v mochnega fevdalca in zasedla velike dele ljudske zemlje. Bogomili so na prostem molili boga, se izogibali verskemu obredju in zhiveli v preprosti obliki zhivljenja. Niso obljubljali zagrobnega zhivljenja, ampak so popolnost zhivljenja nahajali v sluzhenju resnici. Zhenski, ki je veljala za neenako, so priznali njeno chloveshko dostojanstvo. Sovrazhili so oblastnike, plemiche in cerkvene dostojanstvenike, prezirali vojno in pobijanje ljudi ter pridigali vrachanje k staroslovanskemu, zadružnemu nachinu zhivljenja.

Zato je gibanje bogomilov naletelo na širok odziv ljudstva. To se je najmočneje razvilo med povardarskimi Slovani ravno zato, ker so ti bili od nekdanj pod vladavino tujih neljudskih fevdalcev in izmed sebe nikoli niso dali posvetne ali cerkvene aristokracije. Iz prve bogomilske obchine, iz njenega plemena Dragoviti, ki je zhivelo v jugozahodni Makedoniji okrog Vodena, Kosturja in Bitole, se je bogomilsko gibanje razshirilo po celotnem Povardarju in zajelo Bolgarijo, Srbijo, Bosno ter preshlo celo v Italijo in druge dezhele. V okolici Velesa she danes obstaja vas Bogomila, pa tudi gora Babuna z istoimensko reko, saj so se tamkajshnji bogomili imenovali tudi babuni. Tod je bilo tudi njihovo nedvomno sredishche, zato se domneva, da je tudi pop Bogomil iz tega obmochja. V vasi Bogomila obstaja nekaj spomenik, glede katerega se vzdrzhuje izrochilo, da je grob popa Bogomila.

Toda proti bogomilskemu gibanju, kot zelo nevarnemu za uradno cerkev in fevdalni red, se je dvignila vsa tedanja zemljelastnishka oblast in bogomili so bili preganjani kot divje zveri. Od njih danes ni tako rekoch nobenega sledu, z izjemo ohranjenih pisnih spomenikov katolishkih in pravoslavnh kronistov. Ti so mrtve priche krvavega in vztrajnega boja, ki je potekal proti bogomilom. Vendar pa so se bogomilska izrochila in sledovi njihovega nauka ohranili vse do danes v obliki ljudskih pripovedk, basni in legend. Uradna cerkev je nad bogomilstvom izrekla

anatemo kot nad krivoverstvom, zato je to nashe srednjeveshko ljudsko gibanje malo znano in cenjeno. Kajti cheprav si je prizadevalo ohraniti stare oblike družbenega zhivljenja, ga mnogi evropski znanstveniki upraviceno shtejejo za prvo baklo, ki je bila prizhgana v srednjem veku, baklo, ki je chloveshtvu osvetlila nove poti za vstop v novi vek in podprla njegovo prebujanje iz srednjeveshkega sna. Zato je treba sposhtovat in razkrivati resnico o bogomilstvu kot o ljudskem gibanju za chlovekove pravice.

KOCHO RACIN (tudi Kosta Racin; mak. Коста Апостолов Солев Рацин; 1908, Veles – 1943, planina Lopushnik pri Kichevu, zah. Mak.), makedonski pesnik, novelist, romanopisec, esejist, publicist, politichni aktivist. Ime in priimek: Kosta Solev; A. je patronim, Racin pa psevd. po mladostni ljubezni (Rahilka Firfova – Raca; njej posveчена zbirka pesmi, napisanih v srb. in delno v bolg., je ostala rkp.); datum rojstva nezanesljiv (var. dneva, meseca in leta, morda 1909, verjetneje 1908). Iz revne družine loncharja; v 14. letu, cheprav dober učenec, zapusti gimnazijo in nadomesti bolnega ometa v obrti; izobrazhuje se sam, kot skojevec preuchuje marksizem (1928 delegat na 4. kongresu KPJ v Dresdenu), dela kot kamnosek in chasopisni korektor v Skopju. Kot chlan Pokrajinskega komiteja KPJ za Makedonijo in urednik njegovega glasila *Iskra* je dve leti zaprt v Sremski Mitrovici, zatem obchasno zhivi v Skopju, Beogradu in Zagrebu, zmeraj s policijo za sabo. Intenzivno pishe in preuchuje literaturo, zgodovino, filozofijo (dve razpravi o Heglu), družbene razmere. Pishe in objavlja vechinoma v srb., nekaj malega v bolg., v prepovedani mak. pa ilegalno tiska zbirko *Beli sviti* (*Beli mugi*, Zagreb, 1939; kljub sodnemu pregonu razshirjeno 4000 izvodov), ki vsebuje 12 socialnokritichnih pesmi s folklornimi elementi (med njimi *Lenka*, unikum v svetovni lit.) in velja za zacetek moderne mak. lit. in mak. knjizh. jezika. Tik pred vojno interniran, med vojno ilegalec v Sofiji in Skopju, 1943 se pridruzi partizanom, kjer je junija ustreljen (zaradi okvare sluha ni slisnal opozorila strazharja pred bazo; po »teorijah zarotek« likvidiran od KPJ, ker ni bil zmeraj povsem »na liniji«, 1940 celo izkljuchen; morda poseg probolgarske frakcije ipd.). Vech njegovih rkp. je bilo unichenih ali objavljenih shele po vojni. Racin in zbirka *Beli sviti* imata danes status nacionalnih simbolov.

Njegov »bogomilski triptih« so tri razprave, napisane 1938-1940; najkrajsha, osnovno informativna *Kmechko gibanje* ... je bila objavljena v srb. jeziku v Beogradu 1939, drugi dve shele po vojni v mak. prevodu (najpomembnejsha *Dragovitski bogomili*, Skopje, 1948). Racinu bogomilstvo pomeni, deloma provokativno-poetichno, jedro mak. nacionalne identitete, tisoehletja ogrozhene od vseh strani, cheprav z najstarejsim izprichanim etnonimom na Balkanu; Bolgari kot praturshki priseljenci so se le prilepili na Makedonce in vsrkali njihov jezik. V bogomilstvu je videl vzporednico med prvotnim (neinstitucionalnim) krshchanstvom in sodobnim (predvojnim) komunizmom, ki je edini imel nekaj posluha za mak. nacionalno vprashanje, vse druge strani – srbska, bolgarska, grshka – so negirale eksistenco tega naroda. Dejstvo je, da je prerod mak. naroda sredi 20. stol. nelochljivo povezan s komunistichnim gibanjem. Ob sedanjem vsiljenem preimenovanju (s tipichno kolonialnim imenom) mak. drzhave je Racinovo raziskovanje bogomilstva po svoje znova aktualno vsaj kot »metaforichna« spodbuda za razmislek. Tukaj objavljen Racinov spis je preveden po mak. prevodu prvega natasa v srb.; ohranjeno je Racinovo geogr. ime »Povardarje« (ime Makedonija je bilo v jugokraljevini / Vardarski banovini prepovedano).

Izbor, prevod in zapis o avtorju Ivo Antich

Iz zgodovinskega spomina

Damir Globočnik

FRANCHISHEK LAMPE IN FOTOGRAFIJA

Filozof, teolog in urednik Franchishek Lampe je bil rojen 23. februarja 1859 v Zadlogu v župniji Črni vrh nad Idrijo.¹ Po osnovni sholi v Črnem vrhu in Idriji ter gimnaziji v Ljubljani se je vpisal na ljubljansko bogoslovje. V duhovnika je bil posvečen leta 1881. Shtudij je nadaljeval v Gradcu in ga konchal z dvojnimi doktoratom: leta 1883 je doktoriral iz teologije, leta 1885 iz filozofije. Leta 1883 je postal podvodja ljubljanskega bogoslovnega semenishcha. Na bogoslovnem učilishchu je zachel leta 1885 predavati filozofijo in dogmatiko. Istega leta je postal vodja deshkega sirotishcha v Marijanishchu v Ljubljani, kjer je bil tudi veroučni učitelj. Prav tako je verouk v letih 1884 do 1891 učil na Mahrovi trgovski sholi.

Zhe v ljubljanskem semenishchu se je zachel intenzivno pripravljati na bodoče delovanje na literarnem področju. Razmishljal je o listu, ki bo posvečen znanosti in leposlovju.² Leta 1881 je ustanovil Cirilsko drushtvo, namenjeno bogoslovcem za vaje v pisanju in govornishtvu. Konec leta 1887 je s pomočjo nekaterih chlanov Cirilskega drushtva zasnoval mesechnik *Dom in svet*, ki je bil poleg *Ljubljanskega zvonu* vrsto let najpomembnejsha domacha literarna in družboslovna revija. Prva shtevilka *Doma in sveta* je izshla januarja 1888. Lampe je bil njegov urednik, upravnik in odpravnik. Prispeval je filozofske in pouchne spise, potopise, zhivljenjepise in programske razprave. V letu pred smrtjo je v *Domu in svetu* objavil razpravo *O lepoti*, ki jo je nameraval izdati kot posebno knjigo. Ohranjen je del Lampetove korespondence s sodelavci, pisatelji, slikarji in fotografi.

Franchishek Lampe je bil zagovornik tomistichne filozofije. Njegovo najpomembnejsho filozofsko delo je *Uvod v modroslovje* (1887). Zanimala ga je tudi psihologija. Leta 1890 je izdal *Dusheslovje* (1890). Bralcem *Doma in sveta* je sholastichno filozofijo na poljuden nachin poskushal priblizhati v »pomenkih«, ki so izshli v knjigi *Cvetje s polja modroslovskega* (1897). Za Mohorjevo družhbo je pisal *Zgodbe svetega pisma*, ki so zachele izhajati leta 1894 (sedem snopichev do leta 1900). Ko ga je Mohorjeva družhba zaprosila za te *Zgodbe*, je med februarjem in majem 1891 obiskal Egipt in Palestino. Potovanje je opisal v potopisu *Jeruzalemski romar / Opisovanje svete dezhele in svetih krajev* (Družhba sv. Mohorja v Celovcu, dva dela, 1892 in 1893). Nekatero risbo v obeh knjigah so nastale po Lampetovih fotografijah. Leta 1888 je romal na grob sv. Petra v Rimu in si ogledal umetnishke zbirke. Dr. Evgen Lampe pishe, da je Franchishek Lampe odshel tudi na Dunaj in

v Budimpeshto, da bi si ogledal zavode, v katerih so izdelovali klisheje za *Dom in svet*. »S chasom je tako shtedil, da si niti najpotrebnejsbega pochitka ni privoshchil. Na izprehod ni hodil. Poznal je samo pot v kapelo, v sbolo in v tiskarno. Redkokdaj je shel kam na dezbelo, in takrat vechinoma le, da bi zavodu koristil ali pa prinesel kako fotografijo za list.«³

Andrej Kalan omenja Lampetovo osebno skromnost, asketsko zhivljenje, ljubeznivost, vedozheljnost, neumorno delavnost na razlicnih podrochjih, pa tudi bolehnost in tezhave z ochmi.⁴ »Najbolj znachilna za Lampeta se mi zdi ona njegova podoba, ki kazhe Lampeta obdanega ali tako rekoch od vseh stranij zakopanega v knjigah. S tem je nekako najlepshe oznachena njegova neumorna pridnost, njegova ljubezen do knjig, do uchenja, do dela.«⁵

Lampe se je ukvarjal tudi s prevajanjem. Sodeloval je pri nachrtu za osushevanje Ljubljanskega barja. Od leta 1885 je bil odbornik Slovenske matice, od 1893 njen podpredsednik. Leta 1897 je postal prvi predsednik Slovenskega chebelarskega drushtva. Leta 1900 je bil imenovan za ljubljanskega stolnega kanonika. 24. septembra istega leta je v starosti 41 let umrl v Ljubljani.

V svojih spisih je goreche zagovarjal katolishke filozofske, estetske in politichne nazore, vendar mu je ob smrti liberalni tabor izrekel priznanje, da je bil blag in znachajen mozh, zgleden duhovnik in vrl narodnjak ter da nikoli ni prestopil meja stvarne kritike in se podal v pamflet, med vsemi pristashi Mahnicheve struje naj bi bil najsvobodomiselnjsi, z ilustracijami v *Domu in svetu* pa naj bi »pospesheval med nashim ljudstvom chut za lepoto in umetnost ter vplival na razvoj etetishkega okusa«.⁶

Lampe je v *Domu in svetu*, ki je od leta 1893 imel podnaslov »ilustrovan list za leposlovje in znanstvo«, veliko pozornost namenil tudi fotografiji. Z zhivljenjepisom Janeza Puharja je pomagal obuditi spomin na prvega domachega fotografa in fotografskega izumitelja (»Ivan Pucher, svetlopisec«, 1893, sht. 3, str. 143–144, sht. 5, str. 240, sht. 8, str. 382–384). Leta 1884 se je seznanil s Christianom Paierjem. Paierjeva potovanja na Blizhnji vzhod je leta 1893 vkljuchil v potopis *Potovanje krizhem Jutrove dezbele*.

Bralce *Doma in sveta* je seznanil z napredkom fotografske tehnike: »Nekatere vednosti in umetnosti jako urno napredujejo. Skoro ne preide mesec, da bi ne porochali chasniki, kako se je zopet kaj izboljshalo v fotografiji. Na Angleshkem so sestavili tako pripravo, ki sama naredi chloveshko podobo s fotografijo. Treba se je vstopiti pred tisti stroj, vrechti v neko luknjo denar (blizu 6 kr.), tam pochakati kakih 40 sekund, in na dan pride slika, ki ni slaba. Polagoma bodo tudi pri nas postavili take stroje, saj ima njihov posestnik pri vsaki podobici she 3 kr. dobichka. – Lepo znajo uzhgati fotografije (portrete) v porcelan. Da se posebno lepo prirediti taka slika na grobne spomenike. Slika, v porcelan uzhgana, je natanchna in stanovitna. Ko bi bila ta stvar bolj znana, gotovo bi dal marsikdo napraviti na grobni spomenik tako podobo. – Vedno bolj obetajo, da se bode dalo fotografovati tudi v barvah. Take poskuse je delal s precejshnjim uspehom G. Lippmann, in veshchaki menijo, da se bode polagoma vendar-le dalo dognati, kar se je zdelo skoro chisto nemogoche. – She bolj chudno je tole: Upajo, da se bodo

*dale podobe in risbe prav tako sporočati in prenashati na daljavo, kakor dandanes telegrafujejo in pa govoré s telefonom v daljavo po zhelezni zhcici.*⁷

Z *Domom in svetom* so konec 19. stoletja sodelovali skoraj vsi pionirji domače fotografske publicistike. Kaplan Anton Tramte je leta 1890 prispeval razpravo o stereo fotografiji (»Nekoliko o fotografiji«, *Dom in svet*, 1890, sht. 6, str. 181–183, sht. 7, str. 215–216). Profesor fizike Simon Shubic je napisal razprave o rentgenski sliki (»Fotografovanje nevidnih stvarij«, *Dom in svet*, 1895, sht. 5, str. 155–159, sht. 6, str. 186–189), o barvni fotografiji (»Fotografovanje v prirodnih barvah«, *Dom in svet*, 1896, sht. 1, str. 30–31) in o filmu (»Zhive fotografije«, *Dom in svet*, 1898, sht. 11, str. 18–20).

Franchishek Lampe je poleg fotografij drugih avtorjev (Alois Beer, Ivan Kotar, Benedikt Letgerporer, Srechko Magolich, Davorin Rovshek) v *Domu in svetu* objavljaj tudi lastne fotografije. »Poleg vseh svojih tezhavnih del se je sam uchl fotografovanja, da ga okerasi in ozaljsha, in le njegovi vstrajni delavnosti se moramo zahaliti, da imamo slovenski ilustrovan list.«⁸ Dr. Janez Evangelist Krek je zapisal, da je Lampe »s svojim fotograficnim aparatom prehodil nasbe dezhele in iskal slik za 'Dom in Svet'«. ⁹ Andrej Kalan je poudaril: »Sam se je priuchil fotografovanju in koliko potov je obhodil s fotografskim aparatom, koliko ur je prebil v fotografski temnici, koliko je imel posla, da je spodbujal razne domače mlade umetnike, koliko je zhrtoval v te namene! Vendar je vstrajal! Nekaj lepega je hotel dati narodu in posrechilo se mu je.«¹⁰

Lampetove fotografije, ki jih lahko uvrstimo v različne fotografske zhanre (vedute, portreti in zrezhirane figuralne kompozicije, cerkvene notranjshchine, reprodukcije likovnih del, različni slavnosti dogodki, avtoportret), prichajo o dobrem poznavanju fotografske tehnike. Izbrani fotografiji prikazujeta prizora z velike ljudske veselice 22. junija 1893, na kateri so Ljubljanchani praznovali 300-letnico bitke pri Sisku.

¹ Biografski podatki po: Evgen Lampe, »Spomini na dr. Franchishka Lampeta«, *Dom in svet*, 1920, sht. 20, str. 609–613, in Alesh Ushenichnik, »Franchishek Lampe«, *Slovenski biografski leksikon*, Ljubljana 1925–1932, str. 610–614.

² Po: Andrej Kalan, »Spomini na dr. Franchishka Lampeta«, *Dom in svet*, 1920, sht. 22, str. 673.

³ Po: Evgen Lampe, »Spomini na dr. Franchishka Lampeta«, *Dom in svet*, 1920, sht. 20, str. 613.

⁴ Andrej Kalan, »Spomini na dr. Franchishka Lampeta«, *Dom in svet*, 1920, sht. 22, str. 673–676.

⁵ Andrej Kalan, »Kanonik + dr. Franch. Lampe«, *Drobtinice*, Ljubljana 1900, str. 85.

⁶ Po: Anton Ashkerc, »+ Dr. Franchishek Lampe«, *Ljubljanski zvon*, 1900, sht. 11, str. 651–652.

⁷ »Nove iznajdbe«, *Dom in svet*, 1892, sht. 7.

⁸ Po: »+Kanonik dr. Franchishek Lampe«, *Dom in svet*, 1900, sht. 19, str. 578.

⁹ Janez Evangelist Krek, »Dom in Svet zhivi«, *Dom in svet*, 1917, sht. 6.

¹⁰ Andrej Kalan, »Kanonik + dr. Franch. Lampe«, *Drobtinice*, Ljubljana 1900, str. 93.

Prizor z ljudske veselice 22. junija 1893 v Ljubljani (Dom in svet, 1893, sht. 9)

Mlada junashka četa (Dom in svet, 1893, sht. 9)

Milan Shtruc

SRECHNO NOVO LETO 3242 PO EMONSKO

Verjetno je malo narodov na svetu, ki bi svojo zgodovino tako potvarjali v lastno škodo, kot se to dogaja pri nas.¹ Ameriški Slovenec dr. Edi Gobec zatrjuje, da je treba vzroke za to iskati v slovenski viktimizaciji, zaradi katere je pri njenih zhrtvah vsaka omemba zgodovine, ki se ne sklada z ustaljenimi stereotipi, sprejeta s skepso ali posmehom.² Podobno velja tudi za mite in legende, ki so sicer pomemben del vsakega narodnega izročila in identitete.

Tudi najstarejša grška in rimska zgodovina sta v velikem delu sestavljeni iz mitov in legend, med katerimi je grška legenda o Jazonovi ustanovitvi Emone povezana tudi z našimi kraji.³ Danes vemo, da so se shtevilne mitske zgodbe pogosto izkazale za opise resničnih dogodkov iz daljne preteklosti, ki so bili olepshani z mitoloshkimi dodatki, verjetno tudi zato, da so s tem zgodbe postale zanimivejše.

Starodavna zgodba pripoveduje, da naj bi v trinajstem stoletju pred našim shtetjem t. i. Argonavti pod vodstvom Jazona iz Tesalije s kraljichno Medejo in z zlatim runom zbezhali iz Kolhide. Potovali naj bi po Donavi, Savi in Ljubljani ter od tu nadaljevali pot do Jadranskega morja.⁴ Za to možno plovno pot naj bi Jazonu povedal njegov prijatelj Argos. Sicer pa naj bi bila argonavtska plovna pot dejansko odprta celo vse do 18. stoletja.⁵

Kar precej dejstev dokazuje, da v primeru Jazonove Emone ne gre za popolnoma izmisljeno zgodbo. Tako na primer starodavni opis poti Argonavtov prek nashega ozemlja za tisti čas neverjetno natančno opisuje geografske znachilnosti, med katere zanesljivo sodijo znamenita *Postojnska vrata*, ki she danes najustrezneje povezujejo široko celinsko obmochje z Jadranskim morjem.

Podrobno o tem potovanju pishe Edward Brown v svoji knjigi *Kratko porochilo o nekaj potovanjih na Madzharsko, Srbijo, Bolgarijo, Makedonijo, Tesalijo, Avstrijo, Shtajersko, Koroshko, Kranjsko in Furlanijo* iz leta 1673. Po Brownu so Argonavti svojo plovno pot zacheli v kraju Argos Pelasgicum v Tesaliji, pluli po rekah Ister (antichno ime Donave), Sava in Ljubljani ter se ustavili na Kranjskem. Avtor pravi, da je med svojim potovanjem od Dunaja na Shtajersko, Koroshko, Kranjsko, v Furlanijo in Benetke obiskal tudi glavno mesto Kranjske, slavno zaradi tega, ker so ga ustanovili Argonavti. Tako naj bi na svojem potovanju obiskal mesto njihovega odhoda iz Tesalije, kot tudi kraj njihovega pristanka, to je Ljubljano.⁶ Avtor je prepričan, da naj bi Emono oziroma kasnejsho Ljubljano ustanovili Argonavti leta 1223 pred našim shtetjem, cheprav vechina drugih virov navaja leto 1222 kot letnico ustanovitve tega mesta.⁷

Tudi bizantinski cerkveni zgodovinar Sozomen ustanovitev prvega naselja na obmochju Emone pripisuje Jazonu in Argonavtom. Ti naj bi v 13. stoletju pred našim shtetjem pripluli po Savi in Ljubljani. Blizu izvira Ljubljane naj bi naleteli na barje in veliko jezero, kjer je zhivela mogochna mochvirska poshast. To naj bi Jazon v junashkem boju premagal in naj bi zato Ljubljana kot svoj zashchitni

znak dobila zmaja. Ob tem je zanimivo, da she danes ne vemo, kakshna naj bi bila odrasla oblika chloveshke ribice iz postojnskega podzemlja. O tej lahko she vedno samo ugibamo, saj dejansko nikoli ne dosezhe svoje odrasle oblike.

Argonavti naj bi se ustavili tudi ob izviru Ljubljanice pri danashnji Vrhniki. Tam je bilo v antichnih chasih pomembno pristanishche, o chemer pricha tudi ime Nauport oziroma Nauportus, kot naj bi Vrhniko poimenovali zhe Argonavti. Ime naj bi sestavljali grshka beseda *nays* »ladja« in latinska beseda *portus* »pristanishche«. ⁸ Argonavti naj bi tukaj ladjo razstavili, prenesli po kopnem do obale in nato nadaljevali pot v dezhele Italikov. ⁹

Tudi ime mesta Emona ni izbrano nakljuchno, saj je bil Jazon v zgodbi o Argonavtih rojen v antichni provinci *Emonia* v Tesaliji, v danashnji Grchiji. Gre torej za precej logichno povezavo, po kateri naj bi Jazon novoustanovljeno naselje poimenoval Emona po imenu svojega rojstnega kraja.

Legenda o Argonavtih je bila v nashih krajih she dolgo chasa mochno prisotna, argonavtska ladja je bila upodobljena v grbu Ilirskega kraljestva (Avstrija, 19. stol.), sedaj pa je v grbu Obchine Vrhnika.

Danes le redko kdo ve, da so Ljubljančani poleg sploshno sprejetega shtetja let po Kristusu she v 17. stoletju shteli leta tudi po »ljubljski dobi« oziroma od ustanovitve Emone dalje. Takshen nachin shtetja ni bil nobena posebnost, saj so tudi Rimljani svoje shtetje let utemeljili na legendi o ustanovitvi Rima, pogosto pa so za zachetek shtetja uporabili kar nastop vladavine katerega od svojih vladarjev. Obchasnno se je podoben nachin uporabljal tudi kasneje. Tako je na primer nekaj chasa celo v Franciji kot izhodishche za shtetje let veljal zachetek francoske revolucije oziroma padec Bastilje.

Pri nas smo doslej po nepotrebnem iz zavedanja izrinili shtevilne mite in legende, ki bi lahko pomembno obogatili nashe razumevanje lastne preteklosti. Tudi v tem odnosu do mitske preteklosti se nashe okolje razlikuje od shtevilnih drugih, kjer mitologija pomeni pomemben del identitete in narodnega zavedanja.

Dodatna zanimivost v zvezi z Jazonovo Emono je bil napis na kamniti ploschi, vzdani v steno stare zhupnijske cerkve Sv. Roka v ljubljanskih Dravljah. Zhal se je kasneje ploscha po neki obnovi ali ob gradnji nove cerkve »izgubila«. Iz napisa na njej izhaja, da je bilo pri nas she v 17. stoletju v veljavi tudi rachunanje let po »ljubljski dobi«. O tej ploschi je pisal zhe Janez Vajkard Valvazor v *Slavi Vojvodine Kranjske*, kjer pravi: »Na predlog ljubljanskega kanonika Dolinarja so se zaobljubili ljubljanski gospodje in draveljska soseska, da bodo sezidali cerkev sv. Roku v chast. Kuga je takoj prenehala tako odsekano, da niti en chlovek ni vech za to boleznijo umrl. Zidanje so zacheli she v istem letu in v vechen spomin zaznamovali steno cerkve s temle napisom: 'Divo Rocho ad depellendos epidemicae morbos'«. ¹⁰

Ker je Valvazor vsebino napisa navedel le delno, je zhupnik Lojze Shtrubelj v svoji knjigi predstavil ves napis s prevodom iz latinskega v slovenski jezik: »Svetemu Roku, od Boga odbranemu zavetniku, da bi odganjal nalezljive bolezni: ne samo v njegovo chast zaradi zaobljube, da se bo tu v Dravljah sezidalo svetishche, ko je istotam l. 1644 razdivjano kugo pomiril, pogasil in zatrl, marvech tudi vso provinco Kranjske dezhele od kuge, ki je po Shtajerskem, Koroshkem, Hrvashkem

in Gorishkem prav do sosednjih meja zhe tretje leto divjala in morila, otel, reshil in obvaroval, izkazuje svojemu zavetniku za mero in dokaz nebeshke mochi in chloveshkega upanja, pa tudi poznemu rodu v priporočilo mesto Ljubljana. *Krshchbanske dobe 1682, kar je ljubljanske dobe 2904.*¹¹

Po tem načinu shtetja je Ljubljana torej znatno starejša od Rima. Ker pa gre v obeh primerih za legendo, je vprasanje, zakaj naj bi bila tista o argonavtski ustanovitvi Emone manj »verodostojna« od tiste o ustanovitvi Rima po dvojčkih Romulusu in Remusu, zapushchenih sinovih boga Marsa, ki ju je dojila in vzgojila volkulja.¹²

Zanimivo, da so si mnogi Ljubljančani she vse do pred nekaj vech kot stoletjem voshchili novo leto tudi po ljubljanskem načinu shtetja let.¹³ Ker letu 2020 po našem shtetju ustreza leto 3242 po ljubljanskem shtetju, si lahko nedvomno zazhelimo ne le Srechno novo leto 2020, ampak tudi ***Srechno novo leto 3242 po emonsko.***

¹ Med take potvorbe sodi tudi nova »ugotovitev«, da so se Slovenci shele leta 1991 spremenili iz naroda v nacijo. To pomeni, da sedaj tudi ne obstaja vech Organizacija zdruzenih narodov, ampak samo she Organizacija zdruzenih nacij.

² Slovenian American TIMES, *Leon von Caprivi, State Chancellor of Germany*; Vol.VI. str. 6, by Edward Gobetz: »As such, they have sometimes been stereotyped by writers, journalists and politicians of dominant nations as »people without history« ... As anyone familiar with the consequences of victimization will easily understand, as victims of such stereotypes, quite a number of Slovenians have frequently humbly accepted them...«

³ Leta 2015 smo v Ljubljani proslavljali 2000-letnico ustanovitve Emone. Leto ustanovitve mesta naj bi temeljilo na zelo skromnih ostankih dveh kamnitih ploshch, ki naj bi po sestavitvi potrjevali, da je bilo takrat v Emoni zgrajeno obzidje (*murum*). Fragmenta izvirata iz različnih ploshch, ki sta bili najdeni na različnih lokacijah, izvirata iz različnih kamnolomov, različna je velikost chrk, presledki med vrsticami so različno veliki in različni sta tudi obliki obrobnic. Seveda pa tudi po sestavitvi obeh fragmentov besede *murum* ni možno najti.

⁴ Wikipedija poimensko navaja 85 chlanov argonavtske posadke, ki naj bi pluli z Jazonom; *Argonauts*, <http://en.wikipedia.org/wiki/Argonauts>, zadnja sprememba 1.1.2015 ob 15:14.

⁵ Tadej Bratok, *Ljubljana, tisoch obrazov zelene reke*. (iz chlanka)

⁶ Bozhidar Jezernik, *Potpis Edvarda Browna o Ljubljani iz leta 1673*; Ljubljana, glasilo mestne občine, nov. dec. 2004, str. 54-55.

⁷ Edward Brown v *Kratkem porochilu o nekaj potovanjih ...* kot leto ustanovitve Emone navaja leto 1223, medtem ko vechina drugih virov navaja leto 1222 pred n. sht. Tako je bilo med drugim zapisano tudi na ploshchi iz draveljske cerkve. Podobno ustanovitev Emone v chas 1222 let pred n. sht. umeshcha tudi Janez Ludvik Schönleben v svojem delu o Emoni iz leta 1674.

⁸ *Vrhnika*, Wikipedija, http://sl.wikipedia.org/wiki/Vrhnika#Prazgodovina_in_antika; zadnja sprememba 17.1.2015 ob 21:42.

⁹ *Emona*, <http://sl.wikipedia.org/wiki/Emona>, zadnja sprememba 16.12.2014 ob 10:42.

¹⁰ Janez Vajkard Valvazor: *Slava Vojvodine Kranjske*, II. zvezek, knjiga 8, stran 820.

¹¹ Lojze Shtrubelj: *Dravlje, iz starih korenin novo drevo*; Zhupnjijski urad Dravlje, Ljubljana, 1981, stran 18 (poudarjeni del besedila po izboru M. Sh.).

¹² »It is said that Romulus and his twin brother Remus, apparent sons of the god Mars and descendants of the Trojan hero Aeneas, were suckled by a she-wolf after being abandoned, then decided to build a city.« *History of Rome*, Wikipedija, zadnja sprememba 29.12.2018 ob 23.01.

¹³ Marjeta Shterbenc: *Prebujena krajevna zavest v Dravljah*; Glasilo mestne občine Ljubljana, Chetrtne skupnosti, ChS Dravlje, stran 58.

Milan Shtruc

DELO NARAVE ALI VELICHASTNI PROJEKT DAVNE CIVILIZACIJE

1. O naši preteklosti vemo zelo malo

Danes velja prepričanje, da vemo o naši preteklosti zhe praktično vse, čeprav se pogosto tudi najbolj zanesljive zgodbe na podlagi novejših metod raziskovanja chez noch sesujejo v nich. Tako se tudi v slovenski zgodovini med drugim she vedno pishe o nekakshnem prihodu Alpskih Slovanov iz Zakarpatja v 6. stoletju, čeprav vsi izsledki novejših raziskav, med njimi genoma in populacijske genetike,¹ to zhe dolgo v celoti zavrachajo. Podobno naj bi v popolnem nasprotju s shtevilnimi drugimi dejstvi celo beseda Slovenija nastala shele sredi 19. stoletja, slovenska drzhava pa iz nich prvich shele leta 1991.

Zhal kljub shtevilnim dokazom o kontinuirani slovenski zgodovini she vedno prevladujejo prav tiste teorije, ki so v shkodo slovenskemu narodu. To je ena od nashih posebnosti, za katero pa so tudi vzroki zanjo zhe dolgo chasa dobro poznani. Tako velja napis na cheladi Negova B v svetovni zgodovini she vedno za prvi germanski napis, čeprav je jasno, da gre za napis z jasnim besedilom v *slovenskem* jeziku, najden na obmochju *Slovenskih Goric* v danashnji *Sloveniji*, nanasha pa se na rimsko vojashko enoto, v kateri je bil drugache od drugih legij in kohort za jezik enote dolochen »*ilirski*«² jezik.

Tako kot she vedno slabo poznamo dogodke iz nashe blizhnje preteklosti ali neposredne blizhine, to she v bistveno vechji meri velja za dogajanja v daljni chloveshki zgodovini, predvsem she za tista, ki so izven obmochja danashnje »zahodne civilizacije«. Medtem ko je na primer o staroegipchanski civilizaciji napisanih na stotine knjig, pa o predegipchanski zgodovini ne vemo skoraj nichesar. Starejsi viri so kot zacetek zgodnjega dinastichnega obdobja Egipta navajali 3400 let pred n. sht. (Breasted, 1906), po novejših podatkih pa naj bi do tega prishlo 3000 let pred n. sht. (Shaw, 2000). Vendar gre za vprashanje, kdo je na ozkem severovzhodnem porechju Nila, kjer so bila vse naokrog samo prostrana in nerodovitna pushchavska obmochja, ustvaril pogoje za nastanek najvishje razvite civilizacije tistega chasa.

Zanesljivo je namrech morala tudi na obmochju juzhne Afrike, kjer so zanesljivo obstajali ugodnejshi pogoji za razvoj chloveshtva kot na pushchavskem severovzhodu, zhe obstajati neka civilizacija, saj med drugim vemo, da je chloveshtvo prav od tam prichelo osvajati vsa druga obmochja na Zemlji. Dosedanje predstave, da naj bi na bistveno primernejšem prostoru za zhivljenje obstajala samo *najbolj primitivna plemena*, niso bile doslej nikdar podkrepljene s kakshnimi konkretnimi dokazi. Ali je v Egiptu prishlo do tako visoko razvite civilizacije samo zato, ker je tam »sluchajno«³ tekla najdaljsiha reka na svetu, ali pa se je morda zaradi vechje varnosti

tja preselila neka visoko razvita civilizacija iz predegipchanskega obdobja in si tam ustvarila pogoje za svoje prezhivetje? Ob tem namreč nikogar ne moti dejstvo, da po letu 2560 pred n. sht., ko naj bi bil zgrajen Veliki plato piramid v Gizi, staroegipchanska civilizacija vsa tisočletja svojega kasnejšega obstoja ni bila nikoli vech sposobna zgraditi tako velichastnega ali vsaj podobnega objekta, ki bi sluzhil kakršnemu koli namenu.

Sicer pa se tudi védenje o zgodovini Starega Egipta spreminja. Tako je z znamenitega platoja piramid v Gizi »izginila« Keopsova piramida in namesto nje obstaja samo »Velika piramida Gize«. Napis, ki naj bi kot graditelja piramide navajal tega faraona, je bil namreč ali napachno razumljen, ali pa je bil sploh navaden ponaredek.³

Doslej so vse katastrofe svetovnih razsežnosti pripisovali predvsem padcem nebesnih teles, vendar lahko na podlagi doslej znanih podatkov, ki so tukaj prikazani v nadaljevanju, ugotovimo, da je shlo tudi v teh primerih bistveno pogosteje za delovanje zemeljskih sil. V nekaterih novejših virih je možno zhe zaslediti tezo, da naj bi k pospeshenemu izseljevanju prebivalstva z območja *juga afrishke celine* prispevale tudi nekatere velike katastrofe svetovnih razsežnosti, med drugim izbruh indonezijskega supervulkana *Toba* s Tihomorskega ognjenega kroga.

2. Civilizacija pred obdobjem Starodavnega Egipta

Dosedanja raziskovanja potrjujejo domnevo, da je treba izvor razvoja chloveshke vrste iskati na območju danashnje podsaharske Afrike, od koder naj bi se prichele selitve po vsem svetu. Kdaj je prishlo do naseljevanja manj primernih območij za zhivljenje, o tem she ni dovolj podatkov, najnovejshe ocene pa zhe uposhtevajo rezultate raziskav chloveshkega genoma in populacijske genetike.

Med vso obsežno literaturo o egipchanski civilizaciji ni o njeni *predhodnici* nobenih uporabnih podatkov. Zato pa obstajajo shtevilni alternativni pogledi na ta del chloveshke zgodovine. Tako je shvicarski raziskovalec Erich von Däniken iskal in domnevno tudi nashel shtevilne dokaze o prihodu in delovanju astronomov iz visoko razvitih civilizacij z drugih planetov na Zemlji, ki naj bi jih chloveshtvo sprejelo kot bogove. Njegove shtevilne knjige in televizijske serije s to tematiko so bile prevedene v 32 jezikov, prodanih pa je bilo prek 63 milijonov izvodov.⁴

Podobno je obdobje pred faraonskim chasom opisoval ekonomist Zecharia Sitchin. V svojih shtevilnih delih opisuje prihod astronomov iz rodu Anunnaki s planeta Nibiru in njihovo bivanje na Zemlji. Delovali naj bi na območju Afrike in ustvarili tudi sumersko civilizacijo. Tu naj bi vodili svoje imperije in ustvarili chloveshko vrsto za opravljanje tezhaskih delih pri pridobivanju zlata, ki naj bi ga potrebovali za sanacijo poshkodovane atmosfere na svojem planetu. Tako kot pri Erichu von Dänikenu naj bi jih chloveshtvo imelo za bogove. Njihovo bivanje na Zemlji naj bi se konchalo s sporom med temi »bogovi« samimi, v konchni bitki pa naj bi med drugim uporabili tudi atomsko orožje.

V zadnjem chasu, ko so katastrofalne posledice nekaterih dogodkov s svojim izvorom na daljnem Pacifiku dosegle in prizadele celó vzhodno obalo na jugu afrishke celine, je možno bolje razumeti, kako ranljiv je obstoj zhivljenja na Zemlji. Gre za dejstvo, da so obchasni katastrofalni dogodki svetovnih razsežnosti

normalni del zhivljenja Zemlje, ki se ne ozira na zhiva bitja in she manj na interese chloveshke vrste. S tem pa je tudi domneva, po kateri se je civilizacija na jugu afrishke celine odlochila zapustiti to obmochje in si zagotoviti prezhivetje na manj prijaznem, vendar varnejšem obmochju na severovzhodu afrishke celine, postala bistveno bolj verjetna. Vendar to niso mogla biti primitivna ljudstva, temvech samo *visoko razvita civilizacija*, ki je bila sposobna tudi na prostoru nove naselitve ustvariti infrastrukturne objekte, potrebne za zagotovitev svojega nadaljnega obstoja.

Upajmo, da bomo to razumeli kot opozorilo, kako nash obstoj ni odvisen le od dogajanja v nashi neposredni blizhini, ampak ga lahko zhivljenjsko ogrozijo spremembe tudi na najbolj oddaljenih koncih sveta. Vednost o tem prepochasi prodira v nasho zavest, saj v nasprotnem primeru ne bi she vedno gradili desetmilijonskih velemest na najbolj ogrozhenih obmochjih.

3. Resnichne grozhnje chloveshkemu obstoju

Moje vechje zanimanje za mogochno delovanje zemeljskih sil je spodbudil obisk (2018) starodavnega mesta Antigua (slov. Antigva) v Gvatemali, ki je bilo v kolonialnih chasih prestolnica tamkajshnjih shpanskih kolonij. Zaradi shtevilnih katastrofalnih vulkanskih izbruhov in potresov, ki so prizadevali to obmochje, so prestolnico konchno le preselili na varnejsho lokacijo. Po daljšem zatishju je mesto ponovno ozhivelo. Zaradi lepih objektov znachilne kolonialne arhitekture, katerih strukturo je po vulkanskem izbruhu she vedno mozhno zaznati, je mesto sedaj na Unescovem seznamu svetovne kulturne dedishchine.

Pokrajino ob mestu nadzirajo trije stratovulkani, in sicer *de Fuego*, *Acatenango* in *Agu*, ki s svojo znachilno obliko opozarjajo, da she niso izrekli svoje zadnje besede. Med njimi stratovulkan *Fuego*, po shpansko Vulkan ognja, sodi med najbolj nevarne eksplozivne vulkane na svetu in je del Tihomorskega ognjenega kroga (Pacific Ring of Fire).

Tako se je zgodilo, da sem se na poti, ki pelje proti Antigui, sluchajno znashel ob tem vulkanu prav v trenutku, ko se je po dolgem obdobju mirovanja spet prichel njegov izbruh. Lahko sem od blizu spremljal napredovanje izbruha ter poslushal globoko in zloveshche vulkansko bobnenje. Kasneje to seveda ne bi bilo vech mozhno, saj pristojni organi takoj po prichetku izbruha ocenijo njegov obseg, prepovedo vsak dostop v blizhino vulkana in odredijo evakuacijo z ogrozhenega obmochja.

Zhe med vrachanjem iz Antigie je bilo ozrachje ob cesti mimo vulkana tako nasicheno z vulkanskim dimom in drobnimi vulkanskih delci, da vulkana ni bilo vech mozhno videti. Sem pa zato kasneje spremljal informacije o tem dogodku in izvedel, da so kmalu za nami cesto zaprli, piroklastichni tok je povzročil shtevilne zhrtve, vlada je razglasila rdechi alarm, zaprli so shole in druge objekte. Ob svojem maksimumu v naslednjih dneh je steber vulkanskega materiala segel 15 kilometrov visoko, piroklastichni tok pa je popolnoma unichil vech obmochij. Shlo je za najhujshi izbruh kakshnega vulkana v Gvatemali po letu 1929. V nevarnosti je bilo okoli 1,7 milijona prebivalcev (*sliki 1 in 2*).

Posebno me je presenetilo, da naj bi izbruh po uradnih podatkih zahteval okrog 100 zhivljenj in 300 pogreshanij, medtem ko so lokalne oblasti takrat

dokumentirano zatrjevale, da je bilo v resnici vseh kot 3.000 zhrtev. Trdili so, da poskušajo centralne oblasti s prikrievanjem dejanskega števila zhrtev zmanjšati lastno odgovornost, ker so odredile evakuacijo prebivalstva šele potem, ko so bila naselja že v celoti unichena in prekrita z vulkanskim pepelom. Koga pa še zanima, če je nekje v nerazvitem svetu zaradi izbruha nekega vulkana umrlo kakšnih 100 domorodcev, čeprav je takrat piroklastični tok v dolgih sekundah dejansko sprazhil vseh kot 3.000 ljudi?

Tako različne informacije so dodatno potrdile moje prepričanje, da se poročila o podobnih naravnih katastrofah močno razlikujejo od dejanskih razmer, posebno če gre za območja izven »zahodne civilizacije«. Verjetno je tudi to vzrok, da še vedno nimamo realne slike o podobnih dogajanjih. V medijih so takšni dogodki prisotni predvsem takrat, ko so med zhrtvami tudi turisti iz tako imenovanih zahodnih držav, če pa je prizadeto zgolj lokalno prebivalstvo, to ne povzroča večjega zanimanja.

Po tem dogodku sem se prichel podrobneje zanimati za posledice dejavnosti še drugih vulkanov in ugotovil, da se tudi znanost šele v zadnjem času nekoliko bolj zaveda njihovih posledic, ki naj bi bile pozitivne in negativne. Tako so najbolj rodovitna zemljishča tista, ki so prekrita z vulkanskim pepelom. Prav tako naj bi po eni od teorij prav delovanje vulkanov skozi dolgo zgodovino ustvarilo za zhihlenje potrebne pline v ozračju kot tudi *vsu vodo v oceanih*.⁵ Zato bi morali v tem primeru tudi podvodnim vulkanskim izbruhom pripisati vzrok za zviševanje gladine oceanov, pri njenem nihanju pa vechjemu ali manjšemu zadrževanju vode v ledenikih, gozdovih, vodovjih in podtalnici. Vulkanologi tudi sami priznavajo, da vedo o podmorskih vulkanskih izbruhih še vedno bistveno premalo.⁶

Sicer pa so vulkani bolj kot po pozitivnih posledicah svojega delovanja znani po negativnih. Te segajo od erupcij velikih količin raznih plinov, pepela in kamenin v krhko zemeljsko atmosfero, piroklastičnih tokov, ki zaradi svoje hitrosti in visokih temperatur unichujejo vse na svoji poti, eksplozij vulkanskih otokov, podmorskih vulkanskih izbruhov in podmorskih potresov pa do katastrofalnih cunamijev, ki tudi na izjemno velikih razdaljah unichujejo vse pred seboj.

Evropska zgodovina pozna le nekaj vechjih vulkanskih izbruhov, še manj pa je bilo znano, da so tudi veliki vulkanski izbruhi na daljnem Tihomorskem ognjenem krogu pogosto pomembno spreminjali pogoje zhihlenja v Evropi.

Pri nas poznamo predvsem posledice vulkanskega izbruha *Vezuvja*, ki je leta 79. n. sht. unichil mesti Pompeji in Herculaneum. Do naključnega odkritja Pompejev leta 1748 v zahodnem svetu sploh ni bilo vechjega zanimanja za delovanje vulkanov. Veliki tihomorski ognjeni krog je bil daleč in njegove posledice preveč abstraktne, da bi povzročale kakšno vechjo zaskrbljenost. Takrat seveda še niso vedeli, da so imela tudi shtevilna obdobja lakote v Evropi dejansko svoj izvor na območju tega ognjenega kroga, najpogosteje kar v daljni Indoneziji.⁷

Leta 2010 so bile tudi v Pompejih ponovno opravljene shtudije o vzrokih smrti, ki so pokazale, da vechina zhrtev ni umrla zaradi nekakšnega počasnega dezhevanja vulkanskega pepela, kot je to dolgo časa veljalo, temveč zaradi nenadnega piroklastičnega toka. Ta je imel v oddaljenosti 10 kilometrov od svojega izhodishča

she vedno 250° C in je v svojem toku povzročil takojšnjo smrt vseh ljudi tudi v zaprtih prostorih. Doslej so v Pompejih in Herculaneumu odkrili ostanke 1.500 zhrtev. Shele vechje shtevilo izbruhov *tudi na zabodnem delu* Tihomorskega ognjenega kroga, ki je blizhji tako imenovani zahodni civilizaciji, je povzročilo vechje zanimanje za vulkanske dejavnosti. Nekaj primerov: leta 1980 je katastrofalno izbruhn timer vulkan *Sveta Helena* na zahodni obali Severne Amerike. Leta 2018 je prishlo do zgoraj zhe opisanega izbruha vulkana *Fuego* v Gvatemali, najbolj smrtonosnega vulkanskega izbruha v Srednji Ameriki v zadnjih desetletjih. Le malo kasneje je izbruhn timer vulkan *Kilauea* na havajskem Velikem otoku, ki je bil njegov najhujshi izbruh v zadnjih dvesto letih. Za vedno je spremenil razmere na otoku, lava je unichila prek 700 objektov in z vech metrov debelo plastjo prekrila velik del otoka.⁸ Kaldera vulkana se je mochno povechala in njegovo zhrelo *Halema'uma'u* se je za trikrat poglobilo (*sliki 3 in 4*).

Izbruh vulkana *Krakatoa* na obmochju morske ozhine Sunda Strait med indonezijskima otokoma Java in Sumatro leta 1883 je bil dovolj dalech in njegove posledice dovolj omejene, da niso spodbudile vechjega zanimanja za raziskave. She danes lahko tam vidimo ostanke tega nekdanjega supervulkana, ko sta v izbruhu v shtirih velikih eksplozijah izginili dve tretjini takratnega otoka. V velike vishine je bilo izbruhanih skoraj 10 km³ vulkanskih materialov in naivno je misliti, da to ni imelo posledic po vsem svetu. Na obmochju je bilo popolnoma unichenih 165 vasi in mest, 132 je bilo resno poshkodovanih in skoraj 40.000 je bilo chloveshkih zhrtev. Zvok eksplozij je bilo mozhno slishati 5.000 kilometrov dalech.⁹ Cheprav je imel izbruh mochan vpliv na svetovno klimo, so bile mozhnosti za globalno spremljanje njegovih posledic v tistem chasu she mochno omejene.

Zanimivo pa je, kako malo pozornosti je junija 2018 povzročilo ponovno prebujanje vulkana na istem obmochju. Gre za *Anak Krakatoa (Sin Krakatoa)*, ki je vendar eden od najnevarnejshih indonezijskih vulkanov. Po vrsti izbruhov je 22. decembra prishlo do podvodnega zdrsa zemljishcha na tem vulkanu, kar je na izvoru povzročilo visok cunami in zahtevalo prek 300 zhrtev.

Primer vztrajanja prebivalstva na rodovitnih vulkanskih tleh ne glede na pogosto nevarnost izbruhov je tudi otok *Bali*, ki ga je leta 1963 prizadel katastrofalni izbruh vulkana *Mount Agung*. O izbruhih v letih 1808 in 1821 je bilo znanega malo in je zato vech kot 140 let veljal za spechi vulkan, leta 1963 pa je popolnoma neprichakovano povzročil enega najmochnejshih izbruhov v novejsi indonezijski zgodovini. Steber vulkanskih materialov z zhveplovim dioksidom je segel 10 kilometrov visoko, piroklastichni tok je samo v enem dnevu povzročil na tisoche smrtnih zhrtev, njegove ponovitve pa she po okrog 200 mrtvih, veliko prebivalcev je ostalo brez domov. To je bil tudi prvi primer, ko je bilo mozhno sistematično spremljati vpliv velikega vulkanskega izbruha na svetovne klimatske razmere. Ugotovljeno je bilo, da se je takrat povprechna temperatura na svetu znizhala za 0,1 do 0,4 stopinje. Meseca novembra 2017 je isti vulkan ponovno izbruhn timer, njegovo delovanje pa she vedno traja. Preseliti so morali vech kot 100.000 prebivalcev, shtevilo turistov pa se je zmanjshalo kar za 70 odstotkov.

Otoška država Indonezija, z vech kot 13.000 otoki, je z okrog 260 milijoni po shtevilu prebivalstva chetrta država na svetu. Od tega jih skoraj 150 milijonov zhivi na otoku *Java*, ki velja za najbolj naseljeni otok na svetu. V preteklosti je bil sredishche mogochnega hinduistichnega in budistichnega imperija, ki je leta 1006 propadel po izbruhu vulkana *Mount Merapi* (Gugung Merapi, Ognjena gora). Vulkanski pepel je takrat prekril celotno obmochje, ki ga je nato prerasila vegetacija. V izbruhu je izginil tudi Borobudur, najvechji in najstarejsi budistichni tempelj na svetu, ki so ga ponovno odkrili shele leta 1814. Po Unescovi obnovi leta 1984 velja danes za eno od sedmih svetovnih chudes, vulkan *Merapi* pa za enega najbolj aktivnih vulkanov na svetu.¹⁰

Na tem otoku je tudi glavno mesto Indonezije Dzhakarta. Gre za velemesto z vech kot 10 milijoni prebivalcev, na shirshem metropolitanskem obmochju pa jih zhivi okoli 30 milijonov. S tem je takoj za Tokiom drugo najbolj gosto naseljeno obmochje na svetu.¹¹ Zhe dolgo je znano, da se tla Dzhakarte vsako leto pogreznejo povprechno za okrog 17 centimetrov. Zato je sedaj poteka gradnja velikega zidovja, ki naj bi zavarovalo mesto pred poplavami z morske strani (Giant Sea Wall Jakarta). V pripravi pa je tudi *preselitev* glavnega mesta, vkljuchno s celotno drzhavno upravo, na novo lokacijo, najverjetneje na indonezijski otok Borneo.¹² Med vzroki za preselitev je navedena ustreznejsha centralna lokacija glavnega mesta, seveda pa nihche ne omenja, da je otok Borneo bistveno manj izpostavljen velikim *vulkanskim izbruhom*. Celotna preselitev Dzhakarte ali celo vsega shirshega obmochja s 30 milijoni prebivalcev na Borneo bi tudi v danashnjem chasu pomenila enega najbolj velichastnih gradbenih in financhnih projektov.

Vzhodno od Lomboka je indonezijski otok Sumbawa z vulkanom *Mount Tambora*, ki je znan po svojem izbruhu leta 1815. To je bil najmochnejshi izbruh v dokumentirani chloveshki zgodovini, zahteval je okrog 90.000 zhrtev. Gora Tambora se je znizhala s 4.300 na 2.850 metrov, kolichina izbruhanih vulkanskih materialov je znashala prek 40 km³, steber vulkanskega pepela je dosegel vishino prek 45 kilometrov in se je razshiril po vsem svetu. To je v naslednjih letih znizhalo globalno temperaturo za okrog pol stopinje in povzročilo *najbladnejsho poletje po letu 1400*. Naslednje leto 1816 je na obmochju Evrope in Severne Amerike ostalo v spominu kot *leto brez poletja*. Ta izbruh pa je povzročil she veliko drugih, medsebojno povezanih pojavov in negativnih posledic za okolje, she posebno za kmetijstvo, kakrshnih ni bilo mozhno zaznati pri nobenem od dotedanjih izbruhov niti jih ni bilo mozhno ustrezno razlozhiti. Pod tri metre debelo plastjo piroklastichnega materiala so odkrivali cela naselja, na ozhjem obmochju je lakota zahtevala vech deset tisoeh zhrtev, v *Severni Ameriki in Kanadi* je izostala celotna letina, velika lakota pa se je shirila tudi drugod po svetu.

Raziskave razvoja chloveshkega DNK skozi dolga obdobja so pokazale, da je pred okrog 70.000 leti prishlo skoraj do izumrtja chloveshke vrste. Vzrok za to naj bi bila velika svetovna katastrofa, ki je zdesetkala shtevilo zhivih bitij na Zemlji. Zgodilo naj bi se t. i. »ozko grlo« chloveshtva, saj je katastrofo po nekaterih raziskavah prezhivel samo okrog 10.000 nashih prednikov. Vzrok tega naj bi bil padec velikanskega meteorja na obmochje Tihega oceana. Nastal naj bi orjashki cunami, ki je z oblichja zemlje izbrisal vechino zhivih bitij.

Vendar bi bil lahko vzrok te svetovne katastrofe z megacunamijem tudi izbruh indonezijskega supervulkana *Toba* na Sumatri, ki sodi po radiometričnih metodah datiranja v obdobje pred okrog 75.000 leti, torej približno v isti čas kot domnevni padec meteorja. V stratosfero naj bi takrat izbruhalo šest milijard ton zhveplovega dioksida, zato naj bi sledilo tisoč let dolgo mrzlo obdobje po vsem svetu. Danashnja kaldera vulkana *Toba* obsega 30 x 100 km, izbruh pa naj bi izvrgel okrog 2.800 km³ vulkanskih kamenin. To je stokrat več od najmočnejšega izbruha v novejši zgodovini leta 1815, ko je vulkan *Mount Tambora* povzročil vrsto let brez poletja. Nekateri raziskovalci menijo, da naj bi prav izbruh vulkana *Toba* in posledični katastrofalni cunami povzročila migracijo prebivalstva z *juga afrishke celine* na druga območja po svetu.¹³

Dolgo so vse velike svetovne katastrofe v zgodovini pripisovali padcem meteoritov, shele v novejšem času pa prihajajo v poshtev tudi veliki vulkanski celinski in podmorski izbruhi ter podvodni potresi. Zato bi morali z veliko večjim sposhtovanjem gledati na Tihomorski ognjeni krog. Od tu izhajajo shtevilni izbruhi supervulkanov, ki so imeli skozi vso zgodovino katastrofalne posledice za vse chloveshtvo. Po znanih podatkih so bili med 25 največjimi vulkanskimi izbruhi v zadnjih 12.000 letih le trije, ki se niso zgodili na območju Velikega ognjenega kroga.¹⁴ Tu je she danes 75 odstotkov vseh delujočih vulkanov na svetu. Dalech na vrhu tega 40.000 km dolgega ognjenega kroga je Indonezija z vech sto vulkani, med katerimi je skoraj polovica aktivnih (*slika 5*).

Velike kolichine pepela, drugih vulkanskih materialov in nevarnega zhveplovega dioksida iz vulkanskih izbruhov, ki sezhejo tudi do 50 kilometrov visoko, lahko unichijo krhko strukturo zemeljske atmosfere, enega od osnovnih pogojev za obstoj zhivih bitij na Zemlji. Podobno lahko cunamiji zaradi podmorskih vulkanskih izbruhov in potresov potujejo prek oceanov tudi do deset tisoč in vech kilometrov dalech od svojega izhodishcha in nato z rushilno silo celo na najbolj oddaljenih obalah porushijo vse pred seboj, v trenutku izbrishejo cela območja z oblichja Zemlje ali pa celo ogrozijo obstoj vsega zhivljenja na njej.¹⁵ Preprichanje, da je ta ognjeni krog dovolj varno oddaljen od velikih centrov zahodne civilizacije, postaja vedno manj zanesljivo.

Neprestano ponavljanje katastrof s tako obseznimi posledicami kazhe, kako krhko je she vedno zhivljenje na Zemlji. Torej gre le za vprashanje, kdaj se bodo ponovili katastrofalni izbruhi s svojim izvorom na območju daljne Indonezije, ki bodo znova spremenili razmere po vsem svetu.

4. Padci meteorjev ali vulkanski izbruhi

Podatki o katastrofalnih posledicah vulkanskih izbruhov in padcev meteoritov preprichljivo dokazujejo, da vzroki velikih naravnih katastrof navadno ne prihajajo iz vesolja, ampak imajo svoj izvor kar tukaj na Zemlji.

Za zdaj bi lahko take posledice zaradi padca meteorita v času dokumentirane zgodovine pripisali le tungushki katastrofi na območju Sibirije leta 1908, cheprav tudi zanjo she vedno obstajajo razlichne teorije. Po eni od njih naj bi jo povzročil

padec asteroida ali kometa v velikosti med 50 in 190 metri, ki je unichil 2.000 km² gozdov in po nekaterih ocenah povzročil tudi tri smrtne žrtve.

Nekakšen podoben dogodek v manjšem obsegu se je zgodil 15. februarja 2013, ko naj bi pri Cheljabinsku na območju Urala prishlo do eksplozije 17 do 20 metrov velikega asteroida. Smrtnih žrtev ni bilo, predvsem zaradi padanja razbitega stekla pa naj bi bilo poškodovanih okrog 1.200 oseb.¹⁶ Podobno naj bi bil padec meteorita nad reko Curuca v Braziliji vzrok za katastrofo leta 1930, kar pa so najnovejše satelitske raziskave v celoti zavrnilo.

Vse do nedavnega so padcu velikega asteroida pripisovali tudi t. i. veliko izumrtje, ko je pred okoli 250 milijoni let izginilo kar 95 odstotkov vseh takrat živečih bitij. Shele najnovejše raziskave so tudi v tem primeru pokazale, da je približno v istem času prishlo do katastrofalnih vulkanskih izbruhov na območju Sibirije, ko naj bi kar 7 milijonov km² prekrila lava in ustvarila t. i. »sibirske bazaltne planote« (Siberian Traps).¹⁷

Med she vedno splošno veljavnimi teorijami o padcih raznih asteroidov in kometov na Zemljo pomeni posebno zanimivo zgodbo *Chicxulub crater*.¹⁸ Pred približno 66 milijoni let naj bi v blizini mesta Chicxulub v Mehiki padel na Zemljo okrog 11 do 81 km velik asteroid ali komet in povzročil izumrtje 75 % vsega svetovnega rastlinstva in živalstva, vključno z dinosavri. Bil naj bi drugi največji »dokazani« padec kakšnega nebesnega telesa v zgodovini.¹⁹ V mesecu marcu 2010 je skupina 41 ekspertov objavila dokaze o množičnem izumrtju žvih bitij na Zemlji v istem času. Seveda pa je she vedno vprasanje, kaj je povzročilo tolikšno unichenje.

Po tem padcu naj bi nastal podmorski krater s premerom 150 km in z globino 20 km, ki je segel prav do kontinentalne zemeljske skorje. Sproshčena energija naj bi ustrezala od 21 do 921 milijardam atomskih bomb nad Hiroshimo. Udarcu naj bi sledil cunami z vishino nad 100 metrov, ki je dosegel danashnjo Florido in Teksas. Vzrok za to relativno majhno vishino cunamija naj bi bila nizka globina morja, saj naj bi bila njegova vishina v primeru padca v globoki ocean kar 4,6 kilometra.

Ko natanchneje prebiramo opise o »velikem udarcu asteroida na Zemljo« in jih primerjamo z drugimi možnimi vzroki, se ni mogoče izogniti občutku, da gre skoraj za popoln opis velikega *podmorskega vulkanskega izbruha*. Končno pa je neverjetno, da bi toliko padcev velikih vesoljskih teles na Zemljo zadevalo predvsem le območje Velikega tihomorskega ognjenega kroga. Od tod namreč izvirajo skoraj vsi vulkanski izbruhi v zgodovini, ki so imeli podobne katastrofalne posledice za zhivljenje na Zemlji.

5. Konec predegipchanske civilizacije in selitev

Zhe kratek prikaz posledic, ki so jih povzročali potresi, vulkanski izbruhi in cunamiji kazhe, kako so velike svetovne katastrofe skozi vsa obdobja chloveshke zgodovine desetkale shtevilo zhvih bitij na Zemlji. Podobne zgodbe najdemo tudi skoraj v vseh svetovnih religijah. Najvechkrat gre za veliko poplavo oziroma »svetovni potop«, ki ga prezhivi le malo izbranih posameznikov.

Analiza chloveshkega genoma in populacijska genetika sta spremenili dosedanje predstavo o neprekinjenem pozitivnem razvoju chloveshke vrste skozi vso znano zgodovino. Drugače od enkratnega katastrofalnega dogodka, ki ga najdemo v vechini svetovnih religij, nam izsledki novejših raziskav govorijo o *pogostih prekinitvah*, ki jih je chloveshtvo doživljalo kot posledico velikih svetovnih katastrof skozi vso svojo zgodovino. Doslej si je zhivljenje na Zemlji s chloveshtvom vred po takshnih katastrofah vseeno zmeraj opomoglo.

Po splošno veljavni teoriji naj bi najzgodnejše chloveshtvo izviralo iz podsaharske Afrike, od koder naj bi se zachelo seliti proti severu in je schasoma naselilo še druge kontinente (*slika 6*). K pospeshenemu zapushchanju tega prvotnega območja naj bi prispevala tudi njegova velika izpostavljenost katastrofalnim vplivom z izvorom v daljni Indoneziji, zlasti izbruhu vulkana *Toba* na otoku Sumatra.

Pri tem je zanimivo, da se je selitev iz izvornega območja v južni Afriki prek Sredozemlja zgodila zhe pred okrog 100.000 leti, medtem ko so otok *Madagaskar* predniki danashnjih prebivalcev naselili shele v 4. stoletju, in to ne s področja Južne Afrike, temvech iz jugovzhodne Azije.²⁰ Pri tem je možno vprashanje, ali je bila morda vzrok za to pozno naselitev vednost o njegovi kritichni izpostavljenosti katastrofalnim vplivom iz daljne Indonezije.

Ob vsej literaturi, ki podrobno opisuje staroegipchansko zgodovino celo z natanchnimi zgodbami o zhivljenju posameznih faraonov, pa o chasu pred to civilizacijo ne vemo praktichno nich. In vendar je morala imeti staroegipchanska civilizacija tudi svojo predhodnico, najverjetneje na danashnjem jugu Afrike. Che bi to predhodno civilizacijo kakshen katastrofalni cunami izbrisal z oblichja Zemlje, od nje ne bi kaj dosti ostalo. Vendar bi se visoko razvita civilizacija, ki bi bila sposobna spremljati katastrofalne dogodke v preteklosti in predvidevati tudi njihovo ponovitev, po dolochem chasu lahko zavestno umaknila na varnejše območje in si tam zagotovila primernejše pogoje za zhivljenje.

Afrishki kontinent pod ravnikom je z obeh strani bistveno bolj izpostavljen katastrofalnim vplivom Tihomorskega ognjenega kroga kakor pa njegov severovzhodni del. Zato lahko domnevamo, da je tudi to dejstvo v davni zgodovini povzročilo selitev prebivalstva proti varnejšemu severu.

Na vesoljni potop ali Platonovo pripoved o unichenju Atlantide je bilo možno vse do 26. decembra 2004 še gledati le kot na eno od shtevilnih biblichnih ali drugih podobnih zgodb. Takrat pa je *podmorski* potres ob zahodni obali indonezijskega otoka Sumatra pokazal, kako ranljivo je chloveshtvo še danes. Zgolj eno uro po Bozhichu, to je 26. decembra 2004 ob 00:58:53 uri zjutraj po UTC,²¹ je potres z mochjo 9,2 stopnje s posledichnim smrtonosnim cunamijem popolnoma presenetil seizmologe po vsem svetu.

Ogromni val, ki se je prichel shiriti od otoka Sumatra vse do afrishke obale, je povzročil nepredstavlljivo razdejanje in je zahteval med 230.000 in 280.000 smrtnih zhrtev, dejanskega shtevila pa verjetno ne bo nikoli možno ugotoviti. Povzročil je eno najvechjih svetovnih katastrof, bil je najhujshi posamezni cunami v znani zgodovini, vsekakor pa so njegove posledice zajele najvehje območje. V nekaj urah so bili prizadeti veliki predeli ob Indijskem

oceanu in popolnoma izbrisana sštevilna mesta (*slika 7*). Celotna v potresu sproščena energija naj bi bila enaka 550 milijonom atomskih bomb nad Hiroshimo oziroma celotni energetski porabi ZDA v 370 letih, merjeno po porabi iz leta 2005. Zemeljska os naj bi zanihala za okoli 1 cm, seizmichne valove pa je bilo možno chutiti po vsem svetu. Zaporedni veliki valovi so celo na obalah oddaljenih drzhav dosegli vishino 30 metrov.²²

Med zhrtvami je bilo posebno na območju Tajske veliko turistov iz tako imenovanih zahodnih drzhav, to pa je tudi na Zahodu povechalo zanimanje za tovrstne dogodke. Prepricanje o zgolj lokalnem vplivu katastrof v daljni Indoneziji, se je dokončno pokazalo za zgrsheno.

Propadi velikih imperijev se v zgodovini skoraj brez izjeme pripisujejo porazom v boju z drugimi imperiji ali pa spopadom s kakshnimi barbarskimi ljudstvi. Vendar je dejstvo, da so se morale vse resnichno dolgotrajne civilizacije prej ali slej soochiti z *velikimi svetovnimi katastrofami*, ki so zdesetkale takratno prebivalstvo. Te so bile v chloveshki zgodovini pogostejshi vzrok za propad civilizacij, kot pa si to danes lahko predstavljamo.

Veliki grshki filozof Platon nam je zapustil zgodbo o Atlantidi, visoko razviti civilizaciji, ki naj bi bila unichena v velikem vesoljnem potopu pred okrog 12000 leti.²³ V enem samem dnevu in eni nochi naj bi po silovitih potresih in poplavalah izginila celotna atlantidska civilizacija. Platon je zgodbo najverjetneje povzel po pripovedovanju *Starib Egipchanov*, pri chemer vemo, da Grki sštevilnih njihovih sporočil pogosto niso jemali resno in so vse, kar se ni v celoti ujemalo z njihovimi predstavami o svetu, shteli kar za staroegipchanske izmishljotine in lazhi. Zato kaj vech o tej civilizaciji od Platona nismo mogli izvedeti, ali pa ga morda sploh nismo dobro razumeli.

Prav tako ne vemo, ali niso morda Stari Egipchani pod pojmom Atlantik razumeli kar celotnega oceana, ki obdaja afrishko celino. Prav tako ni nujno, da je Atlantida dejansko izginila pod vodo, ampak jo je lahko samo tako silovito preplavilo, da od nje ni ostalo nichesar vech.

Nekaj podobnega bi lahko tudi na območju Juzhne Afrike povzročil vsak podvodni potres ali vulkanski izbruh v daljni Indoneziji, ki bi bil le nekajkrat mochnejshi od bozhichnega cunamija leta 2004. V tem primeru bi morali ostanke Atlantide iskati kar na Madagaskarju.

Che kdo she vedno misli, da je bil cunami leta 2004 nekaj posebnega in enkratnega, potem se ne zaveda, da je bil to v zgodovini Zemlje samo eden od takih dogodkov, ki so se dogajali in se bodo zanesljivo she dogajali v enakem ali pa tudi stokrat vechjem obsegu. Predvsem pa je pokazal, da lahko potresi in vulkanski izbruhi, posebno she v njihovi podmorski obliki, bistveno presezhajo katastrofalne posledice le za prebivalstvo daljne Indonezije, ker segajo na ogromna območja dalech od svojega izvora in lahko dosezhajo celo nashe dezhele.

6. Neskladja med geografsko lego Starega Egipta in staroegipchansko astronomijo

Najboljši dokaz za povezavo neke civilizacije z njeno predhodnico pomenijo znachilnosti, ki ustrezajo prejšnji, ne pa tudi novi civilizaciji. Take dokaze omogočajo primerjave med jeziki, ljudskimi navadami, kulturnimi posebnostmi in podobno. Tako na primer prevladujoči španski in portugalski jezik v vech drzhavah Juzhne Amerike dokazujeta, da gre za dezhele, ki so bile nekoč španske ali portugalske kolonije.

Staroegipchanska civilizacija se je razvijala severno od ravnika, to je na področju, kamor sodi tudi nasha evropska civilizacija. Če bi torej staroegipchanska civilizacija nastala avtonomno na območju severne poloble, bi bile njene znachilnosti enake tistim, ki jih poznamo tudi v Evropi, saj je dejstvo, da se shtevilne znachilnosti med severno in juzhno poloblo diametralno razlikujejo. Vendar vse primerjave kazhejo, da izjemni egipchanski izsledki s področja astronomije in drugih ved ustrezajo pogojem, ki veljajo na jugu afrishke celine, torej posebnostim juzhne zemeljske poloble. To pa seveda lahko pomeni, da je staroegipchanska civilizacija zgolj nasledila svojo juzhno sosedo in od nje prevzela skoraj vsa pomembna spoznanja o svetu. Dejstvo, da privzetih astronomskih spoznanj staroegipchanska civilizacija ni prilagodila svojemu novemu območju bivanja, kazhe, da privzetih izsledkov ali niso razumeli in jih zato *niso znali prilagoditi*, ali pa so do svoje predhodnice chutili tako veliko *spostovanje*, da tega niso zheleli narediti. Slednje bi veljalo posebno v primeru, che bi bili globoko prepričani, da so bili vsi tako izjemni izsledki ter pridobitve *darilo bogov*.

To nasledstvo je bilo morda zanje pomembnejše od novega geografskega polozhaja, kamor so se preselili. Iz prichevanja starogrshkih piscev vemo, da so Egipchani pri teh neskladjih s svojim geografskim polozhajem ne le vztrajali, ampak so bili nanje celo posebno ponosni.

Predvsem gre za:

- chas ponovnega rojstva sonca in chas novega leta,
- zachetek velike nochi
- geografski smeri navzgor in navzdol,
- »pravo« smer z leve v desno ali z desne v levo,
- polozhaj sonca v ozvezdijh in poimenovanje astroloshkih znamenj.

Na podlagi nekaterih dejstev lahko sklepamo, da starejša civilizacija na svojo naslednico ni prenesla le pridobljenega znanja, temvech ji je zagotovila tudi najpomembnejšo infrastrukturo za normalno zhivljenje prebivalstva na novem prostoru.

6. 1. Chas ponovnega rojstva sonca in chas novega leta

Chlovek se je zhe od nekdej zavedal pomena, ki ga ima sonce za obstoj vseh zhivi bitij na Zemlji in seveda tudi za njegovo lastno zhivljenje. Zato je soncu pripisoval bozhanske lastnosti. Pri sedanjem znanju vemo, da neprekinjeno gibanje sonca med severnim in juzhnim povratnikom she dolgo ne bo prenehalo. Toda poglejmo, kako tudi danes le kakshna majhna stopinja nad vechletnim povprechjem privede do panichnega sklepanja, da gre za segrevanje ozracha s katastrofalnimi posledicami.

Danes si ne znamo predstavljati strahu, ki je prevzemal preprostega chloveka v daljni preteklosti, ko je vsakodnevno spremljal zniževanje sonca na njegovi poti proti obzorju. V njegovi zavesti je obstajala bojazen, da bi se takšno gibanje lahko nadaljevalo in bi sonce dokončno in nepovratno izginilo za obzorjem. Zato je bil trenutek, ko se je sonce zachelo znova vrachati, tudi zachetek novega leta ter znamenje za splošno veselje. Podobno kot v davni preteklosti se je običaj proslavljanja »ponovnega rojstva sonca« in s tem novega leta ohranil vse do danes, saj she vedno pomeni chas vsesplošnega veselja, cheprav smo na njegov osnovni vzrok zhe zdavnaj pozabili.

Danes se nam zdi samoumevno, da lahko napovedujemo letne chase, poznamo chas za setev, zhetev in podobno. Vendar to znanje ni nastalo samo po sebi. Za merjenje chasa, za delitev na mesece in tedne ter za napovedovanje letnih chasov je bilo potrebno vechtisochletno spremljanje in raziskovanje nebesnih pojavov ter ocenjevanje njihovega vpliva na dogodke na Zemlji. Shtevilni podobni problemi so bili postopno razresheni shele z iznajdbo in nadaljnjim dopolnjevanjem *koledarja*.²⁴ Staroegipchanski koledar naj bi nastal zhe v bronasti dobi. Pri tem je znachilno, da njegova izhodishcha in poimenovanja, ki so jih pri tem uporabljali, ne uposhtevajo znachilnosti polozhaja Starega Egipta oziroma ustrezne zemeljske poloble, temvech izhodishcha z vidika juzhnega dela afrishkega kontinenta. Tako so kot izhodishche pogosto jemali pojavljanje zvezde Sirij, ki pa se na severni polobli ne sklada s sonchevim letom. Nasprotno pa lahko skoraj popolno skladnost med njima ugotovimo na 40° juzhne zemljepisne shirine pri Sotichnem letu (Shothic Year), ki se zakljuchi po vsakih 1461 egipchanskih »civilnih letih«.²⁵

Staroegipchanski astronomi so se zanesljivo zavedali vseh podobnih neskladij, vendar so jih zavestno spregledali, namesto njih pa so, verjetno zaradi sposhtovanja do svoje predhodne civilizacije, zadržhali njena astronomska izhodishcha. Torej moramo tudi veliko iznajdbo koledarja namesto staroegipchanski civilizaciji pripisati njeni visoko razviti predhodnici.

Dan, ki ga posamezna civilizacija dolochi za zachetek svojega novega leta, je navadno chas, ko se prichne sonce po svojem navideznom potovanju navzdol proti obzorju ponovno vrachati, to pa pomeni njegovo ponovno rojstvo. Na severni polobli se to zgodi vsako leto 21. decembra, na juzhni polobli pa 21. junija. Ker obmochje Starega Egipta geografsko sodi na severno zemeljsko poloblo, bi moral temu datumu novega leta ustrezati 21. december, kot to velja she danes tudi pri nas. Ne glede na to pa so v Starem Egiptu novo leto proslavljali v mesecu juniju. Njihov datum novega leta je torej ustrezal temu, kar je veljalo za *juzhno* zemeljsko poloblo. Razlog za takšno odlochitev pa je lahko le njihova globoka povezanost s svojo predhodno civilizacijo z juzhnega dela afrishkega kontinenta.

Danes je v svetu najshirshe uveljavljen gregorijanski koledar,²⁶ po katerem je novo leto 1. januarja in zato na severni polobli za deset dni odstopa od astronomskega novega leta. Ker pa naj bi sonce po mitoloshki razlagi za *tri dni* izginilo pod obzorjem oziroma »umrlo«, se zgodi njegovo ponovno rojstvo oziroma vstajanje 24. decembra. Takemu datumu novega leta je najblizhje dan Bozhicha, ki ga praznujemo 25. decembra kot rojstvo Odreshenika. Sicer pa so tudi Stari Egipchani novo leto kot ponovno rojstvo sonca simbolno ponazarjali s podobo novorojenchka.²⁷

Ne glede na navedeno povezavo med položajem sonca in novim letom, ki se na severni polobli zgodi 21. decembra, so Stari Egipčani praznovali novo leto v mesecu juniju, kot ustreza pojavom na *juzhni* zemeljski polobli, kjer se vse podobne astronomske znachilnosti simetrično zgodijo v juniju. Zemljepisno shirino, pri kateri je sonce z vidika južne zemeljske poloble vsako leto natančno tri dni pod obzorjem, je zato treba iskati pod južnim techajnikom oziroma južnim antarktičnim krogom. Ta je danes na $66^{\circ}33'47.9''$ južne geografske shirine, njegov položaj pa se zaradi nagiba Zemljine vrtilne osi spremeni vsakih 41.000 let približno za 2 stopinji.²⁸

6. 2. Zachetek velike nochi

Dan novega leta seveda ne pomeni, da se bo zaradi zacetka vrachanja sonca s tem tudi dejansko zachelo pomlad, saj velja 21. december na severni polobli za prichetek zime. Vendar se s tem dnem pri nas in seveda tudi v Egiptu prichne podaljševati trajanje dnevne svetlobe in krajshanje nochi ter postopno segrevanje ozrachja. Zato velja pri nas shele 21. marec za prvi pomladanski dan, ko je sonce opravilo zhe polovico svoje poti proti najbolj severni točki na nebu.

Na severni polobli se »preganjanje zime« zachne s *pustno nedeljo*, ki je dolochena na nedeljo sedem tednov pred Veliko nochjo. Izrachun konkretnega datuma Velike nochi, tega največjega krshchanskega praznika, je bil sprejet na prvem ekumenskem koncilu v Nikeji, in sicer kot dan prve nedelje po prvi pomladni polni luni. To je lahko v chasu med 22. marcem in 25. aprilom.

Poimenovanje tega praznika za *Veliko noch* je posebnost, ki jo lahko zasledimo v slovenskem, ne pa tudi v shtevilnih drugih jezikih.²⁹ Poimenovanje lahko razumemo kot zacetek obdobja *dolge nochi*, ki pa se niti pri nas niti v Egiptu ne zachne 21. marca, temvech 21. septembra. Nasprotno pa se obdobje dolge oziroma *velike nochi* dejansko zachne 21. marca *pod južnim* zemeljskim techajnikom. Zato lahko upravicheno trdimo, da pomen in s tem ustrezno poimenovanje praznika v *slovenskem jeziku* temelji na datumu zacetka velike *antarktične* nochi. Ta se zachne vsako leto 21. marca, dokler 21. junija ne dosezhe svoje največje dolzhine. V *nasprotju* z znachilnostmi nashe severne zemljepisne shirine, kamor sodimo skupaj z Egiptom, se je torej zveza z najstarejšo civilizacijo na jugu afrishkega kontinenta ohranila v slovenskem jeziku celo vse do danes.

Tako kot na severni se tudi na južni zemeljski polobli dolzhina nochi podaljšuje s približevanjem južnemu techaju, kjer traja tudi do šest mesecev. Zhe nad 72° južne zemljepisne shirine lahko traja obdobje nochi od 14. maja do 27. julija, kar pomeni, da gre v resnici za *veliko noch*.

Podobno kot she v shtevilnih drugih primerih, ko se staroegipchanske trditve niso skladale z dojemanjem tistega chasa, so tudi njihove trditve, da obstajajo kraji, kjer trajata dan in noch po polovico leta, Stari Grki imeli samo »she za eno od velikih staroegipchanskih lazhi«. Danes vemo, da so Stari Egipčani imeli prav.

6. 3. Geografski smeri navzgor in navzdol

Podobno, kot to velja za datum novega leta, lahko neskladje ugotovimo tudi pri geografski smeri navzgor in navzdol, ki sta prav tako povezani z navideznim gibanjem sonca. Potem ko sonce doseže svojo najnižjo točko nad obzorjem, se ponovno začne vrčati, dokler ne doseže nadglavishcha nad povratnikom na drugi strani ravnika. Smer, ki jo na tem vrčanju prek leta navidezno naredi sonce na nebu, razumemo kot smer navzgor, njegovo približevanje obzorju pa kot smer navzdol.

Z vidika severne poloble doseže sonce na svoji poti navzdol in proti jugu svojo najnižjo točko nad obzorjem 21. decembra, ko se prichne njegovo ponovno vrčanje proti severu. To vrčanje k severu zato na severni polobli pomeni smer navzgor, vrčanje proti jugu pa smer navzdol. Nasprotno pa doseže sonce na svoji poti navzdol z vidika *juzhne* poloble svojo najnižjo točko nad obzorjem 21. junija, ko se nato prichne njegovo ponovno vrčanje proti jugu. Ne glede na svoj zemljepisni položaj na severni polobli pa so Stari Egipčani to vrčanje sonca proti jugu razumeli kot smer *navzgor*, vrčanje proti severu pa kot smer *navzdol*.

Zhivljenje in verovanje Starih Egipčanov je bilo izjemno močno povezano s soncem, ki so ga chastili tudi kot svoje najpomembnejše bozhanstvo. Kljub svoji verski povezanosti s soncem in kljub temu, da so zhivali na severni polobli, pa so prevzeli smer, ki je bila znachilna za gibanje sonca z vidika daljnega juga.

Po danes veljavni razlagi naj bi bil vzrok za takšno neskladje v tem, da naj bi Stari Egipčani zemljepisne smeri namesto z gibanjem sonca povezali s tokom reke Nil. Vendar moramo vedeti, da za pogled na geografsko smer ni pomembno, kako to smer vidi kakšen prebivalec ob reki, temveč kako so to smer videli »zvezdogledi«. Zato ni pomembno, če danes kak posameznik še vedno trdi, da je zemlja ravna plohcha, ker jo kot takšno vidi s svojega zornega kota, ali da je zemlja sredishche vesolja, ker tako vidi po gibanju nebesnih teles, marveč gre za to, da smo danes sposobni na stvari gledati z novimi spoznanji. Zato tudi pri Starih Egipčanih za dolochitev geografske smeri ni bil odlochilen pogled kakega prebivalca ob Nilu, ampak so o tem odlochali tisti, ki so bili zadolzheni za spremljanje gibanja sonca in drugih nebesnih teles. Kljub temu, da so natanchno vedeli, kakšna smer ustreza gibanju sonca z njihovega zornega kota, so zavestno obdržali tisto, kar je bilo skladno z gledishchem njihovih chastitljivih prednikov z *juzhne* strani zemeljske poloble.

6. 4 »Prava« smer z leve v desno ali z desne v levo

Promet v skoraj vseh bivskih angleskih kolonijah še danes temelji na vozhnji po levi strani cestishcha, kar zanesljivo kazhe, kdo je v preteklosti vladal tem dezhelam. Smer vozhnje po levi strani cestishcha je torej tu »prava« smer v prometu. Podobno lahko še danes sklepamo, katera civilizacija je oblikovala »pravo« smer gibanja v Starem Egiptu.

Pogled na navidezno dnevno gibanje sonca iz smeri juzhne zemeljske poloble je nasproten tistemu, ki ga vidimo s severne poloble. Zato so kasnejši raziskovalci nekatera znanja staroegipchanske civilizacije razumeli kot napachna, namesto da bi

jih poskušali smiselno razložiti. Ko so Stari Egipčani Grkom pripovedovali, da so obpluli južni rt afrishkega kontinenta in da gre tam sonce »z desne proti levi«, so to Grki razumeli le kot še eno izmed njihovih nesmislov in izmishljotin. Danes je jasno, da so imeli Stari Egipčani prav.

Vzvišenost, ki so jo kazali kasnejši zavojevalci do staroegipčanskega znanja, je povzročila, da so sštevilni dosežki njene predhodne civilizacije ostali nerazumljeni, velik del njihovega izjemnega znanja pa se je zato tudi izgubil.

Danes velja smer »z leve v desno«, kot jo vidimo na severni polobli, za »pravo« in temu ustrezno poteka tudi smer pisave, vrtenje urnega kazalca, zategovanje ali odtegotanje vijakov in podobno. Zaradi navidezne poti sonca na južni polobli z desne v levo pa je bila tam edino prava le taka smer. Čeprav je staroegipčanska hieroglifna pisava sicer lahko potekala v obeh smereh, pa je pomembno, da je bila njihova običajna smer pisanja *z desne v levo*.³⁰ Ker je bil Stari Egipt na severni polobli, lahko iz tega sklepamo, da moramo tudi *iznajdbo pisave* iskati na območju južne Afrike. S tem pa se nam *predegipčanska civilizacija* pokazhe kot izvor za enega najpomembnejših izumov chloveshtva v vsej njegovi zgodovini.

Danes vemo, da so bili Stari Egipčani na to svojo posebnost »prave« smeri z desne v levo še posebno ponosni. Najverjetneje pa je tak odnos izhajal iz njihovega sposhovanja do lastne visoko razvite starejshe civilizacije z juga afrishkega kontinenta.

6. 5. Polozhaj sonca v ozvezdijh in imena astroloških znamenj

Staroegipčanski astronomi so natančno spremljali, raziskali in izmerili obe osnovni smeri navideznega gibanja sonca, in sicer njegovo vsakodnevno potovanje od vzhoda proti zahodu in vsakoletno potovanje od severnega do južnega povratnika in nazaj. Na tem potovanju so določili tri pomembne točke, ki so v Starem Egiptu pomenile zacetek obdobja treh letnih chasov na zemlji, to je poplave, setve in zhetve. Dobro pa so poznali tudi tri najpomembnejše zemeljske vzporednike, in sicer ravnik ter severni in južni povratnik, saj vemo, kako logično so jih znali poimenovati. Najverjetneje so poznali tudi severni in južni techajnik z vsemi njunimi znachilnostmi.³¹

Pri svojih raziskovanjih in poimenovanjih so staroegipčanski astronomi uposhtevali pomembno nachelo: kakor na nebu, tako na zemlji, in obratno kakor na zemlji, tako na nebu. Po tem nachelu so poimenovali tudi ozvezdja, v katera sonce pride takrat, ko je na zemlji v nadglavishchu. Sedaj veljavno preprihanje, da so ozvezdja poimenovali po podobi, ki so jo dobili s povezavo najpomembnejših zvezd med seboj, lahko zanesljivo ocenimo za zmotno.

Sonce pride vsako leto 21. junija v nadglavishche nad severnim povratnikom oziroma po zodiaku v ozvezdje Raka. Zato so po tem znamenju poimenovali tudi navidezno chrto na zemeljski povrshini pod soncem kot Rakov povratnik. Če na dogodek gledamo z *južne* zemeljske poloble, je tam takrat noch najdaljša in dan najkrajši. Sonce je takrat najnižje nad obzorjem, odvisno od zemeljskega vzporednika pa je lahko celo pod obzorjem. S tega svojega najnižjega polozhaja pa se prichne tudi ponovno vrachati.

V zhivalskem svetu predstavlja rak zhival, ki zhivi na dnu vode in lahko hodi tudi vzvratno. Zato lahko prav rak simbolichno najustrezneje ponazori polozhaj sonca v tem chasu, s svojim mozhnim vzvratnim premikanjem pa tudi prichetek njegovega vrachanja. Ker je takrat sonce tudi »najtemnejshe«, lahko s tem razumemo tudi besedo *R.A.Ka*, ki po prvem chrkovnem in zlogovnem slovarju pomeni *temno sonce*. Seveda pa vse navedene znachilnosti tega astroloshkega znamenja tudi v tem primeru veljajo le, che nanje gledamo z *juzhne* zemeljske poloble.

Najdaljsi dan in najkrajsha noch sta na *juzhni* zemeljski polobli 21. decembra, ko je sonce v nadglavishchu nad juzhnim zemeljskim povratnikom. Takrat je sonce v ozvezdju Kozoroga in so zato tudi navidezno chrto pod njim na Zemlji poimenovali Kozorogov povratnik. Simbolichno beseda kozorog oziroma gams (*G.A.M.S*) pomeni zhival, ki se premika visoko po gorovju.

Poimenovanje znamenj zodiaka kazhe, kako preprosto in logichno so predhodniki staroegipchanske civilizacije povezovali dogodke na nebu in na Zemlji. Ker lahko simbolni pomen teh imen razumemo le v primeru, che na pojave gledamo s polozhaja juzhne zemeljske poloble, moramo tja umestiti tudi *iznajdbo zodiaka*.

Vse to kazhe, na kako shtevilnih podrochjih so se Stari Egipchani odpovedali svojim astronomskim in drugim posebnostim in namesto njih zavestno uposhtevali znanje, ki ga je ustvarila predhodna civilizacija. Zato lahko zanesljivo trdimo, da na jugu Afrike ni shlo za neko zdruzhbo primitivnih prednikov chloveka, kot smo si ljudstva s tega obmochja predstavljali doslej, temvech je bila tam *visoko razvita civilizacija* z izjemnim znanjem, ki ga danes poznamo le she posredno prek zapushchine Starih Egipchanov. Znachilno je tudi, da Stari Egipchani po preselitvi na novo obmochje svojemu znanju niso vech dodajali podobnih velikih odkritij.

Obmochje na jugu afrishkega kontinenta je danes z arheoloshkega vidika she zelo neraziskano, zato lahko prichakujemo, da bodo tamkaj nove metode raziskovanja zanesljivo prinesle osupljive izsledke. Che so to obmochje prizadeli katastrofalni dogodki s Tihomorskega ognjenega kroga, na primer v obliki gigantskega cunamija, velja uposhtevati, kaj je pri tem od nekdanje civilizacije lahko ostalo, in temu prilagoditi tudi nachin raziskovanja.

7. Projekt Veliki Nil, darilo starega imperija novi civilizaciji

Grshki zgodovinar Herodot je nekoch zapisal, da je »Egipt dar Nila«, saj je imel ta veletok kot neskonchni vir hrane ključno vlogo pri razvoju egipchanske civilizacije. Takshno »darilo« pa je tudi omogochilo, da se je prebivalstvo z obmochja, ki je bilo neposredno izpostavljeno Tihomorskemu ognjenemu krogu, lahko selilo v varnejshe okolje.

Danes she vedno ne vemo, koliko velikih civilizacij je bilo skozi desetisochletja unichenih v velikih naravnih katastrofah, ker se niso pravochasno umaknile na varno. Dosedanji pisni viri nam doslej pripovedujejo o enem samem primeru, pach o Atlantidi.

Področje afrishkega kontinenta nad ravnikom je bistveno bolj zavarovano pred možnimi katastrofalnimi vplivi iz obeh smeri Tihomorskega ognjenega kroga. Zavarovanje pred možnimi cunami z vzhodne strani zagotavlja veliko kontinentalno območje proti vzhodu, za zavarovanje pred katastrofalnimi vplivi z zahodnega dela tega ognjenega kroga pa je moralo biti področje čim bolj odmaknjeno od zahodne afrishke obale proti vzhodu. Tem pogojem v največji meri ustreza skrajni severovzhodni del afrishke celine, kjer pa je bilo potrebno sušno in peshčeno pokrajino spremeniti v rodovitno zemljišče, ki bi lahko prehranjevalo velike populacije.

Tisto, kar je bilo na tem nerodovitnem pushchavskem ozemlju zhe pred tem na razpolago, je bila obilica sonca. Vendar je bilo potrebno bistveno več. Ustvariti je bilo treba vodno zajetje v okolju z obilico padavinami, ki je lahko zagotavljalo celoletno enakomerno oskrbo z vodo za prebivalstvo, zhivinorejo in namakanje pushchavskega zemljišča.

Zagotoviti je bilo treba veletok, ki je lahko prenashal vodo v najbolj oddaljene kraje naselitve. Končno pa je bilo potrebno ob intenzivni izrabi zemljišča ohranjati njegovo rodovitnost z vsakoletnim poplavljanjem z vodo, nasicheno z vulkanskimi minerali. Vse do iznajdbe umetnih mineralnih gnojil so kmetje še desetisočletja ohranjali rodovitnost zemljišča samo z zhivalskimi gnojili.

Poleg tega je Nil zagotavljal obilico rib za prehrano prebivalstva, dovolj močan tok pa je omogočal dvigovanje vode za namakanje shirshega vodnega porečja, s papirusom porasla nilska mochvirja pa so dajala papir za egipchansko pisno gradivo.

Nerodovitna pushchava se je schasoma spremenila v najbolj rodovitno dezhelo s tremi zhetvami na leto. Predvsem pa je velichastni infrastrukturni projekt tudi na novem prostoru omogočil zhivljenje brez tezhakega dela suzhnjev, podobno kot je to bilo zhe v stari domovini. Tako je lahko tudi civilizacija Starega Egipta ostala edina družba tistega chasa, ki ni poznala suzhnjelastnishkega družbenega reda.

Selitev predegipchanske civilizacije na ozemlje, ki ga danes poznamo kot dezhelo Starega Egipta, je zaznamovala chloveshko zgodovino vse do danes. Tudi sicer bi tako velichasten infrastrukturni sistem, ustvarjen na tleh nove naselitve, po vsem dosedanjem tehnoloshkem razvoju še danes tezhko naredili.

Po sedanjih domnevah naj bi se Stari Egipt kot naslednik predegipchanske civilizacije prichel pospesheno razvijati okoli 3150 pred n. sht. To naj bi trajalo do osvajanj Aleksandra Makedonskega, nato pa je v Egiptu do leta 30 pred n. sht. vladala ptolomejska dinastija. Takrat je dezhela postala rimska in kasneje vzhodnorimska provinca.

Popotnike, ki so prihajali od drugod v to izjemno dezhelo, je vedno znova presenechalo globoko versko preprichanje, ki se je pomembno razlikovalo od drugih takratnih verstev. Obiskovalci so obchudovali njihov nachin zhivljenja in prebivalce opisovali kot najbolj zdravo ljudstvo tistega chasa z izjemnim smislom za osebno in sploshno higieno. Chudili so se njihovemu vsakomesechnemu obveznemu postu, obchudovali so njihove gradbene in druge dosezhke ter njihovo dosledno zapisovanje vseh pomembnih dogodkov v sploshno znanih, pa tudi v domnevno skrivnih pisavah.

Sedaj je jasno, da se Stari Egipčani pri svojih izjemnih dosežkih niso omejevali le na gradnjo objektov za bivanje, za verske obrede ali za pokopavanje umrlih, temveč so gradili tudi velichastne infrastrukturne sisteme, ki so s svojim delovanjem zagotavljali preživetje svojemu sštevilnemu svobodnemu prebivalstvu. Ali bi bilo možno, da bi vsi navedeni elementi s svojo nujno potrebno časovno usklajenostjo nastali samodejno in brez chloveshkega posredovanja? Nekateri med njimi morda, vendar toliko neverjetnih »naključij« dokazuje, da je bil lahko tako velichasten sistem zgolj delo chloveshkega razuma. Starodavni graditelji so nam v svojem civilizacijskem projektu zapustili toliko simbolnih dokazov, da o njihovem delu ne more biti dvoma.

7. 1. Viktorijino jezero

Poimenovanje tega jezera je novejšega datuma in je narejeno v chast angleshke kraljice Viktorije. Cheprav se razprostira na vech kot 10 stopinjah zemljepisne shirine, je dejstvo, da je edini iztok iz jezera in s tem izvir Nila natančno na zemeljskem ravniku oziroma na 0 stopinjah zemljepisne shirine, od koder prichenja Nil svojo dolgo pot proti severu. Najblizhje njegovemu izviru so slapovi Ripon Falls (00°25'24"N 33°12'14"E) in kraj Jinja (29°58'45"N 31°08'03"E).

Njegov tok od izvira do izliva, che odmislimo vijuganje reke, ki omogocha povechanje njenega porechja, predstavlja namishljeno chrto, ki kot nekakshen velik kazalec skoraj natančno kazhe severno nebesno smer. Che bi namishljeno chrto Nila izbrali za nichelni zemeljski poldnevnik, bi njegov izvir pomenil sechishche tega nichelnega poldnevnika in ravnika, torej nekakshno *osnovno ravnino* geografskega koordinatnega sistema oziroma nekakshno absolutno sredishčno točko zemlje.

S povrshino 59.947 kvadratnih kilometrov je Viktorijino jezero najvechje tropsko, najvechje visokogorsko in drugo najvechje sladkovodno jezero na svetu, ki zaostaja le za jezerom Lake Superior v Severni Ameriki. Visoka lega Viktorijinega jezera (1.135 metrov) omogocha, da Nil teche prek polovice afrishke celine vse do vech tisoeh kilometrov oddaljene obale Sredozemskega morja.

Vodni bazen jezera sestavljajo sštevilne reke, med katerimi je 25 velikih, vse pa dovajajo vodo samo temu jezeru (*slika 9*). Najdaljsi pritok in s tem najbolj oddaljeni vir med njimi je reka Kagera. Katera med njimi naj bi bila najpomembnejshi vir jezera in hkrati Nila, she vedno ni bilo možno zanesljivo ugotoviti, saj so na razpolago razlicni podatki. Tudi te je chloveshtvu uspelo ugotoviti shele z uporabo najsodobnejshih tehnik snemanja.

Zadnje raziskave so pokazale, da naj bi se jezero Viktorija pred okoli 17.300 leti izsushilo, nato pa ponovno napolnilo pred okoli 14.700 leti. Ali bi lahko iz tega obdobja izviral projekt Velikega Nila, je seveda tezhko presoditi. Vendar je dejstvo, da Viktorijino jezero ni od nekdej oskrbovalo z vodo severne Afrike. Oblika doline Great Rift Valley, ki obdaja Viktorijino jezero, nakazuje, da je bil odtok iz jezera najprej *usmerjen proti jugu*, iztok proti severu pa je nastal kasneje (*slika 8*).

Po eni od teorij je bila pred priblizhno 25.000 leti narejena drenazha v Viktorijino jezero, s katero je bil narejen iztok proti severu v jezero Sudd (8°00'N 31°00'E).

To je območje s površino 57.000 km², ki je še danes eno največjih mokrišch na svetu, ureja vodostaj jezera in ima pomembno vlogo pri ohranjanju Nilovih voda. Mochvirje, in še posebej njegova goshchava z rastlinjem, je bilo dolgo časa neprehodna ovira, ki je onemogochala plovni pristop do vishje lezhechega jezera, in tu so se dolgo ustavljali vsi poskusi iskanja Nilovega izvira.

Po zakljuchku velikega projekta so nove generacije druga za drugo postopno in dokončno pozabile, od kod prihajajo velike kolichine tekoche vode in kje so velike vodne zaloge, ki so zagotavljale tako izjemno stabilen pretok.

7. 2. Beli ali Veliki Nil

Pri iskanju izvira reke Nil so se ljudje skozi dolga tisočletja motili in ga spreminjali. Reklo »iskati izvir reke Nil« je bilo dolgo prisposoda za iskanje nechesa, chesar v resnici ni možno najti. Shele kakshnih sto petdeset let je od tega, ko je chloveshtvo ugotovilo, da je njegov izvir le *edini iztok* iz Viktorijinega jezera.

V staroegipchanskem jeziku naj bi ime Nil pomenilo »Hapy« ali »Iteru« oziroma preprosto »reka«. She danes imajo posamezni deli Nila različna imena. To so Viktorijin Nil, Albertov Nil, Gorski Nil, od pritoka reke Sobat do pritoka Modrega Nila pri Kartumu je Beli Nil in nato dalje samo Nil. Podrochje med Kartumom in Asuanom imenujejo tudi Kataraktni Nil zaradi shestih (sedmih) kataraktov na tem rodovitnem toku Nila.³²

Doslej so raziskovalci zhe ugotovili, da Nil ni od nekdaj pomenil enotne reke, ampak naj bi shlo za nekaj posameznih nepovezanih vodnih bazenov. Zato tudi Viktorijino jezero ni moglo opravljati svoje vloge. Dosedanje preprihanje, da naj bi tako imenovani »integrirani Nil« nastal samodejno skozi dolga obdobja ob delovanju naravnih sil z nanosom velikih kolichin *sedimenta*, je seveda sporno.

Obstajata predvsem dve teoriji o starosti sedanjega »integriranega Nila«. Po prvi naj bi sedanji sistem nastal v novejšem chasu potem, ko je prvotni tok razpadel na vrsto lochenih kotlin, le najbolj severni del na ozemlju Egipta in Sudana pa naj bi potekal enotno.

Po drugi teoriji naj bi zhe v obdobju terciarja vechina voda iz Etiopije, podobno kot pri Modrem Nilu, odtekala po rekah Atbara in Takazze v Sredozemlje. Vsekakor pa je nekaj rek odtekalo tudi v Rdeche morje, a danes ni vech tako.

Modri Nil naj bi se z Belim Nilom povezal pred 70.000 do 80.000 leti. Sistem Belega Nila naj bi ostal zaprto jezero do povezave z Viktorijskim Nilom, kar naj bi se zgodilo pred priblizhno 12.500 leti v obdobju afrishkega mokrega obdobja.

Domneva, da je Beli Nil dobil svoje ime zato, ker naj bi reko tako obarvala glina, ki jo nosi s seboj,³³ ni logichna razlaga, saj niti Beli niti Modri Nil *ne ustrezata barvama*, s katerima naj bi ju poimenovali.

Stari Egipchani so podobno kot shtevilna druga stara ljudstva za imena toponimov navadno uporabljali njihove znachilnosti. Pogosto je možno razumeti pomen posamezne besede, che uposhtevamo splošno znana pravila za zamenjavo chrk. Eno od takih pravil je betatizem, pri katerem gre za zamenjavo chrk B in V. Tako na primer tudi v cirilici chrka B pomeni glas V. Namesto poimenovanja po beli

barvi, ki je Nil seveda nima, je ime »Veli« oziroma Veliki Nil bistveno ustrežnejše, saj je tudi njegov najvzhajnejši pritok »Modri« Nil znatno krajši (*slika 10*).

Reko Nil lahko upravicheno imenujemo Veliki Nil, ker je s svojimi 6.650 kilometri najdaljša reka na svetu, čeprav brazilska vlada v zadnjem času skuša na to mesto uvrstiti svojo Amazonko. Na vsem Nilovem toku od pritoka Modrega Nila dalje so skozi tisočletja delovala vodna kolesa, ki so z dvigovanjem rečne vode na višje položaje omogočala namakanje njegovega širokega porečja. S tem je nastalo v tistem času najbolj rodovitno zemljišče na svetu, ki bi bilo sicer prepushčeno pushchavi.

Vendar pa izjemne dimenzije Velikega Nila niso njegova edina značilnost. Za presojo, ali gre za naključno delo narave ali za zavestni projekt velike civilizacije, so nam njegovi graditelji zapustili neverjetna simbolna sporočila.

Ugotovili smo zhe, da Nil izvira natančno na zemeljskem ravniku. Modri Nil se združuje z Velikim Nilom pri Kartumu ($15^{\circ}30'2''\text{N } 32^{\circ}33'36''\text{E}$) na 15 stopinjah zemljepisne širine. Veliki Nil se konča pred njegovo delto na 30 stopinjah zemljepisne širine z Velikim platojem piramid pri Gizi ($29^{\circ}58'45''\text{N } 31^{\circ}09'\text{E}$).

Izmerjeno na podlagi njegovih koordinat na zemeljskem poldnevniku, je torej celotna dolžina Velikega Nila 30 stopinj, to pa je natančno *ena tretjina zemeljskega poldnevnika* med ravnikom in severnim tečajem. Ker je dolžina Velikega Nila 30 stopinj zemljepisne širine, se mu torej Modri Nil pridružuje *natančno na polovici* te razdalje. S tem je Veliki Nil razdeljen na dve popolnoma enaki polovici po 15 stopinj. Namen njegove južne polovice je prenos stabilnih kolichin vode iz Viktorijinega jezera do združitve z Modrim Nilom, od tod pa tečeta Veliki in Modri Nil skupaj. Na tem območju z vechjim pretokom zagotavlja Modri Nil vsakoletno preplavljanje zemljišča z mineralnimi gnojili. Na tem delu opravi veletok še dva velika zavoja, s katerima se razširi njegovo porečje proti zahodu.

7. 3. Modri ali Poplavni Nil

Najbolj trajno rodovitna zemljišča najdemo na območjih, ki jih poleg obilice sonca in padavin občasno prekrije še vulkanski pepel in druge z minerali bogate vulkanske padavine. Vendar pa blizhina aktivnih ognjenikov vedno pomeni tudi grozljivo za tam zhiveče prebivalstvo. Kadar vsi ti elementi skupaj omogočajo boljše pogoje za prezhivetje, prebivalstvo navadno vztraja na tem prostoru kljub pogosti ogroženosti lastnih zhivljenj.

Med taka območja sodijo na primer indonezijski otoki. Čeprav gre za področje z najhujšimi vulkanskimi izbruhi v chloveshki zgodovini, je Indonezija zaradi izjemne rodovitnosti tal po shtevilu prebivalcev chetrtta država na svetu, indonezijski otok Java pa je z vech kot 140 milijoni med najgosteje naseljenimi otoki na svetu. Kot recheno, shele v zadnjem času nastajajo projekti, da bi glavno mesto države Dzhakarto z otoka Java preselili na manj ogroženi otok Borneo.

V Starem Egiptu pa je vulkanske minerale zagotavljal Modri Nil. Enkrat letno je ob natančno predvidenem času zemljo na severni polovici veletoka z veliko poplavo prepojil z najbolj kvalitetnimi anorganskimi gnojili brez nevarnosti za prebivalstvo.

Drugache od Velikega je Modri Nil agresivna, neugnana reka, ki lahko s svojim hitrim izbruhom ogromnih kolichin vode prenasha v dolino zemljo, blato, predvsem pa vulkanske kamenine. Ta pomembna meshanica, ki jo nato skupaj z Velikim Nilom tovorita dalje, je temeljni pogoj za izjemno rodovitnost zemljishcha, to pa je bilo nekdaj in je she danes osnova za dolgorochni obstoj vsake civilizacije.

Po danasnjih razlagah o izvoru imena naj bi bila podlaga za poimenovanje Modrega Nila, »ker poplave v poletnem monsunu poberejo ogromno rodovitne zemlje z etiopskega visokogorja in ga nosijo navzdol kot blato, s tem pa spremenijo barvo vode v temno rjavo ali skoraj chrnok.«³⁴ Reka, ki naj bi bila po svojem imenu modra, je torej v resnici »temno rjava ali skoraj chrna«. Razlaga imena je torej povsem nelogichna.

Zato lahko sklepamo, da gre za napachno razumevanje dvopomenskega pojma *modra oziroma plava barva* v besedah »plaviti«, poplaviti, poplavljeni in podobno. Ustrezno poimenovanje »Plavega« Nila je zato lahko le Plavni oziroma *Poplavni Nil*.³⁵ Poleg shtevilnih simbolov, ki so nam jih zapustili graditelji velichastnega projekta, je treba omeniti tudi poimenovanje ozvezdja na sotochju Velikega in Poplavnega Nila. Sonce je tam namrech v nadglavishchu v ozvezdju Dvojchkov. Po nachelu »kakor na zemlji, tako na nebu« so združhitev obeh Nilovih »dvojchkov« razumeli kot tako pomemben dogodek, da so po njem poimenovali tudi ozvezdje in znamenje zodiaka. Po meritvah na zemeljskem poldnevniku Veliki Nil dejansko razdeli sotochje na popolnoma enaki polovici, pri tem pa je nato severna polovica skupni tok obeh rek. Zato so lahko utemeljeno poimenovali ozvezdje nad sotochjem kot »Dvojchka«.

7. 4. Zakljuchni objekti Velikega Nila

Stari Egipchani svojega projekta veliki Nil niso zakljuchili preprosto z izlivom Nila v Sredozemsko morje, temvech z velikim platojem piramid v Gizi na zachusetku Nilove delte. Na tem platoju so Velika (nekoeh im. Keopsova), Kefrenova in Mikerinova piramida, skupina manjskih piramid, velika sfinga, shtevilna grobishcha in ostanki vasi delavcev, ki naj bi domnevno vse to zgradili. Stranice vseh treh velikih piramid so natanchno poravnane v smeri sever-jug in vzhod-zahod z uposhtevanjem dejanskega, ne pa magnetnega severnega techaja. Razmerje med obsegom in vishino pri Veliki piramidi odstopa od natanchne vrednosti 2π za 0,05 odstotka.³⁶

Velika sfinga na jugovzhodni strani piramid je kot zashchitnica projekta Veliki Nil usmerjena od zahoda proti vzhodu, torej gleda v smeri vzhodnega dela Tihomorskega ognjenega kroga, ki s svojo aktivnostjo she danes grozi obstoju vsega chloveshtva na Zemlji. Tudi piramide na platoju nam s svojo znachilno obliko ponazarjajo nevarne stratovulkane (*slika 11*). Plato je na robu Zahodne pushchave in okrog 9 kilometrov oddaljen od danasnjege toka Nila.³⁷ Zgrajen naj bi bil v obdobju Chetrte dinastije, ki je trajala od leta 2613 do 2494 pred n. sht., v chasu tako imenovane »Zlate dobe« Starega kraljestva.³⁸ Med njimi je Velika piramida najvishji she ohranjeni objekt, ki ga je do tedaj zgradilo chloveshtvo. Tudi po njegovem dokonchanju chloveshtvo vech kot 3800 let ni bilo sposobno zgraditi podobnega objekta.³⁹

O piramidah v Gizi je obstaja na tisoče knjig in znanstvenih študij. Pripovedujejo nam o njihovi gradnji iz sštevilu kamnitih kvadrov, katerih dimenzije in naklonski koti kazhejo na izjemno gradbeno znanje. Kot zaključni objekti velikega infrastrukturnega sistema pa v svojih dimenzijah skrivajo tudi sštevilna sporochila. Mednje sodi npr. sorazmerje med vishino Velike piramide in razdaljo med Zemljo in soncem, natančno razmerje med obsegom in vishino v razmerju sštevil π in podobno.

Projekt Veliki Nil	Najbližnji kraj	Geografska širina	Geografska dolžina	Vir
Izvir Nila na Viktorijinem jezeru	Slapovi Ripon Falls	00°26'02"N	33°11'37"E	<i>Ripon Falls</i> , Wikipedija (en), zadnja sprememba 20.6.2019 ob 15:50.
Pritok Modrega Nila	Kartum	15°30'2"N	32°33'36"E	<i>Khartoum</i> , Wikipedija (en), zadnja sprememba 13.8.2019 ob 23:26.
Zaključek projekta	Zachetek Nilove delte, Plato piramid v Gizi	29°58'45"N	31°08'03"E	<i>Great Pyramid of Giza</i> , Wikipedija (en), zadnja sprememba 13.8.2019 ob 17:49

8. Velichastni infrastrukturni projekt ali naključno delo narave

Enc. Britannica oznachuje starodavni Egipt kot »oazo v pushchavi severovzhodne Afrike, odvisno od vsakoletnega namakanja z vodo iz reke Nil, ki je zagotavljalo obstoj svojemu kmetijskemu prebivalstvu.«⁴⁰ Pri tem se upravičeno zastavlja vprasanje, ali so bili sštevilni dejavniki, ki so lahko omogochili nastanek take »oaze«, posledica naključnega delovanja narave ali pa je shlo za infrastrukturni sistem, ki ga je ustvarila visoko razvita civilizacija iz predegepichanskega obdobja.

Podobno kot nas v dimenzijah velikih piramid na platoju Gize vgrajeni simboli opozarjajo na izjemno znanje, so tudi v projekt Veliki Nil vgrajena simbolna sporochila, ki jih je bilo treba le she prebrati. Graditelji namrech pri meritvah niso uporabljali merskih enot, ki si jih je v posameznih obdobjih izmishljalo chloveshtvo, ampak so velichastni projekt, kot se spodobi, neposredno povezali z absolutnimi dimenzijami Zemlje.

Stari Egepichani oziroma najverjetneje njihovi predniki so razdelili zemeljsko povrshino na poldnevniko in vzporednike, te pa na 360 stopinj zemljepisne dolzhine in shirine. Podobno kot so leto razdelili na dvanajst mesecev, so tudi poldnevniko in vzporednike razdelili na dvanajst enakih delov po 30 stopinj. Toliko pa znasha tudi dolzhina Velikega Nila, ki je natančno ena dvanajstina zemeljskega poldnevniko oziroma *ena tretjina* razdalje med ravnikom in zemeljskim techajem.

Kot recheno, Velikemu Nilu se na 15 stopinjah severne zemljepisne shirine oziroma natančno na sredini pridruzhi njegov najpomembnejshi prtok Poplavni Nil, ki razdeli Veliki Nil na dve popolnoma enaki polovici. Tidve sta vsaka po *eno shestino* razdalje med ravnikom in zemeljskim techajem. Ozvezdje oziroma ustrezno znamenje v zodiaku, ki ustreza temu sotochju, so zato poimenovali Dvojchka.

Gre za tako natančno dolochena razmerja, da je verjetnost njihovega nastanka zaradi delovanja naravnih sil praktichno izkljuchena. Che bi shlo le za enega od

naključnih naravnih pojavov, potem bi lahko verjeli tudi, da je Velika piramida v Gizi nastala po naključju z naplavljanjem velikih skalnatih blokov v ogromno gomilo. Splošno sprejeto je dejstvo, da brez Velikega Nila z vsem njegovim kompleksnim delovanjem ne bi bilo staroegipčanske civilizacije. Severovzhodni del afriškega kontinenta bi brez projekta Veliki Nil ostal le nerodovitni pushchavski pesek. Zaradi položaja na severovzhodu afriškega kontinenta, ki ga z obeh strani pred cunamijem shčitijo velika kopna območja, pa je bil to primeren kraj, ki ga je bilo vredno izbrati za dolgoročni razvoj velike civilizacije. Zhe bezhen pogled pokazhe, da je njegova varnost pred cunamijem bistveno boljsha od afriškega juga, odkoder naj bi izvirala chloveshka vrsta.

Nedoslednosti pri shtevilnih astronomskih pojavih dokazujejo, da predhodniki staroegipčanske civilizacije niso bila primitivna plemena na jugu Afrike, ampak je shlo za izjemno visoko razvito civilizacijo, ki je bila sposobna izvesti velichastni projekt Veliki Nil. Njeni staroegipčanski nasledniki so bili prepričani, da so jim vse znanje zapustili bogovi v chasu svojega bivanja na zemlji. Prek znanja in izsledkov predhodne civilizacije, ki jih je od nje privzel Starodavni Egipt, lahko te dosezhke obchudujemo she danes.

Pri preselitvi na varnejshe območje je shlo za izjemno ugotovitev, da si je možno dolgoročno prezhivetje zagotoviti le z izgradnjo infrastrukturnega projekta na varnejšem kraju. Na izvornem področju namrech zaradi katastrof, ki so se verjetno zares zgodile, ni ostalo praktichno nichesar. Zato tudi Platonovo Atlantido prav zaradi napachnega razumevanja she vedno brezuspeshno ishchejo na shirnem Atlantiku.

S tem pa lahko pojasnimo she drugo, na prvi pogled nerazumljivo dejstvo: vech ko je poteklo chasa od prehoda staroegipčanske civilizacije na novo območje bivanja, *manj velichastni* so postajali objekti, ki jih je bila nova civilizacija sposobna ustvariti.

Projekt Veliki Nil, ki ga zaključujejo velike piramide na zacetku Nilove delte, je zaradi svojih velichastnih dimenzij tako izjemen, da je bil kasneje za chloveshtvo dejansko nedoumljiv. Zato je v celoti potonil v pozabo, prezrla ga je tudi vsa svetovna znanost.

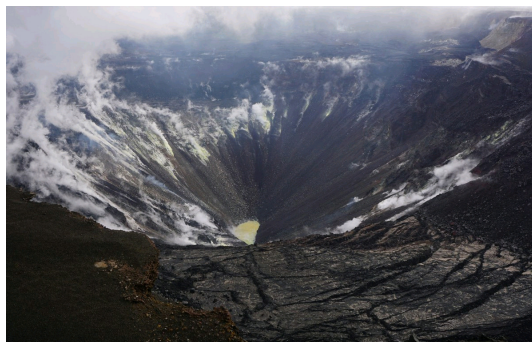
Slika 1. Pogled na stratovulkan Fuego iz mesta Antigua, Gvatemala, nekaj ur po zacetku izbruha (2018).

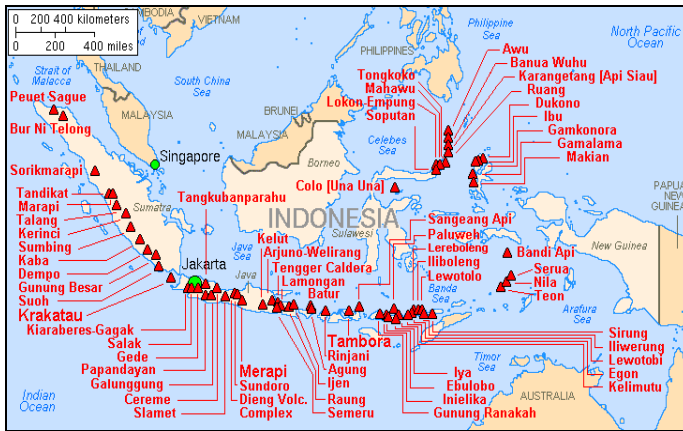
Slika 2. Reshevalci iščejo preživlele po piroklastičnem toku ob izbruhu vulkana Fuego v Antigui (Gvatemala, 2018), ki je bil največji izbruh po letu 1929.⁴¹

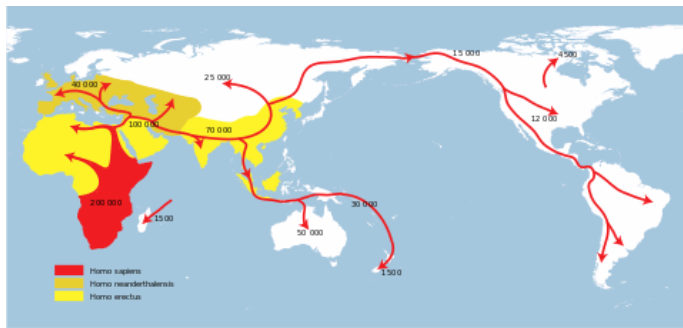
Slika 3. Zhrelo vulkana Kilauea, Big Island, Havaji, februar 2018, tri mesece pred izbruhom.

Slika 4. Zhrelo vulkana Kilauea, 26. oktobra 2019, ki ga postopoma polni jezero z visoko koncentracijo zhevepla in magnezija.⁴²

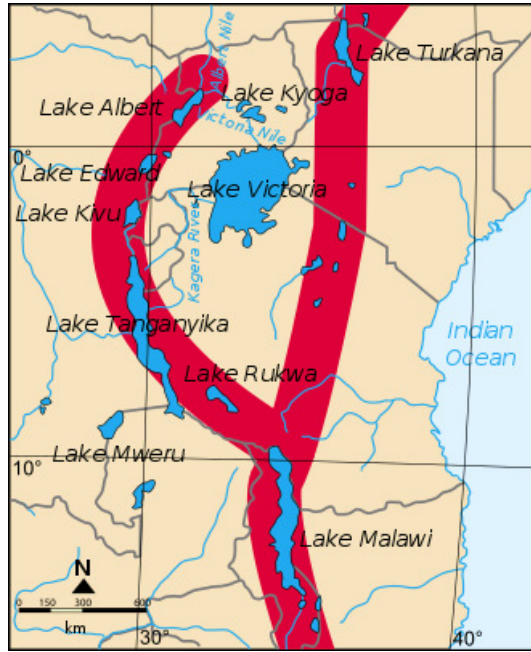
Slika 5. Najpomembnejši vulkani v Indoneziji.⁴³

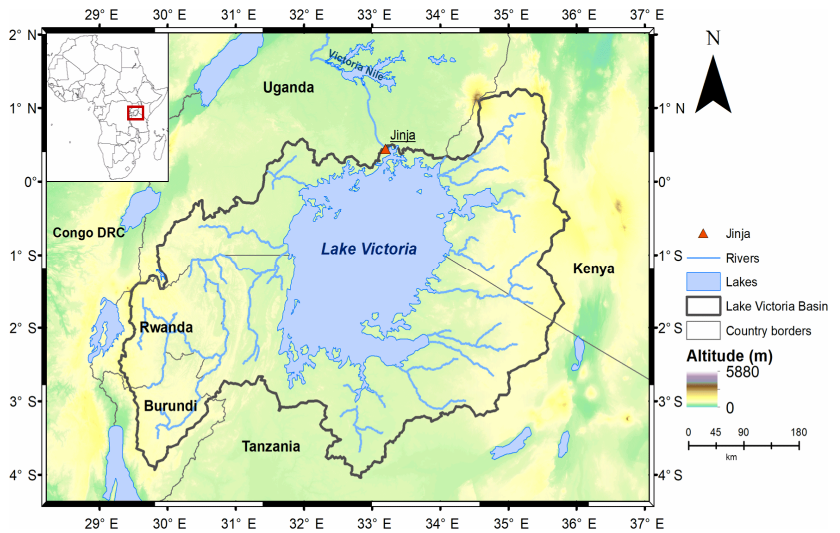
Slika 6. Karta najzgodnejših selitev chloveshtva.⁴⁴

Slika 7. Območja ob Indijskem oceanu, ki jih je prizadel »bozhichni« cunami leta 2004 z izvorom na Sumatri, Indonezija.⁴⁵

Slika 8. Dolina Great Rift Valley, ki obdaja Viktorijino jezero.⁴⁶

Slika 9. Hidrološki sistem Viktorijinega jezera.⁴⁷

Slika 10. Porehje veletoka Nil, združitvev Modrega in Belega Nila pri Kartumu ter zacetek Nilove delte.⁴⁸

Slika 11. Plato s piramidami v Gizi na zacetku Nilove delte, zakljucni objekt projekta Veliki Nil.⁴⁹

Opombe

¹ Zagovorniki priselitvene teorije nikakor ne morejo pojasniti izsledkov populacijske genetike, po katerih je pri danasnjih prebivalcih Zakarpatja, torej v izmisljeni domovini Starih Slovanov, močno prisotna haploskupina N, danashnji Slovenci pa te skupine sploh nimajo; gl. Perdih, Anton (2016) in Skulj J, Sharda J C, Sonina S, Narale R, 2008, *Indo-Aryan and Slavic linguistic and genetic affinities predate the origin of cereal farming*, Zbornik seste mednarodne konference Izvor Evropejcev (*Proceedings of the sixth international topical conference Origin of Europeans*), Jutro, Ljubljana, 2008, 5-39.

² *Slovenian inscription on the Negau helmet*, Milan Shtruc: LiVeS Journal, July 2019/13, strani 91-120.

³ Tudi v Wikipediji (en) je Keopsovo piramido (*Pyramid of Cheops*) zamenjala Velika piramida Gize (*Great Pyramid of Giza*). »The Great Pyramid of Giza (also known as the Pyramid of Khufu or the Pyramid of Cheops...«) Keopsova piramida se pojavlja samo she v oklepaju kot »Kufujeva« ali »Keopsova«. Napis na notranji komori, ki naj bi navajal ime faraona Kufuja, namrech sedaj ni vech verodostojen. *Great Pyramid of Giza*, Wikipediji (en), zadnja sprememba 20. 12. 2019 ob 20:48. Za zdaj Keopsova piramida obstaja she v slovenski Wikipediji, dokler ne bo tudi tam izginila.

⁴ *Erich von Däniken*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 11. 12. 2019 ob 10:30.

⁵ *Vulkani*, Van Rose Susanna, prevod Vid Gregorach, Pomurska založba, Murska Sobota, 1997, stran 34.

⁶ »Omeniti moramo tudi podmorske izbruhe. Priznajmo pa, da o vechini podmorskih izbruhov ne vemo nichesar.« Haroun Tazieff: *Geologija in vulkanizem*, Christoph Krüger s sodelavci: *Vulkani*, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1972, stran 60.

⁷ Vednost o globalnih posledicah velikih vulkanskih izbruhov se v zadnjem chasu vedno mochnje pojavlja tudi med raziskovalci. Tako tudi zgodovinarica dr. Dragica Chech s Fakultete za humanistichne shtudije Univerze na Primorskem pravi: »Leta 1815 je v Indoneziji izbruhnil vulkan Tambora, posledice pa je she nekaj let chutil ves svet: nastopil je mraz, sledila je lakota, izbruhnile so nalezljive bolezni. Ljudje so umirali.« *Vulkani dolochajo smer zhlvljenju*, Dnevnik, 23. 10. 2012.

⁸ Do 3. 7. 2018 je lava prekrila 35 km² otoka in unichila prek 700 objektov. *Lava flows from the Kilanea volcano on Hawaii's Big Island wiped out hundreds more homes*, by Simon Romero, The New York Times, 2018.

⁹ *Krakatoa*, Wikipedija, zadnja sprememba 2. 9. 2019 ob 06:34.

¹⁰ *Mount Merapi*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 2. 12. 2019 ob 14:36.

¹¹ *Jakarta*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 14. 12. 2019 ob 12:04.

¹² »Indonesian President Joko Widodo announced a plan to relocate the capital to Kalimantan on the island of Borneo«, *Capital of Indonesia*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 16. 11. 2019 ob 00:10.

¹³ Katastrofalni izbruh vulkana *Toba* naj bi se zgodil pred 75.000 ± 900 leti, selitev iz Afrike pa po analizah DNK med 60.000 in 70.000 leti. »Analyses of mitochondrial DNA have estimated that the major migration from Africa occurred 60,000–70,000 years ago, consistent with dating of the Toba eruption to around 75,000 years ago.« *Toba catastrophe theory*, Wikipedija, zadnja sprememba 30. 10. 2019 ob 15:28.

¹⁴ *Ring of Fire*, Wikipedija, zadnja sprememba 22. 8. 2019 ob 12:52.

¹⁵ *Isto*

¹⁶ *Tunguska event*, Wikipedija, zadnja sprememba 3. 11. 2019 ob 13:40.

¹⁷ *Siberian Traps*, Wikipedija, zadnja sprememba 2. 11. 2019 ob 13:54.

¹⁸ *Chicxulub crater*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 8. 12. 2019 ob 08:08.

¹⁹ Največji krater, ki naj bi nastal zaradi udarca kakšnega nebesnega telesa na Zemljo, je v bližini mesta Vredefort na območju Juhne Afrike, po katerem je dobil tudi svoje ime. Do udarca naj bi prishlo pred približno dvema milijardama let. Premer kraterja je okrog 300 kilometrov. *Vredefort crater*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 7. 10. 2019 ob 07:37.

²⁰ *Madagaskar*, Wikipedija (slo), zadnja sprememba 25. 2. 2019 ob 18:43.

²¹ *2004 Indian Ocean earthquake and tsunami*, Wikipedija, zadnja sprememba 6. 11. 2019 ob 11:48.

²² *Isto*.

²³ Platon je propad Atlantide v velikem potopu umestil v obdobje približno 9.000 let pred svojim časom, kar pomeni, da naj bi po današnjem merjenju chasa Atlantida izginila pred okrog 11.400 leti. *Atlantis*, Wikipedija, zadnja sprememba 15. 11. 2019 ob 23:28.

²⁴ Po nekaterih ocenah naj bi bil najstarejši koledar *sumerski*, sledili pa naj bi mu egiptčanski, asirski in elamitski; *History of calendars*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 18. 12. 2019 ob 02:33. Nasprotno pa iznajdbo prvega uporabnega koledarja Enc. Britannica pripisuje *Starim Egiptčanom*. Ta naj bil osnova, ki so jo nato do danasnje oblike razvijali Rimljani. »The first practical calendar to evolve from these requirements was the Egyptian, and it was this that the Romans developed into the Julian calendar...« *Calendar*, vech avtorjev;

<https://www.britannica.com/science/calendar>.

²⁵ Na 40° južne zemljepisne širine vzhod Sirija skoraj natančno ustreza vzhodu sonca po Sotichnem letu (Shothic Year), ki je trajalo 1461 »civilnih let«. V zgodovini se najpogosteje navaja, da naj bi bilo novo leto določeno na podlagi vzhoda zvezde Sirij. *Egyptian calendar*. Wikipedija (en), zadnja sprememba 29. 12. 2019 ob 02:22.

²⁶ Manjša odstopanja obstajajo tudi od gregorijanskega koledarja, na primer v pravoslavju. Seveda pa je lahko novo leto določeno tudi na podlagi drugachnih izhodišč, npr. lunini cikli v kitajskem lunarnem novem letu. Zato je kitajsko novo leto ob novi luni prvega lunarnega meseca, točen datum pa je lahko katerikoli dan med 21. januarjem in 21. februarjem po gregorijanskem koledarju.

²⁷ »Early Egyptians also used a baby as a symbol of rebirth. Although the early Christians denounced the practice as pagan, the popularity of the baby as a symbol of rebirth forced the Church to reevaluate its position. The Church finally allowed its members to celebrate the New Year with a baby, which was to symbolize the birth of the baby Jesus.« *New Year celebration in Egypt*; <https://www.memphistours.com/Egypt/WikiTravel/General/wiki/New-Year>; besedilo je povzeto 30. 12. 2019. Starim Egiptčanom je bil torej novorojenček simbol za Novo leto in starček simbol za Staro leto. Pri tem lahko še razumemo, da je možno zacetek Novega leta, ki ga v simbolnem pomenu ponazarja novorojenček, povezati z Jezusovim rojstvom. Tezhje pa je razumljiva simbolna povezava Starega leta z *ochetom* novorojenčka, ki je v simbolni obliki *starček*.

²⁸ *Antartic Circle*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 16. 9. 2019 ob 21:16.

²⁹ Slovenska beseda za praznik *Velike noči* je podobna v poljskem, cheshkem in slovashkem jeziku, v hrvashkem in srbskem jeziku je to *Uskrs*, v angleškem *Easter*, v grškem in latinskem *pascha*, v shpanskem *pascua* in podobno.

³⁰ Najpogostejša smer branja je bila z desne v levo; »Most commonly reading direction was from right to left.« *Reading Direction*, Great Scott.Com,

<http://www.greatscott.com/lessons/reading-direction/>. Običajna smer je bila z desne v levo; »...the usual direction being from right to left.« *Egyptian hieroglyphs*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 5. 12. 2019 ob 05:31.

³¹ »Mirages on the Antarctic continent tend to be even more spectacular than in Arctic regions, creating, for example, a series of apparent sunsets and sunrises while in reality the sun remains under the horizon.« *Antarctic Circle*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 16. 9. 2019 ob 21:16.

³² Ena od značilnosti Nila je tudi njegovih šest kataraktov na toku med Kartumom in Asuanom. Gre za plitva območja, ki so, razen v času poplav, za ladje neprehodna. *Cataracts of the Nile*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 27. 11. 2018. Ker je katarakt pred Asuanom zalilo novo umetno jezero velike hidroelektrarne, naj bi bilo prvotno sedem velikih kataraktov. Vsi so bili le med pritokom Modrega Nila in zacetkom Nilove delte, to je na območju Nilovega rodovitnega porečja. Njihovo vlogo in namen pa je potrebno shele ugotoviti.

³³ *White Nile*, Wikipedija, zadnja sprememba 25. 4. 2019 ob 13:08.

³⁴ *Blue Nile*, Wikipedija, zadnja sprememba 26. 6. 2019 ob 11:00.

³⁵ Pri tem nas ne sme motiti povezovanje med slovenskimi in staroegipčanskimi poimenovanji, saj temelji na sštevilnih, zhe dokazanih simbolnih in zlogovnih zvezah. Podobne ugotovitve veljajo tudi glede Rimljanov, ki so ob svojem prihodu na ozemlje s slovenskim prebivalstvom izvirna slovenska imena krajev le spremenili v latinizirano obliko, pri tem pa ob vechpomenskih besedah pogosto privzeli njihov napachni pomen. Tovrstne napake pri poimenovanju so pooheli tudi Nemci (gl. *Najvechja zymota v evropski zgodovini*, Revija SRP 135-136, oktober 2017, strani 172 do 180).

³⁶ *Great Pyramid of Giza*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 20. 12. 2019 ob 20:48. V Veliko piramido vgrajeno razmerje vrednosti shtevila π v celoti potrjuje obrazlozHITEV izvirnega pomena besede *piramida* v prvem chrkovnem in zlogovnem slovarju.

³⁷ *Giza pyramid complex*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 29. 12. 2019 ob 13:33.

³⁸ *Fourth Dynasty of Egypt*, Wikipedija, zadnja sprememba 20. 12. 2019 ob 19:25.

³⁹ »Initially standing at 146.5 metres (481 feet), the Great Pyramid was the tallest man-made structure in the world for more than 3,800 years until Lincoln Cathedral was finished in 1311 AD.« *Great Pyramid of Giza*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 20. 12. 2019 ob 20:48.

⁴⁰ »Ancient Egypt can be thought of as an oasis in the desert of northeastern Africa, dependent on the annual inundation of the Nile River to support its agricultural population.« *Ancient Egypt*, vech avtorjev, Enc. Britannica, <https://www.britannica.com/place/ancient-Egypt>.

⁴¹ *Guatemala volcano eruption*. Devastating pictures as death toll rises;

<https://www.express.co.uk/news/world/969042/Guatemala-volcano-eruption-pictures-Fuego-volcano-pic>. Lokalne oblasti navajajo prek 3000 zhrtev izbruha leta 2018.

⁴² Krater Halema'uma'u vulkana Kilauea, *What's Going On With The Volcanoes?* Havaii Volcaoes, National Park Service, NPS Photo/A. LaValle;

<https://www.nps.gov/havo/planyourvisit/lava2.htm>.

⁴³ *List of volcanoes in Indonesia*, Wikipedija, zadnja sprememba 4. 11. 2019 ob 20:44.

⁴⁴ Göran Burenhult: *Die ersten Menschen*, Weltbild Verlag, 2000; *History of human migration*, Wikipedija, zadnja sprememba 5. 11. 2019 ob 10:05.

⁴⁵ *2004 Indian Ocean Earthquake and tsunami*, Wikipedija, zadnja sprememba 18. 8. 2019 ob 18:04.

⁴⁶ *Lake Victoria*, Wikipedija (en), zadnja sprememba 6. 8. 2019 ob 17:16.

⁴⁷ *Hydrology and Earth System Sciences*, Shuttle Radar Topography Mission, <https://www.hydrol-earth-syst-sci.net/22/5509/2018/#&gid=1&pid=1>

⁴⁸ *Nile*, Wikipedija (en), zadnja sprememba: 24. 12. 2019 ob 10:57.

⁴⁹ *Ancient Egypt*, Wikipedija (en), zadnja sprememba: 28. 12. 2019 ob 15:03.

Vprashalnica

Jozhef Praprotnik

ROK TRAJANJA?

Slavimo nashe heroje kontrarevolucije!

Ob minuli chetrstoletnici osamosvojitve je prav, da pochastimo tudi tiste, ki so najzaslužnejshi za uspesno vrnitev v kapitalizem. Socializem so nam z revolucijo priborili komunisti, s kontrarevolucijo pa vrnitev v kapitalizem v najvechji meri, presenetljivo – isti. Che sledimo zgodovinskim dejstvom, je shlo pri nas najprej za revolucijo, za razlastitev tovarnarjev in veleposestnikov, in che smo tisti chas pred tri chetrst stoletja imenovali *revolucija*, imenujmo sedanjost *kontrarevolucija*, in che smo takrat chastili heroje revolucije, slavimo danes heroje kontrarevolucije.

V teh dobrih 25 letih kontrarevolucije – ta chas s(m)o imenovali *lastninsko preoblikovanje* – je družhba zaznala odklone in jih oznachila kot »divja privatizacija« ali »krajja družhbene lastnine«. Popolnoma narobe! Tisto, kar sta ugotovili nekdanja SDK in njena naslednica Agencija za revidiranje lastninskega preoblikovanja podjetij, niso bili odkloni ali ekscesi, temvech zdaj zhe skoraj pozabljena herojska junashtva najbolj pozhrtvovalnih protirevolucionarjev, ki so jih podpirale vse vlade in njih avtonomni organi pregona (tozhilstva in sodnije). Konchno se to najlespe odrazha v spiskih zapornikov, kjer njihovih imen ne bomo nashli. Ne prej in ne zdaj.

Poudariti pa moram, da je shlo v revoluciji za razlashchanje bogatashev in za delitev tistega drzhavi in seveda sebi, herojem in zvestim sopotnikom revolucije, pri zdajshnji 25-letni kontrarevoluciji pa je shlo in gre she najprej za razlashchanje delavcev in potem delniharjev ter spravljanje v globoke zhepe. Prve korake kontrarevolucije je vzporedno z osamosvajanjem izvedel Demos. To brez dvoma drzhi, toda kontrarevolucijo so v družhbenih podjetjih pozhrtvovalno izpeljali do takrat moralno-politichno neoporechni kadri Zveze komunistov, chesar nikakor ne smemo prezreti. Prav njim gre najvech zaslug za uspesno izvedeno kontrarevolucijo, saj ob prvih zamislih Demosa niso udarili niti en samcat kapselj, kaj shele strel za obrambo pridobitev revolucije, marvech so ponujeno prilozhnost pri(h)vatizacije pograbili z vsemi shtirimi.

Najbolj zavzeti borci kontrarevolucije vztrajajo na njenih okopih she zdaj po preoblikovanju v delnishke družhbe, ko privatizirajo zhe privatizirano in nekaznovano odzhirajo delavcem tudi prispevke za pokojnine. Bolje nekaj vech kot premalo. Odlikujmo torej vse te heroje kontrarevolucije in seveda vladavce, ki jih ob tem neomajno podpirajo. Za odlikovanja predlagam Rdechi Orden

Kontrarevolucije (prve, druge, ... stopnje) in Mali, Srednji ter Veliki Tajkun Kontrarevolucije z Rdechimi Zharki, ki si naj jih podelijo na proslavi ob Dnevu Osamosvojitve in Kontrarevolucije. Imena kandidatov za ta visoka drzhavna odlikovanja jim lahko iz zaprashednih fasciklov priskrbita nekdanji SDK in Agencija, vidnejsha odlikovanja pa si nedvomno zasluzhijo pravo(neraz)sodstvo z organi pregona ter seveda super-socialdemokratska stranka z nekdanjima zaveznicama Zares in LDS ter kasneje s Pozitivno Slovenijo (imeli so in imajo lep, velik plus na rachunih doma in v oazah), vsekakor tudi Stranka Medenega Centra gospoda moralno jetichnega Mira Cerarja, najdragocenejshega Tajkunchka z rdechimi zharki pa naj si pripne cenjeni prisklednik drzhave Borut Pahor kar sam. Pa ne pozabite zaslug ex-prisklednika drzhave tovarisha gospoda Milana Kuchana, ki nas je vodil v prvih dveh petletkah kontrarevolucije, ko so uspesno sprivatizirali – oprostite – razgrabili stebre slovenskega gospodarstva: SMELT, Litostroj, Metalno, Iskro, MITT ... in iz nich ustvarili prve tajkunchke.

Slava jim!

Slovenija na dobri stari poti

Nedavno razkritje odpisa dolga Jankovicevega sina Damjana je ena od zadnjih ljudstvu podarjenih kosti za glodanje. Glede na vse, kar se je dogajalo v letih od 1991, je she to zgolj koshchica, ki jo bomo pojedli, kot smo vse doslej. Polozhaj v Sloveniji je povsem prichakovan, normalen, in drugachen sploh ne bi mogel biti, saj zhivimo v nekoliko predelani »Titovi« verziji stalinizma in je nasha »demokracija« zgolj kulisa, kot takrat, ko so snemali film z dogajanjem v vasi, pa so stale le sprednje strani hish, zadaj pa ni bilo nichesar. Originalna verzija Stalinovega komunizma, ki je brez vojn pomoril tudi okoli 20 milijonov Rusov, pa skorajda 10 milijonov Ukrajincev z lakoto, se je dogajala, ko je bil Tito she njegov uchenec in zvesti posnemovalec. Ker je Tito (na nasho veliko srecho) zhivel v drugem chasu, je bilo v chasu njegove vladavine zhrtev manj, metode pa vendar iste ob megalomaniji, ki nas je veliko stala, rezultat pa nichla. Naj jih napishem vsaj nekaj »projektov«: jugo vesoljski program, atomska zaklonishcha vdelana v zhive skale, podzemeljska letalishcha, ena najmochnejshih armad v Evropi, studio za filmske spektakle, 50 rezidenc, gibanje neuvrshchenih (bajna darila vsem predsednikom drzhav in ostalim) itd. Che se je Stalin po Leninovi smrti vselil v Kremelj in s svojimi bolshevikmi zazhivel carsko zhivljenje ob terorju nad svojim ljudstvom, so ga presegli Pol Pot v Kambodzhi, Severni Korejci s Kimi in Kubanci s Castri, kjer je sistem postal družhinska last in je dal vodilnim vse, ljudem pa revshchino in hudo pomanjkanje. Tito je izbral milejshe verzijo »stalinizma«, ko je bil za gospodarski polom vedno kriv kdo drug, tudi »notranji sovrazhnik«, a so bili vendar komunisti privilegirani na nachin: »ko je zafural eno firmo, je shel pa v drugo ali na obchino«. Podrobnosti mi zaradi pomanjkanja prostora niso omogochene.

Slovenija dandanes prezhivlja »stalinizem« rafinirane verzije. Zhe zunanji znaki nam to kazhejo, saj she stoje spomeniki revolucionarjev za svoj zhep in morilcev ljudi drugachnega mnjenja, po njih se imenujejo kraji, ulice ... Drugachno mnjenje takrat ni bilo dovoljeno. In znotraj? Na pragu osamosvojitve je – takrat she tovarish – Milan Kuchan govoril, da je »manifest komuniste povezal z mnozhicami« in da »nimamo in nochemo druge drzhave, nasha drzhava je Jugoslavija ...« Kako je bilo potem, veste sami. Gospod Kuchan je bil prva dva mandata predsednik drzhave divjega kapitalizma, ko je bilo pokradenega najvech družbenega kapitala in je bilo najvech delavcev ob delo ter je bil to zacetek rojstva prvih tajkunov. Tista povezava komunistov z mnozhicami je bila zgolj pesek v oči, kot tudi mnozhichna upokožitev milichnikov, medtem ko je pravosodje ostalo nedotaknjeno pod vplivom nekdanjih struktur. Ne le takrat v letih po osamosvojitvi, tako je tudi danes, ko koga od njih, starih komunistov, zgolj sluchajno ali celo po pomoti dosezhe roka pravice. Zanje se bo vedno nashlo opravičilo. Primer Damjana Jankovicha je le zgodba, ki pokazhe nasho grotesko, isto lahko rechemo o veleprojektu TESH 6, ob katerem je peshchica »rdechih« obogatela, ljudstvo pa bo plachevalo to shlamastiko. Stalinizem je tako globoko ukoreninjen, da Slovenci – Butalci tega sploh ne dojamejo, pa se namesto tega varajo z jugo- in titonostalgijo. V nashi mehki verziji »stalinizma« ali lazhne demokracije, ko je za ene vse, za druge le drobtinice, je dovoljena kritichna beseda, ki pa ne spremeni nich. Tako je bilo in tako bo.

Rok trajanja potekel

Zhe dalj chasa opazham – v pogovorih, she vech pa na spletu, recimo na FB – obujanje, pravcato cvetenje jugo- in titonostalgije. Kako lepo je bilo, kako dobro smo zhiveli, pa da smo bili vsi zaposleni, da nichesar ni manjkalo in podobno. Beremo celo: »I Tito je krao, a i nama je dao!« Ja, v ljubljanski stari Cukrarni, kjer se je rodilo moje podjetje, so v tistih prvih letih po ustanovitvi prvi, ki so prishli na delo, pograbili kije in pobili podgane, ki so po kanalizaciji vdirale iz Ljublanice in zhrle shtirko, s katero so apretirali zavese, ki so jih na lesenih okvirjih potem sushili zunaj na soncu dvorishcha. Te so takrat z lahkoto prodali, kot til za mrliche, kot mreže proti komarjem v Afriki; polizdelke so v koskih tovorili skozi nadstropja, saj niso imeli dvigala, prostore pa so ogrevali s pechmi na zhaganje. Imeli so lepe plache in iz privarchevanega so zgradili novo tovarno, polno novih strojev, blizu Zhal. Na pravem mestu, saj so jo komunisti po letu 91 pokopali. Ja, tako je bilo tiste chase. Pa bi shlo tako tudi danes? Prav gotovo ne. Pa ne le zato, ker bi nas povozil chas, ampak tudi in predvsem zato, ker smo zhiveli v ureditvi, v sistemu, v rezhimu, ki mu je z avtorjevo smrtjo potekel chas, dobro pa vemo, da ne more biti prida rezhim, ki ga z avtorjevo smrtjo pobere kot slano, ko posije sonce. Sistem, ki ga je pobralo, je potreboval pohlevne, kimajoche; kdor je mislil

drugache, je imel možnost del zhivljenja prezhiveti v zaporu, che ga ni doletelo kaj hujshenga. S terorjem nad lastnim ljudstvom se ohranjajo komunistichni sistemi v Severni Koreji, Kubi, Venezueli, z njim se je ohranjajal »stalinizem« in zhivel »titoizem«. Samoupravljanje, ki so ga sprva preucevali tudi na Zahodu, je bilo kratkega veka, cheprav je Edvard Kardelj imel she veliko idej, Titov vesoljski program je »deloval« samo pri nas, v ZDA so brz h ugotovili, da je kot strah – v sredini votel, okoli ga pa nich ni. In tudi neuvrshchenost je pobralo, kot milni mehurchek, ko so pomrli njeni avtorji.

Nasprotno od komunistichnih rezhimov, ki jim je potekel rok trajanja, ker so obilo prinesli avtorjem in privrzhencem ter armadi za teror nad drugache mislechimi, pa ima demokracija okroglo dva tisoeh let zgodovine, saj se je porodila v stari Grchiji in so jo Heleni zanesli k starim Rimljanom. Drugache od Stalina, ki je moril svoje ljudstvo in po vrstnem redu tudi svoje pajdashe, so v rimskem senatu prej kot senatorje pospravili kakega prevelikega tiranskega cesarja. Pa pustimo Helene in Rimljane in se preselimo v nash chas, v leto 1991, v chas, ko smo predstavili v vzvratno in se zapeljali tja, kjer smo bili zhe leta 1941, se pravi v kapitalizem. Zanimivo pri tem je, da so nekdanji verni Titovi komunistichni sopotniki zdaj, ko so zavohali idealno možnost bogatenja, v trenutku obrnili plashch in postali izkorishchevalski magnati. Prej, v socializmu, so bili na odlicnih pozicijah, pa so bili tudi zdaj v najboljshem polozhaju. Jugo- in titonostalgiki, ki danes govorijo, da zhivijo slabshie in krivijo za to Jansho, Peterleta, Grimsa, Zvera in podobne, se hudo motijo, saj so vsi ti le prah med zobniki, kamenje pa so nekdanji komunisti, ki jim je potekel chas, tako kot sistemu, v katerem so bili glavni, npr. Janez Zemljarih, Herman Rigelnik ... Oni shtirje in drugi so bili takrat nepomembni komunisti, zdaj pa so kilava opozicija. Dokler vechinsko tega ne spoznamo, smo bosii.

Kdaj nov drzhavni praznik?

Prizemljitev letal Adrie in stechaj te družhbe bi moral biti prav gotovo utemeljen razlog za nov slovenski drzhavni praznik, saj Slovenci najraje praznujemo smrti in poraze. Slovenski kulturni praznik tako praznujemo na dan smrti nashega najveehjega pesnika, drazhgoshko bitko zaradi pozhiga vasi in smrti domachinov, Grcharice zaradi napada revolucionarnih partizanov in poboja kraljeve plave garde, ko bi bila v resnici prava zmaga, che bi oboji, plava garda in partizani, sodelovali in z zavezniki skupno nakresali nemshkega okupatorja. Do tega se kajpak slavnostni govornik na letoshnji proslavi v Grcharicah dr. Milan Brglez ni mogel dokopati, ker mu tega shola ni dala, niti po kmechki logiki, saj je »levik« intelektualiec. Tudi 9. maja, ko Evropa praznuje dan zmage v letu 1945, v Sloveniji in Jugoslaviji to ni bila zmaga, ampak poraz, ki smo ga popravljali po letu 1991. V skupni drzhavi in v Sloveniji takrat niso zmagale demokraticno združehne protiokupatorske sile, ampak revolucionarna opcija. Posledice tega zmagovitega poraza so se odrazile v gospodarstvu, predvsem v kmetijstvu, kjer smo s

Kardeljevimi eksperimenti na podlagi sovjetskih kolhozov nazadovali, da she dolga leta nismo pridelali toliko zhita kot v tehnoloshko nerazviti kraljevini Jugoslaviji. Ta zdruzhnishi eksperiment je najlepshe opisal pisatelj Tone Partljich v komediji *Moj ata, socialistichni kulak*, ob kateri smo se do solz nasmejali, morali pa bi se ob njej jokati in se zamisliti. Toda to, da smo nekdej Jugoslovani, zdaj pa Slovenci nagnjeni k temu, da veselo praznujemo poraze, nam nikakor ni prirojeno, ampak vsiljeno s strani onih, ki se (lazhno) prishtevajo k levemu, delavskemu, proletarskemu, skratka naprednemu polu druzhbe in pri tem vztrajajo ne glede na vse dokaze, ki jih prinasha zhivljenje v nashi druzhbi.

Zakaj torej Slovenija, ki je na mnogo boljshi klimatski legi kot na primer Danska, v vseh pogledih zaostaja za to drzhavico? Predvsem zato, ker se she danes niti ne zavedamo, kdaj smo delali najhujshie napake, ko slavimo, a bi se morali v resnici soochiti s svojimi zmotami. Leta 1945 smo v bistvu naredili velik korak nazaj, ki nas je stal napredka, pa smo na pragu osamosvojitve zaostajali za sosednjo Avstrijo za okroglih 30 let. Te napake naj bi odpravili z demokratizacijo in z vstopom v trzhno gospodarstvo leta 1991, ko nam je ponovno spodletelo z »ropom stoletja«, kot je bilo uradno poimenovano lastninsko preoblikovanje; tedaj so se okoristili potomci onih, ki so po letu 1945 odstranili ves intelektualni potencial povojne druzhbe, ki ni bil na komunistichni liniji, ker je bilo najbolj pomembno »ni vazhno, kaj znash, vazhno je, da si nash«. In tem zlaganim dejstvom sledimo she danes, o chemer nam govorijo spomeniki in proslave. Kdaj bomo torej proslavljali – Dan veselega pokopa Adrie?

Za nacionalni interes zhrtvovana suverenost

To, kar se nam dogaja, sploh ni vech hec, niti slaba shala ne. Ko bi bila vsaj shola, v kateri se chlovek, che je odprte glave, vsaj kaj nauchi. A mi, kot da bi padli, she preden smo stopili v prvi razred. Ne ponavljamo razredov, ponavljamo napake.

Torej, hoteli smo biti podobni zahodnjakom, Evropejcem, zato smo koleselj prestavili v vzvratno in zdrveli v trzhno ekonomijo, v kapitalizem. Parolo »tujega nochemo – svojega ne damo« smo predelali v »tujih kapitalistov nochemo – svoje hochemo«. V ospredje so nam tishchali – politikanti kajpak – nacionalni interes s kapitalisti, nashimi, domachimi, kranjskimi, in ne s kakimi – Bog nas obvari! – tujimi, zapadnimi, oderushkimi. Toda domachih kapitalistov nismo imeli, ker se jih je rdechkaستا partija bala kot hudik krizha, pa so bili she tisti redki obrtniki, che zhe niso bili ravno dimnikarji, zhagarji ali popravljalci piskrov, krojachi, shivilje, brivci in frizerke pa prodajalci tepihov, nezazheleni in preganjani. Kaj naj torej zdaj storimo Slovenci, ki so nam rojenice v zibko polozhile ideal, najvishji vzor v obliki povelichevane, pregovorne slovenske poshtenosti? Mi, Slovenci – poshtenjaki, kapitalizem pa skoraj pol stoletja osovrazhena, nebodijetriba grdobija. Kaj zdaj? In chasa ni bilo na pretek, kvechjemu premalo, mnogo premalo. Pa smo zapravili

tisto idealizirano slovensko poshtenost, ki je v sebi združevala vrednote, kot so bistrournost, odkritosrchnost, odlochnost, veselost, pridnost, neodvisnost, dostojanstvenost, nenasilnost, podjetnost, odgovornost. Ko so politikanti zheleli skozi rojevanje domasih kapitalistov zadostiti nacionalnemu interesu, so se pohvizhgali na slovensko poshtenost. »S poshtenostjo zhivi in propade slovenstvo!« je pravil dr. Anton Trstenjak, a so ga politikanti preslishali, tochnije – ignorirali. In potem so politikanti za nacionalni interes, to je za rojevanje domasih kapitalistov, za dve desetletji omrtvichili pravno drzhavo, da je omogochila dvajset let neoviranega plenjenja; torej smo za rojstvo domasih kapitalistov, mogotcev – beri: tajkunov – dali svojo suverenost, svojo neodvisnost, saj imajo bankirji prazne kase, ki jih bodo polnili tujci. In tako so ali bodo shle banke in shli bodo v celoti ali po koshchkih Petrol, Mercator, Pivovarna Lashko, Zhito, Delo, Vecher, Terme Maribor, Mladinska knjiga, Helios, pa hoteli ob morju in toplice, pa poshta, pa zheleznice, che jih bo kdo hotel, pa les, ki ga zhe zdaj vozijo chez Karavanke, pa blagovne znamke, nove zheleznishke proge, pa krashka zemlja kupcem z Lashkega, pa nemara tudi izhod na odprto morje, pa ... Toda zdaj nenadoma sploh ne bo vech pomembno, che se bo kupec pisal na »ić«, che bo Hrvat ali Srb ali che bo Albanec, samo da mu bo v zhepu zhvenketalo, saj so nashi novorojeni »kapitalisti« naravbane fichnike poskrili na Cipru, Kajmanskih otokih ... A da bi bila ironija she hujsha, hochejo ti nashi politikanti, da Slovenci ostajamo poshteni, pridkani davkoplachevalci in da navadni drzhavljeni zhivimo po Trstenjakovo, oni in tajkuni pa kot bogovi z Olimpa ... O srebrnini ali zlatnini se Slovenci kmalu ne bomo vech pogovarjali, kvechjemu o zbiranju starega papirja. Barvaste kovine so zhe prevzeli Romi.

Janez Shvajncer

VPRASHANJE VOJASHKEGA SPOMINA V CELJU

(Polemichna intervencija ob vabilu: *Odkritje spominske ploshche 87. pehotnemu polku*)

(1)

Ali je to kaka slaba shala ali pa stari celjski nemchurji z novodobnimi prodanimi dushami ozhivljajo duh Westna in podobnih?

Postavili bi spomenik Celjskemu polku iz novembra 1918, odkrivate pa spominsko ploshcho avstro-ogrskemu polku! Zaradi Malgaja imamo Slovenci del vzhodne Koroshke, z Rodetovimi Celjani je Maister lahko izvedel udar 23. novembra 1918.

Ali ni nobenega pri vas prav nich sram?

Janez Shvajncer

14. novembra 2019

(2)

Zgodovinski spomin je eno, pochastitev s spomenikom ali spominsko ploshcho pa nekaj chisto drugega.

Kot zgodovinar dobro veste, da sem bil prvi, ki je na Slovenskem pisal o slovenskih polkih v avstro-ogrski armadi in posebej she o celjskem 87. pehotnem polku, toda to sem pisal zaradi zgodovine, ne pa da bi postavljaj spomenik avstro-ogrski armadi. Slovencem je bila she bolj sovrazhna kot drugim narodom avstro-ogrske monarhije, najbolj pogosta oficirska psovka je bila »windische Hunde«, slovenski psi. Oficirji 87. polka niso bili nobene izjeme, aktivni tako ali tako skoraj sami Nemci, cheprav je bilo moshtvo v vechini slovensko. Shele z mobilizacijo 1914 in med vojno je narodna pripadnost moshtva segla tudi med oficirje, bojishche pa dvignilo njihovo samozavest.

Ker pa mi sporočate, da zhe imate v Celju spominsko ploshcho Celjskemu polku slovenske vojske 1918-19, prosim, poshljite njeno sliko, da Vam bom lahko verjel.

Janez Shvajncer

14. novembra 2019

(3)

Seveda, gre za ploshcho padlim v bojih za severno slovensko mejo, toda to niti priblizhno ni ploshcha Celjskemu polku.

Nekdo tam v Celju bi me rad zhejnega peljal chez vodo. Eno so padli, drugo je Celjski polk. V Celju slovenska vojska 1918-19 ni imela samo Celjskega polka, tudi se niso Celjani za severno mejo bojevali samo v tej enoti.

Sploh pa bi spomenik ali spominska ploshcha Celjskemu polku pomenila, da se Celje spominja velikih dejanj te enote. Maribor je 23. novembra 1918 postal slovenski zaradi Celjanov, čeprav niso imeli nobenega padlega (vsaj mislim, da ne). Zato je tako sprevrzheno sporočiti, da je ploshcha padlim na Koroshkem enako kot ploshcha Celjskemu polku.

Malo me zgodovinarji lahko imajo za norca, pretiravati pa ni treba.

Janez Shvajncer

14. novembra 2019

(4)

Sposhtovana muzealka!

Tista ploshcha, ki v Celju stoji zhe dolgo in me je muzealec iz Pokrajinskega muzeja skushal nalagati, da je posveчена Celjskemu polku slovenske vojske, stoji zhe dolgo, ni posveчена Celjskemu polku slovenske vojske 1918-19 in njegovim dejanjem (med drugim je general Maister zaradi dveh stotnij, ki ju je iz Celja pripeljal porochnik Rode, lahko 23. novembra izvedel v Mariboru razorozhitev nemshke belo-zelene garde), pach pa padlim pripadnikom polka v bojih za Koroshko. To je bistvena razlika. Eno je spomin na polk, drugo spomin na mrtve.

Che delamo primerjavo s to novo ploshcho K. U. K. Infanterieregiment No. 87 von Succovaty (saj to je bilo njegovo uradno ime in nikoli slovensko), potem Celjani dobro veste, da Celje zhe ima spomenik padlim v 1. svetovni vojni v avstro-ogrski vojski.

Po logiki razlage, da je ploshcha za padle vojake Celjskega polka tudi spomenik Celjskemu polku, je tudi nova ploshcha popolnoma odvech.

Sicer pa bi morali vsi poklicni in dobro plachani zgodovinarji in muzealci to vedeti in sporočiti javnosti veliko bolje kot jaz. Plachuje vas slovenska drzhava z denarjem Slovenije, to je nashim in ne avstrijskim denarjem.

Zato, ker ste plachani, ste dolzhni delati za Slovenijo in ne za Avstrijo.

Kdor je za Avstrijo, prosta mu pot. Naj gre tja, saj ni dalech.

Che pa kateri misli, da smo mi leta 1991 streljali na Srbe zato, da bomo spet prishli pod Nemce, se hudo moti. Vedno bolj jasno postaja, da smo streljali v napachne. Prave sovrazhnikе Slovenije in Slovencev smo imeli za hrbtom.

Lep pozdrav,

Janez Shvajncer

23. novembra 2019

Peter Amalietti

OD SCHÖNLEBNA DO PRESHERNA

1) Prepovedane knjige

Slovenci smo menda edini narod, ki še ni prevedel najstarejshe knjige o svoji lastni zgodovini, namreč knjige *Carniolia antiqua et nova* (Lj. 1681) prvega slovenskega polihistorja Janeza Schönlebna (1618-1681), kakršne tedaj ni premogel prav noben drug narod.

Zato sem bil toliko bolj radoveden, ko sem v knjižnici odkril lani izdano knjigo o njegovem življenju in delu, še kar zajetno in na prvi pogled nadvse temeljito monografijo *Janez Ludvik Schönleben* Monike Dezhelak Trojar, vendar pa me je kot vse knjige sodobnih slovenskih zgodovinarjev razočarala: Schönleben je namreč kot polihistor zaslovel zgolj zaradi te prve *Zgodovine stare in nove Kranjske* in si samo zaradi nje zasluži takšno vech kot petsto strani dolgo monografijo, vendar pa avtorica Schönlebnovo najpomembnejšo knjigo komajda omeni, saj ji nameni le štiri strani, z vsebino te za Slovence tako pomembne knjige pa opravi v eni sami opombi, ki je vrh vsega celo povsem napachna in zavajajoča, celo njenega dolgega latinskega naslova ne prevede, saj vsebuje preveč starodavnih etnonimov, ki jih uradna zgodovina slovenski javnosti prikriva in skriva; Schönleben v podnaslovu *Stara in nova Kranjska* nashteje prebivalce Kranjske: Japide, Hiperborejce, Kelte, Panonce, Norijce, Istre, Karnijce, Rimljane, Vandale, Gote, Langobarde, Slovence, Avare, Nemce, Bavarce in Avstrijce.

Je pa avtorica zapisala tudi eno veliko resnico: »Vsak, ki se je za Schönlebnom lotil zgodovine Kranjske, je moral posechi po njegovi *Carniolii*« (str. 199), razen seveda sodobnih slovenskih zgodovinarjev, kar je še en dokaz vech, da se prave zgodovine Kranjske sploh še niso zares lotili. Kot sodobna slovenska zgodovinarica je tudi avtorica zavestno povsem prezrla to Schönlebnovo edino za danashnji chas pomembno delo in ga dobesedno skrila v debelo in obshirno knjigo, dolge strani je raje posvetila podrobnemu in sicer prav mojstrskemu in temeljitemu paberkovanju in popisovanju njegovih zgodovin in popisov slovenskih far, svetnikov in plemishkih genealogij, zaradi katerih si Schönleben zagotovo ni zaslužil nadvse chastnega naziva »prvi slovenski polihistor«.

Ker torej slovenski zgodovinarji to prvo knjigo o slovenski zgodovini vztrajno ignorirajo, postane chlovek zhe radoveden, zakaj se je slovenski zgodovinarji tako zelo bojijo, je mar to nekakshna Pandorina shkatlica, ki si je v svoji previdnosti ne drznejo niti odpreti? Na srecho Schönlebnovo učenje poznamo vsaj posredno prek Valvazorja, ki ga veliko navaja.

Preden sem monografijo nezadovoljno odloznil, pa sem pokukal v kolofon, v katerem me je chakalo she eno presenečenje, ko sem prebral, da je knjiga, lani jo je izdal ZRC, nastajala v sklopu raziskovalnega projekta *Prepovedane knjige na Slovenskem v zgodnjem novem veku*, in uvidel, da so knjige, ki so jih prepovedali v zgodnjem novem veku, prepovedane tudi dandanes. Schönlebnova edina prepovedana knjiga je bila *Carniolia*, pa vendar je Trojarjeva zares sploh ne predstavi. In cheprav so pri pripravi njene knjige sodelovali she trije zgodovinarji, ni prav nihche avtorice opozoril na to ključno pomanjkljivost te knjige, da namrech she naprej prikriva Schönlebnovo učenje o nashi preteklosti, ki je prepovedano zhe 335 let. Slovenski zgodovinarji torej she kar vztrajajo s svojimi skrivalnicami in javnosti ne obveshchajo niti celovito niti verodostojno, saj o nashi davni in slavni preteklosti she naprej preprosto molchijo.

2) Pred Preshernovim dnevom

Na dan pred osrednjim slovenskim kulturnim praznikom je v zalozhnishki hishi seveda bolj veselo kot sicer. Pozabijo se tezhave s plachevanji rachunov in podobno, svojo zbranost osredotochijo raje na bolj duhovne oziroma bolj kulturne vidike nashega obstoja, katerega odraz so tudi knjige. In prav ljubezen do knjige kot chlovekove najzvestejsh spremljevalke in vodichke istochasno v pol tisochetja dolgi skupni poti, ki jo je chloveshtvo prehodilo vshtric ali z ramo ob rami z razvojem knjizhevnosti in vsega, kar je z njo povezano. Brez Gutenbergove iznajdbe bi danes prav gotovo za Franceta Presherna iz Vrbe na Gorenjskem kaj malo ali pa prav nich vedeli. Brez Gutenberga in Presherna najbrzh v tem trenutku sploh ne bi pisal tega v slovenshchini, pa tudi nobenega povoda za pisanja ne bi imel, saj jutri ne bi imeli slovenskega drzhavnega praznika. Mogoche Goethejev dan ali Schillerjev oziroma d'Annuzijev ali Petrarkov.

Predpraznichni dnevi imajo svoj poseben char. Ne samo da so polni razlicnih vedrih in kulturnih ter drugih dogodkov, temvech zhe samo dejstvo, da je jutri prost dan, ko se bomo dopoldne lahko naspali, se spochili in si okrepili mochi ter naostriili svinchnike za nov spoprijem z vchasih kar okrutno resnichnostjo.

France Presheren ni le še danes največji slovenski pesnik, temveč tudi eden prvih vplivnih slovenskih svobodomislecev, ljudi, ki so znali misliti s svojo glavo in so imeli izvirne zamisli. Kot taki so bili zhe za chasa svojega zhivljenja velik vzor in zgled vsem rojakom, s katerimi so prishli v stik. Krog Preshernovih prijateljev je vključeval skorajda vse tedanje bistre slovenske glave, prosvetiteljska vloga tega prijateljskega kroga je nedvomno predstavljala krepko podporo njegovi pesniski dejavnosti. Brez takega podpornega kroga umetnik skorajda ne more delovati, saj mu pri ustvarjanju primanjkuje samozavesti, ki bi jo moral chrpiti iz podpore svojih prijateljev. Zanje je pesnik napisal *Zdravljico*, ki je zdaj nasha drzhavna himna, a je tudi oda prijateljstvu in v tem smislu je Preshernov dan ne samo dan pesnikov in pisateljev, temveč tudi dan prijateljavanja.

Zapis 1) se nanasha na knjigo:

Monika Dezhelak Trojar, *Janez Ludvik Schönleben (1618-1681) : oris zhivljenja in dela*, ZRC SAZU, Lj. 2017

(op. ur.)

Ivo Antich

MAKEDONSKO VPRASHANJE

(med Bogomilom in Bogomilo – tudi Preshernovo)

V Reviji Srp 67-68 / 2005 je bil objavljen tekst pisca teh vrstic »*Bogomilska kolona makedonske identitete*»; to je bil zapis ob knjigi *Najmladiot od bogomilskata kolona* (podnaslov: *Portret na borecot Razme Maleski*; avtor Boro Kitanovski, izdala založba Studentski zbor, Skopje 1985), ki je biografija legendarnega makedonskega partizana (1927-1967). Danes je tako za Evropo kot za Slovenijo po svoje spet aktualno »makedonsko vprasanje«: pri prvi gre za neokolonialistično paternalistično poigravanje z vsiljenim preimenovanjem (odložen nagradni sprejem v EU), pri drugi za dolocene vzporednice v položaju stoletja ogrožene mikroetnije (Slovenija bi se v drzhavotvornem smislu lahko imenovala Karantanija, saj se sedanji etnonim krizha tako s pojmom »Slovani« kot s Slovaki; za slovensko »Karantanijo« bi seveda Avstrija takoj uvedla blokado po zgledu Grchije zoper Makedonijo). V naslovu omenjene knjige je asociirana navezava makedonskega partizanstva na endemichno tradicijo bogomilstva; izhodishche zadevne partizanske kolone je bila sicer vas Bogomila. Nadalje se, ne brez zveze s prevodom chlanka Kocha Racina o bogomilih v prichujochem zvezku Srpa, ponujata she vprashanji iz zapisa o knjigi, kot sta razvidni iz spodaj citiranega sklepnega odlomka: vprashanje o »simptomu« sozvochja med bogomili, makedonsko vasjo Bogomila in Preshernovo Bogomilo ter vprashanje o možnostih prezhivetja, ki jih totalitarne diktature v določenih primerih dajejo podrejenim (slednje vprashanje se tukaj nachelno zastavlja zunaj ideoloshkih interesov, zgolj z vidika eksistencialne faktografije).

(cit.)

Makedonija je dezhela globoko na juzhnem robu exYU prostora, zrcalna kontrapozicija Slovenije v Alpah. Obe sta dezheli dveh jezer (Ohridsko, Prespansko – Bohinjsko, Blejsko). Samuil je imel prestolnico v Prespi in v Ohridu; po Preshernu so tudi zacetki slovenske zgodovine ob Bohinjskem jezeru. Obojestranski simbolichni simptom: ime BOGOMILA – pri Slovencih junakinja Preshernovega epa, v Makedoniji je to ime vasi 15 km JZ od Velesa [v izvirnem zapisu je vas, v kateri so pred 1. sv. v. zhiveli Srbi, napachno locirana na mejo z Grchijo – op. avt.]. Bogomila v Preshernovi pesnitvi pomeni vzorno katolichanko, Chrtomir pa je poganski »heretik« (je Presheren pri izbiri imena svoje junakinje

uposhteval njeno »bogomilsko« asociativnost?). V makedonskem kontekstu osebno ime ali toponim Bogomila bolj neposredno asociira tradicijo bogomilstva, ki naj bi izviralo prav iz Makedonije (in Bolgarije). Ta heretichna tradicija je dobila svoje »končno dopolnilo« v narodnoosvobodilnem boju pod vodstvom komunistov kot svojevrstnih novodobnih heretikov (spochetka je bil sekretar makedonske partije velikobolgarsko usmerjen in je zaviral jugoslovansko usmeritev). Ravno Makedonija je znachilen primer za vprashanje, kako to, da je nachelno internacionalistichni komunizem organiziral določena narodna gibanja, ki so bila uspešna v boju za osamosvajanje (nekateri menijo, da so rdeche partije vodile osvobodilne vojne z zlochinskimi nameni in sredstvi, brez ozira na zhrtve, njihova gverila je brezvestno izzivala okupatorje in potem, ko je ta izvajal mashchevanja, so se poskrili; vse to je res, toda klech je v vprashanju: che se nihche ne bi uprl, upora pach ne bi bilo, vsakdo bi si lahko prisvajal, kar bi se mu ravno zazdelo ...).

Dejstvo je, da so nekateri narodi prav skozi komunizem dosegli določeno drzhavno avtonomijo in identiteto, cheprav nato zasencheno z muchnimi problemi rdechega totalitarizma (nekateri drugi pa so s pomocjo ali v okrilju nacistichnega totalitarizma prishli do drzhavne, chetudi kratkotrajne oblike; prim. Slovashka, Hrvashka, od nacizma so se nadejali reshitve svojih problemov tudi Boshnjaki, kosovski Albanci, Flamci, celo Ukrajinci ...). Kakorkoli, dejstvo je, da so tudi vsa taka samozhrtvovanja, kot ga izprichuje Razme Maleski, ne glede na ideologijo, neizbrisno vzdana v praktichne in idejne temelje določene kolektivne identitete. To naposled tudi pomeni, da radikalno uposhtevanje dejstev pove, da ne prva ne druga Jugoslavija ni nastala »nakljuchno« ali »poljubno«, temvech po neizprosni logiki v razmerju mochi v določenem prostoru in v določenem chasu. To je spoznanje, ki prichujochi, na prvi pogled zastareli, malo vredni realsocialistichni brochuri daje razsezhnost svojevrstnega simbola, vkljuchno s simboliko bogomilstva. To se je zachelo v Makedoniji, ki je bila tedaj pod bolgarskim cesarjem Petrom (druga pol. X. stol.); konec tega stoletja je v znamenju makedonskega cesarja Samuila (vladal 976 – 1014), ki sicer ni izprichan kot bogomil, vendar je bila njegova vloga upornishka zoper vse tedanje zavojevalce Makedonije, torej je bila praktichno vzporednica bogomilstva (ime po »popu Bogomilu«, bogomilstvo je kot ideologija usmerjeno proti Bizantincem, proti Bolgarom, proti plemstvu in uradni cerkvi zaradi njene pokvarjenosti; v severni Italiji so nekatere heretike imenovali Sclavini ali Makedonci ...). »Bogomilska kolona« Makedoncev je dolga celo tisochetje, od X. do XX. stoletja, od Samuila do »malih herojev«, kot je bil Razme Maleski, s strashno simboliko prispodobe: bizantinski cesar Vasilij je oslepil 14.000 Samuilovih vojakov, od tega je Samuila zadela kap, po dveh dneh je umrl. Je potemtakem makedonski narod, formalno »na novo rojen« v komunizmu, »komunistichen narod«, se pravi bolj komunistichen kot kakshen drug? Je makedonska »slepa kolona« v komunizmu spregledala?

Jolka Milich

ERRATA CORRIGE

Narobe. Napachno. Popravi.

Na 7. strani *Primorskega dnevnika* z dne 5. decembra 2019 je poročilce *Miklavzh v trzhashkem narechju*, v katerem prav bode v oči nasha jezikovna površnost, saj Miklavzh ne bo v narečni slovenshchini, marveč v triestinskhini alias v trzhashkem italijanskem dialektu, to je v triestinskem narechju, kar se bistveno razlikuje od navedenega. Iz poročila zvemo, da je izshla in je zhe naprodaj prva knjiga *La bereta de san Nicolò*, to je *Miklavzheva kapa*, in kaj počenja radodarni svetnik v svojem prostem chasu, ko mu ni treba nositi okrog tezhkih daril in kdo mu pri tem zamudnem opravku priskochi na pomoch. Zdi se mi vchasih, da postajamo zhe prislovichno malomarni, saj materinskhino she najrajshi zapostavljamo, odredimo ji prepogosto drugo ali nikakršno mesto, ki ga velikodushno, beri nemarno, odstopamo tujim jezikom in govorom. Sami si mechemo polena pod noge, bogsigavedi zakaj, iz kakshnih frustracij? O tej nashi domala nerazumljivi razvadi bi se morali enkrat javno vprashati, kaj je z nami narobe. Enkrat ali dvakrat in tudi stokrat, dokler se je vsaj v glavnem ne znebimo.

*

O relativnosti pogledov.

Berem v *Oni* (torkovo *Delo*, 10. 12. 2019) na strani 20 mnenje voditelja Maria Galunicha o tem, kaj je Desa Muck v njegovem zhivljenju. Pravi: »Jaz sem vedno vse verjel. Zmeraj. Pa tudi o chloveshkih odnosih. (...) Ona je bila prvi chlovek v mojem zhivljenju, prvi, s katerim sem lahko bil to, kar sem, in vse sem ji lahko zaupal. In obratno. Brez izdaj. In ko to enkrat imash, je to največ vredno, vech kot vsi honorarji.«

*

Takole pa pravi Svetlana Makarovich v knjigi *Luciferka* in sebe nagovarja v tretji osebi ednine (zal. Beletrina, str. 127/8): »Zaradi stalnih bojev v zakulisju se z toliko vechjim zharom posveti vzgoji mladih in nadarjenih igralcev ... Brzh ko pri nekom zachuti talent, zachuti dolzhnost, da ga nauchi igralskih veshchin: ... tako se nekoch meri z mlado igralko, ona v vlogi uboge Pepelke, Svetlana pa je zlobna macheha. Seveda jo izziva, zhivcira, mladenka se brani in je vse bolj obupana, dokler ne plane v jok, krchevit in pretresljiv. V tistem trenutku Svetlana igro prekine, vstane, ji obrishe solze in ji chestita. Ostali ploskajo, punchka je silno pochashchena, ker ji zagotovi, da je igralsko nadarjena. Danes je uspešna igralka. ... Med nadarjenimi smrklyami je tudi Desa Muck, ki postane odlična igralka in tudi pisateljica. Shkoda je le, da resnicoljubnost ni ravno njena tipichna lastnost.« Pri Svetlani v tej knjigi chlovek nikoli ne ve, kdaj pishe recimo vsaj resnicoljubno, che ne zaresno, in kdaj samo naklada zaradi lepshega in tudi grshega, to pa je, se zdi, njena tipichna lastnost. Lepo bi bilo, ko bi nam tu pa tam vsaj namignila, kako naj jo vzamemo, da si ne bomo delali o njej prevech iluzij. Da ne govorim tjavendan, zadostuje, da kdorkoli vzame v roke koprške *Primorske novice* z dne 18. decembra 2019 in prebere repliko znane prevajalke Mojce Mihelich, ki zhivi v Gabrovici pri Chrnem kalu. Naslovila jo je *Luciferka S. Makarovich in M. Shurva Neresnica ni licentia poetica* v rubriki *Pisma* na strani 25. Mihelicheva se sklicuje na

odlomek, kjer jo Svetlana prav grdo obrekuje, titulira jo z mozhacho in jo obdolži, da jo je vnovich prinesla okrog, beri ponovno okradla, saj da ji je pobrala dve tretjini kupnine in si je kupila hisho na Primorskem. Njej, Svetlani, ubozhici, ki ji je očitno resnicoljubnost deseta briga, saj se nanjo pohvizhga she bolj kot bojda neresnicoljubna, a od nje javno oklevetana Desa Muck. Kaj je Svetlani treba vsega tega, zgolj kalnega in pritlehnega, nevrednega njenega imena. To pa je prava pravcata skrivnost! Menda nerazreshljiva.

*

Milan Rakovac, ne bodi len, se je tokrat v *Primorskih novicah* z dne 10. decembra 2019 razpisal o tem, kaj hoče postati dandanes mladina – nich manj kot predsednik, a ne katerekoli vrste, marveč le tiste na vrhu, enkratne, ki shofira drzhavo in določa smer. Z razliko od nas, ki nismo ciljali nikoli tako visoko, in smo bolj sanjarili, kot se zares trudili, da bi postali recimo nekakšni raziskovalci morskih globin ali shmarnogorskih, pardon, pomota, himalajskih vishin, in podobne she kar dosegljive zadeve za malo bolj dinamične mulce, ki se niso udobno vpisali v kakšen klub podpopprečnih elementov, iz katerih ne bo nikoli nich ali vsaj bolj malo. Svojo kolumno je konchal z modro, a dokaj pesimistično ugotovitvijo: »*Tako torej stojijo stvari pri nas.*« Očitno – *stojijo* precej slabo. Shlo mi je na smeh. Ker sem se spomnila na profesorja mojega brata; bil je iz matične Slovenije in kmalu po vojni v Trstu sploh ni opletal z italijanskimi kalki (così *stanno* le cose), saj italijanshchine niti ni znal, pa je dijaku, ki je *stal* slabo (kalk iz *sto* male), rekel: »Potem se kar usedite, da vam bo malo odleglo, ali pojdite v zbornico in se ulezite na kavch, dokler vas slabost ne mine.«

*

Vechkrat berem v chasopisih o ljudeh, ki so koga hote ali nehote umorili in so si nato vzeli zhivljenje, pri tem pa pisci navadno dodajo znano formulo, da so si sodili sami. V *Prim. dnev.* z dne 11. decembra 2019 je bila notica o najverjetneje dushevno bolnem moshkem, ki je v Ostravi na Cheshkem v chakalnici urgence univerzitetne bolnishnice ubil šest ljudi in »si nato sodil sam«. Ne smemo pozabiti, da je bil nekoch, v starih chasih, samomor shtet za smrtni greh, saj si s tem globoko zhalil Boga, ki te je obdaril z zhivljenjem kot njegovo neprecenljivo dragotino, ti pa si jo brezbrizhno zavrgel in si ne zasluzhish drugega kot pekel za vse vechne chase. Saj che si sebi vzeli zhivljenje, te niso pokopali niti v posvečeno zemljo, marveč v kakšen neposvečen kotichek pokopalishcha, kjer so zagrebali tudi nekrshchene otroke. Vse tiste pach, ki ne bodo videli bozhjega kraljestva in ne bodo delezhni nebes. Z leti se je Cerkev odrekla taki strogosti in pokopavala tako otroke kot samomorilce in nekatolike v posvečeni zemlji kot vse ostale farane brez »felerja«, najbrzh delno tudi pod pritiskom sorodnikov, ki so hoteli imeti vse svojece zakopane v družinskem grobu. Formula o samokaznovanju je pa prezhivela, a jo vsem samomorilcem nashi porochevalci in chasnikarji skoraj obvezno she vedno samogibno pripopajo. Po moje brez potrebe. Tu pa tam komu zhivljenje zachne pach tako presedati, da si ga v obupu vzame alias si ga skrajsha. Potemtakem si ne sodi sam; se sploh ne kaznuje. Mislim, da bi mu bilo vseeno bolj vshech biti razmeroma srechen, in najbrzh prenagljeno presodi, da je zhiveti zanj nekoliko prenaporno.

*

V hisho se je nateplo kar lepo shtevalo znank in sorodnic na decembrski predpraznični klepet in občaju in pecivu komentirajo to ali ono stran revij, ki lezhijo na mizi. Sestrichna blekne: »Samo pogledjte, kako chubasto se drzhijo te mlade in elegantne manekenke.« Stegnemo vrat – in res, prav vse ugotovimo, da so skrajno chemerne, kot da chakajo na pogreb blizhnjega sorodnika, ne pa na modni defilé. Jaz pomodrujem: »Lachne so. Nimajo najbrzh razloga za sproshchenost in veselje.« Sosedu, ki zavzeto prelistava prospekte Petra Wagnerja, shvicarskega strokovnjaka za udoben obutek, vzklikne: »Po mojem punce ne nosijo pravih chevljev. Le oglejte si prospekte in vse tiste, ki nosijo Wagnerjeve udobne nozhne stvaritve. Vsi se drzhijo samo na smeh, da jih je prijetno videt in gledat. Bo treba opozoriti urednico One, naj mladim namrgodenim manekenkam najprej naroči chevlje pri Petru Wagnerju, shele nato jih spusti nastopat v svoji reviji.«

*

Obolela sem ... Tudi mene je zachopatil famozni virus, ki nas zhe kar lep chas strashi in, kot pravijo, spet razsaja pri nas, in niti ne vem, kaj je pravzaprav. Vem le, da se vlechem po stanovanju kot megla in se presedam iz fotelja na stol, in da nisem za nobeno rabo. Pa da se zalivam s chajchki ali s tekochim jogurtom in chakam, da bo zoprnost enako neprichakovano minila, kot se je pojavila. Zhe pred chasom sem si sposodila nekaj zanimivih knjig: *Luciferko* Makarovicheve, *Krashkokrishke pravce* Jasne Majde Persholje (to sem zhe prebrala in se zraven vechkrat iz srca nasmejala), nekam drobno antologijo (na slabih 150 straneh) sodobne italijanske poezije, ki je izshla pri DSP za letoshnjo Vilenico. Ker je njen naslov *Un filo di seta* (Svilena nitka) v italijanshchini, sem bila preprichana, da gre za dvojezichni izbor, pa sem se motila. Tuje poezije, objavljene samo v prevodu, niti ne berem. Razvadili so me zahodni sosedi, kjer resne zalozhbe sploh ne objavljajo poezije brez izvirnika ob strani. Oglemam si le imena nastopajocih pesnikov in notice o njih. Nashi (beri slovenski) sestavljalci izbora se niso niti toliko potrudili, da bi pesniku, esejistu, prevajalcu in she marsikaj Francu Buffoniju, piscu spremne besede *Tendence v italijanski poeziji*, povedali, koliko teh njegovih predlaganih in renomiranih pesnikov je pri nas, tudi z vechjimi izbori pesmi v revijah, zhe dobro poznanih. So se rajshi malce starinsko in neposrecheno sklicevali le na Cirila Zlobca, ki je bil baje (*baje* je moj vrinek) ambasador par excellence italijanske literature – predvsem poezije – pri nas in slovenske knjizhevnosti v Italiji. Kar niti ni tochno, saj ta oznaka namrech sodi bolj v kategorijo *bilo pa proshlo*, ker ni shlo za kontinuiteto, ki je sploh ni bilo. Zlobec je pripravil dvojezichno *Novo jugoslovansko poezijo* za Guando in *Italijansko poezijo* za nas nich manj kot pred dobrimi petdesetimi leti. Umanjkalo je torej kar nekaj pesniskih generacij, o katerih ne bi bilo ne duha ne sluha, che se ne bi z njimi mi, neimenovani ali zamolchani, redno ukvarjali do danashnjih dni. Seveda zgolj po revijah, ker so nashe proshnje za knjizhne izdaje preslishane, kaj shele, da bi jih uposhtevali. Razglasheni razlog o pomanjkanju denarja je postal priljubljeni refren oz. pripev zalozhnikov. Naj smo she tako vztrajno prosjachili in insistentno moledovali, rezultat je bil enak: »Che denarja ni, pa ga ni – in amen. Nehajte nas nadlegovati!« Razocharani smo zamrmrali she zadnji amen in dali prislovichno, kot v mladih letih, glavo pod kamen. Tisti, ki jim she vedno ni bilo prav, so jo dali she pod stol, ker ni bila mozhna nobena druga alternativa. Potemtakem sem imela tri knjige

za branje med marodiranjem, četrto sem si kupila zhe prej pri Mladiki, ob izidu, in sicer dokumentarno monografijo *Alojz Rebula 1924-2018* izpod peresa Franceta Pibernika. In pochutila sem se dovolj oborožena ali opremljena, da kljubujem z branjem morebitnemu daljšemu polezhavanju v krempljih nebodijih treba, dokaj misterioznih in shele nedavno izumljenih viroz.

*

A brz h ko sem segla po knjigah, sem ugotovila za vsako sproti, da so tezhke kot svinec, pa velike in nerodne. Saj *Luciferke* se ni dalo niti do kraja odpreti in odprte polozhiti na mizo. Med branjem jo morash krepko drzhati z obema rokama in kar nenehno paziti, da se ne uskочи in zapre, prijetnost branja se vechkrat spremeni v zelo naporno opravilo in te domala oropa uzhitka. Tu pa tam sem bentila: pa kaj ne znamo vech delati niti knjig? Tudi *Krishkokerashke pravce* so odločno pretezhke, vechjega formata s tezhkimi stranmi, zelo primerne za na mizo, dalo pa se jih je odpreti na stezhaj, a so vseeno pretezhke za drzhanje v roki in za branje v postelji, nepriporochljive za osebe z osteoporozo. A zdi se, da so tezhke in rogovilaste knjige moderne, saj kakshno normalnega formata in znosne tezhe zhe tezhko dobish. Odgovorna urednica *One* se v svojem uvodniku z dne 10. decembra 2019 skoraj dramatično sprashuje: *Knjiga, kdo bo tebe ljubil?* Vprashanje je pravzaprav postavila knjigi, kar pomeni, da ji je do nje mar in jo she vedno prishteva med svoje najvechje prijateljice. Bi jo pa morala nagovoriti chisto drugache: Knjiga, preogromna si in preobilne so vse tebi podobne ali enake. Kam naj vas dam, vse knjizhne police v stanovanju zhe pokajo po shivih, da o stolih, mizah in mizicah pa posteljah, kjer zhe lep chas shtacionirate, niti ne govorim, in ne zlepa ne zgrda vas z njih ne spodim, saj zhe meni kradete zhivljenjski prostor, da se ob vashi vsestranski preobilici zhe dushim. In glejte, dokaj povrshne punce, saj zavajate ljudi s svojimi (omenila bom le en primer, pa bi jih lahko deset in she vech) *Slovarchki krishkih narechnih besed* na koncu knjige, postrezhete pa nam nekakshen besedni mishmash, ki vechkrat z narechji ni niti v zhlahiti. Krizhani s prilozhnostnimi bralci vred si ne bodo upali omeniti celega kupa besed, zhe davno sprejetih v pravopis, ker je v teh sicer zelo zabavnih »pravcah« recheno (in prevechkrat tudi opushcheno), da gre pach za dialekt, ki pa je, kot so nam zhe kot osnovnosholcem razlozhili in zapovedali, omejene rabe, tako rekoch nima dostopa povsod, kakor bi mu bilo vshech.

*

Ja, kar neverjetno se mi zdi, da Persholjeva, ki je dolga leta in do upokojitve uchila na sholi, ne ve, da zhe sodi v pravopis kar prevech izrazov, ki jih sama prishteva med narechne, in sicer: ficek, cikorja, kal, borjach, jesih, jenjati, jetichen, frakelj, gank, komandirati, konop, tropinovec, kotenina, pretentati, odspred, odzad, vagabund, odjenjati, zhlahita, koc, nona, nono, brentach in she in she skoraj brez konca in kraja ... Kup narechnih besed pa je kar preskochila, kot da jih v pravcah sploh ni: ahtati, vinershnicelj, kambra, sehota, sepon, bradina, krodigini, skochnina, minobacach, shnopec itd. Njen slovarchek krishkih besed je skrajno pomanjkljiv, z (z)meshano robo skup spravlj en brez vsakega jezikovnega kriterija, domala neuporaben, le zavajajoch. Tudi navedena lektorica knjige se je slabo izkazala, pravcam ne bi shkodila ponovna in bolj skrbna lektura. Ob kakshnem ponatisu bi bil prav nujen njen skrbnejshi poseg.

*

A za konec drobna zanimivost.

Alojz Rebula je leta 1994 pri založniku Mihelachu izdal roman *Kachja rozha*, naslovni pojem je baje – doslej sem bila o tem preprichana – eno od imen divjih potonik, ki rastejo tudi na Krasu in cvetijo maja in junija. V drugi polovici novembra 2017, to je skoraj leto dni pred pisateljevo smrtjo, je milanska založba *La nave di Teseo*, v prevodu Aleksankre Foraus in s spremno besedo Tatjane Rojc, izdala ta njegov roman najprej digitalno in zanj je avtor 1. dec. 2017 prejel mednarodno zgodovinsko-literarno nagrado »Emilio e Janja conti Auersperg«. Roman je bil preveden v italijanshchino po avtorjevih napotkih z naslovom *La peonia del Carso*, kar naj bi bilo v slovenshchini kachja rozha, a sodech po krashkokrishkih pravcah so kachje rozhe jesenchki s strokovnim imenom dictamnus albus (preberi pravco *Kachje rozhe* na straneh 86 in 87 in omembe na straneh 19 in 226). Tudi prof. Vilma Colja, nekdanja direktorica sezahanskega botanichnega vrta, je kachjo rozho povezovala z jesenchki in ne z Rebulovimi divjimi potonikami. Kdo ima prav in kdo navaja zmotno? Najbrzh bi morali vprashati kakshnega Maksa ali Toneta Wrabarja. ali dr. Sobanovo in she koga, ne glede, che so zhivi ali mrtvi. Le oni bi nam znali zanesljivo navesti pravilnost ali napachnost navedbe.

*

Na 18. strani gorishkega tednika *Novi glas* z dne 5. decembra 2019 berem v naslovu ocene gledalishke predstave, ki jo je uprizorilo SNG iz Nove Gorice, misel srbskega pisatelja, dramaturga, pesnika in esejista Milorada Pavicha (1929-2009), avtorja *Obrnjene rokavice*, ki pravi, da ... »Le za preteklost lahko z gotovostjo trdimo, da je vechna.« S to trditvijo se sploh ne strinja znani pesnik Boris A. Novak, in tudi meni se zdi, da preteklost na splohno poljubno prikrajamo, nekateri, zlasti politiki, pa jo zelo radi kot veliki in slavni mojstri krojachi in stilisti scimprajo chisto po svoji ali narochnikovi meri, da prav nich na njej ne shtarli ali se naguba. In to nam je zhe precej davno povedal z rimanim sonetom omenjeni pesnik. In na zhalost kar drzhi, celo prevech.

Preteklost in prihodnost

Preteklost se stalno spreminja,
edino prihodnost je ista.
Nikogarshnja, prazna in chista,
skrivnostna kot praznichna skrinja.

Chigav je portret? In stopinja?
Imena na grobu, sred listja?
Vladar po minulosti lista
in trga spomin, da izginja.

Preteklost se stalno spreminja
z odenki spominskega kista.
Edino prihodnost je sinja.

Nihche se je she ne spominja.
Popolnoma moja in chista,
zapre se nad mano kot skrinja.

*

Kar nonstop nas Slovence zalozhniki, kulturniki in chasnikarji imajo v zobeh in nam zhe brezobzirno očitajo, da nich ali prav malo beremo, da sodimo pach med analfabete, in dramatično navrzhejo, da »chlovekovi najboljši prijateljci se slabo godi.« To zhe vsakdanjo mantra nam je strokovno zapel tudi Igor Bratozh v sobotnem *Delu* 4. 1. 2020 in nam na celi strani nadrobno opisal situacijo, ki baje ni rozhnata, saj tudi z znizhanim davkom na dodano vrednost, kateremu se pogoltna drzhava ne misli popolnoma odrechi, kupce knjig prej destimulira, kot da bi jih spodbujala k nakupu in branju, kar bo verjetno drzhalo. Drugi, manj obzirni, nas za navrh cepijo z občutki krivde. Imam jih na sumu, da sami bolj malo berejo in nich ne kupujejo, nas pa natolcujejo, da zvrachajo misli od sebe. Bravo, prebrisani hinavci, le tako naprej! Kateri izmed vas je vsaj za nohtek podoben ljubljanskemu manj znanemu sonetistu Stanetu Pevcu, ki ni samo napisal 204 sonetov, marvech jih je tudi samozalozhnishko objavil – plachal iz svojega zhepa! – v treh zbirkah, in sicer novembra 2019 *Zhalik zheni* (50 rimanih sonetov), decembra 2019 *Krchenje dlani v pest I* (85 rimanih sonetov) in *Krchenje dlani v pest II* (69 rimanih sonetov)?

Medium Zhirovnica mu je oblikovala zelo lepe bele zbirke (15,50 cm x 13 cm), okrashene s privlačno perorisbo, v nakladi 50 izvodov vsaka. Očitno niso naprodaj, marvech jih avtor velikodushno podari, s svojim podpisom, sorodnikom, prijateljem in neznancom. Jaz pri njih pogresham le kratko notico o avtorju z najnujnejšimi podatki: kje in kdaj se je rodil in kje stalno zhivi, kaj je po poklicu in seznam vseh zbirk, ki jih je doslej izdal, njih naslove in leto izdaje. Saj na spletu ga sploh ni, shkoda, ali pa ga vsaj jaz ne najdem. Zchetek soneta iz *Zhalik zheni*, str. 18:

Kot prej she vsak vecher te prichakujem,
ko z odprto knjigo v strop strmim.

Kdaj tiho k meni stopish, prislushkujem,
s poljubom vedeti dash, naj zaspim.

(...)

Pa she razigrani *Kroki* iz prvega *Krchenja dlani v pest* (str. 70):

Ljubljana

ima

zhupana,

ki zna

riti

kot krt.

Spremeniti

jo v vrt

nachrtuje.

Izbranka

zaspanka

se zmrduje:

»Zoki,

spokil!«

*

Je vech dnevov kot krodeginov

(glej chlanek *Chas kolin, chas krodeginov*, Primorske novice, Sobota, 11. 1. 2020)

Naslov je ironichen. Saj mi gredo grozno na zhivce vsi tisti moji sorojaki, ki dajejo prednost spachenkam iz triestinschchine tudi tedaj, ko se razpishejo po nashih chasopisih in so jih polna usta furlanske rucole, pisane fonetichno rukola (namesto slovenske rukvice), pa krodeginov (italijansko cotechini, v narechni italijanshchini crodeghini) namesto kozharic ali kozhnih klobas, pa sposojenih njokov (gnocchi) namesto svaljkov, in tako naprej brez konca in kraja, vechkrat celo pripishejo, da uporabljajo narechno tujko, chesh da je pri nas bolj domacha. Kar neverjetne pogruntacije ... Chlovek bi jih lopnil po bogoskrunskih ustih, che bi bil neobzirne ali napadalne sorte. Saj krodegin napishejo v nekem drugem nich daljskem chlanku kar 24 krat, tudi v nadnaslovu in na majici menda dutovskega krodeginarja, po slovensko pa samo trikrat. Oचितno je, da se nimamo radi in da svoj jezik podcenjujemo. S tem svetu sporočamo: podcenjujte nas tudi vi, ne bomo vam zamerili, saj smo res druge in she nizhje kategorije. Prave krodige (starikavi in neprikupni bedaki) in njoki (tepci in neotesanci) v prenesenem pomenu lashkih narechnih besed. Pa she to: krodegin se ne rima le s protein, marvech tudi s – pasji sin (nehaj si sam metati polena pod noge, zravnaj zhe enkrat hrbtenico!)

*

V vinorodnih krajih – po vsem svetu, ne le pri nas – ni samo tezhko, marvech je chisto nemogoche prikazati vino, ki je alkohol s zasvojevalnimi lastnostmi, na negativen nachin. Oziroma v zvezi z njim bode v oči nasha nedoslednost. Saj jemljemo vso resnico o vinu skrajno permisivno, ker smo mnenja, da je voda potrebna za zhivljenje, vino pa za radost zhivljenja. Vinska strokovnjakinja nas celo spodbuja: pijmo, kar nam ustreza, saj premoremo neskončno morje okusov ... In ta ljubezen gre iz roda v rod. Lahko si pomagamo nich manj kot z malim pirochnikom za ljubiteljske vinoljubce in z malo sholo povezave vina in hrane. Pa she kakshne popuste lahko uzhivamo pri tem: vech kot zapravimo za vino, vechjih popustov smo delezhni. Potemtakem se ne kazhe omejevati in shparati, ampak se velja z vincem nacejati. To se pravi, kot pishe v Lidlovi broshuri, odkriti celoten izbor kakovostnih vin njegove vinoteke. In ne le to. Ne smemo pozabiti niti na festival malvazije ... Sicer minister za zdravje v drobnejšem tisku opozarja: Uzhivanje alkohola lahko shkoduje zdravju! – A nikjer ni nobenega stvarnega primera te shkode. Tudi drugod govorijo le o charu vina, pa o nekem Damijanu, ki je hotel postati odbojkar, postal pa je vrhunski vinogradnik. Pa o vecheru, ki so ga zaokrozhili z degustacijo vin. She meni, ki sem vse prej kot vinska sestrica, so se pocedile sline, ko je chrno na belem pisalo, naj penecha se vina ne bodo le za aperitiv. Skratka, pijmo ga in se veselimo! Ter pozabimo na mlado voznico, ki je pijana zapeljala v zid. Pa na motorista brez voznishke, ki je z alkotestom pokazal, da je vozil pod vplivom alkohola. Rektor pijan trchil v tovornjak ... Tiste, ki so jih pijani vozniki pohabili ali jih do smrti povozili, bom kar preskochila, ker bi se tale zapis prevech raztegnil, a saj gre itak za splošno znana (grozo)dejstva, ki jih obravnavamo skrajno lezherno, da nasha nedoslednost kar bije v oči. Prej ali slej se bomo morali odlochiti, kam sploh sodijo pijanci: med zasvojene bolnike, ki jih je treba ozdraviti ali med neodgovorne nemarnezhche, ki morajo biti bolj strogo kaznovani? Saj se permisivnost pri njih bolj slabo obnese. Torej? Piti ali ne piti, to je zdaj vprasanje!

Dokumenti

Rajko Shushtarshich

Dokument 1

(izjemoma tudi v gajici) >

<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp149/rajsh149/dobri149g.htm>

DOBRI SOSED

(Komentar k primeru oblastnishke arogance)

SEKANJE DREVES IN CHRNE GRADNJE TER VARNOSTNE KAMERE

(Bozje oko – »Oko, ki vse vidi«).

Uvod:

Stanovalci v Prazakovi 13, Ljubljana, imamo (ne)srečo, da stanujemo v centru mesta v stari stanovanjski hishi, ki pa meji na močno institucijo. Imamo torej dobrega soseda – v našem primeru so to SZh: Slovenske železnice d.o.o. (direkcija).

Mochne institucije imajo močne geostrateške interese – širijo se, kolikor se le morejo, na račun shibkejšega soseda. Kolikor zmore, jih zadržuje tudi *Revija SRP* – shibka ne-institucija, ki domuje v omenjeni hishi. Nam, stanovalcem v njej, pa se je dogaja vrsta neprijetnih zadev. Naj nanizam samo nekaj od teh zadev, ki si slede po načrtovanem scenariju:

– Slovenske železnice se v letu 2015 zaradi varovanja premoženja in preprečevanja vandalizma odločijo, da na skupnem dvorishču, zdaj poimenovanem tudi Atrij Kolodvorske 11 ali Prazakove 13, namestijo elektronsko varovanje (kamere).

– Leta 2017 enostranska odpoved Dogovora, sklenjenega med Holdingom Slovenske železnice d.o.o. in lastniki vechstanovanjske hishe na Prazakovi 13, Ljubljana, ki je veljal od leta 2004, spreminjal pa bi se lahko le s soglasjem obeh strank.

– Leta 2018 TOZHBA le nekaterih etaznih lastnikov, ki naj bi domnevno krshili dogovor. SZh zastopa Odvetnishka družba Cheferin in partnerji o.p., d.n.o.

– Za dokazovanje domnevnih krshitev Dogovora, ki so ga SZh odpovedale leta 2018, najamejo Detektiv biro d.o.o. iz Maribora, ki odkrije 3 domnevne krshitelje dogovora.

– Emona plus d.o.o. na podlagi 36. člena Stanovanjskega zakona skliche zbor etaznih lastnikov stanovanjske stavbe, Ljubljana, Prazakova 13, v torek, dne 1. 10. 2019 ob 18,00 uri, kjer bi se obe stranki dogovorili – sporazumeli, da se stanovalci

Prazakove 13 odpovedo veze in v zameno dobijo »naravni prehod« med cesto in bivšim dvorishchem, ki bo le she asfaltno parkirishche.

Komentarji k PREDLOGOM SKLEPOV (zgolj za primer):*

1. »Predlog imenovanja organov zbora bo oblikovan na zboru.«

- kom. k 1.: Kot vedno, ali vsaj večinoma, so predlogi že vnaprej dogovorjeni. Imenovanje organov je zgolj formalnost.

2. »V načrt vzdrževanja za obdobje 2020-2021 se vključijo naslednja dela: ureditev dvorishcha z rušenjem nadstreshkov in asfaltiranjem.«

- kom. k 2.: Namesto porušenja chrnih gradenj – že pred leti (dveh nadstreshij za 2 x 8 avtomobilov) le načrtovano zavzemanje za neprestano asfaltiranje dvorishcha in uničenje rondoja (zelenice z drevesom – v skrajni nuji bi lahko zelenico zmanjšali) ter povsem nepotrebno sekanje dreves.

Nepotrebna in tudi nerazumna je teznja / interes po sekanju dreves in odstranitvi rondoja (zelenice) na dvorishchu Prazakove 13.

3. »Sprejme se sklep o vpisu sluznosti lastnikov Prazakove 13 in Slovenskih železnic d.o.o. na delu uvoza na dvorishche, ki v naravi predstavlja prehod med Prazakovo ulico in dvorishchem.«

- kom. k 3.: S takim sklepom bi etazni lastniki (in vsi stanovalci) Prazakove 13 izgubili vezo, ki je (poudarjam) sestavni del stanovanjske hishe, ne pa t. i. »naravni prehod«; tega ne potrebujejo, ker ga z vezo že imajo!

Direkcija SZh že ima sluznostno pravico skozi vezo(!), nima pa naravnega prehoda iz ulice na dvorishche stanovanjske hishe na Prazakovi 13.

4. »Razno«

- kom. k 4.: To je glavna točka. Potrebna je zato, da si udeleženci dajo dushka, sklicateljem pa zato, da »zadostijo zakonu«.

Zaključni komentar:

Epizoda, ki jo opisujem, ni od letos, traja že vrsto. Izostrila pa se je, ko stanovalci Prazakove 13 niso dali soglasja za postavitev varnostnih kamer, ki naj bi »Dobremu sosedu« sluzile za preprechevanje vandalizma na skupnem dvorishchu, ki je odslej le še asfaltno parkirishche.

Sekanje dreves, odstranjevanje zelenic, divje asfaltiranje in betoniranje, chrne gradnje ter varnostne kamere (Bozje oko – »Oko, ki vse vidi«) – to se ne dogaja le drugod pri drugih. Vso tehnologijo manipulacije in njene posledice lahko vidim pred nosom – na primeru domachega dvorishcha.

V Ljubljani, 18. 9. 2019

Se bo nadaljevalo!

* Dokument: Emona plus d.o.o., Shmartinska cesta 130, 1528 Ljubljana, 13. 9. 2019 –

Vabilo:

Na podlagi 36. chlena Stanovanjskega zakona sklicujemo zbor etaznih lastnikov stanovanjske stavbe, Ljubljana, Prazakova 13, ki bo v torek, dne 1. 10. 2019, ob 18,00 uri

v prostoru za sestanke (klet)

Irena Verbich l.r., Direktor

(Ta dokument je v celoti citiran v Komentarjih k predlogom sklepov.)

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so
tri vrednotne orientacije individua,
tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum.
Pomembne so, vsaka od njih posebej,
pomembno je prezhemanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP,
ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici,
katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Boborichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.

Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.

»Torej vsako bitje, ki občuti svojo eksistenco,
občuti zločin pokorjenosti in težji k svobodi;
che se she zhivali, ki so udomachene za sluzhenje chloveku,
lahko podrede shele potem, ko jim zatro nasprotno zheljo,
kakshna nesrecha je to lahko za chloveka,
ki je edini resnichno rojen zato,
da zhivi svobodno.

Napravila ga je nenaravnega do te mere,
da je izgubil praspomin na svoje prvobitno stanje,
in na zheljo, da ga ponovno ozhivi ...
Vedno pa se najdejo eni, srechnejshi od drugih,
ti, ki so rojeni pod srechno zvezdo,
ki občutijo težho jarma in ne morejo vzdrzhati,
da bi ga ne stresli, ti, ki se nikoli ne navadijo na jarem ...

*Ko bi bila svoboda povsem izgubljena,
zunaj tega sveta,
bi jo ti ljudje ozhivili v svoji predstavi,
občutili bi jo v **svojem duhu** in jo she vedno uzhivali.*

Suzhenjstvo nikakor ni po njihovem okusu,
celo ko je to okrasheno, ne! ...«

Étienne de La Boétie